

Institutiones Theologicae Ad Usum Seminariorum

Simonnet, Edmond

Venetiis, 1731

Disputatio II. De Arianismo.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-83594](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-83594)

DISPUTATIO II.
DE ARIANISMO.

ARTICULUS I.

De Persona Arij, & ejus impio dogmate.

Arius eandem, quam Sabellius, patriam habuit, Lybiam scilicet, Ægypto vicinam, & Alexandriæ contributam: homo in Dialectica versatissimus, & eam præ se ferens morum gravitatem & modestiam, ut facile ab incautis velut sanctus suspiceretur; moribus denique elegans, & urbanus; nullis blanditiis, ac verborum lenociniis parcens, ad devinciendos sibi animos. Semel atque iterum schismaticus fuit, antequam suam conflateret hæresim.

Meletius, Lycopolis in Ægypto Episcopus, à S. Petro Alexandriæ Episcopo, ob idololatriæ crimen, & alia scelera, in Episcoporum Synodo exautoratus, adversus illum schisma fecit, & ordinationes ei debitas usurpavit anno Christi 300. vel paulo post. Cum autem Meletio nova molienti sese adjunxisset Arius, à S. Petro Ecclesiastica communione interdictus est: postea deserto Meletii schismate, in gratiam cum Petro rediit, & ab eo Ecclesiæ reconciliatus, atque Diaconus ordinatus: sed cum iterum ad Meletii schisma rediisset, iterum à Petro privatus est communione Ecclesiastica.

Petro è vivis per martyrium sublato, Arius denuò irrepit in Ecclesiam, & ab Achilla B. Petri successore Ecclesiæ reconciliatus, ab eodem è Diaconatu promotus est ad Presbyteratum. Mortuo Achilla, Sedem Alexandrinam descendit Alexander, vir eximie sanctitatis, qui Arium in honore habuit, & uni ex paræciis urbis Alexandriæ præfexit, cui paræciæ nomen erat Baucalis. Eodem tempore in eadem urbe singulis paræciis singuli præfuerunt Collutus, Carpones & Sarmatas, quorum duo posteriores Arium secuti sunt; primus verò privatam condidit sectam, sed obscuram, neque diuturnam.

Arius, cui etiam, ut narrat Theodoretus, sacrorum voluminum expositio commissa erat, cum Alexandrum videret Ecclesiæ administrationem suscepisse, livoris impetum ferre non potuit: sed invidia stimulis exagitat, contentioni ac discordiæ causas aucupari cepit. Et calumnias quidem adversus illum nullas contexere poterat, cum vitam ejus & conversationem omni laude dignam videret. Invidia tamen eum quiescere non sinebat.... Dæmon itaque persuasit illi, ut Apostolicæ Alexandri doctrine palam contradiceret. Et Alexander quidem sacrarum literarum vestigiis insistens, Filium ejusdem esse dignitatis cum Patre, eandemque cum Deo, qui ipsum genuit, habere substantiam, asserbat. Arius vero aperte veritatem impugnans, Filium Dei creaturam & facturam vocabat, &c.

Arius itaque invidia stimulo percitus adversus Alexandrum, sibi quoad Episcopalem dignitatem prælatum, Episcopo suo palam contradicere, & blasphemias suas spargere cepit anno Christi 315. ut aliqui, vel 317. ut alii volunt. Dicebat autem unum & singularem esse verè & propriè dictum Deum, quem Patrem nominamus, solum ingenitum, seu infectum, solum æternum, solum nullo principio inchoatum, solum immortalitate præditum, solum sapientem, solum bonum, solum potentem, omnium, atque ad eod ipsius Verbi, judicem, gubernatorem, dispensatorem immutabilem & inalterabilem, nihil simile sibi, aut quod par sit gloria, habentem, omnibus, etiam ipsi Verbo ineffabilem, invisibilem, & incomprehensibilem.

2. Verbum, seu Filium, ab uno & singulari illo Deo Patre genitum, seu factum fuisse ante omnia tempora, non tamen ab æterno, & sic antequam gigneretur, aut crearetur, aut terminaretur, aut fundaretur, non fuisse, proindeque fuisse aliquando, cum nondum esset Filius Dei, & qui prius non erat, postea extitisse, talem factum, quandocumque dæmum factus est, qualis quilibet hominum nasci solet; cum omnia Deus fecerit ex nihilo. Per illam, velut instrumentum, secun-

Simonet Theol. Tom. I.

la & reliqua fuisse condita; illum non necessitate, sed voluntate & consilio Patris subsistere, & ita mutabilis esse nature. Perfectam esse Dei creaturam, sed tamen non ut aliquid ex creaturis, hoc est, cæteris omnibus creaturis, quæ per illum factæ sunt, excellentiorem. Omnia, quæ habet, dono accepisse à Patre, & sic quantus est, voluntate Patris evasisse, factumque esse voluntate paterna unigenitum Deum. Filium quidem esse, sed adoptivum Dei, cui proinde nec par, nec consubstantialis est: Pater enim sue substantiæ proprium Filium non habet. Patrem videre non posse, sed tamen pro potestate ea, qua Deus potest videri, proque suis modulis, quatenus fas est, Patris conspectum sufferre: imò suam ipsius substantiam ignorare: ex non extantibus factum esse, quia neque ex substantia Patris; cum sit immutabilis & inalterabilis, neque ex subiecta materia; nihil enim creatum ante ipsum extitit, & illum Pater initium creaturarum fecit. Abusivè tantum Verbum dici atque sapientiam; cum & ipse extiterit per proprium Dei verbum, & per sapientiam, qua in Deo est, in qua Deus tum cetera omnia, tum eum ipsum fecit. Propter nos factum esse, ut ejus, tamquam instrumenti cuiusdam, opera Deus nos crearet, neque ipsum unquam extitutum fuisse, nisi Deus nos creare voluisset. Sicut mutatus est diabolus, ipsum mutari posse, sicque vitii æque ac virtutis capacem esse ex natura sua, conversioni obnoxia, adeoque nonnisi voluntate paterna subsistere immutabilem & invariabilem.

3. Personarum in Deo trinitatem esse, sed majestate non pari. Patris, & Filii, & Spiritus sancti impermixtiles sibi invicem esse substantias, utpotè non unius & ejusdem substantiæ, sed distinctarum, diversarum, & inæqualium. Alienum externumque esse, quantum ad substantiam attinet, Patrem à Filio, quoniam principio caret; & à fortiori, propter eandem rationem, à Spiritu sancto, qui Filii creatura & factura est. Gloriam Patris, gloria Filii, & consequenter gloria Spiritus sancti, gloriosiores esse, idque in immensum. Trinitatem non fuisse ab æterno, quia aliquando erat, cum non esset Filius, & à fortiori cum non esset Spiritus sanctus; & sicut non erat binitas, antequam Filius existeret, ita nec erat trinitas, antequam existeret Spiritus sanctus; proindeque unum & singularem Deum per totam æternitatem extitisse, qui non fuit semper Pater, quia non semper genuit Filium, sicut non fuit semper creator, quia non semper per Filium creavit sive Spiritum sanctum, sive ullam aliam creaturam. Vide apud S. Athanas. lib. de Synodis Arim. & Seleuc. fragmentum Thalcæ Arij, & epistolam ab eod. Ario & ejus gregalibus ad S. Alexandrum scriptam. Apud Socratem lib. I. hist. c. 6. epistolam S. Alexandri ad Catholicæ Ecclesiæ Episcopos, & c. 8. definitionem Nicæni Concilii, & c. 9. ejusdem Concilii ad Alexandrinos epistolam. Apud Theodoretum lib. I. hist. cap. 4. epistolam S. Alexandri ad cognominem Episcopum Constantinopolitanum, & cap. 5. Epistolam Arij ad Eusebium Nicomediensem.

Hæc autem Arius non in Ecclesia solum, verum etiam in externis conventibus ac catibus assidue differebat. Quin etiam domos circumiens, quotquot poterat in sententiam suam traducebat. Verum Alexander Apostolicorum dogmatum vindex & patronus, primum admonitionibus & consiliis hominem ab instituto revocare conatus est. Sed ubi eum insanire, & impietatem suam palam predicare animadvertit, coacto Alexandriæ Episcoporum Ægypti & Lybiæ ferè centum Concilio, eum, & illos, qui ei adhæserant ex Clero, anathemate percussit, atque à gradu dimovit. E Clero autem Ario adhæserant Presbyteri quinque, Achilles, Aithales, Carpones, Sarmates, & Arius alter; Diaconi verò sex; Euzoius, Lucius, Julianus, Menas, Helladius, & Gaius; quibus adjunxerant se Episcopi duo, Secundus, & Theonas.

Arius cum suis ab Alexandrina Synodo damnatus, confugit ad Orientalis Ecclesiæ Episcopos, legationibus ad eos missis cum formula fidei, sed non uno & eodem successu: nam ab aliis rejectus est, qui etiam Alexandro scripserunt, ne Arium & ejus gregales in Ecclesiam ad-

M

mitte-

Theod. lib. I. hist. c. 2.

Epist. A ad Soc. lib. I. c. 6.

Socrom. lib. I. hist. c. 15.

mitteret, nisi prius ejurassent dogma suum: ab illis vero susceptus est, inter quos eminebant Eusebii duo, Nicomediensis & Cæsariensis, quorum hic in Palæstina, ille verò in Bithynia convocavit Concilium Episcoporum aliquor. In utraque autem Synodo innocens & orthodoxus iudicatus est Arius, & Eusebius quidem Nicomediensis, cum sua Synodo, scripsit ad omnes ubique Episcopos, adhortans eos ut cum Ario communicarent, operamque darent, ut Alexander cum eo communicaret: Cæsariensis verò, cum communione sua, Ario & sectatoribus ejus concessit, ut plebem colligerent, sicut antea facere consueverant. Sed Eusebiorum conatibus fortiter resistit Alexander, & ad omnes Episcopos scripsit encyclicam epistolam, in qua Eusebium suggillat ut hominem ambitiosum, canonis Ecclesiastici transgressorem, ut qui relicta Berytiorum Ecclesia, Nicomediensem invasisset, sibi jampridem infensum, & Ariana impietate infectum; unde & vehementer Nicomediensis commotus est.

Alexandro adversus Arium pro fide Catholica, Eusebio verò Nicomediensi & contra Alexandrum & pro Ario scribente, graves in Ecclesiis exortæ sunt turbæ, aliis approbantibus factum Alexandri, & impiam Arii novitatem detestantibus, aliis verò Alexandrum improbantibus, & Eusebio Nicomediensi consentientibus; inter quos erant: multi Episcopi, quia Nicomediensis magna pollebat autoritate apud Imperatorem, qui tunc temporis debebat Nicomediæ. Malum auxit conjuratio Meletii schismatici, qui cum suis, contra Alexandrum pugnaturus, ad Arii castra transiit. Demum ob Ecclesiarum disensiones id res evenit, ut in Ethnicorum theatris publicè in ludibrium verteretur Christiana religio.

Hæc ubi audivit Constantinus Imperator, communem Alexandro & Ario epistolam scripsit, in qua cum Alexandrum æquè ac Arium reprehendit, eoque de concordia ob levissimi momenti & ad substantiam fidei minimè pertinentem controversiam violatè insinuat, de malis Eusebii Nicomediensis artibus deceptum ostendit. Hanc autem epistolam misit per Osum Cordubæ in Hispania Episcopum, quem in comitatu suo habebat, & quem amabat atque colebat plurimum, utpotè virum sanctum, & variis pro fide initiis certaminibus insignem.

Sperabat Imperator animos per Osum ad concordiam revocatum iri, sed eventus spei non respondit: cum Alexander fidem prodere non posset, nec Arius, in impietate sua pertinax, errores suos damnare vellet. Osum itaque, cum Alexandria, etiam convocata Episcoporum Synodo, nihil profecisset, & tumultus ac contentiones in plebe crederent in dies, re planè infecta reversus est ad Constantinum, qui postquam, referente Oso, intellexit agi de summa fidei, apud Nicæam Bithyniæ generalem Synodum convocare decrevit, scripsitque ad omnes ubique Ecclesiarum antistites. In hac Synodo Arius cum impio suo dogmate condemnatus, & anathemate ictus, ab Imperatore exilio multatus est. Item condemnatos à Synodo Arii libros comburi jussit Imperator, imposita capitis pœnalis, qui illos apud se retinebant. Idem omnino statuit de scriptis sectatorum Arii, quos etiam jussit pro impiis haberi, & cum Ario autore suo Porphyrianos vocari à Porphyrio, ut qui hominis veræ pietatis quondam, cum viveret, inimici, & etiamnum infamis ob composita adversus Christianam religionem nefaria volumina, mores imitarentur, ejus etiam vocabulo appellarentur.

Paucis post Synodum annis, agente Presbytero quodam, Ariani partibus addicto, quem Constantia, Imperatoris soror, fratri suo moriens impensè laudat & commendat, velut hominem eximie sanctum, quemque idcirco Imperator inter familiares suos admiserat, agente, inquam, Presbytero illo apud Imperatorem, atque affirmante Arium non aliud sentire, quàm quod à Synodo decretum esset, & si in conspectum Principis admitteretur, Synodi decretis consensurum esse; admiratus quæ à Presbytero dicebantur, Constantinus ad comitatum suum vocavit Arium, scripta ad eum episto-

la. Constantinopolim igitur venit Arius cum Euzoio Diacono, quem fortunæ suæ sicut & impietatis comitem habebat. Admissi ad Imperatoris conspectum, & ab eo interrogati, num Nicænæ fidei consentirent? protinus responderunt se consentire; deinde jussi tradere scripto professionem fidei suæ, compositum à se Imperatori obtulerunt libellum, in quo dicebant se credere in unum Deum, Patrem omnipotentem, & in Dominum Jesum Christum, Filium ejus, qui ex eo genitus est ante omnia sæcula, Deum verbum, per quem omnia facta sunt, quæ in celo, & quæ in terra; qui descendit, &c.

Venenum sub ambigua fidei professione latens non advertebat Imperator. Rarus itaque Arium & Euzoium rectè sentire, annuit ut Alexandri reverterentur: at reversos cum commendatitiis ab Eusebio Nicomediensi litteris, imò & Imperatoris, quibus Arium cum ejus sociis in Ecclesiam admitti jubebatur, constanter rejecit Athanasius: quo audito Imperator excauit, & novis litteris Athanasio, ni pareret, exilium minatus est: qua comminatione nil commotus Athanasius, ad Imperatorem rescripsit, nullam esse debere Ecclesiæ Catholicæ cum hæresi Christi oppugnatrice communionem.

Anno 335. quo Hierosolymæ ex occasione dedicationis Templi Saluatoris, Imperatoris magnificentia constructum, Episcopi, qui in Tyrio conveniissent sententiam depositionis in Athanasium protulerant, agebant Synodum, Arius cum suis eò le contulit, & porrecto illo, quem paucis antè annis Constantinopoli conscripserat, & Imperatori obtulerat, fidei libello, orthodoxus iudicatus est, & communioni Ecclesiasticæ restitutus conjuratione Eusebianorum, qui dominabantur Synodo. Arius ita cum suis absolutus, Alexandriam revertitur, munitus synodali epistola, qua Alexandrini admonebantur ipsum esse sanæ rectæque fidei; talem ab Imperatore judicatum, & ejus sacra jussione admissum in Ecclesiam, extra quam improba hominum invidia detentus fuerat eatenus. Arius fausta omnia sibi, absente Athanasio, pollicebatur; sed à plebe Catholica pessimè exceptus est, ingentesque adventu suo turbas excitavit.

Hæc cum ad aures Imperatoris fama pertulisset, fraudem subodoratus, & de fide Arii malè augurari incipiens, illum anno sequenti ad se accersitum Constantinopolim, iterum interrogat, num Nicænæ decretis sincerè consentiat? Ille nihil cunctatus, alacri animo subscribit ea coram Imperatore, qui admirans petit insuper, ut subscriptionem suam jurejurando confirmet. Jurat Arius & pejerat, brevi pœnas daturus perjuri. Interea persuasus Imperator, suspitione omni deposita, Alexandro Constantinopolitano Episcopo imperat per Nicomediensem, ut credere fas est, Eusebium, ut Arium in communionem recipiat. Jussioni Principis preces primùm, deinde minas addit Eusebius, atque exilium intentat homo nequam. Ad orationem & jejunia configit sanctissimus senex Alexander, & Nicænæ fidei propugnator acerrimus; nec frustra confugit. Prædicatur igitur, quàm Arius ab Eusebianis, etiam invito Alexandro, in Ecclesiam deducendus erat, cum ovans per urbem incederet cum numero Eusebianorum comitatu, dolore vicerum correptus est, & alvi exonerandæ causa locum publicum, ad id destinatum, ingressus expiavit, effusa sanguinis copia. Effudisse etiam inestina narrat Socrates; Athanasius verò orat. i. contra Arianos, medium crepuisse scribit.

Cum impiissimò autore suo extincta non est Ariana pestis, sed diu postea, in Orientali præsertim Ecclesia, grassata est, & progressu temporis divisa in tres sectas; Ariatorum scilicet, qui solam Arii contra Filium blasphemiam defendebant; Eunomianorum, qui sequebantur Eunomium, à quo Ariane impietati multæ aliæ superadditæ fuerunt; vocabantur etiam Anomæi, quia Filium Patri æqualem, seu per omnia dissimilem, aperte asserabant; & Macedonianorum, qui autorem habuerunt Macedonium Constantinopolitanum. Hic Filium per omnia Patri similem constanter asseruit, solo Constitantiali rejecto, sed Arianismum nova impietate exaquare: bellum enim indixit Spiritui sancto, expressè

Socr. l. i. c. 26.

Socr. l. i. c. 27.

Athanas. ap. 108. 2.

Socr. l. i. c. 33. 37. & 38.

Athanas. lib. de Synod.

Socr. l. i. c. 38.

Socr. l. i. c. 46.

Theod. lib. i. c. 6.

presse asserendo illum non esse paris honoris & dignitatis cum Patre & Filio, sed utroque in erioem, utriusque ministrum & creaturam esse; quam impietatem communem habuit cum Eunomio. Quarta addi potest factio, Politicorum. Hi autem Filium non consubstantialem, non similem per omnia, ac proinde in substantia, sed precise similem predicabant, ut constat ex formula fidei quam Leonæ Comiti obtulit Seleucia Acacius Cæsariensis, & quam recitat Socrates l. 2. c. 40.

ARTICULUS II.

De Conciliis in causa Arianæ dogmatis, & personarum huic dogmati vel consentientium, vel contradicentium celebratis.

Prima contra Arium à S. Alexandro Alexandriae celebrata est Synodus centum fere Episcoporum ex Aegypto & Lybia. In ea damnatus est Arius cum suis gregariis, anathematizatus, & abdicatus, ut patet ex encyclica S. Alexandri epistola, quam refert Socrates, lib. 1. c. 6.

Olus Cordubæ Episcopus, à Constantino Magno ad procurandam Ecclesiæ pacem missus Alexandriam, eodem convocavit alteram Synodum, in qua Colluthus Presbyter, qui sibi munia Episcopalia arrogabat, & Ichyras, qui, ut à Collutho ordinatus, se pro Presbytero habebat, in ordinem redacti sunt, ut narratur in Apologia secunda S. Athanasii. Damnatum etiam est Sabellianum dogma, ut aperte colligitur ex Socrate, lib. 3. c. 7. Damnatum autem est, ut omnis Ario pretextus eriperetur calumniandi Alexandrum, & alios Catholicos, quos recriminandi gratia Sabellianismi accusabat. Unde ibidem damnatum etiam fuisse ipsam Arii blasphemiam, & sententiam, contra illum latam ab Alexandro in priore Synodo, confirmatam, dubitare fas non est. Ario autem non magis huic Synodo, quam priori, morem gerente, & virus suum in dies latius spargente, ad majus remedium recurrendum fuit, & suadente Olio, recurrit piissimus Imperator, ex consensu Silvestri Pontificis Nicæam convocando Synodum generalem, de qua in particulari infra.

Nicæam Synodum, interfectis aliquot annis, subsecutus est conventiculus Antiochenus, in quo S. Eustathius, vir sanctus, & admirabili eloquentia præditus, acerrimus Nicænæ fidei defensor, qui nomine Synodi Imperatorem Nicææ in publico cœtu laudarat, è Sede Antiochena deturbatus est, & in exilium deportatus opera Eusebii Nicomedienfis, inquieti æque ac nefarii hominis. Hic magni Eustathii, qui factionem Arianam scriptis suis exagitat, ruinam meditans, Hierosolymitanam peregrinationem suscepit unâ cum Theognide Nicæno, scelus ejus particeps, pretextu invendi fabricam Templi, quod construebatur sumptibus Imperatoris, sed re vera ut cum Eusebio Cæsariensi, & aliis partium illarum Arianis Episcopis contra Eustathium conspiraret. Cum autem, facta conjuratione, reverteretur Hierosolymis, substitit Antiochiæ cum multis Episcopis, inter quos non pauci erant orthodoxi, sed fraudis, quæ parabatur, ignari. Ex occasione velut sese sponte offerente, Eusebii duo convocant Synodum. Meretricula, quam mercede conduxerant Arianis, introducitur; nihil mali suspicantem Eustathium accusat adulterii, & accusationem jurejurando confirmat. Reclamantibus frustra orthodoxis, damnatur Eustathius, & deponitur, atque paulò post jussu Imperatoris, ab Eusebianis circumventi, ab exilium in Illyrico.

Exauctorato Eustathio, qui & depositionem & exilium pacato animo tulit, Sedes Antiochena oblata est Eusebio Cæsariensi: sed eo recusante, ordinatus est Episcopus Euphronius; presbyter Arianus, à quo & successoribus ejus Arianis separarunt se Antiochenes orthodoxi, & conventus suos seorsum egerunt; quia doctrinæ, quam tradiderat Eustathius, addictissimi erant, Eustathiani nominati sunt. Eustathium autem non solum adulterii, sed etiam Sabellianismi accusatum fuisse colligitur ex Socrate, lib. 1. hist. c. 24. ubi etiam narratur tantam ob Eustathii depositionem

Simonne Theol. Tom. I.

exortam esse seditionem Antiochiæ, ut tantum non urbs funditus delata fuerit, quod & innocentem Eustathium, & avaros ejus calumniatores fuisse ostendit.

Anno Imperii sui trigésimo, ac proinde anno Christi 335. Constantinus Synodum, quam ob accusationes contra Athanasium factas, anno præcedente Cæsaream Palestinæ convocarat, Tyri jussit congregari. Adfuerunt ex variis locis sexaginta Episcopi, in quibus erant Confessores tres, Paphnutius, Maximus Hierosolymorum anristes, & Potamo; sed numero prævalebant factioni Arianæ devoti. Præerant duo Eusebii, Nicomedienfis & Cæsariensis. Synodum nomine Imperatoris regebat Dionysius Comes, Arianorum fautor.

Multa per calumniam Athanasio objecta fuerunt crimina, quod mulierculam vi oppressisset; quod Arsenium quemdam, Meletianum Episcopum occidisset, eique brachium amputasset ad magicas operationes; quod consecratum calicem per Macarium Presbyterum confregisset; quod Ichyrum, qui se Presbyterum dicebat, male mulcasset, &c. Plena erant omnia tumultu. Paphnutius, animadversus Eusebianorum nequitia, cum Maximo, quem manu apprehenderat, recessit, ne sederet in concilio malignantium. Potamo crimen idolatriæ, ut narrat Epiphanius, palam exprobravit Eusebio Cæsariensi, qui nil inficiari ausus, pudore suffusus, & ira percitus, conventum dimisit.

Primam & secundam calumniam facile diluit Athanasius, cum ingenti pudore calumniatorum; de reliquis palam appellato Cæsare, cum etiam de vita periclitaretur, clam Tyro egressus, Constantinopolim se contulit ad Imperatorem. Interea absentem damnant Eusebiani, & Episcopatu abdicant hominem innocentem, & veritatis catholicæ vindicem.

Deposito Athanasio, & acceptis ab Imperatore litteris, Eusebiani Hierosolymam profecti sunt, & ibi celebrata Templi, Imperatoris munificentia constructi, dedicatione, Synodum habuerunt, in qua Arium & Euzoium in communionem receperunt, approbata æquivoca illa fidei formula, quam Imperatori obtulerant Constantinopoli, & ad Alexandrinis synodicam hac de re scripserunt epistolam, quæ extat apud S. Athanasium lib. de Synodis. Quo facto Eusebius Nicomedienfis cum aliquot Arianis Episcopis Constantinopolim reversus, novas veteribus calumnias addendo Athanasium oppressit apud Imperatorem, à quo Athanasius jussus est exulare Treviris in Gallia.

Anno Christi 336. Eusebiani Constantinopoli conciliabulum habuerunt, in eaque deposuerunt Marcellum Ancyra Episcopum, & Galatiæ primatem. Iniquæ hujus sententiæ pretextus fuit, quod Marcus illius in libro, contra Asterium Sophistam scripto, Sabellii & Pauli Samosatani errores instauraret; quam calumniam jam diluimus.

Anno 339. Constantius, qui Constantino Patri anno 336. successerat, & Orientis imperium obtinebat, Constantinopolim Eusebianorum conciliabulum convocavit, ubi Paulum, qui in sede Constantinopolitana S. Alexandro successerat, abdicari curavit, eoque in exilium missus, Eusebium Nicomediensem Nicomedia Constantinopolim transtulit.

S. Athanasius cum per biennium & menses quatuor Treviris exulasset, Alexandriam anno 338. reversus est, fretus litteris Constantini junioris, liberorum Constantini natu maximi, qui Galliis imperabat. Athanasii reditum impatientissimè tulerunt Eusebiani, querentes quod à Synodo depositus, solo suo nutu & arbitrio Alexandrinam Ecclesiam recuperasset, antequam synodali judicio restitueretur in integrum. Itaque anno sequenti 339. ad Julium Pontificem maximum legatos miserunt, qui Athanasium accularent, sententiæ contra illum in Tyria Synodo latæ confirmationem obtinerent, & Synodum, si opus esset, peterent. Quod ut primum accepit Athanasius, suos quoque Romam missi legatos, qui innocentiam ejus contra adversariorum calumnias defenderent. Ab his semper victi confutatique Eusebiani legati, Synodum postularunt. Annuit

M 2 Julius,

Theo. lib. 1. hist. cap. 29. & 30.

Socr. l. 1. hist. cap. 29. & 31.

Sozom. lib. 2. hist. cap. 23. & 24.

Hier. 55.

An. 335.

Socr. l. 1. c. 33. & 34.

Sozom. lib. 2. c. 27. & 28.

Socr. l. 1. c. 16.

Sozom. lib. 2. c. 23.

Socr. l. 2. c. 6. & 7.

Sozom. lib. 3. c. 3. & 4.

Theod. lib. 1. hist. c. 1. & 2.

Socr. l. 2. c. 8.

Theod. lib. 2. hist. c. 4.

Epist. Julii ad Orientales, apud Athan. apol. 24.

Theo. lib. 1. hist. c. 21.

Theod. lib. 1. hist. c. 22.

Sozom. l. 2. c. 19.

Julius, & legatos à latere, qui Athanasium, & Eusebianos ejus accusatores citarent, misit. Paruit, non expectatis Julii litteris, Athanasius, & Romam venit, ubi post Athanasii adventum integro anno cum sex mensibus transacto, & Eusebianis non comparentibus, anno 341. celebrata est Synodus, cui adfuerunt Episcopi quinquaginta, & Athanasius innocens judicatus, Alexandriam rediit.

Ath. apol. 3.

Athanas. I. de Syn.

Theod. I. 2. hist. c. 6.

Sozom. I. 2. c. 8.

Sozom. I. 3. c. 1. & 6.

Athanas. Epist. ad orthodoxos.

Athanas. Epist. ad Soli.

Athanas. lib. de Syn.

Sozom. I. 3. c. 1.

Sozom. I. 3. c. 6.

Sozom. I. 3. c. 6.

Athanas. apol. 2.

Epist. Julio.

Sozom. I. 3. c. 1. & 10.

Sozom. I. 2. c. 1. & 17.

Theod. I. 2. hist. c. 4.

Sozom. I. 3. c. 1. & 18.

Eodem anno, sed ante Romanum Concilium, Antiochia Synodum nonaginta Episcoporum habuerunt, praesente Constantio, Eusebiani, qui iis, quae in Tyrio conventiculo adversus Athanasium gesta fuerant, confirmatis, Episcopum Alexandrinum designarunt Eusebium Emisenum, cui, Episcopatum illum recusanti, subrogatus est Gregorius Cappadox. Gregorium cum ingenti militum manu Dux Sirianus Alexandriam deduxit, & in Sedem Episcopalem intravit. Athanasius verò, cujus caput petebatur, noctu è templo, in quod cum populo convenerat, in media turba elapsus, confugit ad Julium & Constantem, alterum Constantini filium, qui tunc solus Occidentis imperium obtinebat, quia Constantinus junior, cum ei bellum intulisset, in acie ceciderat. Gregorius autem diram Ecclesiae Alexandrinae, eo quod orthodoxi cum eo communicare nollent, persecutionem intulit, & per Phylagrium Praefectum exercuit. Cum autem per sex annos, instar ferre belluae, gregem omni crudelitate vastasset, poenas tandem improbitatis suae dedit, ab ipsis ovibus miserè disceptus, ut narrat Theodoretus loco citato, in eo tamen lapsus, quod sex pro octo posuerit.

His ita contra Athanasium gestis, Eusebiani de abolendo Nicæno Symbolo consilium inierunt, & ad hunc finem tres fidei formulas in Synodo successivè ediderunt, quarta post aliquot menses addita. Huic porò Synodo interfuerunt Eusebius antea Nicomediensis, tunc Constantinopolitanus Episcopus; Acacius, Eusebii Caesariensis, qui jam è vivis excefferat, successor, qui & ejus fuerat discipulus; Petrophilus Scytopolitanus, Theodorus Heracleensis, Eudoxius Germaniciae tunc, postea verò, pulso Macedonio, Constantinopoleos Episcopus; Georgius Laodiceae in Syria, & alii multi Metropolitanorum & illustrium Ecclesiarum Praefules, cum Flaccillo, successore Euphronii, quem Eusebiani, deposito S. Eustathio, in Sedem Antiochenam intruserant. Post hanc autem Synodum non diu superstes fuit Eusebius Constantinopolitanus, & tandem è vivis sublatu est mortalium nequissimus, sed non absque nequitiae suae haeredibus.

Finita Synodo Eusebiani litteras ad Julium dederunt, vana eloquentiae ostentatione, & arrogantia plenas, insuper & querimoniis adversus ipsum Julium, quod judicium de Athanasio & aliis Episcopis ab Orientalibus latum retractare tentaret, & quod cum Athanasio damnato communicaret. Minas addebant, nisi sententia ab ipsis late acquiesceret, se fortiter contradicturos. Litterae à Julii legatis, quos earenus Antiochia detinuerant Eusebiani, allatae, & in Romano Concilio cum omnium audientium indignatione lectae sunt. Causa Athanasii & aliorum Episcoporum, nempe Marcelli Ancyrae, Aclepe Gazae, Pauli Constantinopoleos, & Lucii Adrianopoleos, ab Eusebianis abdicatorum, examinata, eorumque injusta damnatione reiecta, Julius ad Orientales apostolico zelo synodicam rescripsit epistolam.

Hac Julii epistola, & Romani Concilii judicio fretus Athanasius, Alexandriam redierat: sed, ut jam narratum est, cum Gregorius, in ejus locum ab Eusebianis in Antiochena Synodo successus, eodem brevi postea advenisset cum magna militum manu, ut suae & ovium suarum saluti consuleret, fugere coactus, venit ad Constantem Imperatorem. Arianae factionis insidias coram eo deploravit, & apostolicam fidem bello appeti conquestus est, simul Patrem suum in memoriam revocavit, & magnam Synodum, quam ille convocaverat, His auditis, statim ille ad Fratrem litteras dedit, quibus eum hortabatur, ut paterna pietatis hereditatem integram atque inviolatam custodiret; rogavit etiam, ut aliquos ex Orientalibus Episcopis mitteret, qui depositionis

Athanasii & aliorum rationem redderent. Tres igitur ad hanc remissi sunt Episcopi à Constantio, Narcissus Episcopus Irenopolis in Cilicia, Theodorus Heracleae in Thracia, & Marcus Arethusa in Syria, qui cum Athanasio congregari non ausi sunt, & Constanti formulam illam fidei, quam aliquot ab Antiochena Synodo mensibus fabricarant, obtulerunt, & illi justam fuisse adversus Athanasium Orientalium sententiam perluade-
re frustra conati, ad suos redierunt.

Sozom. I. 1. c. 10.

Athanas. I. de Syn.

Sozom. I. 2. c. 19.

Athanas. I. de Syn.

Sozom. I. 2. c. 19.

Sozom. I. 3. c. 11.

Circa annum 345. Eusebiani qui quiescere non poterant, iterum convenerunt Antiochiam, ibique Synodum habuerunt, in qua novam ediderunt fidei formulam, quam *μακρότης*, hoc est, Prolixiorum cognominarunt. Eam autem conscripserunt, ut aiebant, ut omnem de fide sua in Occidentalium animis finitram opinionem deleterent, & calumniam diluerent adversariorum suorum, hoc est, Athanasii, & aliorum, quos injustè abdicarant, Episcoporum, asserentium illos malè de Christo sentire. Quare formulam per Eudoxium Episcopum Germaniciae, Martyrium, & Macedonium Mopsuestenum miserunt ad Occidentales Episcopos, à quibus rejecti sunt: responderunt enim Occidentales se decretis Synodi Nicænae contentos esse, nec praeerea quidquam curiosius esse inquirendum.

Anno à Constantini obitu undecimo, hoc est, anno 347. Constans & Constantius convocarunt, annuente Julio Pontifice maximo, Synodum generalem Sardicam, Occidentalis Imperii urbem, Illyrici, Mysiae, & Thraciae confinem. Convocandae Synodi causa fuerunt repetitae Eusebianorum querimoniae de Athanasii, Marcelli Ancyrae, Pauli Constantinopolitani, & Aclepe Gazensis abolitione, & restitutione facta à Julio Pontifice in Romano Concilio. Constans igitur, qui earenus, id beneficii loco à Fratre postulando, ut Athanasium in Sedem suam restitueret, nihil profecerat, ad eundem Fratrem, suadente Athanasio, & Julio consentiente, scripsit de convocanda Sardicam Synodo oecumenica, ad causam Episcoporum ab Eusebianis damnatorum retractandam, & tandem aliquando finitendas Eusebianorum querelas. Annuit Constantius, Sardicam convenerunt orthodoxi Episcopi plus minùs trecenti. Adfuerunt etiam, judicium Episcoporum libenter subituri, Athanasius, Marcellus, Aclepas, & alii ab Eusebianis iniquè damnati. Paulum quoque Constantinopolitanum adfuisse scribunt Socrates & Sozomenus, sed potius credendum est Theodoro, asserenti populum Constantinopolitanum, insidias Eusebianorum Episcopo suo metuentem, passum non esse, ut Sardicam abduceretur; praesertim cum nulla illius expressa mentio fiat in Synodica ad omnes Catholicae Ecclesiae Episcopos, scripta à Sardicensi Synodo, neque in Epistola ejusdem Synodi ad Julium.

Sozom. I. 2. c. 11.

Sozom. lib. 3. cap. 11. & 12.

Theod. I. 2. hist. c. 7. & 8.

Epist. Sard.

Syn. apud Athanas. apol. 2.

Athanas. Epist. ad Soli.

Lib. 2. hist. cap. 1.

Apud Athanas. apol. 2.

Apud Hilari frag.

Synodo praesuit magnus Osius, cum Archidamo & Philoxeno Presbyteris, à Julio missis, Retractata est causa Athanasii, Marcelli & Aclepe, qui & innocentes declarati sunt, & in Sedes suas restituti. Prohibitum fidelibus, ne Gregorium, qui Alexandrinam, Basilium, qui Ancyranam, & Quintianum, qui Gazensem Ecclesiam invaserant, Episcopos nominarent, ullamve cum illis communionem haberent, vel eorum litteras recipere, aut vicissim mitterent. Theodorus Heracleae, Narcissus Irenopolis, Acacius Caesareae, Stephanus Antiochiae, Menophantus Ephesis, Ursacius Singiduni, Valens Mursa, & Georgius Laodiceae excommunicati & depositi.

Scribit Sozomenus eodem tempore aliam fidei formulam editam fuisse à Patribus Sardicensibus, pluribus quidem verbis scriptam, quam quae in Concilio Nicæno edita fuisset; sed tamen eandem complectentem sententiam, & verbis non multum ab illa discrepantem, &c. Item Theodoretus refert fidei formulam, insertam epistolae à Sardicensi Synodo ad totius orbis Episcopos scriptae. Sed potius audiendi sunt Patres Concilii Alexandrini, cui praesedit S. Athanasius anno 362, qui fuit à Sardicensi Synodo decimus quintus. Hi enim melius norant acta in Sardicensi Synodo, quam illi, qui ab istius Synodi aetate longo intervallo abfuerunt.

Lib. 3. c. 11.

Lib. 2. hist. c. 8.

Sic

Apud Athan. Sic autem in sua ad Antiochenſes epiſtola loquuntur Patres Alexandrini, quorum etiam aliqui Sardicæ adfuerant: *Tabellas, quas nonnulli ſolent, quaſi in Sardicenſi Synodo de fide conſcriptas, ne legi quidem ſemel, aut proferri ſinatis. Nihil enim tale Concilium deſignavit. Quamvis certi homines nonnulla, quaſi qua deſſent Nicæno Concilio, adſcribere vellent, idque acriter contenderent, ſancta tamen Synodus, qua Sardica convenit, indignè id tulit, decretoque ſancivit, ne quid ulterius de fide ſcriberetur, & ſeſe contentos eſſe Nicæna fide declaraverunt; ut cui nihil deeſſet, & in qua integra & ſolida pietas contineretur; neque edendam eſſe aliam profeſſionem fidei, ne illa, qua Nicæa ſcripta eſt, ſuos numeros non habere videretur, neve illis, quibus libido eſt ſemper nova ſtatueretur, occaſio huiusmodi ſuppeditaretur, ut iterum atque iterum de fide deſiniant. Quod adhuc expreſſe teſtatur, & confirmat Euſebius Vercellenſis ſubſcribendo huic epiſtolæ. Pro certo igitur ſtatuendum eſt, nullam novam fidei formulam à Sardicenſi Synodo editam fuiſſe.*

Apud Hilari. Aliquam tamen difficultatem habent Patres Sardicenſes in ſua ad Julium Epiſtola: *Permiſerunt religioſiſſimi Imperatores, ut de integro univerſa diſcuſſa diſputarentur, & ante omnia de ſancta fide, & de integritate veritatis, quam violaverunt Euſebiani. Sed ſatisfit, ſi dicatur quaſiſſimum quidem fuiſſe in Synodo, utrùm expedit novam ampliorem fidei formulam condere ad maiorem Nicæni Symboli explicationem, & Patres magno conſenſu, paucis contradicentibus, reſponſiſſe, Nicænam fidem ſufficere, nec opus eſſe nova ampliorem formulam. In quo prudentiſſimè ſeſe geſſerunt Patres Sardicenſes: in illis enim circumſtantibus novam ampliorem fidei formulam edendo, elevaſſent authoritatem Symboli Nicæni, infirmis in fide ſcandalum, & Euſebianis triumphandi anſam dediſſent, atque Nicænam fidem explodendi ut inſufficientem, vel etiam correctione indigentem, etiam ipſo defenſorum illius iudicio. Præterea orthodoxi, Nicæna fide contenti, novam fidei formulam non poſtulabant, nec nova amplior & explicatior fidei formula ſatiſſeſſet hominibus inquietis, & malè erga fidem affectis, atque nunquam, niſi ſuppreſſo Conſubſtantiali, quieturis.*

Apud Athan. Hanc porro Sardicenſem Synodum œcumenicam fuiſſe convocacione tantum, non celebratione & exitu, perperam contendunt recentiores nonnulli. Non enim tantum ex toto orbe convocata eſt, ſed etiam ex toto orbe adfuerunt Epiſcopi, nec ſolum adfuerunt Epiſcopi ex Occidentali imperio, ſed etiam ex Orientali magno numero, ut patet ex inſcriptione epiſtolæ huius Synodi ad Alexandrinos, & ex ſubſcriptionibus alterius epiſtolæ Synodi ejuſdem ad omnes Catholicæ Eccleſiæ Epiſcopos. Falſum igitur eſt quod ajunt, omnes Orientis Epiſcopos ante celebrationem Concilii divortium feciſſe, & Philippopolim ſceſſiſſe. Et verò ſceſſerunt ad ſummum 80. numero Epiſcopi Patriarchatus Antiocheni, ut conſtat ex eorum epiſtola ſynodica; qui quia abſque legitima cauſa ſceſſerunt, & erant omnes hæretici, vel hæreticorum partibus addiſti, turpi fuga ſua impedire non potuerunt, ne Sardicenſe Concilium eſſet œcumenicum.

Apud Hil. Falſum quoque eſt quod dicunt recentiores illi, Sardicenſi Synodo adfuiſſe tantum Epiſcopos 80. Nam 1. S. Athanaſius in ſua ad Solitarios epiſtola, teſtatur Epiſcopos, ex pluribus quàm triginta quinque provinciis Sardicæ congregatos, ſibi cum ſuis, ut cauſam diceret, permiſiſſe. At quis credat 80. tantum Epiſcopos ex pluribus quàm triginta quinque provinciis collectos fuiſſe? 2. Euſebiani in ſua Philippopolitani Conciliabuli epiſtola ſynodica, ſcribunt immenſam multitudinem Epiſcoporum de Conſtantipoli & de Alexandria Sardicam confluxiſſe, eoſque omnes ſecum collectos in ſuo Concilio Oſium & Protogenem habuiſſe. At, quaſo, an non immedia illa Epiſcoporum multitudo, ex Orientali Imperio collecta, & conjuncta cum Occidentali partium Epiſcopis, numerum octogenerium ſuperavit? 3. S. Athanaſius Synodum Sardicenſem magnam Synodum appellat in apolog. 2. exordio.

Simonet Theol. Tom. I.

At magnamne appellaret Synodum 80. tantum Epiſcoporum? 4. An credibile eſt Euſebianos, homines audaciſſimos, cum ipſiſſime eſſent numero 80. alios 80. Epiſcopos tantoperè reformidaturos fuiſſe, ut ſeſe clam turpi fuga ſubducerent? 5. Sardicam ducentos & quinquaginta Epiſcopos conveniſſe, idque antiqua monumenta teſtari ſcribit Theodoretus lib. 2. hiſt. c. 7. Socrates verò refert lib. 2. cap. 20. trecentos circiter conveniſſe, pro quo citat Athanaſium. Unde quod legitur in Athanaſii ad Solit. epiſtola, *Convenit igitur ab Oriente & ex Occidente in urbem Sardicam numero plus minus centum Epiſcopi*, mendosum eſt in antiquioribus editionibus, & in recentioribus melius reſtitutum, ubi legitur, *plus minus ter centum Epiſcopi*, atque ita olim legiſſe Socratem dubium eſſe non poteſt.

A veteribus autem nonnullis, ut Hilario & Epiphano, Concilium Sardicenſe Concilium Occidentalium vocatur, tum quia Sardica erat urbs Occidentalis Imperii, tum quia Occidentales in hoc Concilio numero ſuperiores erant Orientalibus; tum denique & maxime, ad veram Sardicenſem Synodum à pseudo-Sardicenſi, ſeu à Philippopolitano Conciliabulo, quod fuit Orientalium tantum, diſtinguendam. Addi poteſt Orientalium nomine propriè intellectos tantum fuiſſe Antiocheni Patriarchatus Epiſcopos, qui re vera Sardicæ divortium fecerunt, & cum aliis Epiſcopis convenire detrectarunt.

Dices. Conſtantinopolitana Synodus, in qua damnatus eſt Macedonius, ſecunda numeratur inter œcumenicas, prætermiſſa Sardicenſi. R. Sardicenſem Synodum comprehenſam fuiſſe à veteribus ſub nomine Nicæna, velut quandam illius appendicem, tum quia contenta fuit Nicæno Symbolo, nec aliam, aut explicatorem fidei formulam edere voluit; tum quia convocata fuit, ad retractandam cauſam Epiſcoporum, qui ob Nicæna fidei deſenſionem depoſiti fuerant ab Euſebianis, & vexati. Hinc Canones Sardicenſes ſub nomine Nicænorum Canonum à veteribus Pontificibus citati fuerunt.

Oſio cum aliis orthodoxis Epiſcopis, qui Sardicæ conveniant. Synodum celebrante, Euſebiani numero 80. Philippopoli urbe Thraciæ, qua Orientalis erat Imperii, & in quam Sardica confugerant, divortii & fugæ ſuæ occaſione arrepta ex eo quod Oſius, & Epiſcopi, qui cum illo erant, ab Athanaſio & aliorum, ab Orientalibus damnatorum, communione abſtinere nolent, conventiculum ſuum habuerunt, eumque, ut ſimplicibus illuderent, Sardicenſis Concilii nomine ingniverunt. Ibi autem damnato iterum Marcello Ancyrano, Paulo Conſtantinopolitano, Aſclepa Gazenſi, confirmatis in Tyria Synodo contra Athanaſium actis, Oſio, Protogene, Gaudenio, Maximino Trevirenſi, & ipſomet Romano Pontifice Julio excommunicatis, encyclicam ſcripſerunt epiſtolam, mendacii & calumniis reſertam, cui novam fidei profeſſionem ſubjunxerunt.

ARTICULUS III.

De aliis Synodis poſt Sardicenſe Concilium celebratis, & aliquaratione ad eandem cauſam pertinentibus.

Anno Chriſti 347. poſt Sardicenſe Concilium celebratam eſſe Mediolani Synodum, in qua damnati ſunt errores Photini, ipſeque Photinus fidelium communione, donec reſiſciſſet, privatus eſt, docent recentiores, quibus facile aſſentior, propter authoritatem S. Hilarii, qui in frag. 2. ſic loquitur: *Ad tollendum ex Epiſcopatu Photinum, qui ante biennium jam in Mediolaneſi Synodo erat hæreticus damnatus, ex plurimis provinciis congregantur Sacerdotes. . . . Quam opportunitatem naſti Urſacius & Valens, Romane plebis Epiſcopum adeunt, recipi ſe in Eccleſiam deprecantur, & in communionem per veniam admitti rogant, &c.* Hæc autem Synodus, quam dicit Hilarius ad deponendum Photinum ex plurimis provinciis convocaram fuiſſe, & ex qua opportunitatem naſti Urſacius & Valens Romanum Pontificem adierunt, ut Eccleſiæ reconciliarentur, cele-

brata fuit Mediolani anno 349. ut infra ostenditur. Ergo ibidem celebrata fuerat anno 347. alia Synodus in qua Photinus damnatus fuerat ut hereticus. Quod confirmatur ex verbis, quæ Ursacii & Valentis ad Julium epistolæ subjicit Hilarius: *Hæc epistola post biennium missa est, quam hæresis Photini a Romanis, hoc est, ab Occidentalibus, damnata est.* Hæc autem epistola, ut infra ostenditur, missa est anno 349. Ergo anno 347. in Concilio Mediolanensi Photini hæresis damnata fuerat.

Falsum est quod asserunt aliqui, in hac Mediolanensi Synodo, anno 347. celebrata, Ursacium & Valentem, rogata veniam, in gratiam receptos esse: non enim de roganda venia cogitabant, nisi postquam Athanasius à Constantio in Sedem suam cum honore restitutus est, quod contigit anno 349. ut infra exponetur, & probabitur. Nec suffragari possum existimantibus ad eandem Synodum pertinere verba illa Liberii ad Constantium epistolæ: *Quæ est pax, clementissime Imperator, cum sint ex partibus ipsius quatuor Episcopi Demophilus, Macedonius, Eudoxius, Maririus, qui ante annos octo, cum apud Mediolanum Arianæ sententiam hæreticam nolissent damnare, de Concilio animis iratis exierunt.*

Apud Hilari-
um in frag.

Et 1. quidem omnino incredibile est eo ferè tempore, quo non solum præcipuos ex Occidentalibus Episcopos, sed etiam ipsum Pontificem maximum excommunicabant, Orientales misisse legatos suos ad Episcopos Italos; & verò quam ob rem misissent? Num ad synodicam Philippopolitani Conciliabuli epistolam ad Occidentales deferendam? At hoc ne cogitari quidem potest. Præterea, epistolam hanc ab Eusebianis non fuisse ad summum transmissam, nisi in Africam, non quidem ad orthodoxos, sed ad Donatistas, ut eos sibi conciliarent, fociarentque, colligitur ex inscriptione. 2. Post divortium Sardicæ factum ab Eusebianis, communicatio omnis Occidentales inter & Orientales abrupta est statim, ut scribit Sozomenus lib. 3. cap. 13. *Post hanc, inquit, Synodum Sardicensem Orientales & Occidentales non amplius inter se commisti sunt, tamquam idem sentientes de fide, neque invicem communicarunt, sed Orientales quidem Thracia tenus; Occidentales vero usque ad Illyricum sese mutuo direxerunt.* Idem scribit Socrates lib. 2. cap. 21. Neque Orientales Occidentalem communionem expectare visi sunt, nisi post annum 351. 3. Episcopi illi, quos in sua ad Constantium epistola nominat Liberius, si planè sunt, quos Eusebiani cum prolixiore fidei formula, Antiochie circa annum 345. edita, miserunt in Italiam, ut jam narratum est.

Itaque dicendum est, ex occasione adventus legatorum Eusebianæ factionis in Italiam, Synodum convocatam fuisse Mediolanum, in ea oblatam ab Episcopis Eusebianis fidei professionem lectam fuisse; Sabellii & Pauli Samosatani dogmatum instauratores, quos damnabat, damnatos fuisse, sed Eusebianos Episcopos, ad damnandum quoque Arianismum, subscribendo scilicet Nicænæ fidei, interpellatos, morem gerere noluisse, & à Concilio iratis animis recessisse, atque ad suos, Occidentalibus sibi minimè conciliatis, remeasse; hanc denique primam Mediolanensem Synodum celebratam fuisse circa annum 346. annis scilicet octo antequam Liberius epistolam suam ad Constantium scriberet; scripsit autem anno 354. post lapsum legatorum, quos ad Constantium in Gallias miserat, quique in Arelatensi Synodo Athanasii condemnationi subscripserant anno superiore, & scripsit ad impetrandam Synodum generalem, quæ re ipsa in annum sequentem à Constantio Mediolanum convocata est, & infelicitissimum habuit exitum.

Anno 349. Synodus, ex plurimis Occidentalis Imperii provinciis congregata, Mediolani celebrata est ad exauctorandum Photinum, qui erroribus suis ibidem ante biennium damnatis, cum pertinacia & magna animarum ruina adhærebat, eosque evulgare pergebat. De hac Synodo loquitur S. Hilarius in frag. 2. num. 19. cum ait: *Ad tollendum ex Episcopatu Photinum, qui ante biennium jam in Mediolanensi Sy-*

nodo erat hereticus damnatus, ex plurimis provinciis congregantur Sacerdotes. Loquitur enim de Synodo, ad quam venerunt Ursacius & Valens veniam rogaturi, & cui ad hunc finem pœnitentiæ libellum porrexerunt, eoque porrecto, Romam ad Julium perrexerunt, ab eo Ecclesiæ reconciliandi. *Quam opportunitatem, inquit, nacti Ursacius & Valens, Romane plebis Episcopum adeunt, recipi se in Ecclesiam deprecantur, & in communionem per veniam admitti rogant.* Julius eo consilio veniam, quam orabant, impertit, ut cum lucro Catholica Ecclesiæ vires quoque destraheret Ariani, &c. Hujus igitur Synodi, de qua loquitur Hilarius, opportunitatem nacti Ursacius & Valens ad impetrandam veniam, Julium adierunt, ab eo Ecclesiæ reconciliati sunt, pro illis scilicet intercedente Synodo illa, cui se præsentantes stiterant, & pœnitentiæ libellum obtulerant, ut apertè colligitur ex eorum ad Julium epistola, vel potius ex eorum libello in forma epistolæ Julio Romæ oblato.

Apud Hilar-
um in frag. 2.

Dico autem Synodum illam Mediolani anno 349. celebratam fuisse. Et 1. quidem quod celebrata fuerit anno 349. sic ostenditur. Synodus illa celebrata est eo anno, quo pœnitentes Ursacius & Valens errorum suorum veniam rogantur à Julio Pontifice, nacti scilicet opportunitatem Synodi illius. Atqui hoc non fecerunt Ursacius & Valens, nisi postquam Athanasius, à Sardicensi Concilio absolutus, & à Constantio tandem revocatus, atque à Palæstinis Episcopis susceptus, Alexandriam reverius est, ut constat ex S. Athanasio in apol. 2. ubi postquam narravit, se cum omni honore à Constantio revocatum, & à Palæstinis Episcopis sincerè exceptum, atque cum pace, & litteris ad plebem Alexandrinam gratulatoriis dimissum, sic prosequitur: *His conspectis de se jam desperantes Ursacius & Valens Romam profecti, peccata sua cum pœnitentiâ confessi sunt, gratiamque facti postularunt, litterasque & ad Julium veteris Romæ Pontificem, & ad nos quoque in hanc formam misere, quorum exempla mihi transmissa sunt à Paulino Episcopo Tyburis.* Idem testatur Socrates lib. 2. c. 24. ubi postquam hoc capite & superiore exposuit eadem, quæ Athanasius, de Constantio ei conciliato, & Synodo Hierosolymitana, prosequitur in hunc modum: *His compertis Ursacius & Valens, qui prius Arianorum dogmati mordicus adhaeserant, damnato priore studio, Romam se conferunt, & libellum pœnitentiæ Julio Episcopo porrigentes, vocem ac fidem Consubstantialis amplexi sunt, &c.* Ergo Synodus illa, cujus opportunitatem nacti Ursacius & Valens, Romanæ plebis Episcopum adierunt, &c. celebrata est eo anno, quo post Sardicense Concilium Athanasius, à Constantio tandem cum honore revocatus, & in Synodo Hierosolymitana à Palæstinis Episcopis susceptus, rediit Alexandriam. Hic autem Athanasii reditus contigit post annum 348. ut constat ex ipso Athanasio in epist. ad Solit. ubi narrat, cum ipse redire cunctaretur, Constantium fratri suo Constanti scripsisse, ut ipsum quoque ad reditum cohortaretur, & affirmabat se totum annum expectasse Athanasium. Ergo Synodus illa, cujus opportunitatem nacti Ursacius & Valens, &c. celebrata est anno 349.

2. Quod etiam Synodus illa celebrata fuerit Mediolani, ostenditur ex synodali ad Constantium epistola Ariminensis Concilii, ubi sic loquuntur hujus Synodi Patres: *Ea de causa Ursacius & Valens jam pridem socii & ad stipulatores Ariani dogmatis, à nostra communione, sententia data, segregati fuerunt; quam ut denudò recuperarent, de peccatis suis, in quibus se confesos agnoscebant, pœnitentiâ veniamque postularent, ut eorum synographæ testantur, & ob id illis venia gratiaque delictorum facta est: hæc autem per id tempus facta sunt, cum Mediolani Synodus in confessum ibat, presentibus ibidem Romane Ecclesiæ Presbyteris.* His addimus testimonium Ursacii & Valentis in sua ad Julium epistola, in qua hæc leguntur: *Hæreticum verò Arium, sed & satellites ejus, qui dicunt, Erat tempus, quando non erat Filius, & qui dicunt ex nihilo Filium, & qui negant Deum Dei Filium ante secula fuisse, sicut per priorem libellum nostrum, quem apud Mediolanum porreximus, & nunc & semper anathe-*

Apud Athan-
asium de Syn.

Apud Hil-
arium in frag. 2.
Apud Athan-
asium apol. 2.

matiasse, hac manu nostra qua scripsimus, profite-
mur. Ergo Synodus illa, cuius opportunitatem nacti
sunt Ursacius & Valens, Mediolani celebrabatur. Er-
go Synodus illa, quam dicit Hilarius ex pluribus pro-
vinciis congregatam ad tollendum ex Episcopatu Pho-
tinum, celebrata fuit Mediolani anno 349. Hoc igitur
anno, teste Hilario, magna Occidentalium Synodus
Mediolanum convocata est, cui adfuerunt legati Apo-
stolici, in qua contra Photinum Sirmii Episcopum,
erroribus suis pertinaciter adherentem, sententia de-
positionis prolata est, ad quam se contulerunt Ursaci-
us & Valens, & oblato libello, in quo Arianismum
damnabant, & se falsa Athanasio imposuisse crimina
constatebant, veniam petierunt à Patribus, qui ipsos
Pontifici maximo absolventes Romam dimiserunt.

Ex his improbabilis redditur conjectura recentiorum
illorum, qui ajunt hoc anno 349. Synodum convoca-
tam fuisse Sirmium ad Photinum exauctorandum. Ad
quid enim duæ Synodi, eodem anno, in eodem Impe-
rio, in eadem causa? & sententia depositionis contra
Photinum prolata à generali Occidentalium Synodo,
Mediolani celebrata, cui etiam interfuerunt Legati Pon-
tificii, quid opus alia Sirmienfi Synodo, à qua similis
sententia contra Photinum proferretur? Dicentne nul-
lam hoc anno Mediolani habitam esse Synodum? Sed
contrarium, ut puto, demonstratum est.

Multò minùs audiendi videntur alii, qui dicunt hoc
eodem anno ab Arianis seu Orientalibus Sirmii coactam
esse Synodum, acceptam à Mediolanensi Synodo sen-
tentiam contra Photinum latam approbasse & confir-
masse, atque ea de re ad Occidentales rescriptisse, & in
litteris suis mentionem adiecit Marcelli, cujus Pho-
tinus fuerat discipulus, & à quo proinde errores suos
doctus fuerat. Sed hujus Sirmienfis Arianorum seu
Orientalium Synodi conjectura nullo planè funda-
mento nititur. Præterea, Sirmium urbs erat Occi-
dentalis Imperii. Qui autem dicit, Orientales Epis-
copos, tunc temporis, quo Constantius Occidenti, Con-
stantius verò Orienti imperabat, Synodum in urbe
Occidentalium Imperii celebrasse, majorem non mere-
tur fidem, quam qui assereret Episcopos Occidentales
in urbe Imperii Orientalis celebrasse Synodum.
Denique Sirmienfis illa Synodus Arianorum Orientalis
imperii supponitur convocata & celebrata fuisse,
sciente & consentiente Constante, qui adhuc vi-
vebat, & qui, cum esset acerrimus Nicænæ fidei
defensor, Episcoporum huic fidei adversantium con-
ventus in ditione sua permisisse credi non potest, &
permisisse contra Ecclesiasticum Canonem, ad exau-
ctorandum scilicet Episcopum, qui cum esset in par-
tibus Occidentalibus, extra Concilium œcumenicum,
non ab Orientalibus, sed ab Occidentalibus exaucto-
randus erat.

At inquit. Sanctus Hilarius in frag. 2. num. 21.
22. 23. & 24. eodem tempore, quo Mediolani age-
batur Occidentalium Synodus contra Photinum, con-
tra eundem Sirmii quoque actam esse Synodum Ori-
entalium, satis aperte significat. R. neg. Probat.
Nam postquam num. 21. dixit Hilarius: *Verum inter
hæc Sirmium convenitur. Photinus hæreticus comprehen-
sus, olim reus pronuntiatus, & à communione jam
pridem unitatis abscissus, nec tum quidem per factio-
nem populi potuit amoveri;* in subsequenti nar-
rat non obscure, Occidentales sententiam contra Pho-
tinum, in Mediolanensi scilicet Synodo à se latam,
per litteras significasse Orientalium, quæ tunc age-
batur, Synodo; Orientales verò à sua Synodo ad
Occidentales rescriptisse de Photino ab ipsis rectè dam-
nato & exaucto, sed malo animo mentionem ad-
didisse Marcelli, de quo tamen nihil scripserant Occi-
dentales, tamquam Photini errorum institutoris &
magistri, denique in epistola suæ primordio posuisse
fidei professionem, quam ipse Hilarius vellicat num.
24. Atqui Synodus illa Orientalium, ad quam ex Me-
diolanensi Synodo scripserunt Occidentales, non po-
tuit esse, nisi conventus Sirmienfis, de quo loquitur
Hilarius num. 21. Ergo, &c. R. ex Hilario non ha-
beri, quod Occidentales de Photino à se exauctora-

Simonnet Theol. Tom. I.

to ad Synodum aliquam Orientalium scripserint, ne-
que quod Orientales à Synodo aliqua ad Occidentales
rescripserint eodem anno, ut ex sola locorum citato-
rum lectione liquet.

Dicendum igitur est, 1. è Synodo Mediolanensi Sir-
mium missos esse Episcopos aliquot, qui eò sententiam
depositionis contra Photinum latam deferrent, & exe-
cutioni mandarent, quod perficere non potuerunt pro-
pter exortam populi Sirmienfis, cui charissimus erat Pho-
tinus, seditionem. Unde tunc Photinus amoveri non
potuit, Constante, qui vim adhibere potuisset, anno
proximè sequenti, mense Januario, è vivis sublato. Sic
intelligo S. Hilarium, cum ait, *Verum inter hæc*, hoc
est, interea dum Ursacius & Valens Romam profecti
ad Julium, cum commendatitiis, ut credere fas est,
Mediolanensis Synodi, à qua suscepti fuerant, litteris,
ab eoque veniam rogant & impetrant, *Sirmium conve-
nitur* ad pellendum Photinum, & ordinandum alium
Episcopum. *Photinus hæreticus comprehensus, olim reus
pronuntiatus, & à communione jam pridem unitatis
abscissus, nec tum quidem per factionem populi potuit
amoveri*, hoc est, nihil tamen ab Episcopis, qui jussu
Mediolanensis Synodi Sirmium convenerant, agitur,
renitente populo: & ita Photinus, quamvis notorius
hæreticus, quamvis semel & iterum synodali sententia
damnatus, & jam ante biennium excommunicatus,
hac vice Episcopali dignitate non exiit.

2. Mediolanensis Synodi Patres sententiam, à se
contra Photinum latam, per litteras significasse Orien-
talibus, non quidem, ut ait S. Hilarius, *injuria extor-
quendi assensum, sed instruende universorum scientie
consuetudine*, & ut Orientales vel inviti intelligerent,
quantum abhorrerent Occidentales à Sabellii & Pauli
Samosatensis erroribus, quos facile Ariani per calum-
niam impingebant Nicænæ fidei defensoribus. 3. Orien-
tales, homines mente callidos, ingenio subtiles, mali-
tia pertinaces, occasionem revolvendi ejus, quod Atha-
nasii absolutione, in Sardicensi Synodo data, est dis-
solutum, quasque judicii, & rescribentes de Photino,
Marcelli mentionem, velut institutionum talium ma-
gistri, addidisse, ut mortuam de Athanasio ipso jam
tempore questionem, & veritatis judicio conspultam,
in publicam recordationem causa novitas excitaret,
& subrepens per Photini damnationem Marcelli no-
men inveheret.

Ad Occidentales igitur rescribere Orientales, & in
epistola sua, quæ quamdam fidei formulam præferebat,
non solum approbarunt sententiam contra Photinum
ab Occidentalibus latam, sed etiam mentionem injece-
runt Marcelli, tamquam Photini institutoris & magi-
stri, ut hac ratione innuerent, quandoquidem jussu
damnatus fuerit discipulus, longè poriori jure damna-
ri potuisse, & damnandum fuisse magistrum, sic ta-
citè detrahentes Sardicensi Synodo, à qua Athanasius
unà cum Marcello absolutus fuerat, & occasionem ca-
prantes Athanasii sicut & Marcelli causam retractandi.
Quandonam autem Orientales rescripserint, utrum hoc
anno 349. an postea, putà anno 351. ex Hilario colli-
gi non potest. Sulpicius Severus significare videtur illos
rescripsisse à sua Sirmienfi Synodo, quod libentissi-
mè amplectimur; sed innuenti, hanc Synodum Con-
stante adhuc superstitie celebratam fuisse, non ma-
jor debetur fides, quam cum paulò superius ait Sar-
dicense Concilium à Constantino magno convoca-
tum fuisse.

Anno post Consulatum Sergii & Nigriani, quo nulli
ob civile bellum Consules renunciati sunt, hoc est, an-
no 351. Verranione, qui purpuram sumplerat, in ordi-
nem redacto, Constantius, suadentibus Eusebianis,
quos semper in comitatu suo frequentes habebat, Sir-
mium, ubi tunc commorabatur, & ubi nihilominus
Photinus hæresim suam publicare pergebat, convocavit
Synodum, quæ tota serè fuit Orientalium Episcoporum:
pauci enim admodum adfuerunt Occidentales Episcopi,
eò quod tunc adhuc rotum fermè Occidentale Impe-
rium obtineret Magnentius tyrannus. In hac Synodo
Photinus damnatus & depositus est, tum finito Conci-
lio, in publica disputatione, quam à Constantio postula-
verat,

Hilar. in
frag. num. 22.

Socr. l. 2. c. 25.

Sozom. l. 4.
c. 9.

Petavius dis-
sert. de Pho-
tini dam. t. 2.
Conc. Lab.

verat, à Basilio Ancyrano victus atque prostratus, Principis autoritate pulsus est, & in ejus locum susceptus Germinius Arianus.

Anno 353, cum Magnentio profligato & mortuo, debellatum esset, Liberius Legatos milites in Gallias ad Constantium, ibi tunc agentem, ab eo petere iussos, ut Concilium generale Aquilejæ celebraretur, ubi prius tractaretur de fide, tum de causa Athanasii, cujus damnationis subscriptionem Episcopis omnibus sub exilij pena edicto promulgato nuper imperaverat Constantius. Ea occasione Arelate, ubi subliterat Imperator, coacta est Synodus, in qua Vincentius Capuanus, primarius Sedis Apostolicæ Legatus, agentibus Ursacio, Valente, & Saturnino Arelatis Episcopo Arianus, Athanasii damnationi subscribere coactus est. Paulinus verò Trevirensis, cum Athanasii innocentiam constanter defenderet, exauctoratus est, & in exilium pulsus.

Cum Liberius anno 354. novam ad Constantium legationem destinasset, quam suceperunt Eusebius Vercellensis, Lucifer Calaritanus, Pancratius Ecclesiæ Romanæ Presbyter, & Hilarius Diaconus, & Liberii ad Constantium epistolam, quæ apud S. Hilarium extat, detulerunt, qua denud generalem Synodum rogabat Pontifex; Constantius Synodum coegit Mediolani anno 355. Pauci admodum ex Orientalibus Episcopis, ex Occidentalibus verò plus quam trecenti adfuerunt, quorum plerique, metu vel fraude inducti, subscriperunt in Athanasium; quod se facturos cum negarent constanter Eusebius Vercellensis, Lucifer Calaritanus, Pancratius Presbyter, & Hilarius Diaconus, Legati Apostolici, in exilium deportati sunt. His Dionysius Mediolanensis Episcopus, qui Athanasii condemnationi imprudenter subscriperat, sed postea synographa innocentii Eusebii Vercellensis fraude recuperata, vel deleta, factum suum retractarat, locius adjunctus est, eoque in exilio extincto, in Sedem Mediolanensem intravit Auxentius Arianus.

Paulino Trevirensi, Eusebio Vercellensi, aliisque illustribus veritatis catholicæ defensoribus in exilium deportatis, conveniunt in unum Hilarius & alii Episcopi Gallicani anno 356. & à communione Valentis, Ursacii, & Saturnini Arelatensis sese separarunt, edito ea de re decreto, additæ excommunicationis sententia adversus eos, qui prius admoniti cum illis communicare pergerent. Hoc impatienter ferens Saturninus, à Constantio obtinuit, ut Biterris celebraretur Synodus, ad quam accedere cogentur Episcopi orthodoxi. Inter alios adfuit S. Hilarius, & legendum obtulit libellum, in quo hæreticorum fraudes & insidias exponerat; sed ne legeretur, resisterunt Arianæ, ipseque Hilarius à Constantio Arianorum calumniis circumventus, exulare iussus est in Phrygia, nihilominus tamen Gallicanis Episcopis in Nicænæ fidei professione perseverantibus.

Anno 358. Ancyra in Galatia celebrata est Synodus, pro qua nota. Tres numerantur fidei formulæ, Sirmii conscriptæ, Prima quidem græco sermone conscripta est anno 351. in Orientalium adversus Photinum Synodo cum 27. anathematismis. Extat apud Athan. lib. de syn. apud Hilar. lib. de syn. & apud Sozom. lib. 2. c. 30. Secunda formula edita fuit latino sermone anno 357. in conventu paucorum Episcoporum. In ea vocabula *Omoüsion* & *Omoüsion* pariter, ut à divinis Scripturis aliena, proscribuntur, & expresse asseritur *Pater honore, dignitate, deitate, major Filio*, Extat apud eod. Formulam autem hanc, ab Ursacio, Valente & Germinio, illius auctoribus, missam unâ cum litteris Ossii, quibus in vocabulorum *Consubstantialis* & *Similis in substantia* suppressionem consensiebat, cum accepisset Eudoxius, qui, mortuo Leonio Eunucho, Sedem Antiochenam per fraudem invaserat, non solum Ursacio, Valenti & Germinio per epistolam gratias egit, & gratulatus est, quod eorum opera Occidentales jam recte sentirent, hoc est, ut ipse intelligebat, Arianismum tandem amplexi essent; sed etiam inde audacior factus, cepit apertius favere Actio dicenti Filium Patri dissimilem, atque huic im-

pietati contradicentes Antiochenæ Ecclesiæ clericos vexare.

De his omnibus Basilius Ancyranus à Georgio Laodicensi, qui cum eo, rejecto *omoüsion*, *omoüsion* propugnabat, certior factus per litteras, cum Episcopis aliquot, qui ad Basilicam, à Basilio constructam, dedicandam venerant Ancyram, celebravit Synodum anno 358. in qua secunda Sirmiensis formula anathematismis decem & octo confixa est, & conscripta synodalis epistola, in qua *omoüsion* fusè adstruitur & exponitur. Finita Synodo, ad Constantium destinari sunt Sirmium, ubi tunc morabatur, Legati Basilius ipse Ancyranus, Eustathius Sebastenus, & Eleusius Cyzicenus, cum Leontio quodam Presbytero, qui Imperatorem enixè rogarunt, ut rata esse veller, quæ in Philippopolitano, Sirmiensis, aliique Synodis decreta fuerant. Annuit Constantius, graves ad Eudoxium litteras scripsit, dictam Sirmiensem formulam improbavit, edictoque præcepit, ut exemplaria ejus omnia conquirerentur, penam interminatus, si quis eam occultasse deprehenderetur. Porro de tertia Sirmiensis formula, anno 359. edita, & ad Ariminensem Concilium ab Ursacio & Valente delata, infra suo loco dicemus.

ARTICULUS IV.

De Ariminensi Synodo, & reliquis ad propositum nostrum pertinentibus.

Anno 358. Constantius Sirmii commorans convocanda Synodi generalis consilium inivit, suadente, ut par est credere, Basilio Ancyrano, qui tunc Ancyranæ Concilii legatus aderat, & multum tunc poterat apud Imperatorem. Generalis itaque Synodus convocata est Nicomediam, sed hac urbe aliquantò post horrendo terræ motu funditus everfa, Imperator, quid agendum esset, ambigens, per litteras consuluit Basilius Ancyranum, qui ad suos redierat. Basilius per epistolam Constantium consolat, & ne ab incepto desisteret, adhortatus, locum congregandæ Synodo opportunum designavit Nicæam Bithyniæ. Placuit consilium Imperatori; sed Nicæa eodem ferme tempore similem experta calamitate, scribit iterum ad Basilius, jubetque ut alios Orientis Episcopos de loco deligendo consulat per litteras. Basilius, consultis Episcopis, nec de loco Concilii consentientibus, Sirmiam venit ad Constantium. Seleucia Isauriæ electa est, conscriptæque formula fidei, quæ tertia numero Sirmiensis est, & quam subscriperunt non sine altercatione Episcopi omnes, qui tunc erant in comitatu. Verum cum Ursacio & Valente, alique ejusdem factionis Episcopi venerentur, ne Orientalibus cum Occidentalibus in unum & eundem convenientibus locum, Omoüsiani Omoüsianis sese ad damnandum Arianæ dogma adjungerent, solitis artibus suis obtinuerunt à Principe, ut soli Orientales Seleuciam, Occidentales verò Ariminum convenirent: sperantes etiam se hac ratione aliquid suffuturos, & vel utramque, vel saltem alteram Synodum in suam sententiam pertracturos.

Anno igitur 359. Ariminum conveniunt Occidentales Episcopi numero quadringenti, & aliquantò amplius, si credimus Sozomeno, & Sulpicio Severo. Maximinus Arianus contra Augustinum disputans, & Ariminensem Concilium pro se allegans, numerat trecentos & triginta; Athanasius verò in epist. ad Africanos dicit Episcopos legitimos Christi servos, & recta fide præditos, numero ferme ducentos, Arimini adfuisse, quibus si octoginta Arianæ factionis cum Sulpicio Severo addideris, vix ac ne vix quidem trecentorum numerum expleris. Non est igitur audiendus Julianus, Pelagianæ pravitaris sectator pertinacissimus, cum apud Augustinum ait Episcopos sexcentos & quinquaginta Ariminensi Synodo interfuisse. Quod confirmo ex eo quod Athanasius in laudata epistola, Ariminensi Synodo opponens Nicænam, magnam eam vocet, & vim faciat in eo, quod Nicænæ fidei expositio à trecentis & septemdecim Episcopis edita sit: quod certe non faceret, nisi

Hilar. frag. 1. & c.

Sulp. Sev. lib. 2. c. 30.

Labr.

Sozom. l. 1. c. 13.

Sozom. l. 1. c. 13.

Sozom. l. 1. c. 13.

Sozom. l. 1. c. 13.

Sozom. l. 1. c. 13.

Sozom. l. 1. c. 13.

Sozom. l. 1. c. 13.

Sozom. l. 1. c. 13.

Sozom. l. 1. c. 13.

Sozom. l. 1. c. 13.

Sozom. l. 1. c. 13.

Sozom. l. 1. c. 13.

Sozom. l. 1. c. 13.

Sozom. l. 1. c. 13.

Apud Euseb. hær. 7.

Sozom. l. 1. c. 13.

Sozom. l. 1. c. 13.

Sozom. l. 1. c. 13.

Athan. l. de Syn.

Sozom. ibid. Sub. Sev. lib. 2. c. 30.

Apud Aug. l. 1. contra Maxim. lib. 2. hist.

lib. 2. op. imp. c. 73.

nisi supponeret numerum Episcoporum Ariminensium multo minorem fuisse.

Occidentalibus Arimini congregatis redditæ sunt Constantii litteræ, quibus prohibebatur, ne quid contra Orientales statuerent, & præcipiebatur, ut de fide atque unitate tractarent. Ubi autem de fide agi ceptum est, in medium prodire Ursacius, Valens, Germinius & Cajus, lectaque formula illa, quæ paulo ante Sirmii coram Imperatore conscripta fuerat latino sermone, & in qua vocabulo Substantiæ proscripto, Filius afferebatur Patri per omnia similis, postularunt, ut reliquis omnibus fidei expositionibus, quæ antea scriptæ fuerant, abrogatis, illa una rata esset, utpotè à vocum novitate aliena, ab Imperatore approbata, & ad pacem concordiamque Ecclesiarum componendam necessaria. Responderunt orthodoxi nova expositione opus non esse, Nicænamque abundè sufficere, & Ursacio ac sociis ejus jussuerunt, ut si à se omnem fraudis & hæreticæ pravitatis suspicionem amovere vellent, palam damnarent Arian opinionem, quæ omnibus ubique Ecclesiis turbatur causa extitisset. Quam conditionem recularunt Ursacius, Valens, & alii, qui eis assistebant, Germinius scilicet & Cajus, quibus Demophilum, & Auxentium Sedis Mediolanensis inuastorem adiungunt Sozomenus & S. Athanasius.

Sycophantiam suam prodidere Ursacius, Valens, eorumque socii, conditionem reculando: ab omnibus enim orthodoxis intellectum est illos non sincere agere, sed ad abolenda Nicænæ Synodi acta, & Arianam impietatem stabilendam instructos venisse. Synodus itaque Nicænam expositionem legi jussit, confirmavitque, edito ea de re decreto, quo statuit non esse recedendum à Symbolo à Nicænis Patribus tradito, nihil ei addendum, nihilve minuendum, nec novam formulam esse faciendam, & substantiæ nomen, non secus ac rem, esse retinendum. Huic autem definitioni omnes in unum Catholici conspirantes subscripserunt, & additi sunt anathematismi decem, quibus damnantur de novo, & anathematizantur impia Arian dogmata.

Edito illo fidei decreto, & elapsis diebus aliquot, quos Synodus Ursacio & sociis ejus ad respiciendum concesserat, cum in contumacia perseverarent, nec definitioni à Synodo factæ acquiescere, Arianamque hæresim damnare vellent, contra illos, ut notorios hæreticos, referente Greciano Episcopo, sententia excommunicationis & depositionis prolata est, & ab omnibus Episcopis subscripta, quæ posset Ecclesia fide inconcussa, quæ verè Catholica est, in pace perpetua permanere.

Ab Ariminensi Synodo damnatos fuisse non solum Ursacium, Valentem, Germinium & Cajum, sed etiam Auxentium & Demophilum, scribit S. Athanasius in lib. de Synodis. Omnibus, inquit, Episcopis ita suffragiis inter se consentientibus, illis è diverso abnuentibus, ac proinde ut inscitis, dolosis, ac potius hæreticis condemnatis, totum Concilium suis calculis Nicænam Synodum approbavit, & eam ad omnia sufficere judicavit: Ursacium vero, Valentem, Germinium, Auxentium, Cajum, Demophilum hæreticum pronuntiavit, & contra eos submotos ab Ecclesia, ut non verè Christianos, litteras scripserunt Romana quidem lingua, &c.

Contra obicitur. 1. Quod in sententia Synodi, & ejusdem ad Constantium epistola apud Hilarium frag. 7. extent tantum nomina Ursacii, Valentis, Germinii, & Caji. 2. Quod si Auxentius à Synodo Ariminensi damnatus fuisset, postea Mediolani contra S. Hilarium disputans, non illam tantoperè jactitasset. 3. Quod Demophilus fuerit unus ex Orientalibus Episcopis, quorum causa ad solam Orientalem Synodum ex Imperatoris præscripto pertinebat. R. ad 1. nomina Auxentii & Demophili è textu S. Hilarii facile excidere potuisse. Præterea, sententia Synodi, & ejus ad Constantium epistola apud S. Athanasium nomen habent Auxentii. R. ad 2. Hoc probare Auxentii impudentiam, non quod in Ariminensi Synodo

damnatus non fuerit. Et verò quod ii, quos exautoraverat Synodus Ariminensis, illam nihilominus pro se venditarent, expostulat S. Athanasius. Verum, inquit, ne vel sic quidem pudore deterrentur, quominus ea dicant, ob quæ ubique apud omnes mortales in odio sunt, ac citant pro se Ariminense Concilium, cum liqueat eos etiam ibi exautoratos, depositosque fuisse. Præterea, minimè mirum videri debet, quod Auxentius & ejus socii tantoperè jactitarent Ariminensem Synodum, postquam sententia, contra eos lata, à legatis Synodi reicipta fuerat, & oblatam ab eis formulam non solum legati Synodi, sed etiam plerique Ariminenses Patres tandem aliquando subscripserant. Denique, ut jam observatum est, nomen Auxentii legitur in Synodi sententia apud S. Athanasium, & in synodali ad Constantium epistola, non solum apud S. Athanasium, sed etiam apud Socratem lib. 2. cap. 37. Sozomenum lib. 4. c. 18. & Theodoretum lib. 2. hist. cap. 19. R. ad 3. præceptum Imperatoris spectasse tantum Orientales, qui Arimini non aderant. Sed facile concesserim nomen Demophili in locum Athanasii à nobis allegatum, irrepsisse, quia nomen hoc non extat in sententia Synodi apud eundem Athanasium, neque in epistola synodali apud eundem aut alios à nobis citatos.

Edito fidei decreto, & damnatis atque exautoratis Ursacio, Valente, Germinio, Cajo seu Gajo, & Auxentio, synodalis ad Constantium epistola scripta est, & ab omnibus subscripta. In ea Imperatori significat Synodus communi omnium consensu decretum, Nicænam fidem esse retinendam, utpotè omnium hæresum victricem, cui aliquid addere temerarium, & auferre periculosum sit; quorum si alterutrum fiat, erit hostibus quilibet agendi libera facultas; atque Ursacium, Valentem, &c. quia nova moliri, omnia perturbare velle, & Arianam impietatem stabilire deprehensi sunt, excommunicatos & depositos esse. Orat ut legatos benigne excipiat, & audiat, ne faciles Ursacio & Valentii aures præbeat, neve novitatem aliquam ab eis patitur induci; denique ut omnibus Episcopis quam primum ad suas Ecclesias redire liceat.

Ad ferendam hanc epistolam, decem, ut scribit Hilarius frag. 8. vel viginti, ut legitur in Constantii ad Synodum epistola, quæ extat apud Socratem lib. 2. cap. 37. electi sunt Episcopi, inter quos eminebat Relitutus Carthaginensis. Adolescentes fuisse, parum doctos, & parum cautos, scribit Sulpicius Severus lib. 2. hist. Hos cum Ursacius & Valens celeris cursu prævertissent, Synodum apud levissimum Imperatorem criminati sunt, quod formulam Sirmii conscriptam, & ab eo approbatam abjecisset. Commotus Imperator, Ursacio & Valente cum omni honore exceptis, Synodi legatos ad conspectum suum admittere noluit, longaque dilatione fatigatos frangere statuit. Hoc intellexere Patres Ariminenses: cum enim serò tandem ab Imperatore acceperissent litteras, quibus excusabat se, quod propter urgentem quandam contra barbaros expeditionem legatos eorum videre minime potuisset, & dicebat fuisse se, ut legati reditum ipsius Hadrianopoli expectarent, quò, negotiis publicis rite prius constitutis, ipse curis omnibus liber, negotium ipsorum audire & examinare posset; ad eum rescripserunt, atque protestati sunt, se in suscepro nihil circa fidem innovandi proposito permanere & permanentes esse, legatisque suis mandasse, ne quid contra id, quod communi omnium consensu constitutum fuerat, innovarent, aut statuerent. Rogabant etiam iterum, ut legatis quam primum auditis, omnibus Arimino abeundi & ad suos redeundi copia fieret ante hyemis asperitatem.

Hac sua Ariminenses epistola exasperatum ab Arianis Imperatoris animum minimè mitigarunt, eorumque legati inviti abducti sunt Nicæam Thraciæ urbem, ubi partim dolis Arianorum decepti, partim metu oppressi, formulam ibi ab Arianis conscriptam, & Sirmienis formula, antea Ariminum ab Ursacio & Valente delata, & ab orthodoxis rejecta, aliquantopere pejorem,

Epistol. ad Arian.

Arud Ath. l. de Syn.

Apud Hil. frag. 8.

S. Hil. frag. 8.

Socr. l. 2. c. 7.

Sozom. lib. 4. cap. 19.

Sozom.

Theod. l. 2. hist. cap. 19. & 20.

Socr. lib. 2. cap. 37.

Theod. lib. 2. cap. 21.

S. Hil. frag. 6. n. 4. & 6.

Sulp. Sev. l. 2.
Epist.

pejorem, eò quòd tantum diceret Filium Patri similem secundum Scripturas, præcunte Restituto Carthaginensi legationis principe, subscriperunt, sententiam contra Ursacium, Valentem, & eorum socios Arimini latam resciderunt, atque cum illis, tanquam orthodoxos esse tandem agnovissent, communicarunt, omniaque subscriptionibus suis communiarunt. Hæc omnia non obscure insinuat etiam S. Athanasius in sua ad Africanos epistola, cum ait: *Qui Arimini exautorati fuerunt, profugientes ad Constantium, operam dedere, ut ii quorum sententiis ceciderant, quam indignissime haberentur, minaque adderentur, ne in suas parochias discederent, quibus etiam vim in Thracia per hyemem intulerunt, quò eos cogerent ad res novas, quas moliebantur, suscipiendas. Et inferius: Illa, quæ in Thracia per vim expressa sunt, jactitant, ex quibus liquet eos Ariana hæreses gregales esse.*

Sulp. Sev. l. 2.
Epist.

Legatis prævaricationibus copia data est Ariminum redeundi, & cum illis rediit Valens, Nicæensem formulam à Legatis subscriptam, secum deferens cum Imperatoris ad Taurum Prætorio Præfectum mandato, quo prohibebatur, ne Episcopos abire permitteret, nisi postquam omnes formulam subscripsissent, præcipiebaturque, ut, si qui pertinacius renuerent, modo plures non essent quàm quindecim, pellerentur in exilium. Restitit aliquandiu fortiter Synodus, & legatos suos, licet vim sibi ab Imperatore factam deprecantes, in communionem suam admittere noluit. Sed, jam adversariorum numero ob legatorum defectionem prævalente, orthodoxis ab Ecclesia, quam obtinebant, pulsus, quòd Orientales Substantiæ vocabulum unanimi consensu in Seleuciensi Synodo supprefferant, rumore sparsio; animis tædio, minis, mœrore debilitatis, Valens, ut se suosque ab omni hæresis suspitione purgaret, in frequenti Episcoporum & laicorum conventu suo suorumque nomine plures elata voce pronuntiavit anathematismos, quibus Arianam hæresim damnare visus est omnibus: nullus enim ex adstantibus orthodoxis fraudem sub hoc anathematismo: *Si quis dixerit creaturam Filium Dei, ut sunt cetera creatura, &c.* latentem tunc animadvertit. Multa etiam alia, quæ suspiciosa videbantur, ad pronuntiationem Claudii, qui Episcopus erat provinciæ Picens, condemnavit, cunctis ipsum laudibus ad cælum extollentibus, & suam in eum suspensionem cum pœnitentia damnantibus.

Hieron. in
diab. contra
Jovinianum.

Cum igitur jam nulla in animis superesset suspicio adversus Valentem & ejus socios, eisque naviter mentientibus, persuasum esset omnibus orthodoxis Orientales in suppressionem usque consensisse, ad finiendas tandem, quæ eatenus Orientales inter & Occidentales magno Ecclesiæ malo intercesserant, discordias, ab omnibus qui aderant subscripsum est. Dico, qui aderant: antequam enim omnes ad subscribendum cogi possent, multos ex tanto Episcoporum numero, qui invitati detinebantur, fuga elapsos esse dubitari non debet, & inter alios Vincentium Sedis Apostolicæ legatum, Deo ita providente, priusquam compelleretur ad subscriptionem, sese

Av. Theod.
l. 1. c. 26.

clam subtraxisse, constat ex epistola Damasi ad Illyrici Episcopos. Rebus ita secundum Arianorum vota sædo exitu consummatis, nomine totius Concilii synodalis ad Constantium epistola conscripta est ab Episcopis Arianae factionis, & ex eadem factione, qui eam Constantinopolim deferrent ad Imperatorem, electi sunt novi legati Migdonius, Megastius, Valens, Epietetus, &c. Quòd autem hæc epistola ab Arianis dictata fuerit, patet ex eo, quòd in illa Episcopi impiè adulentur Imperatori, quòd, eo procurante, tandem proscripsum sint nomina usque & hominibus; cum sint nomina ignota Ecclesiæ Dei, & indigna Deo, nec in divinis Scripturis de Deo & Dei Filio inveniantur scripta: imò sacrilegè amandant illa ad dictiones sacrilegas, & addunt se eandem semper tenuisse fidem cum Orientalibus. Ut autem omnibus, qui Arimini aderant, consensu scripta videretur epistola, pro compulsis ad subscriben-

Avud. Phil.
lib. 2.

dum insertæ sunt preces remeandi ad propria, quòd & illis tandem concessum est, annitentibus sanè Arianis, quorum intererat, ut priusquam eorum de Orientalibus mendacium deprehendi posset, omnino dissolveretur Synodus.

Soc. l. 2. c. 33.

Occidentalibus Arimini Synodum suam agentibus, Orientales juxta Principis edictum Seleuciam conveniunt centum circiter & sexaginta. Adfuerunt etiam Leonas Comes, & Lauritius dux militum ad curandam Synodum. Prima die, qua congregati sunt Episcopi, & quæ fuit quinta Calendas Octobres, cum alii in vitam & mores eorum, qui accusati fuerant, alii de fide quæstionem instituentiam esse contenderent, Synodus in duas partes discissa est, quarum primæ duces erant Acacius Cæsarensis, Georgius Alexandrinus, Eudoxius Antiochenus, & Uranius Tyri; alterius verò Georgius Laodicensis, Sophronius Pompejopolitanus, & Eleusius Cyzicenus, quos major pars Episcoporum secuta est: pauci verò Acacium cum Georgio, Eudoxio, & Uranio secuti sunt, ut testatur S. Athanasius. *Postea, inquit, successione facta, discissi sunt, alii quæ Acacio, sed pauci & suspecti adhæresere: alii vero, qui illum reliquerant, magno numero fuere.*

Lib. de Syn.

S. Athanasio suffragatur S. Hilarius, qui cum exularet in Phrygia, eò abductus est, & eorum, quæ scribit, testis oculatus fuit. *Assisto, inquit, Orientalium in Seleucia Synodo, ubi reperi tantum blasphemorum, quantum Constantio placebat. Nam prima secessione (quæ prima die contigit) in ea deprehendi, ut centum & quinque Episcopi homœusion, idest, similis essentia prædicarent, & decem & novem anomœusion, idest, dissimilis essentia, profiterentur, & soli Egyptii, præter Alexandrinum hæreticum (Georgium scilicet) homœusion constantissime obtinerent.*

Lib. Contra
Const.

Dubium autem esse non potest, illos novemdecim, qui anomœusion in prima secessione professi sunt, fuisse factionis Acacianæ. In Acaciana igitur factione, juxta Hilarium, fuere tantum novemdecim Episcopi, nec re ipsa plures fuisse, adhuc fuaderi potest ex eo quòd post secundam secessionem novemdecim tantum Episcopi ab alterius factionis Episcopis damnati fuerint. Socrates tamen Acacio Episcopos triginta tres, & Sozomenus triginta sex adhæsisse scribunt. Imò formula Acaciana, quam tertia Synodi die subscriperunt Episcopi primæ factionis, apud Epiphanium subscriptiones habet Episcoporum quadraginta trium. Sed quid, si dicatur Acacium prima Synodi die subscripsisse tantum, die verò tertia quadraginta duos habuisse secum, qui reverà pauci fuerunt comparatè ad numerum eorum, qui omœusion, vel etiam omœusion prædicabant, quique circiter erant centum & viginti, à quibus ex alterius partis Episcopis novemdecim partim exautorati, partim excommunicati fuerunt? Ex his autem obiter advertimus tunc temporis sub Imperatore omnia ad nutum Arianorum ferè agente, Arianorum Episcoporum exiguum fuisse numerum. Sed ad narrationem nostram redeamus.

Ath. lib. de
Syn.

Prima igitur die, Synodo in duas partes, Arianorum scilicet & Homœusionum dirempta, Acacius cum suis immani vecordia audaciaque planè abnegavit Nicæni Concilii scripta, ipsam Synodum diffamans: alii verò alterius factionis Episcopi reliqua Synodi approbabant, solummodo de voce consubstantialitatis quasi obscura cavillantes. Cum autem magna verborum contentione cerratum esset usque ad vespèram, Acacio cum suis pertinaciter contendente, Nicænam fidem penitus abolendam esse, novamque formulam conscribendam, aliis verò si omœusion omœuso substitueretur, sufficere contententibus, Silvanus Tarcensis elata voce dixit, nulla nova fidei formula opus esse, sed Antiochenam, in Ecclesiæ dedicatione scriptam, ratam esse debere. Quo audito, Acaciani sese à Concilio subduxerunt: alterius verò partis Episcopi Antiochenam formulam protulerunt, eaque perlecta, dimissum est eo die Concilium.

Soc. lib. 2.
cap. 40.

Sequenti die Omœusioniani convenerunt in Ecclesiam, & occlu-

& occlu-

& ocellis foribus, Antiochenam formulam subscripserunt omnes Episcopi, qui aderant, pro absentibus verò nonnullis diaconi & lectores. Factum hoc graviter reprehendit Acacius cum suis gregariis. Habebat ipse penes se formulam, à se conscriptam, in qua *omousion*, *omœusion*, & *anomœusion* seu *anomœum* damnabat, quam Leone & Lauricio Synodi rectoribus clam recitaret, omnique studio contendeat, ut sola vim & auctoritatem obtineret, adeoque à tota Synodo reciperetur.

Tertio die, Leona operam dante, Acaciani convenere cum Omœusianis, quibus nihil tale expectantibus, recitata est Acacii formula, ab ipso Acacio, aliisque factionis ejus Episcopis subscripta, Ingens tunc in conventu excitatus est tumultus. Interrogati Acaciani, in quo Filium Patri similem dicerent, responderunt similem esse voluntate, non substantia, nihil substantia Dei simile esse posse, neque de Deo posse existere generationem, sed esse Christum creaturam; ita quod creatus est, id ei nativitas deputaretur: ex nihilo autem esse, & idcirco non esse Filium, nec Deo similem. Palam etiam ab eis recitata sunt horrenda in Filium blasphemiarum, quas conscripserat Eudoxius, homo perditus, & rogo dignus. Acacianis fortiter resisteret Omœusiani, Filium Patri non solum voluntate, sed etiam substantia similem asserentes. Cum autem inter utriusque partis Episcopos magis ac magis augeretur contentio, Eleusius anathema dixit iis, qui aliquid novi præter ea quæ in Antiochena formula conscripta erant, vellent introducere, quod faustis acclamationibus persecuti sunt ceteri Omœusiani omnes, & sic dissoluta est Synodus. Postero enim die Leonas, qui se Acacianis addixerat, ut in confessum veniret ab Omœusianis rogatus, tenuit, cuius exemplum secuti Acaciani, venire similiter tenuerunt: illos itaque multoties frustra vocatos Omœusiani damnaverunt, ex illis novem deposuerunt, Acacium scilicet, Georgium, Eudoxium, Uranium, &c. & novem excommunicarunt, donec objecta sibi crimina diluissent.

His ita peractis, Acaciani Constantinopolim celesiter profecti sunt ad comitatum Principis, Palatii Proceres in suam sententiam traxerunt, & eorum opera Imperatorem sibi conciliarunt. Decem quoque ab Omœusianis ad eum, sicut ipse mandaverat, destinati sunt legati, inter quos erant Eustathius Sebastenus, Basilus Ancyranus, Silvanus Tarsensis, & Eleusius Cyzicenus. Constantinopoli offenderunt Acacianos, à quibus suo malo preventi fuerant, & legatos Synodi Ariminensis, hoc est, Episcopos ab Ariminensi Synodo post omnium subscriptionem missos ad comitatum, qui cum animo Ariani essent, cum Acacianis veris Arianis communionem inierunt, & in ea perseverarunt, quamvis de Acacianorum blasphemis & damnatione à Seleuciensi Synodi legatis certiores facti per litteras.

Synodi Seleuciensis legati unà cum Acacianis ad conspectum Principis admissi, petierunt ut de Eudoxii blasphemis & criminibus quaestio institueretur: respondente verò Principe, causam fidei prius esse disceptandam, unus è legatis Eustathius protulit fidei expositionem, in qua Filius Patri dissimilis asserbatur. Interroganti Constantio respondit Eudoxius non à se conscriptam fuisse, sed ab Aetio, qui, jubente Principe, introductus, & rerum ibi gestarum planè ignarus, speransque se ex confessione laudem consecuturum, professionem suam esse agnovit, & ab Imperatore impietatem ejus exhorrente exilio multatus est. Cum autem instaret Eustathius Eudoxium idem cum Aetio sentire, Eudoxius multum tergiversatus, ne ipse à Principe damnetur, suam & Aetii doctrinam mentiendo damnare coactus est: imò, Silvano admonente, coactus etiam est cum suis, ne Imperatoris indignationem incurrerent, anathema dicere his vocibus, *de non extantibus, & creaturam, & alterius substantie*.

Acaciani ita pessimè habiti, formulam Nicensem, ab Occidentalibus Arimini subscriptam, protulerunt,

postularuntque, ut eam Seleucienses legati susceperent, atque subscriberent. Legatis autem asserentibus se nunquam substantia vocabulum repudiaturus, & caulantibus parari insidias ab Acacianis; quippe qui tenerent Filium substantia Patri dissimilem, nec Omœusion proferri vellent, nisi ad inducendum Anomœum; cum jure jurando, vel potius cum perjurio respondere, se nequaquam Filium substantia dissimilem asserere, & ad hanc hæresim condemnandam paratos esse, nec aliud intendere, quam ut cum nomine substantia, quod ipsimet Occidentales expunxerant, Consubstantialis quoque vocabulum silentio involvatur. Consilium hoc cum Imperatori arrisisset, Seleuciensibus legatis præcepit, ut in fidem ab Ariminensi Concilio expositam consentirent. Cumque postmodum ad solemnem Consilium pompam se pararet, sicuti moris est apud Romanos Calendis Januarii, totum diem, & insequentis noctis maximam partem consumpsit cum Episcopis, disceptans donec legati, qui à Seleuciensi Concilio advenerant, formula fidei, ab Ariminensi oppido allata, subscripsissent. Vide S. Hieronymum lib. contra Const. num. 15.

Paulò post, ac proinde ineunte anno 360. Acaciani, Episcopis ex Bithynia Constantinopolim accitis, synodum habuerunt quinquaginta Episcoporum. Ibi 1. fidei formulam ediderunt, vel potius Nicensem confirmarunt præter substantia nomen, vocabulum hypostasis proferendo, & alias omnes, præter hanc formulam, tam quæ antea scriptæ, quam quæ postea scribendæ essent, condemnando.

2. Ut se apud Imperatorem omni suspitione liberarent; acculabantur enim, quòd idem cum Aetio sentirent; Aetium diaconatu exuerunt ob ejus nefaria & plena scandalis scripta, ut ipsi scribunt in synodali sua ad Georgium Alexandrinum epistola.

3. Decem ex suo numero Episcopos, qui Aetii depositioni subscribere renuebant, à communione suspenderunt, & divinis ministeriis, donec subscriberent, post mensem sex illis ad penitentiam concessorum spatium, ni parerent, deponendos. Sic scelerati hypocritæ, Deum minus quam hominem reveriti, cum sibi in rem esset, & suos deponerent, vel excommunicabant, & suam doctrinam ut nefariam ac plenam scandalis proferiebant.

4. Ut injurias suas ulciscerentur, episcopatu abdicarunt Seleucienses legatos, Macedonium Constantinopolitanum, Eleusium Cyzicenum, Basilium Ancyranum, Heortasium Sardicum, Dracontium Pergamenum, Eustathium Sebastenum, Silvanum Tarsensem, Sophronium Pompejopolitanum, Elpidium Satalorum, & Neonam Seleucia Episcopum. Quamvis autem ab eis in fidei doctrina dissentirent, eorum tamen fidem, ne suam proderent, non accusarunt, sed solum varia eis objecere crimina.

5. Abdicatis Seleuciensibus legatis, & Constantinopoli per Imperatorem expulsis, exactorarunt quoque Cyrillum Hierosolymitanum, jam antea ab Acacio in Synodo Palestina ob fictum crimen depositum: Cyrillus enim Hierosolymorum antistes factus, de jure metropolitano cum Acacio contendens, cum eo susceperat inimicitias. Quare Acacius Cyrillum occasione ex eo, quòd ad subveniendum egentibus thesauros Ecclesiæ & vela sacra distraxisset, arrepta, eum deposuerat. Causa autem Cyrillum in Conciliabulo Constantinopolitano abdicandi fuit, quòd ante depositionem communicasset cum Eustathio & Elpidio, & post depositionem communionem iniisset cum Basilio Ancyrano, & Georgio Laodiceno, hoc est, in Semi-arianorum seu Omœusianorum castra transisset.

6. Subrogarunt Macedonio impium Eudoxium, Germaniciæ primum Episcopum, & postea Sedis Antiochenæ in valem, Basilio quandam Athanasium, Eleusio Eunomium, qui brevi postea Ariam impietatem privatim primum, deinde publicè evulgans, ab Eudoxio de Imperatoris adversus eum indignatione commonitus; à Cyzicenis enim accusatus fuerat apud Imperatorem; subducere se, & Cyzicenam Ecclesiam relinquere coactus est, ex quo tempore propriam

Hil. contr.
Const.

Sozom. l. 4.
cap. 42.
Hil. ibid.

Sozom. l. 4.
cap. 24.

Theod. lib. 1.
cap. 27.

A. ad Hil.
frag. 1. c. 11.
& 12.

Theod. l. 2.
hist. c. 27.

Sozom. l. 4.
cap. 23.

Sozom. l. 4.
cap. 24.

Socr. lib. 2.
cap. 41.

A. Theod.
l. 1. c. 18.

Sozom. l. 4.
cap. 25.

Syn. E. 1. q.
apud Theod.

Sozom. l. 4.
cap. 24.

Sozom. l. 1.

Theod. lib. 1.
hist. c. 29.

priam sectam constituere cepit. Suffecerunt denique Eustathio Meletium, & Erennium Cyrillo, qui Sedem suam non recuperavit, nisi sub Theodosio magno.

Legatis Seleuciensis Synodi depositis sub variorum criminum pretextu, & in exilium pulsus, atque vocabulo substantia ab Acacianis de novo cum hypothesis nomine suppresso, Orientales Omœusiani de omnibus, quæ Seleucia & Constantinopoli gesta fuerant, certiores faciendos esse Occidentales rati, ad illos litteras, non per legatos Ariminenes, quos videbant communione cum Acacianis conjunctos, sed per S. Hilarium Constantinopoli tunc commorantem direxerunt. Has Orientalium litteras Hilarius incunctanter misit in Gallias, quibus acceptis Gallicani Episcopi, qui Arimini Nicensem formulam subscriperant, Parisios convenire, ibique habere Synodum, S. Hilario nondum in Gallias reverso, ut ex eorum epistola Synodali colligitur, ac proinde anno 360. aut ad summum anno 361. Anno enim 360. S. Hilarius Constantinopoli à Constantio dimissus, patriam revisit anno 362. cum post suum in Gallias reditum superstes fuerit annis tantum sex, ut testatur Sulpicius Severus l. 2. hist. & ad meliorem vitam transferit 13. Januarii an. 369.

Apud Hil.
res. 11.

Syn. epist.
apud Hil.
frag. 21.

Synodicam ad Orientales rescribere Gallicani Episcopi epistolam, in qua testantur. 1. Vocabulum *usie* ab Orientalibus contra Ariomanitarum hæresim inventum, à se semper sanctè fideliterque susceptum esse, neque in illius silentium sive Arimini, sive Nicææ in Thracia consensisse, nisi invitos, & quia illud ab ipsis Orientalibus in Seleuciensi Synodo repudiatum fuisse, ab Arianis naviter mentientibus persuasum eis fuerat.

2. Se *omousion* amplexos esse, ad significandam veram & legitimam ex Deo Patre Unigeniti Dei naturam, detestantes hæresim Sabellii, Patrem & Filium unam esse personam assentientis, neque intelligentes Filium aliquam esse partem Patris, sed ex toto, atque perfectò innascibili Deo totum atque perfectum unigenitum Deum natum, & unius idcirco vel *usie*, vel substantiæ esse cum Deo Patre confitentes, ne aut creatura, aut filius adoptivè, vel appellativè tantum dicatur.

3. Neque se inviros audire Filium cum Deo Patre similitudinem; cum imago invisibilis Dei sit; eam tamen tantum similitudinem intelligentes, quæ Filio digna sit, & veri Dei sit ad verum Deum. Quæ similitudo esse non potest sine unitate substantiæ in Patre & Filio, proindeque nisi Filius nascendo totam accipiat substantiam Patris. Quam unitatem substantiæ in Patre & Filio, & perfectam Filii cum Patre similitudinem exprimit ipse Filius: cum ait: *Ego & Pater unum sumus. Qui me vidit, vidit & Patrem. Pater in me est, & ego in Patre.*

4. Hanc fidem se tenere, & semper retenturos esse, detestantes eos, qui dicunt: *Non erat antequam nasceretur*, non quod Unigenitum Deum innascibilem prædicent, sed quod impium sit maxime, Deo temporum tempus aliquod anteferre. Non negare se Filium Patri obedientem esse, & Patre inferiori, sed hoc intelligere se de Filio secundum infirmitatem assumpti hominis.

5. Agnoscentes se fraudem passos ab Arianis, & ab illis falsò persuasos, quod Seleucia repudiatum esset vocabulum *usie*; quæ perperam à se gesta sunt, retractare; se pro excommunicatis habere Auxentium, Ursacium, Valentem, & alios Ariminenes Synodi legatos, quod à Seleuciensibus legatis admitti, cum Acacianis communicare non destiterint, eorumque blasphemias damnare recularint; se blasphemias illas damnare, & eorum, qui in Legatorum Seleuciensium locum intrusi sunt, communionem repuere.

6. Denique Saturninum, jam antea ab omnibus Gallicanis Episcopis bis excommunicatum, tum ob vetera, licet diu dissimulata, tum ob recentia crimina indignum Episcopi nomine iudicatum à se & depositum, eademque pœna plectendos alios in Gal-

liis Episcopos, si qui fuerint, qui Synodi statutis reniti præsumpserint, aut aliter, quam sentit Synodus, de Filii maiestate & *omousio* sentire.

Cum Eudoxio Constantinopolim translato vacaret Sedes Antiochena, anno 361. Acaciani Constantinopoli descenderunt Antiochiam, quod Constantius propter Persicum bellum venerat. Rati Meletium sibi consentire, eo quod Acacianam formulam Seleucia subscripserat, eumque, cum vir esset magna facundia laude & morum integritate celebris, sectæ suæ fore perutilem, petierunt à Constantio, ut Antiochena Ecclesiæ præficeretur. Annuente Principe, & orthodoxis, quibus recta Meletii fides probe perspecta erat, consentientibus, perscriptum est ea de re decretum, & omnium tam orthodoxorum, quam heterodoxorum subscriptionibus firmatum, atque Eusebio Samolateni servandum traditum. Cum autem Meletius acceptis Constantii litteris venisset, & ab ipsis Acacianis consecratus esset Episcopus, iussus ab Imperatore de Filio pro concione discere, Arianis nil tale suspicantibus, unitatem substantiæ in tribus personis Divinis egregiè defendit. Quare Acaciani, facti sui poenitentes, Meletium Sabellianismi accusarunt apud Constantium, quem, cum esset animi in quamvis partem versatilis, facile in sententiam suam pertraxerunt; unde & ei persuaserunt, ut ejecto Meletio subrogaret Euzojum, qui olim cum Ario magistro suo à S. Alexandro Alexandria Episcopo excommunicatus & depositus fuerat.

Euzojo in Sedem Antiochenam intruso, Acaciani una cum paucis aliis Episcopis Synodum egerunt, in qua quæ ipsimet de similitudine Filii cum Patre Constantinopoli anno superiore decreverant, resciderunt, & statuerunt nomen illud, Simile, ex formula Nicensi, quam approbant & subscriperant, expungere, atque Filium Patri per omnia, tam in substantia, quam in voluntate dissimilem, & ex nihilo factum esse definierunt, & ita tandem ad Arianas blasphemias, deposita larva, redierunt: unde *Anomæi* & *Exucuntii*, hoc est Dissimiles & Non essentielles appellati sunt.

Hoc anno 361. Constantius, ab Euzojo baptizatus, & bellum parans contra Julianum, quem milites in Galliis, post victoriam de Barbaris reportatam, renunciabant Imperatorem, morbo extinctus est mense Novembri; Julianus verò cum Constantinopoli venisset, ibique proclamatus esset Imperator, eodem anno solus imperare cepit. Quo nuncio Alexandriam delato, Gentiles impetum fecerunt in Georgium, variisque affectum contumeliis interemerunt. Interea Julianus, ut omnium sibi benevolentiam conciliaret, Episcopos, à Constantio in exilium pulsos, ad suas Sedes redire iussit. Hac lege promulgata, Athanasius, cum septem annis apud virginem Deo consecratam Alexandria delituisse, noctu præter omnium expectationem comparuit, & cum ingenti gaudio exceptus est.

Eadem lege ab exilio revocati Eusebius Vercellensis & Lucifer Calaritanus, qui in superiori Thebaidæ exulabant, consilium inter se inierunt de pace & concordia in Antiochena Ecclesia restituenda, & placuit, ut Lucifer Antiochiam proficisceretur, Eusebius verò Alexandriam pergeret ad Athanasium, cum eo convocaturus Synodum, cui Lucifer assisteret, & omnibus, quæ in ea statuerentur, subscriberet per Diaconos suos Herennium & Agapetum. Anno igitur 362. Alexandria ab Athanasio & Eusebio convocata est Synodus, ad quam convenere Episcopi plurimi. Illic 1. definitum est Spiritum S. non esse creaturam, & unam ac eandem esse essentiam, seu substantiam trium personarum in Deo. Item Verbum in Incarnatione non solum corpus humanum, sed etiam animam rationalem assumpsisse. Quorum primum contra Macedoniam, alterum verò contra Apollinariū nascentem hæresim decretum est.

2. Professio fidei, quæ, tanquam à Sardicensi Synodo

Theod. lib. 3.
hist. c. 31.

Sozom. lib. 4.
cap. 22.

Epiphani.
her. 73.

Athen. l. de
Syn.

Soet. l. 2. c. 47.

Sozom. lib. 4.
cap. 29.

Soet. l. 2. c. 47.
& l. 3. cap. 1.
& 2.

Sozom. l. 4.
cap. 1. & 7.

Sozom. l. 4.
c. 5. & 6. & 7.

Soet. lib. 3.
c. 5. & 6. & 7.

Sozom. lib. 4.
cap. 12.

Athan. ep.
ad Antioch.

nodo conscripta, circumferebatur, ut supposititia explosa est, prohibuitque ne vel legi, aut proferri sineretur, & praeceptum ut omnes contenti essent Nicæno Symbolo, quo se contentos esse declaraverant, paucis contradicentibus, Patres Sardicenses, quippe quoddam solidam & integram pietatem contineret, suisque numeris omnibus absolutum esset.

3. Cum nonnulli Synodo adessent, quorum alii tres in Deo hypostasies dicendas esse, alii verò unam tantum esse dicendam contenderent, seorsim interrogati sunt quid per hypostasis vocabulum intelligerent? Qui tres dicebant hypostasies, se per hypostasis rem per se subsistentem intelligere, nec aliud velle, quam Patrem, Filium & Spiritum Sanctum esse tres res per se subsistentes, responderunt, & addiderunt se Arianum dogma, & eos qui tres deos, vel tria principia dicerent, damnare, seque unam & eandem Patris, Filii, & Spiritus Sancti essentiam agnoscere. Qui verò unam tantum hypostasis dicebant, responderunt se nomine hypostasis intelligere *usam* præcisè, seu substantiam, & unam hypostasis dicere ad significandam, non unicam cum Sabellio personam in Deo per subsistentem, sed unicam essentiam, substantiam, naturam trium personarum per se subsistentium, Omnes denique, damnatis Ario, Sabellio, Paulo Samosateno, Valentino, Basilide, & Manichæo, unanimi voce professi sunt, se Nicænam fidem amplecti, eamque sufficere, eamque ante omnia ab omnibus esse recipiendam. Quare cum à Synodo animadversum esset, illos omnes rectè sentire, & de sola unius vocis significatione inter se altercari, iis, qui tres eam dixerant hypostasies, ut tres; iis verò, qui unam tantum, ut unam dicere pergerent, per sapientem œconomiam, & propter Ecclesiarum conciliationis bonum concessum est.

4. Statutum est, ut ab iis, qui ab hæresi vel schismate ad Ecclesiam redire vellent, nihil aliud exigeretur, quam ut Nicænum Symbolum amplecterentur; execrarentur eos, qui Spiritum Sanctum dicunt esse creaturam, eumque ab essentia Patris & Filii separant; confiterentur Verbum assumptisse naturam rationalem, & damnarent Arium, Sabellium, Paulum Samosatenum, Valentinum, Basilidem, & Manichæum; proindeque prohibitum est, ne cui circa hypostasis vocabulum negotium faceretur. His omnibus peractis, Synodica epistola scripta est ad Antiochenes, vel potius ad Episcopos, qui Antiochiam venerant ad Eustathianos cum Meletianis conciliandos.

Nota. Tunc temporis Antiocheni in tres factiones divisi erant. Prima Arianorum erat, quibus præerat Euzojus. Secunda Eustathianorum, sic dictorum à magno Eustathio, quem Eusebii per insignem calumniam deposuerant. Eo deposito, Antiochenes Omousiani sese ab Arianis separaverant, & jam à triginta & plurius annis conventus suos seorsim agebant abique Episcopo. Tertia Meletianorum, eorum scilicet, qui sese segregaverant ab Arianis cum Meletio, & Nicænam fidem amplexi erant. Hi, Meletio Antiochia pulso, separatim etiam celebrare divina mysteria coacti sunt, quia cum illis communicare noluerunt Eustathiani, eò quòd ab Arianis baptizati fuerant, & Meletius ab Arianis ordinatus fuerat. Sanum igitur Antiochenæ Ecclesiæ Corpus, in duas partes scissum erat; cuius tollendi schismatis consilium eum inter se invissent ab exilio redeuntes Lucifer & Eusebius Verecellensis, hic Alexandriam ad Athanasium profectus est, ille verò Antiochiam; ubi, diuturna in conciliandis animis opera incassum consumpta, postquam vidit Eustathianos, ut sese Meletianis adungerent, adduci non posse, illosque Eustathio ab aliquot annis vita defuncto, Episcopo carere, illis Paulinum Presbyterum, quem sequebantur, ordinavit Episcopum, Meletio ab exilio nondum reverso. Quo facto Lucifer non extinxit, sed confirmavit schisma.

Finito Alexandrino Concilio, Eusebius venit Alexandriam, ubi auctum per Paulini ordinationem inter orthodoxos dissidium reperit, unde & hanc ordi-

nationem à Lucifero factam tacite improbat, cum neutra parte communicando: cum autem nihilominus operam daret populo ad concordiam revocando, ab exilio reversus est Meletius, & cum suis extra urbem conventus agere cepit, Paulino intra urbem in exiguo templo, quod ei Euzojus, sanctitatem ejus & senectutem reveritus, reliquerat, colligente. Quare, desperata pace, Antiochia discessit Eusebius, à quo injuria affectum se rarus Lucifer, ubi in Sardiniam rediit, schisma fecit, ejusque discipuli Luciferiani nuncupati sunt. Antiochenum autem dissidium duravit annis octoginta quinque, usque ad Episcopatum Alexandri.

Anno 363. Juliano in expeditione contra Persas remerè suscepta interfecto, Jovianus, ab exercitu renunciatus Imperator, ubi primum, cum hoste pactus inducias, Imperii fines ingressus est, scripsit ad Athanasium, petens ut ad se accuratam fidei professionem mitteret. Athanasius, acceptis Joviani literis, è latebris, in quibus, ob intentam sibi à Juliano mortem, mensis aliquot Alexandria delituerat, emergens, Episcopis doctrina præstantibus convocatis, Synodum Alexandria celebravit. In hac Synodo damnatae sunt Arianæ blasphemiae, confirmata Nicæna fidei formula, & asserta Spiritus Sancti divinitas, seu consubstantialitas trium personarum divinarum, ut constet ex Synodica ad Imperatorem epistola, cui insertum est Nicænum Symbolum, etiam tunc temporis, ut testantur Episcopi, à toto Orbe, paucis exceptis Ecclesiis, receptum.

Hoc eodem anno 363. Basilius Ancyranus, Silvanus Tarlensis, & alii Episcopi Omousiani, ad Imperatorem miserunt libellum supplicem, quo petebant, ut rescinderentur ea, quæ ab Acacianis acta contra illos fuerant in Constantinopolitana Synodo. Quibus repulsi ab Imperatore passis, Acaciani nihilominus sibi timentes, atque omnia ad nutum eorum, qui rerum potiebantur, facere, & sese flectere soliti, utpotè Purpuræ magis, quam Dei cultores, Antiochiam, ubi subliterat Imperator, ad Meletium, quem Imperatori charissimum esse sciebant, unà cum duce suo Acacio convenerunt, & cum eo synodum egerunt, in eaque damnatis Anomæis, confirmato Nicæno Symbolo, & nominatim approbato consubstantialis vocabulo, libellum Imperatori obtulerunt ab omnibus subscriptum, in quo asseriebant, se fidem à Nicænis Partibus conscriptam, & libello suo insertam, suscipere & constanter retinere.

Anno 364. Joviano, christianissimo Principe, immatura morte sublato, à Valentino & Valente ad Imperium promotis licentiam obtinuerunt convocandi Synodos Episcopi Omousiani, quorum multi male multati fuerant ab Acacianis in Synodo Constantinopolitana. Itaque anno sequenti 365. Lampiacum convenire, ibique 1. damnarunt formulam Nicensem, quam Occidentalium subscriptionibus firmatam Eudoxiani, seu Acaciani Constantinopoli protulerant, & à legatis Synodi Seleuciensis subscribi curaverant, polliciti se opinionem dissimilis substantiæ damnatos, quod tamen minimè præstiterant.

2. Deceverunt præferendam eam esse sententiam, quæ Filium Patri secundum substantiam similem prædicat; cum vocabulum Similis necessarium sit ad significandam personarum differentiam. Item ab omnibus Ecclesiis tenendam esse eam fidei expositionem, quæ Antiochiæ in dedicatione majoris Ecclesiæ edita, postea Seleuciæ confirmata fuerat.

3. Quæ Constantinopoli studio Eudoxii atque Acacii gesta fuerant, resciderunt, statueruntque ut Episcopi, in Constantinopolitana Synodo ab Acacianis & Eudoxianis depositi, Sedes suas postliminio recuperarent, quippe qui Ecclesiis suis injustè spoliati fuerant ab hæreticis, qui Filium Patri secundum substantiam dissimilem tenebant. Quòd si quis Episcopos illos accusare vellet, sub patris condemnationis periculo id ageret. Denique sententiam contra Acacium, Eudoxium, & alios sexdecim eorum gregales Seleuciæ latam confirmarunt.

Eodem

Theod. lib. 4.
hist. c. 1, & 2.

Socr. lib. 3.
c. 13. 14. 2.
& 22.

Apud Athan.
& Theod. 1.
4 c. 3.

Socr. l. 3. c. 5

Socr. l. 4. c. 1.

Sozom. lib. 6.
c. 7.

Socr. l. 4. c. 4.

Sozom. lib. 6.
c. 7.

Sozom. lib. 6.

Sozom. lib. 6.

Eodem anno etiam celebratae sunt Synodi ab eisdem factionis Episcopis Smyrnae in Asia, in Pamphylia, Isauria, & Lycia, à quibus omnibus & Lampacena, communicatis consiliis, tres ad Liberium legati, Eustathius Sebastenus, Silvanus Tarlensis, & Theophilus Castabalarum Episcopus destinati sunt, quibus mandatum est ut Liberii fidem amplecterentur, & cum Ecclesia Romana communionem inirent, fide Consubstantialis consensu suo confirmata, Romam itaque venerunt Eustathius, Silvanus, & Theophilus, & Lampacena, aliarumque Synodorum, à quibus erant missi, epistolas tradiderunt Liberio, qui cum eis communicare initio renuit, causas se eos suscipere non posse, qui ab Arianis paribus starent, & Nicenam fidem abrogassent. Responderunt legati, se & suos jamdudum ab Arianis castris recessisse, & Anomaeorum haeresim jam pridem damnasse, atque semper confessos esse Filium Patri omnia, nec omnia ab omnia quoad rem differre. Liberio autem ab eis petenti fidei professionem scripto comprehensam, libellum suo & suorum nomine tradiderunt, cui Nicenum Symbolum inferuerant.

In hoc libello dicebant, Consubstantialis vocabulum contra pravam Arij doctrinam pie sancteque additum esse Symbolo Niceno; se cum Episcopis, quorum legatione fungebantur, fidem, hoc Symbolo à Nicenis Patribus conscriptam, tenuisse ac tenere, & usque ad extremum spiritum retenturos esse; se Arij haeresim aliisque omnes haereses huic Symbolo adversantes dampnare; se denique Nicensem formulam, Arimini lectam, & Constantinopoli ab Episcopis, dolo & perjurio circumventis, subscriptam, anathematizare, utporè supradicto Symbolo contrariam.

Legatos tali cautione obligatos libens in communionem suscepit Liberius, dimisitque cum litteris ad Episcopos Omnia. His litteris libellum, à Legatis sibi oblatum, inferuerat. Narrat quæ eorum Legatis Romæ gesta sunt. Gratulatur eis rectam eorum fidem, cuius certa per Legatos accepit indicia. Certiores facit, quod omnes omnino Occidentales, qui Arimini per vim, vel fraudem subscriperant Nicensem formulam, illam anathematizarent, Nicenum Symbolum subscripserint, majori, quam antea, Arij doctrinam odio prosequantur, & cum aliis Nicenam fidem profitentibus communionem conjunctissimi sint, &c.

Acceptis Liberii litteris, qui cum Eustathio erant, hoc est, Silvanus, & Theophilus, in Siciliam navigarunt, ibique coram Episcopis in Synodum coactis, Consubstantialis fidem professi, & approbato Niceno Symbolo, ab illis litteras in eandem sententiam scriptas acceperunt, atque ad eos, à quibus missi fuerant, reversi sunt. Eustathius verò cum Elpidio, Romanæ Ecclesiæ Presbytero, quem ei Liberius socium, & Sedis Apostolicæ legatum, unionis promovendæ gratia adjunxit, profectus est in Illyricum ad Valentinianum Imperatorem, contra Sarmatas bellum gerentem, qui ex occasione adventus Eustathii, & Elpidii Legati Apostolici, convocavit Illyricianos Episcopos.

Anno igitur 366. jubente Imperatore, pacis Ecclesiasticæ studiosissimo, Illyriaciani Episcopi Synodum egerunt, in qua omnibus maturè ponderatis Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum esse consubstantiales, definierunt, & contrarium sententibus anathema dixerunt, atque in hanc sententiam litteras scripserunt ad Orientales, communionem suam eis pollicentes, modò idem tenerent, & docerent; cum ea sit fides à Nicenis Patribus comprobata. His Synodi litteris alias suo & Valentis collegæ nomine inscriptas addidit christianissimus Valentinianus ad eosdem Orientales, in quibus trium personarum consubstantialitatem proferebatur.

His ita gestis, profecti sunt in Orientem Eustathius & Elpidius anno 366, ad finem vergente, & Tyanam venerunt, ubi Synodum agebant Eusebius

Cæsareæ Cappadociæ, Gregorius Nazianzi, cum aliis cum pluribus Episcopis, qui Joviano regnante, Consubstantialis doctrinam retinendam esse decreverant. Ibi cum magno omnium gaudio lectæ sunt Liberii & Occidentalium litteræ, ab Elpidio & Legatis Lampacenis allatæ, aliæque ab iis, qui aderant, scriptæ ad omnes Episcopos, qui in Consubstantialis fidem consenserant. Invitabantur autem, ut anno sequenti ante exitum veris, Tarsum Ciliciæ convenirent, ad inceptam feliciter Orientales inter Occidentales unionem consummandam. Petiit quoque à Thyanensi Synodo Eustathius, ut in sedem suam restitueretur, quod ei liberaliter concessum est ab Episcopis, cum in communionem suam recipientibus, quem antea Sedes Apostolica receperat.

Eudoxius cum Omnia & Omnia Episcoporum consilium rescivisset, ne Synodus ab illis Tarsi ageretur, facile obtinuit à Valente, qui antea cum Fratre Consubstantialis acerrimus defensor exiterat: sed anno 366, victo & occiso Procopio tyranno, in alium planè mutatus est; cum enim tunc bellum contra Gothos pararet, pium iniit baptismi suscipiendi consilium; sed uxoris, mulieris Arianæ, artibus inductus, passus est se baptizari ab Eudoxio hominum nequissimo, qui jure jurando eum obstrinxit ad hoc ut Arianum dogma amplecteretur, in eo tenendo perseveraret, & contrarium sentientes malè mulctaret; & si essent Episcopi, sedibus expelleret. Quæ omnia præstitit Valens reliquo vitæ tempore, Omnia modis omnibus vexando, Episcopos fugando, ut Meletium, Eusebium Samosatenum, Athanasium, &c.

ARTICULUS V.

De generali Concilio Nicæa in Bithynia in causa Arij celebrato.

§. I.

Concilium Nicænum celebratum est anno Christi 325. & Constantini Magni 20.

Rob. Nam in Synodo Chalcedonensi act. 2. dicitur Nicænum Concilium celebratum fuisse Consulatū Paulini & Juliani virorum clarissimorum Consulū, anno post Alexandrum 636. mensis secundum Græcos Desii die 19. qui est decimus tertius Calendarum Juliarum, in Nicæa Metropoli provincie Bithyniæ, Et apud Socratem lib. 1. cap. 13. legitur: Tempus quo Synodus (Nicæna) congregata est, sicut in notationibus temporis ipsi Synodo præfixis invenit, fuit Consulatū Paulini & Juliani, die undecimo Calendarum Junias, anno 636. à regno Alexandri Macedonis, Annus autem Christi 325. in annum Alex. 636. ut probat Petavius lib. 11. de doct. temp. cap. 41. & Consulatū Paulini & Juliani in annum 20. Imperii Constantini, ut colligitur ex Fastis e-mendatioribus, incidit.

Mendum igitur est in Eusebii chronico, ubi dicitur Nicænum Concilium celebratum fuisse anno Christi 324. Constantini Imperii 15. præsertim cum Eusebius ipse Nicænam Synodum actam esse in Vincennalibus Constantini, expressè asserat lib. 3. & 4. de vita Constantini. Utrum autem Synodus inchoata fuerit mense Majo, ut dicit Socrates, an mense Junio, ut dicunt Acta Synodi Chalcedonensis, & utrum Synodi Chalcedonensis Acta ex Socrate corrigenda sint, an verò Socrates corrigendus sit ex Actis Synodi Chalcedonensis, penes lectorem prudentem judicium esto.

§. II.

Concilium Nicænum inchoatum anno Constantini vigesimo, eodem anno absolutum est.

Prob. Nam Eusebius, qui huic Synodo adfuit, de actis ejus loquens lib. 3. de vita Const. sic ait: Quibus ad exitum perductis, festum triumphale ad Dei.

Socr. l. 6. c. 12.

S. Basil. epist. 74. ad O. c. id.

Theod. lib. 4. c. 12. j. & c.

Dei honorem illustrandum egit. Eodem tempore viginti annis regni annus completus est. Et in Creliconiana canonum collectione dicitur: *Factum est Concilium apud Nicæam Bithyniæ Metropolim à die 13. Calendæ Julii, quod tenuit usque ad 8. Calendæ Septembris, Paulino & Juliano Consulibus.* Adde quod à nullo veterum scriptum sit Nicænam Synodum sub pluribus, quam Paulino & Juliano, Consulibus habitam fuisse. Uno igitur illo anno Constantini vigesimo acta & peracta est Synodus Nicæana, nec nisi duos menses cum diebus aliquot duravit.

Nec audiendus est, 17 Sozomenus, dum ait l. 1. cap. 17. Julium ob ingravescentem ætatem à Nicæna Synodo abfuisse, quod supponit Nicænam Synodum convocatam fuisse sub Julio. At Julius sedere cœpit in Cathedra Petri anno 336. Constantini ultimo, 2. Phorius, dum asserit in lib. de Synodis, Nicænam Synodum sub Silvestro & Julio celebratam fuisse: nam si ita esset, Nicæna Synodus sex & decem annos durasset. 3. Gelasius Cizicenus, dum scribit Nicænam Synodum anno 16. Imperii Constantini indictam fuisse, & Patres sex ipsos annos confedisse. Hic enim author scateat erroribus, & levissimæ authoritatis est.

§. III.

Consilium Nicænum convocatum fuit à Constantino Magno, consentiente Silvestro Pontifice.

Ap. Theod.
l. 1. hist. c. 6.

Prob. Nam 1. Nicæni Patres in sua ad Alexandrinum Synodica epistola sic loquuntur: *Quando quidem Deo Optimo Maximo, eique charissimo Principe Constantino nos ex diversis civitatibus ac provinciis congregante, sacra & magna Synodus Nicæa celebrata est, &c.* 2. In Ephesina Synodo collat. 1. legitur: *Fides à recentis decem & octo Patribus in Metropoli Nicæna à sancta memoria Constantino congregatis exposita.* 3. S. Epiphanius hæresi 69. nu. 11. hæc scribit: *Imperator Ecclesia consulens, cum jam plerisque à se invicem dissidentibus, varia essent schismata, œcumenicam Synodum colligit 318. Episcoporum.* 4. Idem scribunt Theodoretus l. 1. hist. c. 7. Socrates l. 1. cap. 8. & Sozomenus lib. 1. cap. 17. Hæc autem convocatio à Constantino facta est, non per modum imperii, sed per modum adhortationis & invitationis; quo modo Synodos convocari à Christianis Principibus, consentiente Summo Pontifice, nihil vetat.

Quod autem Constantinus Synodum convocavit, Episcopos invitando, non illis imperando, disertè scribit Socrates loco proxime citato, his verbis: *Cum igitur Imperator duobus his malis Ecclesiam concuti videret, universalem Synodum congregavit, omnes undequaque Episcopos per litteras invitans, ut Nicæam Bithyniæ convenirent.* Jam verò quod in hanc convocationem consenserit Silvester, patet ex eo quod, acceptis Constantini litteris, non reflagatus sit, sed Legatos suos libens miserit, cum ipse venire non posset, longæva ætate prædeditus. Episcopus urbis Romæ, inquit Theodoretus, ob extremam senectutem absuit ipse quidem; duos tamen misit Presbyteros, qui ipsius nomine gestis Concilii subscriberent.

Lib. 1. hist.
c. 7.

§. IV.

Osius Cordubensis Episcopus, Vito & Vincentius Ecclesie Romana Presbyteri, Nicæno Concilio præfuerunt nomine Silvestri Pontificis Maximi, cujus erant Legati.

Et 1. quod Osius Nicæno Concilio præfuerit, facile colligitur ex S. Athanasio, id apertè supponente, cum sic ait in Apologia de fuga sua: *In qua Synodo ille (Osius) non dux, & antesignanus fuit: quam non ille recta tuendo, in suam sententiam pertraxit: que Ecclesia illius præsentie non pulcherrima monumenta retinet.* Et in epist. ad Solit. sic

loquentes inducit Arianos: *Hic (Osius) est Princeps Synodorum; & si quid scribit, ubique auditur. Hic formulam fidei in Nicæna Synodo concepit, & Arianos ubique pro hæreticis traduxit.*

2. Quod cum Oso, Vito seu Vitus & Vincentius præfuerint Synodo, probatur ex Socrate lib. 1. cap. 13. ubi nomina eorum, qui subscripserunt, & quo ordine subscripserunt, refert: *Osius Episcopus Cordubæ Hispaniæ ita credo, ut superius scriptum est. Vito & Vincentius Presbyteri urbis Romæ. Egypti Alexander Episcopus. Magnæ Antiochiæ Eustathius. Hierosolymorum Macarius.* Hunc autem subscriptionum ordinem testatur se ex Athanasio transcripsisse: sic enim prosequitur: *Et reliqui, quorum nomina in libro Athanasii Episcopi Alexandrini, qui Synodus inscribitur, plenissimè digesta sunt.* Ex his autem habemus duo, nempe & in subscriptionibus ordinem ac prærogativam Ecclesiarum servatam esse; nam Alexandrinus Episcopus ante Antiochenum, Antiochenus ante Hierosolymitanum subscripsit; & Osius, Vitonem, ac Vincentium primos subscripsisse. Ergo Osius, Vito & Vincentius in Synodo Nicæna subscripserunt nomine Romani Pontificis, & ut vicem ejus gerentes. Ergo in Synodo Nicæna locum tenuerunt, quem ipse tenuisset, & munia obierunt, quæ ipse obisset Romanus Pontifex, si præfens fuisset. Primum autem locum tenuisset, & Concilio præfuisset Romanus Pontifex, si præfens fuisset. Ergo Osius, Vito, & Vincentius in Synodo Nicæna primum tenuerunt locum, & Præsides fuerunt.

Dices, Eustathius Antiochenus præfuit Synodo: nam primus sedebat à dextris: narrat enim Eusebius lib. 3. de vita Constantini, ad Imperatorem brevem habitam esse orationem ab Episcopo, qui in dextro ordine sedebat primus; & hunc Episcopum fuisse Eustathium testatur Theodoretus lib. 1. cap. 7. Præterea, à veterum multis Eustathius dicitur primus in Concilio Nicæno extitisse. Ergo, &c. R. neg. ant. Ad prob. 1. Resp. primum locum in sinistro ordine, non primum in dextro, honoratiorem fuisse apud Romanos. Ad 2. prob. R. veteres illos Eustathio magno primas in Nicæna Synodo tribuere, non in dignitate & munere, sed in doctrina & facundia.

Dices, Alexandrum Alexandria Episcopum Synodo præfuisse scribunt ipsimet Patres Nicæni in sua ad Alexandrinum epistola. *Si aliud præterea quidpiam, inquit, dum honoratissimus Dominus, & Collega, & Frater noster Alexander una adest, sanctum & statutum fuerit, ipse, utpote qui rebus decisis cum præfuerit, tum communicavit, vobis coram accuratius renunciabit.* Resp. neg. Nam Patres Nicæni etiam secundum versionem hanc, non aliud in sua ad Alexandrinum epistola dicunt, quam Alexandrum rebus decidendis præfuisse. Aliud autem est Synodo præfuisse, & aliud præfuisse rebus decidendis. Præfuit igitur rebus decidendis Alexander, quatenus, cum nulli melius Alexandrinæ Ecclesiæ, quam Ariana pestis, & Ichisma Meletianum affligebant, notus esset status, ea de re præ cæteris à Synodo consultus & auditus est, atque quid ad hæresim profligandam, & tollendum schisma expedire judicaret, referenti, Synodus facilè in omnibus auscultavit. Quare melius vertit Henricus Valesius in hunc modum: *Si quid autem præterea, præsentem Domino & charissimo Collega ac Fratrem nostro Alexandro, sanctum ac definitum est, id ipse vobis accuratius referet, quippe qui gestorum auctor, ac particeps existat.*

Ap. Theod.
l. 1. hist. c. 7.

Dices. Sozomenus l. 1. cap. 17. recensens primum Sedium Episcopos, qui vel per se, vel per legatos Synodo adfuerunt, ultimo loco ponit Romanum Pontificem: *Hinc Concilia, inquit, interfuerunt ex Apostolicis quidem Sedibus Macarius Episcopus Hierosolymorum, & Eustathius Antiochiæ .... & Alexander Episcopus Alexandria .... Julius vero Episcopus urbis Romæ propter senectutem absuit. Verum illius vice adfuerunt Vito & Vincentius, Romane Ecclesiæ Presbyteri.* Quomodo ergo Synodo præsidere potuerunt Legati Pontificis Romani? Resp.

Sozo-

Sozomenum hic inverso ordine recensere Sedes Apostolicas, & ab infima per intermedias superiores ad supremam ascendere. Nam Hierosolymitanæ Antiochena, Antiochenæ Alexandrina, Alexandrinæ Romana præminebat.

Dices. Theodoretus l. i. hist. c. 7. Socrates l. i. c. 8. Sozomenus l. i. c. 17. duos tantum Legatos Romani Pontificis Vitonem & Vincentium Presbyteros interfuisse Concilio narrant. Ergo Osius non interfuit Concilio, nec præfedit Concilio ut Legatus Romani Pontificis. *R.* Aliud est præcisè dicere, quòd Romanus Pontifex à latere suo Roma miserit duos Presbyteros, ut ipsius nomine præfessent; aliud verò, quòd miserit, ut soli præfessent. Primum dicit Theodoretus, non secundum: *Episcopus*, inquit, *urbis Romæ ob extremam senectutem absuit ipse quidem: duos tamen misit Presbyteros, qui ipsius nomine gestis Concilii subscriberent.* Item aliud est præcisè dicere, quòd duo Presbyteri Vito & Vincentius in Concilio vices Romani Pontificis egerint; aliud verò, quòd soli egerint. Primum dicunt Socr. & Sozm. Non secundum. *Aberat quidem*, inquit Socrates, *regis urbis Antistes: sed præsto eram Presbyteri, qui vices ejus implerent.* *Episcopus urbis Romæ*, inquit Sozomenus, *propter senectutem absuit: verum illius vice adfuerunt Vito & Vincentius, Romana Ecclesiæ Presbyteri.* Ex laudatis igitur Authoribus in locis allegatis habemus quidem duos Ecclesiæ Romanæ Episcopos, à latere Pontificis Roma missos, Concilii Præsides fuisse: at non habemus alium cum illis non fuisse, quia in locis allegatis eorum tantum meminerunt, qui post acceptas ab Imperatore litteras ex urbe regia ad Concilium venerunt, & quibus, quod ab Authoribus præfatis prætermisum ibi est, mandatum fuerat, ut sibi legationis socium assumerent Osium Cordubensem, de Ecclesiâ jam optimè meritum, magna apud Constantinum autoritate pollentem, vitæ sanctimonia, ac fidei sinceritate conspicuum, & de Ecclesiæ Alexandrinæ statu, de Ariano dogmate, arque schismate Meletii probè instructum.

Dices. Esto quòd Osius præfuerit Nicæno Concilio, at saltem non præfuit ut Legatus Romani Pontificis. *R.* neg. Nam vel præfuit ut Episcopus Cordubensis, vel ut Legatus Imperatoris, vel propter toleratos in fidei defensione labores, vel propter gratiam & autoritatem, qua valebat apud Principem, vel propter doctrinam, vel propter sanctitatem, vel denique quia legatione Romani Pontificis fungebatur. Non primum: cum enim Cordubensis Ecclesiâ esset mediocris Ecclesiâ, Hispalensi Metropoliâ immediatè, & Occidentis Patriarchæ per appellationem subiecta, certè jus Episcopo suo tribuere non potuit ad præsidendum universali Synodo, in Oriente congregatæ, ante Apostolicarum Ecclesiarum, Alexandrinæ, Antiochenæ, & Hierosolymitanæ Episcopos, & ipsimet Romani Episcopi Legatos.

Non secundum: nam 1. cum Imperator præfens esset, non indigebat Legato. 2. Dicit non potest Imperator in alium transulisse jus præsidendi, quod ipse sibi minimè arrogavit; imò sibi non competere, aperte agnovit, in humili subfello infra omnes Episcopos ledendo, nec prius sedere volendo, quam, ut sederet, annuissent Episcopi. Non tertium: plures enim aderant, qui majora pro fidei defensione passi fuerant, ut Paphnutius, cui in Maximiani persecutione oculus dexter effusus fuerat, & dexter poplex succisus; Paulus Episcopus Neocæsareæ Euphratensis, in persecutione Licinii ambabus manibus debilitatus, &c.

Non quartum: nam tanta ad minimum apud Imperatorem gratia & autoritate valebat Eusebius Cæsariensis. Non quintum: Eusebius enim Cæsariensis eruditione nemini secundus erat. Non sextum: nam aderant eximie sanctitatis Antistites, ut Alexander Alexandrinus; Spiridion Cypriorum Episcopus, in vita miraculis clarus; Jacobus Nisibis, qui mortuos suscitavit, vitæque restituit, &c. Superest igitur, ut dicatur Osius, quia cum Vitone & Vincentio vices

gerebat Silvestri Summi Pontificis, Nicænæ Synodo cum illis præfedit, primum locum cum illis obtinuisse, & primum cum illis subscripsisse.

§. V.

Symbolum Nicænum.

Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, omnium visibilium & invisibilium Creatorem, & in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei, genitum ex Patre unigenitum, hoc est, ex substantia Patris; Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, consubstantiali Patre; per quem omnia facta sunt, quæ in Cælo sunt & in terra. Qui propter nos homines & propter salutem nostram descendit, incarnatusque, & homo factus est, & passus. Qui resurrexit tertia post diem; ascendit ad Cælos, venturus est, ut vivos judicet, ac mortuos. Credimus & in Spiritum Sanctum. Eos autem qui dicunt: Fuit aliquando tempus, cum non esset, & antequam gigneretur, non erat; vel quod de non exstantibus factus est: aut qui ex altera substantia vel essentia dicunt esse Filium Dei, aut creatum, aut conversioni mutationique obnoxium, anathematizat Sancta, Catholica, & Apostolica Ecclesiâ.

Loco ad marginem citato scribit Socrates hanc fidem trecentos & octodecim Antistites probasse & amplexos esse, atque uno omnes ore & in unam sententiam conspirantes conscripsisse; quinque tantum repertos esse, qui illam amplecti nollent, Eusebium scilicet Nicomediensem, Theognin Nicænum, Marim Chalcedonensem, Theonam Marmaricæ, & Secundum Ptolemaidis Episcopos, qui vocem Consubstantialis plurimis cavillis ac disteriis infectati, Arii depositioni subscribere noluerunt. Quam ob causam Synodus Arium, & omnes, qui cum eo sentiebant, anathemate percussit; Imperator verò tum Arium ipsum, tum Eusebium ac Theognin exilio multavit, qui posteriores duo paulò postquam in exilium missi essent, in fidem Consubstantialis consensere, libello ad præcipuos Episcopos misso: quapropter ab exilio revocati, Ecclesias suas receperunt, pulsus iis, qui in eorum locum ordinari fuerant, nempe Amphione, qui Eusebio, & Cresto, qui Theognidi substitutus fuerat, ut narrat idem Socrates eod. lib. cap. 14. ubi Eusebii & Theognidis præteritum libellum exscripsit.

§. VI.

Eusebius Nicomediensis & Theognis Nicænus subscriperunt cum aliis Parribus, ac proinde libellus penitentia apud Socratem loco citato, & Sozomenum lib. 2. cap. 16. illis adscriptus, ut suppositus, jure merito rejicitur.

Prob. 1. Ex Epistola, à Synodi Patribus ad Alexandrinos scripta, in qua sic loquuntur: *Primum habita est questio coram piissimo Principe Constantino de impietate ac perversitate Arii & sociorum ejus. Cunctisque suffragantibus placuit, ut impia ejus opinio anathemate damnaretur, verbaque ac nomina blasphemie plena. Et inferius: Tantam verò vim habuit ejus impietas, ut Theonam Marmaricæ, & Secundum Ptolemaidis Episcopum, secum in exitum pertraxerit. Nam & in istos eadem, quæ in illum, lata sententia est. Ecce Synodus, postquam dixit omnes Episcopos in Arii & blasphemiarum ejus condemnationem consensisse, duos tantum excipit, Theonam & Secundum, & de duobus illis tantum Episcopis dicit, quòd cum Ario damnati fuerint. Quis plures audebit excipere, & in plures latam fuisse sententiam excommunicationis & depositionis asserere? Præterea, ponderanda sunt illa Synodi verba: *Tantum verò vim habuit ejus impietas, &c.* Multò enim majorem vim habuisset impietas Arii, si secum in exitum pertraxisset non solum Theonam & Secundum, obscuri nominis Episcopos, sed etiam Theognin Nicænum, & Eusebium Nicomediensem, Bithyniæ Metropolitam, urbis*

Euseb. l. 1. de vita Const.

Theod. lib. 1. hist. c. 7.

Socr. l. 1. c. 12.

ad lib. 1.

Apud Socr. lib. 1. c. 19.

urbis primariæ Episcopum, magnæ autoritatis virum, & eruditionis ac ingenii fama celebrem. Quare si re vera non solum Theonas & Secundus, sed etiam Theognis & Eusebius Arium damnare pertinaciter detrectassent; dubitare non licet, quoddam dictura fuisset Synodus: *Tantam verò vim habuit ejus impietas, ut secum pertraxerit in exitium Eusebium, Theognin, &c.* Hanc autem ad Alexandrinos epistolam absoluta Synodo conscriptam fuisse, & Alexandro Alexandriam revertenti traditam, clarè ostendunt hæc illius verba: *Vos ergo læti atque hilares ob felicem rerum eventum, & ob communem omnium pacem atque concordiam, & quod hæresis omnis penitus excisa est, majore cum honore ac benevolentia Collegam nostrum, vestrumque Episcopum Alexandrum excipite.*

Prob. 2. Ex S. Athanasio lib. de Decretis Nicænæ Synodi, ubi hæc habet: *Episcopi, sublati Eusebiano- rum vocabulis, istam formulam sanæ fidei conceperunt, omnibusque subscribentibus, subscriperunt & ipsi Eusebiano iis verbis quæ nunc culpant. Loquor autem de vocabulis, Substantia & Consubstantialitate; approban- tes Filium Dei nullo modo facturam, aut creaturam esse, sed ætæternum, verbumque ex Patris substantia.* Cerrè cum hic S. Athanasius simpliciter dicat, Euse- bianos ipsos subscripsisse, Eusebiano- rum nomine potissimum intelligere factionis antesignanos, ambigi non potest. Athanasio adjungo magnum Eustathium, testem pariter oculatum, ita loquentem ap. Theod. lib. 1. hist. c. 8. *Ariani mentes ne, tot Episcopis in unum congregatis, ipsi Ecclesia ejicerentur, in medium proficientes, dogma, quod improbatum fuerat, anathe- mate damnavunt, & libello, qui unanimi omnium con- sensu conscriptus fuerat, propria manu subscriperunt.* Ubi cum simpliciter ait, Arianos subscripsisse, mani- feste significat, aut omnes omnino, aut saltem ma- xima ex parte cum duobus suis subscripsisse.

Prob. 3. Ex Theodoret, accurato Scriptore, l. 1. hist. c. 7. ubi de Eusebianis sic loquitur: *Cum ingens omnium tumultus contra eos coortus esset, & tanquam proditores fidei ab universis accusarentur, metu percussi exsurrexerunt: primique, exceptis Secundo & Theo- na, Arium excommunicarunt. Hinc in modum, impio illo ab Ecclesia exurbato, cum formulam fidei, quæ ad hunc usque diem in Ecclesiis obtinet, communi con- sensu distassent, & subscriptionibus suis confirmassent, Concilium dimiserunt.* Et cap. 8. *Isti ergo morbum ani- mi sui occultantes; Episcoporum enim multitudinem re- formidabant; expositioni Synodi consenserunt..... Theonas autem & Secundus, cum id facere abnuerunt, ab omnibus uno consensu excommunicati sunt, utpote qui Arii impietatem evangelicæ doctrinæ anteposuis- sent.* Soli igitur Theonas & Secundus excommuni- cari, & abdicari maluerunt, quam subscribere, & Arium damnare.

Obj. Certum est Eusebium Nicomediensem & Theo- gnin Nicænum ab Imperatore exilio multatos fuisse. Resp. Eusebium & Theognin ab Imperatore exilio multatos fuisse, non in ipsa Synodo, sed aliquantò post Synodum; neque quoddam Arii depositioni subscri- bere recussassent, sed quoddam Arianos aliquos, qui Ale- xandriæ turbas excitarent, ad comitatum abduci ius- sos, apud se recepissent, cum eis communicassent, eosque omni, qua poterant, ope adjuvissent. Hoc dicit ipsemet Imperator in quadam sua ad Nicome- dienses Epistola. *Alexandrinos, inquit, quosdam, qui à nostra fide desciverant, istuc abduci præceperam, propterea quod eorum opera ac ministerio discordiæ fax excitabatur. Verum isti egregii scilicet Episcopi, quos Synodi clementia ad agendam penitentiam servave- rat, non solum istos susceperunt, & apud se tuto de- gere iusserunt, sed etiam malitia illorum socios se ac participes adjunxerunt. Quam ob rem adversus ingra- tos istos id agere decrevi. Abreptos videlicet quam lon- gissime deportari iussi.* Eusebium autem ingratum vo- cat, quia, ut in eadem epistola narratur superius, Euse- bius, cum ob susceptum antè & in ipsa Synodo A- rianæ impietatis patrocinium jamjam à Synodi Patri-

Simonnet Theol. Tom. I.

bus damnandus & abdicandus esset, per se & per alios confugit ad Imperatorem, orans *ne tanti sceleris con- victus, honoris sui gradu depelleretur*: & interceden- te Imperatore, orthodoxum se simulanti, & Symbo- lum atque Arii damnationem subscribenti locus ad agendam penitentiam datus est, ac pœna depositio- nis debita dilata.

Constantinus igitur, cum ex facto modò relato co- gnovisset, Eusebium & Theognium simulatè tantum damnasse Arianum dogma, eique re ipsa addictissi- mos esse, convocavit Episcoporum aliquot Synodum, à qua Eusebius & Theognius exauctorati sunt, & in eorum locum suffecti Amphion & Chrestus, Amphion quidem in Eusebii, Chrestus verò in Theognidis lo- cum. Hoc dicunt in sua ad omnes Catholicos Epi- scopos epistola Episcopi Alexandriæ in causa Athana- sii, damnati à Tyria Synodo, congregati. *Qui igitur ipse (Eusebius Nicomed.) & Theognius potuerunt alios deponere, ipsi depositi, & exauctorati, & vitio suæ creationis famosi? Bene siquidem cognitum habetis, Amphionem Nicomedie, Chrestum verò Nicææ in eo- rum locum, ob impietatem & communionem, quam cum Ariani à Nicæno Concilio reprobatis habuerant, Epi- scopos constitutos esse.* Eusebium igitur & Theognium à quodam Episcoporum conventu, eò quod Arianam impietatem, quam paulò antea fictè damnavant, pa- lam profiterentur, & cum Ariani à Nicæna Synodo damnatis communicarent, exauctoratos Imperator de- portari iussit in exilium, à quo post triennium, ac proinde circa annum 329. revocati sunt, agente for- tassit per Constantiam Constantini sororem Presbyte- ro illo Ariano, de quo jam alias, absque episcopali judicio Sedes suas recuperarunt, exturbatis autori- tate regia Amphione & Chresto, atque in gratiam Principis ita sese insinuarunt, ut nihil non possent apud illum.

Obj. Libellus supplex Eusebii & Theognidis refer- rur à duobus laudatis Authoribus, Socrate scilicet & Sozomeno. R. hujus libelli suppositionem satis super- que probari ex Synodi Nicænæ ad Alexandrinos epi- stola; ex Athanasio & Eustathio, eorum, quæ in Ni- cænâ Synodo gesta sunt, oculatis testibus; ex Episco- pis Alexandriæ in causa Athanasii congregatis, quo- rum etiam multi Synodo Nicænâ interfuerant. Ex his enim omnibus nihil minùs habemus, quam Euse- bium & Theognium à Nicæna Synodo, eò quod A- rium damnare nollent, abdicatos fuisse, & idcirco in exilium amandatos ab Imperatore. Hoc enim fa- ctum, & quidem iis in locis, in quibus, si verum esset, ultrò se ingereret, nec deberet prætermitti, non modò non affirmant, sed ne leviter quidem innuunt, imò contrarium sufficienter significant.

Accedit S. Hieronymi autoritas in dialogo contra Luciferianos, ubi Luciferiano dicenti: *An tandem & tunc (in Nicæna Synodo) recepti sunt Ariani? qui- nam, quæso?* Resp. Orthodoxus: *Eusebius, Episcopus Nicomedienensis; Theognus, idest Theognius, Episco- pus Nicænus, &c.* & instanti Lucif. in hunc modum: *Si quispiam eos neget fuisse susceptos, quomodo revin- cetur?* Resp. Orth. *Superfunt adhuc homines, qui illi Synodo interfuerunt. Etsi hoc parum est, quia propter temporis antiquitatem rari admodum sunt, & in omni loco testes adesse non possunt, legamus acta & nomina Episcoporum Synodi Nicænæ: & hos, quos supra dixi- mus fuisse susceptos, & subscripsisse hominison, in- ter ceteros reperiemus.* Hieronymus igitur in ipsi- met Synodi Actis inter nomina Episcoporum, qui hominison subscriperant, legerat Eusebium Nico- mediensem, Theognium Nicænum, &c. Unde eos non fuisse rejectos à Synodo colligebat, sed in alio- rum orthodoxorum Episcoporum communione man- sisse.

Nec dic Hieronymum ibi quoque asserere, quod Arius quoque cum Euzojo & Achilla susceptus fue- rit à Synodo. Nam R. 1. hoc esse certissimum argu- mentum, quod in Actis Synodi non legerit Eusebium Nicomediensem & Theognium Nicænum, eò quod

N

Arii

Ariad Ath.
Apol.

Ap. Theod.
l. 1. hist. c. 2.

Arii condemnationi nolent subscribere, à Synodo excommunicatos fuisse & abdicatos. *Resp. 2.* Hieronymum id de Ario & duobus ejus discipulis asserere, ex relatione aliorum, qui decepti, ipsum deceperunt; non ex Synodi Actis, in quibus, non Arii & sociorum ejus, sed Eusebii utriusque, Nicomedienfis ac Casariensis, & Theognidis nomina legisse se affirmat.

Denique præfatus libellus falsitatis convincitur multis ex capitulis. Nam 1. Socrates scribit, Eusebium & Theognin, penitentiae libello ad præcipuos Episcopos misso, Imperatoris jussu ab exilio revocatos, Ecclesias suas recepisse, iis, qui in ipsorum locum ordinati fuerant, expulsis. At si præcipuorum Episcoporum consilio Eusebius & Theognis ab exilio revocati sunt, si Episcopali judicio in integrum restituti, Ecclesias suas receperunt, quomodo etiam post annum 335. adhuc pro depositis & exauctoratis habebantur ab Episcopis orthodoxis? Habebantur autem, ut patet ex verbis Synodice Alexandrini Concilii epistolæ supra relatis, 2. Eusebius & Theognis in libello dicunt Arium jam revocatum ab Episcopis orthodoxis, se ipsum apud illos de iis, de quibus accusabatur, purgasse, *Si in conspectum vestrum nos venire patiamini, invenietis nos in omnibus concordēs, & decretis vestris mordicus inhaerentes: quando & cum ipsum, qui ob ista accusabatur, placuit reverentia vestra humaniter tractare, & ab exilio revocare.* Porro absurdum fuerit, cum is, qui reus esse videbatur, revocatus sit, sequi de illis, quæ ipsi obiciebantur, purgaverit, nos silere, & argumentum adversus nosmetipsos suppeditare. At Arius ab orthodoxis Episcopis nunquam ab exilio revocatus est, nunquam ab illis ad se purgandum admissus, nunquam ab illis ut orthodoxus susceptus, ut manifestum est ex facto B. Alexandri, Constantinopolitani Episcopi.

Præterea, si Arius ab orthodoxis Episcopis susceptus est, antequam ab exilio revocarentur Eusebius & Theognis, vel hoc contigit in ipsa Synodo Nicæna, vel aliquantò post. Non primum, ut patet ex synodica ad Alexandrinos epistola, quam absoluta Synodo scriptam fuisse, & S. Alexandro Alexandriam redeunti traditam, supra probatum est. Non secundum. Nam si aliquantò post Synodum Nicænam revocatus & susceptus est Arius, antequam Eusebius & Theognis revocarentur, quare, Eusebio ab exilio reverso, Arium cum Imperatoris & ipsius Eusebii litteris Alexandriam venientem constanter rejecit Athanasius, non solum ut hæresis inventorem, sed etiam ut hominem ab universi Orbis Concilio damnatum, nec ullis precibus minime adduci potuit, ut eum in communionem suam admitteret? Quapropter, inquit Athanasius, primum ad nos litteras hortatorias scribis de Ario recipiendo, sed ita ut sine scripto minaretur, scriptis autem speciem rogantis præferret. Verum ubi illi responsum esset, hæreseos inventores veritati infestos, & damnatos ab universi Orbis Concilio, minime recipiendos esse; Cæsarem beatæ memoriæ Constantinum inducit, ut mihi cum minis scriberet, ea nos expectare debere, quæ & nunc & antea passi sumus, nisi Arium reciperem... hic cum ego Cæsari persuasissem, nullam esse debere Ecclesie Catholice cum hæresi Christi oppugnatrice communionem, tum demum tempus obvenisse arbitratus Eusebius, quod cum Meletianis constituerat, litteras ad eos scribit, ut scelera ea de nobis fingerent, quibus se adversus Petrum, Achillam, & Alexandrum exacerant. Hæc autem omnia post Eusebii ab exilio reditum, & paucis ante Tyrium Conciliabulum annis, omnibus exploratum est contigisse.

Lib. 1. c. 27.

Quid plura? ut narrat ipse Socrates, non ab Episcopis, sed ab Imperatore, opera Presbyteri illius Ariani, qui se primum in Constantiæ, deinde in Constantini familiaritatem insinuarat, ab exilio revocatus est, & Alexandriam redire permittitur, ut ibi communioni ecclesiasticæ restitueretur. Quod facere constanter renuit Athanasius. Unde Eusebius occasionem

sumpsit, ea in Athanasium per Meletianos fingendi crimina, propter quæ in Tyrio conventu ab Eusebianis depositus est. Imò ipsimet Eusebiani cum Ario non ante communicarunt palam, quam anno 335. in Conventu Constantinopolitano, ubi prævalente Eusebianorum factione, in Ecclesiam admissus est. Quo non obstante, anno sequenti S. Alexander Constantinopolitanus noluit cum eo communicare. Prædie autem, quàm ab Eusebianis per vim in Ecclesiam inducendus erat, turpissima morte extinctus est, ut jam narravimus. Falsum igitur est, quòd Arius ab Episcopis orthodoxis humaniter unquam tractatus fuerit, quòd ab illis ab exilio revocatus fuerit, & quòd sese apud illos de iis, de quibus accusabatur, purgaverit; proindeque libellus penitentiae Eusebio & Theognidi adscriptus, tanquam spurius & supposititius explodendus est.

Nec fidem ullam meretur Rufinus, mediocris auctoritatis historicus, cum ait l. 1. hist. cap. 11, *Tantum fuisse Concilii moderationem, ut non in personam ejus (Arii) sed in dogmatum pravitatem fuerit lata sententia.* Nam hoc manifestè repugnat Athanasio, & Synodi ad Alexandrinos epistola. Præterea, contrarium ipse dicit cap. 5. ubi scribit septemdecim tantum Episcopos fuisse in Concilio, quibus Arii fides magis placeret, & ex illis solum sex cum Ario se passos esse expelli; reliquos verò undecim, consilio inter se habito, acquievisse ad subscribendum manu sola, non mente.

S. VII.

Patres Nicæni convenientissime & sapientissime Symbolo suo addiderunt vocabulum *Omoion*.

Prob. Illud vocabulum convenientissime & sapientissime à Nicænis Patribus additum est, quo hæreses omnes contra Filium Dei excogitata ita profigantur, ut nullus hæreticis tergiverfandi, vel evadendi locus supersit. Atqui tale est vocabulum *Omoion*. Ergo, &c. Maj. pater. *Prob. min.* Nam vocabulum *Omoion* ex æquo Sabellianismum & Arianismum penitus evertit. 1. Evertit Sabellianismum: nam nihil sibi *omoion* esse, vel dici potest: quidquid enim *omoion* est, alteri *omoion* est, quia *omoion* idem est ac ejusdem substantiæ; & quod ejusdem substantiæ est, non secum, sed cum altero ejusdem substantiæ est. Ergo *Omoion* significat personarum distinctionem; & Patres Nicæni dicendo Filium *omoion*, seu consubstantialem Patri, aliam Patris, & aliam Filii personam esse definiunt.

2. Vocabulum *Omoion* evertit Arianismum: nam si Filius est *omoios* Patri, Filius est verè & propriè Filius Patris, & Pater est verè & propriè Pater Filii; Filius non factus, sed verè & propriè genitus est à Patre; Filius non est ex non extantibus, sed est verè & propriè de substantia Patris; falsum est, quòd erat, quando non erat Filius, & quòd antequam gigneretur, non erat, sed æternus est, & Patri coæternus; Filius non est creatura, sed Deus verus de Deo vero; Filius non est conversioni vel mutationi obnoxius, sed immutabilis eadem immutabilitate, qua Pater; sicut & æternus, omnipotens, justus, misericors, bonus, &c. eadem, qua Pater, æternitate, omnipotentia, justitia, misericordia, bonitate, &c. Nam si Filius est *omoios* Patri, seu ejusdem essentia, substantia, & naturæ cum Patre, vel multiplex est numero divinitas, & sic plures sunt Dii, quod implicat; vel una est Patris & Filii divinitas, & consequenter una est Patris & Filii immutabilitas, æternitas, immensitas, omnipotentia, justitia, &c. Nam si una & eadem numero divinitas communis est Patri & Filio, attributa omnia, quæ per se ipsam est divinitas illa, Patri & Filio communia esse necesse est.

Sic argumentatur S. Basilus epist. 300. ubi sic ait: *Quia ex non ente ad esse productum fuisse Filium, etiam tunc nonnulli (Ariani) asseverabant, hanc ut abscinderent impietatem illi Patres (Nicæni,) nomen omoios*

omousii usurparunt. . . . Filium omousion dixerunt non incongrue, ut natura aequalitatem demonstrent. Non enim quae ad invicem sunt cognata, sunt ad invicem consubstantialia. . . . sed cum cum & causa & causante ejusdem per omnia naturae sunt participes. Vox ista & Sabellii impietatem corrigit: tollit enim hypostasios identitatem, perfectamque personarum intelligentiam inducit. Non enim idem sibi ipsi consubstantialis est, sed alterum alteri. Proinde recte ac religiose admodum usurpatur, cum & hypostasios proprietatem discernat, & naturae sine ulla diversitate communionem exprimat. Et S. Ambrosius lib. 3. de fide cap. 7. Hoc verbum (omousion) in tractatu fidei posuerunt Patres (Niceni) quod id viderunt adversariis esse formidini, ut tanquam evaginato ab ipsis gladio (nam in quadam sua epistola, in Concilio lecta, scripserat Eusebius Nicomediensis: Si verum Dei Filium & increatum dicimus, omousion incipimus confiteri) ipsorum nefandae caput haereseos amputarent. Frustra autem verbum istud propter Sabellianum declinare se dicunt, & in eo suam impietatem produnt: omousion enim aliud alii, non ipsum est sibi. Recte igitur omousion Patri Filium dicimus, quia verbo eo & personarum distinctio, & naturae unitas significatur.

Præterea, quam appositè ad stabiliendam veritatem Catholicam, & Arianam hæresim conterendam Patres Niceni vocabulum omousion adhibuerint, demonstratur, 1. ex odio, quo Arianum vocabulum hoc prosequerantur, & quod sanctus Epiphanius eleganter hæres. 69. num. 70. exprimit his verbis: Ut serpens bituminis odorem refugit, aut cervæ halitum, aut gagatæ lapidis fuffum, aut styracis fumum; sic Arius & Sabellius Consubstantialis vocem illam, ac professionem vehementer oderunt. 2. Ex eo quod Arianum ad proferendum hoc vocabulum, & abolendam Niceni Symboli memoriam nullum non moverunt lapidem. Et verò quot ad hunc finem egerunt Synodos: quot formulas fidei ediderunt: quanta obstinatione & crudelitate vexarunt orthodoxos, quos per contemptum Omousianos vocabant? Hac nimirum una voce admissa, de sua hæresi actum esse intelligebant, atque de ea propaganda desperabant, quando Filius omousios Patri crederetur. Hanc igitur vocem abolitam esse volebant, ut hominibus persuadere possent Filium Dei non esse propriè de substantia Patris, & creaturam esse, atque mutabilem, & convertibilem. Quæ causa, inquit Gregorius Nazianzenus, quæve ratio exiit, ut quod docendum, quod credendum cunctis Ecclesiis fuerat traditum, quodque Patres nostri apostolici viri contra universas hæreses, vel maxime Arianam, quasi quemdam obicem veritatis, quo omnes aditus pestiferæ doctrinæ obstruerent, S. Spiritu, catholica ratione posuerunt (nempe quod Filius sit Patri consubstantialis) nunc magno nisu ab his, qui nunc elogio Arianae labis additi sunt, laboretur auferri, nisi ut Filium Dei mutabilem & convertibilem, ut propriè non propria Patris substantia constituisse consingant?

Hinc inter orthodoxos Episcopos sanctissimi quique & præstantissimi tormenta, exilium, mortem subire maluerunt, quam in usæ & homousii proserptionem consentire. Quod pertinet illud S. Gregorii Nazianzeni eodem loco: Si diligentius & accuratius attendatis, cur noluerunt de evangelica & apostolica fide, ac eque Patrum traditione, unius essentiae nomen auferre: proculdubio probatis Arianam hæresim subtili compendio, brevi jam sublato hoc nomine intromissam. Quod si qui pro humana fragilitate, ut Arimini contigit, subscipere tandem harum vocum suppressionem, brevi postea facti poenitentes, quæ per fraudem vel vim ab eis extorta fuerant, publicè retractarunt, & majori, quam antea, Arianae impietatis odio flagrant, ad publicam usæ & homousii professionem redierunt: ut patet ex Gallicanis Episcopis in Concilio Parisiensi post Ariminensem conventum celebrato, ex quo ad Orientales referriunt in hunc modum: Plures monero, qui aut Arimini aut Nicææ Simonnet Theol. Tom. I.

(in Thracia) adsuerunt, sub auctoritate vestri nominis ad usæ silentium sunt coacti. Quod verbum à vobis quondam contra Ariomanitarum hæresim inventum, à nobis semper sanctè fideliterque susceptum est. Nam homousion sermonem ad veram & legitimam ex Deo Patre unigeniti Dei nativitatem sumus amplexi, de testantes secundum Sabellii blasphemias ipsam unionem (hoc est, personarum confusionem,) neque aliquam partem Patris esse Filium intelligentes. . . . Hanc igitur fidem semper tenentes, & tenebimus, de testantes quoque eos, qui dicunt: Non erat antequam nasceretur.

§. VIII.

Obj. 1. Vocabulum omousion non reperitur in Sacra Scriptura. Ergo Patres Niceni perperam illud usurparunt. Resp. 1. cum S. Athanasio: Nihil id refert, si quis voces in Scriptura non repertas usurpet, quandoque pias sententias complectitur: contra, hæreticus, tametsi voces suas è Sacris Litteris mutuatur, nihilominus suspectus, animoque corruptus audiet à Spiritu S. Quare tu enarras justificationes meas, & affirmis testamentum meum per os tuum? Ita quoque Diabolus, è Scripturis loquens, os à Domino obtinuit. Contra, beatus Paulus, etsi ex alienis litteris loquatur, Cretenses semper mendaces, & illud, Et ipsius genus sumus. . . . tamen sanctus cum sit, pium animum gerit, & Christi mentem tenens, Magister Gentium est in fide & veritate, & quæ loquitur, cum pietate loquitur.

Resp. 2. Arianos, quorum hæc est obiectio, sicut & alia quæ proponuntur, non reprehendere Arium, quod multa adhibuerit vocabula, quæ sanè in Sacris Litteris minime reperit: quare ergo Nicenam Synodum reprehendunt? Imò ipsimet, parùm consentientes secum, multas voces usurpant, quæ non leguntur in Scriptura, & ita ipsimet, quod faciunt: reprehendunt. Si efficienda putant, inquit Athanasius, verba in Sacris Litteris non obvia, cur Ario tantum acerbum dictionum, quas nusquam in Scripturis reperias, accumulante, quales sunt, Ex non entibus, & Non erat Filius priusquam gigneretur, & Erat quando non erat, & Convertibilis est, & ineffabilis est, & invisibilis Pater suo Filio, & Filius non novit ne suam quidem substantiam, & quæcumque istiusmodi, in ridiculo suo & impio libello de sua sententia ab illo evomuntur, non contradicunt: sed potius pro iis pugnant, & ob ea cum Patribus suis belligerantur: Aut ubi denique ipsi in sacris libris repererunt vocem ingenitum? aut usæ nomen, & illud tres esse hypostasies, &c. Oportuit eos aut sibi ipsis obtemperare, aut nihil Patres incusare.

Resp. 3. Vocabulum hoc Omousion non reperiri in Scriptura, quantum ad numerum syllabarum, sed, quod omnino sufficit, reperiri quantum ad sensum. Cognoscat, inquit Athanasius, quisquis est studiosioris animi, hæc voces, tametsi in Scripturis non reperiantur, habere tamen eas eam sententiam, quam Scriptura volunt, & hoc ipsum eas sonare apud illos, quibus aures ad pietatem sunt integre, & minime vitiate. Et verò cum Pater ait Filio: Filius meus es tu: ego hodie genui te, Psalm. 2. & Ex uero ante luciferum genui te, Psalm. 109. item cum dicitur Joan. cap. 1. Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti à Patre. . . . Deum nemo vidit unquam. Unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarravit, & cap. 3. Sic Deus dilexit Mundum, ut Filium suum unigenitum daret: apertè significatur Filium esse verè & propriè Filium Patris, & Patrem esse verè & propriè Patrem Filii; Filium non esse opus seu creaturam, sed genuinum Patris fœtum; processionem Filii à Patre non esse conditionem seu creationem, sed veram & propriè dictam Filii ex Patre nativitatem: unde apertè significatur Filium esse de substantia Patris, proindeque eandem cum Patre substantiam habere, eandem, inquam, vel specie, vel numero: non eandem specie; alioqui multiplex esset

N 2 numero

Apud Iulian.
fig. 11.

Lib. de Syn.

Ibid.

Lib. de decretis
Syn. Nic.

numero substantia divina: Ergo eandem numero, Scripturæ igitur aptè significant Filium esse ejusdem cum Patre substantiæ, eo sensu, quo intellexerunt Patres Nicæni, & consequenter vocabulum *omousson*, prout à Patribus Nicænis usurpatum est, in Scripturis quoad sensum continetur. Vide plura apud S. Athanasium loco citato.

§. IX.

Obj. 2. In rebus ad fidem pertinentibus non licet uti novis vocibus. Atqui vox *omousson* nova fuit tempore Nicænæ Synodi, eo præsertim sensu, quo à Patribus Nicænis usurpata est, Ergo, &c. R. 1. Si non licet uti novis vocibus in exponenda fide, quare ipsimet Ariani novis & eatenus inauditis vocibus utebantur? Quare novis vocibus & eatenus inauditis priores ipsi uti sunt? Certè quod in te laudas, in aliis culpares, magnæ dementiæ est. R. 2. Si novis & impiis, blasphemisque ac Scripturæ repugnantibus vocabulis identidem utuntur novatores ad impugnandam rectam fidem: quare ad eam defendendam non licebit Episcopis, depositi custodibus, uti novis quidem vocabulis, sed pium sensum exprimentibus, sed Scripturæ & Traditioni planè consentientibus, sed idoneis, & quandoque necessariis ad profligandas insurgentes contra sanam doctrinam novitates? At novatores sibi licere volunt, quod Ecclesiæ non liceat, ne clarè damnentur, ut Ecclesiæ definitiones eludere, & simplicibus argutiis suis fucum facere possint, atque ita impune errores suos propagare.

Tib. post
Cont. II. 16.

Appositè ad rem nostram invehitur S. Hilarius adversus Constantium, qui instigantibus Ariani Episcopis, ad proscribendum *Omousson* nihil non moliebatur. Nolo, inquit, verba, quæ non scripta sunt, dici... dico prius, si rectè dici putas: Nolo adversum nova venena novas medicamentorum comparationes, nolo adversum novos hostes nova bella, nolo adversum novas insidias consilia recentia... Novitates vocum, sed prophanas, devitare jubet Apostolus: *ita cur pias excludis?*... Inaccessibile scriptum nūquam legis: nunquid ex hoc negandum erit, quia novum est? Decernis similem Patri Filium, Evangelia non predicant: quid est quod non refugis hanc vocem? In uno novitas eligitur, in alio submovetur. Ubi impietatis occasio patet, novitas admittitur: ubi autem religionis maxima & sola cautela est, excluditur.

Athan. lib. de
syn. & lib. de
decretis syn.
16.

Resp. 3. neg. min. Nam tribus prioribus Ecclesiæ sæculis Filius Patri *omoussos* à Scriptoribus Ecclesiasticis jam dictus fuerat, ut testatur S. Dionysius Alexandrinus in sua contra Paulum Samozatenum epistola, in qua sic eum increpat: *Desertum dicis eum, qui erat natura Dominus, & Verbum Patris, per quem omnia Pater fecit, & quem sancti Patres omousson Patri vocaverunt.* Præterea, Dionysius hic Alexandrinus à Pentipolitanis aliquibus, qui Romam venerant, apud Dionysium Romanum accusatus, quod Filium creaturam esse diceret in suis contra Sabellium scriptis, & eum Patri consubstantiali esse negaret, Dionysius Romanus Synodum Episcoporum Romam convocavit, in qua ab omnibus indigne latum est, quod Filius negaretur esse consubstantialis Patri, & damnata negantium sententia. Episcoporum judicium Pontifex scripsit ad Dionysium Alexandrinum, qui sese purgare iussus, apologiam edidit, rescripsitque ad cognominem Pontificem his verbis: *Ego & in alia epistola scripsi, ubi ostendo crimen, quod deferunt contra me, falsum esse, quasi qui dicerem Christum non consubstantialem esse Deo. Nam tamen dico me id nomen non reperisse, nec legisse alicubi in sacris litteris, tamen argumenta mea, quæ ipsi tacita omiserunt, à re ipsa, significationeque vocabuli non abluunt. Nam & humanum partum pro exemplo adduxi, haud dubie congenerem (hoc est, ejusdem naturæ) idque in verbis meis addens, omnino parentes eo solum alios esse à liberis, quod illi ipsi liberi non sint; alioqui necessarium fore, ut nec parentes, nec liberi sint.*

A. and Ath.
libid.

Vides Orthodoxos in Lybia ex Dionysii Alexandrini contra Sabellium scriptis scandalum accepisse, eò quod in eis videretur illis Filium non consubstantiali Patri dixisse; rem illis tanti momenti visam esse, ut ad Summum Pontificem esse recurrendum judicarent; Pontificem idem cum illis iudicasse, & Synodum convocasse; Synodo graviter displicuisse, quod Filius non consubstantialis Patri dictus esset, & sententiam Filii, cum Patre consubstantialitatem negantem, damnaße; Alexandrinum Dionysium, ne abscinderetur & abdicaretur, apologiam scribere coactum fuisse, nec innocentem se Dionysio Romano & ejus Synodo probasse, nisi ostendendo se non negasse Filium Patri consubstantiali, sed solum ab hac voce abstinuisse, solumque scripsisse, à se in Scripturis non esse repertam, sic tamen ut illius sensum adamussim in scriptis suis expressisset, variis argumentis atque exemplis probando illum esse congenerem Patri, seu ejusdem esse naturæ cum Patre, ita ut tamen Pater & Filius non essent una singularis persona, nec innocentem se Sabellius, sed essent duæ personæ realiter distinctæ, in una & eadem natura per se subsistentes. Ex quibus omnibus apparet eandem sententiam fuisse Nicæni Concilii & trium priorum Ecclesiæ sæculorum, etiam tribus prioribus Ecclesiæ sæculis per vocabulum *Omousson*, seu Consubstantiali, exprimi solitam.

Dices. Sabellius dicebat Filium *omousson* Patri, & ideirò ab Ecclesia damnatus est. Ergo falsum est, quod tribus prioribus sæculis Filius Patri *omoussos* in Ecclesia diceretur, & vocabulum hoc *omousson* in Ecclesia reciperetur. *Resp. dist. 1.* partem ant. Sabellius dicebat Filium *omousson* Patri in sensu ecclesiastico, seu in sensu, in quo *omousson* sumebatur à Doctores & Scriptoribus Ecclesiasticis, N. In alio & prophano sensu, qui hæreticus erat, & trinitatem personarum tollebat, C. Hinc ad 2. part. ant. *Resp.* Sabellium ab Ecclesia damnatum fuisse, non præcisè quod diceret Filium *omousson* Patri: sed quod diceret in sensu alieno, prophano, & hæretico, Unde sequitur tantum, quod Ecclesia tribus prioribus sæculis non crederet Filium *omousson* Patri, nec vocabulum hoc *omousson* reciperet in eo sensu, quem intelligebat & asserbat Sabellius. Pro quo

Nota. Sabellius nomen *usque* cum exteris & phanatis Authoribus sumebat pro persona, seu substantia singulari, per se subsistente, & divisa à quacunque alia, sicque per *Omousson* intelligebat id quod cum alio esset una & eadem persona; id quod cum alio esset una & eadem substantia singularis, per se subsistens, & divisa à quacunque alia substantia; vel, si vis, per *Omousson* intelligebat unam & eandem personam, seu substantiam singularem, solitariam, & à quacunque alia separatam, diversis nominibus expressam. Unde dicendo Filium *omousson* Patri, dicebat Filium & Patrem esse unam & eandem personam, unam substantiam singularem, solitariam, & ab omni alia separatam, duobus nominibus expressam, sicque tollebat trinitatem personarum in Deo.

Scriptores verò & Doctores Ecclesiastici nomen *usque* usurpabant præcisè pro essentia, substantia, natura; & consequenter vocabulum *omousson* pro persona ejusdem essentiae, substantiæ, naturæ cum alia persona; & dicendo Filium *omousson* Patri, dicebant Patrem & Filium esse duas personas, realiter distinctas, sed nec separatas, nec separabiles, utpotè unius essentiae, substantiæ, & naturæ. *Omousson* igitur, prout accipiebatur à Sabellio, sensum hæreticum exprimebat, sed extraneum & prophanum, ab exteris & phanatis Authoribus mutuatum: prout autem à Doctores & Scriptoribus Ecclesiasticis accipiebatur, & ita secundum propriam & veluti domesticam Ecclesiæ acceptionem, exprimebat sensum orthodoxum, fidelique juxta Ecclesiæ acceptionem credendo Filium & Spiritum S. esse *omoussos* Patri, credebant Patrem, Filium, & Spiritum S. esse tres personas unius essentiae, substantiæ, naturæ, Quod est dogma catholicum, ab omnibus

bus firma fide tenendum. Ecclesia igitur damnando Sabellium, non iudicavit Filium Patri *omouison* non esse, sed solum non esse *omouison* in sensu extraneo & prophano Sabellii; neque vocabulum ipsum proscriptit, sed solum sensum illius extraneum & prophanum, quem ad invehendam suam haresim ab exteris & prophanis Scriptoribus mutuatus erat Sabellius; & simul cum vocabulo sensum suum, Doctorum & Scriptorum Ecclesiasticorum scriptis consecratum, à fidelibus retineri voluit, ut patet ex iis quæ temporibus illis gesta fuerunt circa Dionysium Alexandrinum.

§. X.

Obj. 3. Episcopi contra Paulum Samozatenum Antiochiæ congregati sæculo tertio, dixerunt Filium non esse Patri *omouison*. Ergo culpandi sunt Patres Nicæni, quod postea sæculo quarto Filium Patri *omouison* esse dixerint. Hanc objectionem proponit S. Athanasius, & responder, i. si Patribus Antiochenis, qui septuaginta tantum, Nicænorum, qui trecenti fuerunt, numerum opponere non decet (in quo plus æquo erga Antiochenes liberalis est Athanasius,) pro Nicænis Antiochenium antiquitatem metuendam non esse, quia Nicæni definitionis suæ duces habuere duos Dionysios, Antiochenis Patribus ætate superiores, quorum alter Romæ, alter Alexandriæ Episcopus fuit, qui proinde duarum primarum Sedium Antistites fuere, qui Paulum Samozatenum condemnarunt, & nihilominus Filium Patri consubstantialem esse dixerunt: nec solum ita senserunt duo Dionysii, sed & Synodus Romæ à Dionysio Romano in causa Alexandrini congregata, vehementer indignata est negantibus Filium esse consubstantialem Patri, & Alexandrinum ea de re accusatum ad apologiam conscribendam coegit, abscindendum, ni pareret, & abdicandum. Neque numerus, inquit, eorum qui congregati fuere, in comparationem mittendus, ne videantur trècenti illi Nicæneses, eos, qui pauciores sunt, perstringere: neque tempora metuenda sunt, ne priores videantur posteriores exauktorare: omnes enim Patres sunt, sed tamen neque isti (Nicæneses) quasi novum aliquid sapientes, id in scripta retulerunt, neque sui fiducia voces in Scriptura non solemnēs defendunt, sed à Patribus incitati, eorum vocabulis uti voluerunt. Duo enim Dionysii diu ante eos septuaginta fuere, qui Samozatenum sustulerunt, quorum alter Romæ, alter Alexandriæ Præsul erat. Ibi cum quidam Alexandrinum Episcopum accusarent, quasi qui Filium opus & non consubstantialem Patri diceret, & Synodus Romæ coacta indignè tulit, & Romanus ad cognominem sibi Episcopum omnium sententiam perscripsit, &c. Unde

Respondet 2. Si igitur aliquis carpit Nicæneses, quod non dixerint omnia, quæ ipsorum antecessoribus placuerunt, idem quoque merito carpsit septuaginta Episcopos, Pauli Samozatenis condemnatores, quod ea, quæ antecessorum erant, non observaverint: antecessores autem eorum fuere duo isti Dionysii, ceterique qui Romæ tum congregati fuere. Verum neque hos, neque illos fas est culpare. Omnes enim Christi curam gessere, studique sua contra hæreticos intenderunt: & hi quidem (Antiochenes) Samozatenum, illi verò (Nicæni) Arianam haresim condemnaverunt: bene verò & hi & illi pro subiecta materia (& circumstantiis, in quibus versabantur) scribunt. Quod ut probet,

Respondet 3. Qui Samozatenum sustulerunt, hanc vocem Consubstantialē corporaliter accepere, cum Paulus sophisticari vellet, & diceret: Si Christus non ex homine Deus factus est, igitur consubstantialis est Patri, & necessario sequitur tres esse substantias: unam quidem quæ prior sit, ut princeps: reliquas verò duas ex eo oriundas: ideoque merito vitantes illud sophisma Pauli, dixere Christum non esse consubstantialē: non enim ita se habet Filius ad Patrem, ut ille cogitabat. Illi verò, qui Arianam haresim anathemate notarunt, cognoscentes non creaturam, sed genitum

Simonne Theol. Tom. I.

quiddam ex substantia Patris Filium esse, & substantiam Patris originem, radicem & fontem esse Filii, & veram undecumque esse similitudinem genitricum genitorum, & nequaquam eum, uti nos, diversæ naturæ esse, ac proinde separari à Patre, sed ipsius eum esse Filium, nec ab eo dividi posse, sicut nec splendor à luce, & pro se habentes Dionysii exempla, fontem scilicet & Consubstantialis assertionem, & præterea unitricem Salvatoris vocem, Ego & Pater unum sumus, & Qui vidit me, vidit & Patrem meum: His de causis merito inducti sunt, ut Filium Consubstantialē dicerent.

Itaque juxta S. Athanasium, Patres Antiocheni, cum negarunt Filium Patri consubstantialē esse, Consubstantialē intellexerunt corporaliter, seu quale reperitur in corporalibus, in quibus quod alteri consubstantialē est, non solum propriam & ab omni alia distinctam habet substantiam, sed etiam propriam substantiam & naturam, numero distinctam, & divisa à substantia & natura illius, cui consubstantialē dicitur, ut patet in humanis: pater enim & filius in humanis non solum sunt duæ personæ realiter distinctæ, sed etiam duæ substantiæ, duæ naturæ distinctæ numero, & separatæ. Unde filius in humanis patri consubstantialis est, consubstantiali corporaliter intellecto, quatenus substantia filii & substantia patris sunt duæ substantiæ ejusdem rationis & speciei, realiter ab invicem distinctæ & divisa, quarum una est principium alterius. Quo sanè sensu in divinis neque Filius Patri, neque Spiritus S. Patri & Filio consubstantialis est: alioquin in Deo non solum tres essent realiter personæ, sed etiam tres essentia, substantia, naturæ numero distinctæ & divisa, proindeque tres essent divinitates, & tres Dii. Quapropter Antiochenæ Synodi Patres, de Filii divinitate simplicius scribentes, nec exquisitam diligentiam in tractatu hujus vocis Consubstantialis adhibentes, sed illud crassius & corporaliter intelligentes, Filii cum Patre consubstantialitatem inficiati sunt, in eo omnem curam habentes, ut quod Samozatenis excogitaret, tollerent, & docerent ante omnia Filium fuisse, eumque non ex homine Deum esse factum, sed cum Deus esset, induisse servi speciem, & cum Verbum esset, carnem esse factum.

Patres verò Nicæni, cum Filium Patri consubstantialē dixere, Consubstantialē intellexerunt subtilius & incorporealiter, seu, ut ita loquar, à fece, qua in corporalibus inficitur, depuratum, quo modo ante Antiochenam Synodum intellexerant duo Dionysii cum Concilio Romano; hoc est, sumperunt pro eo, quod essentiam, substantiam, naturam unam & eandem habet cum alio, sive unam & eandem tantum specie & definitione, sive etiam unam & eandem numero habeat; vel si vis, sumperunt pro eo, quod habet cum alio similitudinem in essentia, substantia, natura absolutissimam, exclusa omni omnino dissimilitudine. Hoc autem sensu Patres Nicæni Filium Patri consubstantialē dicentes, Antiocheni Patribus non contradixere, & Arianam contrivere infidelitatem, una voce declarando Verbum non esse creaturam, sed genuinum Patris factum, de substantia Patris natum, Patri coeternum, nihil commune cum creaturis habentem, à Patre indivisum & indivisibilem, Patri æqualem, eadem cum Patre immensitate, omnipotentia, bonitate, &c. immensum, omnipotentem, bonum, &c. unum solum verum cum Patre Deum, utpote unam solam & veram habentem cum Patre divinitatem.

Itaque quia Eusebius & Arius, ante tempora quidem fuisse Filium dicerent, sed tamen factum esse, & unum ex creaturis esse docere conarentur, & dictum illud, ex Deo, non ita interpretarentur, ut Filium genuinum ex Patris utero natum crederent, sed eum ita ex Deo esse, ut cetera creata, affirmarent, & similitudinis unitatem Filii cum Patre negarent, essentia aut natura constare, ut solidè Filius Patri suo similis haberi possit, sed consensu dogmatum, rationeque doctrinæ eam similitudinem constare esse: & quia

intersepiebant, & omnibus modis alienabant essentiam Filii à Patre, aliud ei initium existendi affingentes, ad creaturarum censum eum detrahebant: ideo Nicæa congregati Episcopi, conspicati eorum hominum, qui ita sentiebant, vafriorem, collectis in unum, quæ ex sacris litteris ad sententiam suam tuendam facerent, liquidius rem exponentes, Filium consubstantialiorem esse asseverarunt, ut ingenuitas & vera natura Filii inde significaretur, nihilque cum eo res creatas commune habere edoceret. Vocis enim istius exquisita ratio eorum simulationem, cum dicunt eum ex Deo esse, patefecit, & omnes eorum argutias, quibus simpliciores fallunt, excludit.

Egregiè hæc S. Athanasius. Attamen superest mihi scrupulus circa Consubstantialis acceptionem, quam Antiochenis attribuit, cum ait eos vocem hanc intellexisse corporaliter, & Filium non consubstantialiorem Patri dixisse, ne tres in Deo essentias & naturas realiter distinctas, ac separatas, atque ita tres Deos admittere cogerentur. Etenim quomodo sic intellegere potuerunt Consubstantiali? cum Dionysii Alexandrini ad Paulum Samozatensem epistolam præ manibus haberent, & ita ignorare non possent, Christum Patri consubstantialiorem à Patribus dictum esse, & quo sensu dictus esset? Quomodo Filium Patri non esse consubstantialiorem dixerunt? cum Catholicè sentirent de Trinitate, & ita crederent tres realiter personas divinas unius gloriæ, maiestatis, potentie, divinitatis, ac proinde unius essentia, substantia, nature, quod erat credere trium personarum divinarum consubstantialitatem: cum præ oculis haberent recentissimum factum duorum Dionysiorum, & Synodi Romanæ, Dionysio scilicet Alexandrino Romæ accusato, quod scripsisset Filium non esse consubstantialiorem Patri, Dionysium Romanum cum sua Synodo indignè tulisse, quod Filius non esse Patri consubstantialis diceretur, & Filii cum Patre consubstantialitatem asseruisse, Dionysiumque Alexandrinum ad sese purgandum compulsum fuisse: cum Pauli sophisma explodere nullo negotio possent, non Consubstantiali negando, sed germanam & ecclesiasticam Consubstantialis significationem exponendo?

Et verò Dionysius Alexandrinus in sua ad Paulum epistola confutatur eum, non negando, sed asserendo Filii cum Patre consubstantialitatem. *Deseruius dicis, inquit, eum, qui erat natura Dominus & Verbum Patris, per quem omnia Pater fecit, & quem sancti Patres hominibus Patri vocaverunt; de Deo enim nos docuerunt.* Quomodo ergo ii, apud quos tanti ponderis fuit Dionysii Alexandrini autoritas, dici possunt Paulum confutasse, Filii cum Patre consubstantialitatem non asserendo, sed negando, & quidem contra SS. Patrum traditionem, quam proinde vel ignorasse, vel contempsisse dicendi sunt, quorum tamen utrumque valde injuriosum est Episcopis sanctificare pariter & doctrina insignibus, quales tamen fuerant plerique saltem ex Antiochenæ Synodi Patribus? Denique supposito quod Antiocheni Patres Filium non consubstantialiorem Patri dixerint, valde mirum est, non esse ad Romanum Pontificem delatos, tanquam reos violatæ fidei Catholicæ, sicut paucis antè annis delatus, quamvis immerito, fuerat Alexandrinus Episcopus, neque aut à Sede Apostolica damnatos fuisse, aut palinodiam recantasse.

His omnibus addo, Patres Antiochenos, ad damnam Pauli impietatem, Filium Patri consubstantialiorem eo sensu, quo confessi sunt Patres Nicæni, confiteri debuisse, & confessos esse, Sic argumentabatur Paulus. Si Christus fuit ante Mariam, & non ex homine Deus factus est, fuit ab æterno natura Deus; vel, si Verbum, quod in tempore caro factum est, fuit ab æterno Deus, & non tantum Verbum Dei, non propria, sed Dei substantia existens, sunt duo Dii. Atqui Ecclesia duos Deos non constituitur, sed unum naturæ & substantia Deum improductum & æternum, & alterum in tempore existentem, non naturæ sed adoptione Deum, qui Christus est. Ergo, &c. Hæc sentis, inquit Dionysius Alexandrinus, &

loqueris blasphemè, iniquitatem contra Deum denuncians; quod qui Verbum Patris Jesum unigenitum dicit Deum, duos Deos dicit; ut te auctore nemo dicat Christum Deum ante secula, & tu non dicens Deum ante secula, sed te Ecclesiam vocans, Ecclesia, inquis, duos Deos non dicit, neque traditum accepit. Tu verò duos tibi tradidisti, unum ante secula ingentum, & unum electum Deum in extremis temporibus, qui est Christus. Sic enim non mihi scripsisti, sed qui audierunt, mihi scripserunt sic te docere.

Hanc autem Pauli impiam doctrinam damnant Antiocheni Patres in sua ad Paulum epistola, in qua relata ad doctrinam ejus modò expositam, sic loquuntur: *Hunc autem Filium genitum, unigenitum, imaginem Dei invisibilem, primogenitum omnis creature* (hoc est, genitum ab æterno, & consequenter ante cujuscumque creaturæ productionem) *sapientiam, & Verbum, ac virtutem Dei ante secula, non præcognitione, sed substantia & hypostasi Deum, Dei Filium, cum in veteri & novo Testamento cognoverimus, confitemur, & predicamus.* Qui autem contra dicit, *Filium Dei non esse ante constitutionem Mundi, dicitque, credere, & confiteri esse Deum, non esse aliud, quam duos Deos predicare; qui Filium Dei non esse Deum predicat; hunc alienum esse ab Ecclesiastica regula arbitramur, & omnes Ecclesie Catholice consentiunt.* Et Coloss. c. 1. inferius, recitatis Apostoli verbis, *Omnia per ipsum, & in ipso creata sunt, sic prosequuntur: Quippe qui verè est, & operatur, utpote Verbum simul & Deus, per quem omnia fecit Pater, non tanquam per instrumentum, neque tanquam per scientiam, non per se existentem: generavit enim Filium Pater tanquam ætèrnum viventem, & per se existentem, omnia in omnibus operantem, &c.* Et inferius: *Qua de causa idem Deus & homo Jesus Christus prophetabatur in lege & prophetis, & ab omnibus in Ecclesia, qua sub celo est, creditus est Deus quidem, qui se ipsum exinanivit, cum esset æqualis Deo, homo verò ex semine David secundum carnem, &c.*

His verbis Antiochenes clarè definiunt, 1. Verbum, quod in tempore caro factum est, ab æterno existisse, utpote ab æterno genitum à Patre de substantia Patris, proindeque verum Dei Filium unigenitum; genitum verò, non ut actum anapostaton, & subsistentem in alio tantum, quale est verbum mentis in homine; sed ut actum per se viventem, & per se subsistentem, ac proinde ab æterno propriam subsistentiam, & personalitatem habuisse, & ita ab æterno fuisse Verbum, imaginem, sapientiam, & virtutem Patris, non per modum alicujus adherentis, vel inharrentis, sed per modum substantia viventis ac per se existentis, seu per modum personæ realiter distinctæ à persona Patris: sicut in humanis pater & filius sunt duæ personæ, duæ substantiae viventes, & per se existentes, realiter distinctæ.

2. Verbum, utpote verum Dei Filium, de substantia Patris genitum, esse substantia & hypostasi Deum, Deo Patri æqualem, & consequenter Christum, seu Verbum, in tempore incarnatum, esse verum Deum & verum hominem, verum scilicet Deum per essentiam, substantiam, naturam, quam à Patre accipit in æternitate, & verum hominem per humanitatem, quam suscepit in tempore; neque tamen duos esse Deos, sed unum tantum, licet non solum Pater, sed etiam Verbum sit Deus, & substantia per se subsistens.

Ex his autem sic arguuntur. Qui dicunt Verbum seu Filium esse ab æterno substantiam per se existentem, & verum Deum Deo Patri æqualem, nec tamen Patrem & Filium esse duos Deos, sed unum esse Deum, constituntur unam esse divinitatem, ac proinde unam essentiam, substantiam, naturam Patris & Filii. Sicut enim duæ personæ humanæ non sunt unus homo, quia non est una realiter humanitas utriusque, sed sunt duo homines, quia distinctas habent & divisas realiter humanitates; ita duæ personæ divinae non sunt unus Deus, sed duo Dii, si non est una realiter utriusque divinitas, sed habent divinitates distinctas & divisas realiter. Uno Verbo,

Verbo, duas personas divinas esse unum realiter Deum, nihil aliud est, quam duarum personarum divinarum unam esse realiter divinitatem: sicut duas personas humanas esse unum realiter hominem, nihil aliud esset, quam unam esse realiter humanitatem duarum personarum humanarum.

Atqui Patres Antiocheni in sua fidei professione dicunt Verbum seu Filium esse ab aeterno substantiam per se existentem, & verum Deum Deo Patri æqualem, nec tamen Patrem & Filium esse duos Deos, sed unum esse Deum. Ergo in sua fidei professione consentiunt unam esse divinitatem, ac proinde unam essentiam, substantiam, naturam Patris & Filii, & consequenter in sua fidei professione confitentur Patrem & Filium esse consubstantiales eo sensu, quo Filium Patri consubstantialem in suo Symbolo confitentur Nicæna Synodus: quantumvis abstinerint à vocabulo Consubstantialis, imò & fortasse illud à personis divinis summoverint corporaliter intellectum, ut vult S. Athanasius, vel, ut libentius dicerem, intellectum in sensu Sabellii.

Nota. Paulus Samozatenus dicebat Deum Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum unum esse Deum: *S. Epiphanius. h. 66.* Verbum Dei, ejusque Spiritum inesse Deo perpetuo, sicut hominis in corde proprium verbum inesse cernimus: Filium Dei substantiam habere per se nullam, sed in Deo subsistere. Sicut igitur verbum hominis cum homine non sunt duo homines, sed unus homo, quia verbum hominis cum homine non dicit duas substantias per se existentes, sed unam per se existentem, in qua & per quam subsistit verbum ipsum; ita juxta Paulum, Filius & Spiritus Sanctus cum Patre non sunt tres Dii, sed unus Deus, quia juxta illum, Filius & Spiritus sanctus cum Patre non dicunt tres substantias per se existentes, sed unam, singularem, & solitariam substantiam per se existentem, in qua & per quam ab aeterno Filius & Spiritus sanctus subsistunt. Unde sicut dici potest verbum hominis esse omoussion homini aliquo sensu, quatenus una & eadem est substantia hominis & verbi in homine & per hominem existentis; ita Paulus dicere potuit Filium & Spiritum sanctum esse omoussion Patri in sensu extraneo & hæretico, intelligendo scilicet unam & eandem esse substantiam Patris, & Filii, ac Spiritus sancti in Patre & per Patrem existentium, proindeque unam, singularem, & solitariam esse in Deo personam, nempe personam Patris, in qua & per quam subsistunt Filius & Spiritus sanctus, sicut accidentia subsistunt in & per substantiam, cujus sunt accidentia.

Samozatenus igitur omoussi nomine hoc sensu abutentem damnare, ipsumque nomen sic intellectum, vel potius nominis abutium proscribere potuerunt, simul confitentes Filium omoussion Patri in eo sensu, in quo tunc Ecclesia post sanctos Patres, duosque Dionysios, ac Synodum Romanam confitebatur, usque nomine non substantiam, seu substantiam per se subsistentem, sed præcisè substantiam, essentiam, naturam, atque ita omoussi vocabulo, non id, quod unam & eandem cum alio substantiam habet, sed præcisè id, quod habet cum alio unam & eandem essentiam, substantiam, naturam, intelligendo. Perperam ergo ab Arianis & Homœusianis Antiocheni Patres Nicæni Patribus opponebantur.

§. XI.

Opponebant præterea Synodi Nicænae adversarii, vocabulum omoussion quoddam scandalizasse, & multos conturbasse. Item obscurum & ambiguum esse. Item dictum de Filio cum Patre, multas in utroque imperfectiones importare. Item in suo conceptu dicere substantiam quandam præsubjectam, duosque inde enatos, quos consubstantiales dicimus. Unde sic argumentabantur: Si Filius est Patri consubstantialis, necesse est ante eos præexistere, & præsubjectam esse materiam, ex qua isti nascantur, atque inde futurum est, ut non hic Pater, ille sit Filius, sed ambo inter se fratres sint. Quod absurdum est.

Simonet Theol. Tom. I.

Ad 1. Respondet sanctus Athanasius, 1. vocabulum omoussion non esse per se causam scandali; alioqui non modò aliquos scandalizasset, aut multos tantum conturbasset, sed scandalizasset, & conturbasset omnes. At è contra vocabulum illud suscipere in Nicæno Concilio ex toto Orbe Christiano convocati Episcopi plusquam trecenti, & in Ariminensi Synodo Episcopi centum & quinquaginta, antequam scilicet vim & fraudem paterentur. Unde si qui ex hoc vocabulo scandalum passi, & conturbati sunt, hoc non ipsi vocabulo, sed malè illud malo animo interpretantium pravitate attribuendum est, qui similes sunt Manichæis legem blasphemantibus, quibus istius mali causa non fuit Scriptura divina, sed ipsorum animi perversitas: item similes Phariseis, qui olim se de doctrina Christi scandalizari & conturbari causabantur, non quòd illis verba Christi scandalum afferrent, sed quia benè à Christo dicta, malè ob animi sui perversitatem excipientes, sibi ipsi scandalum pariebant: similes denique iis, qui Epistolam Apostoli culpantes, non Pauli, sed suam inscitiam, & perversum animum arguebant.

2. Neminem proculdubio eorum, qui piè sentiunt de Christo, scandalizari, aut conturbari propter vocabulum omoussion; cum è contra illud defendant, & asserant: superesse igitur Arianos, quibus ista offensio nascitur: mirum autem minimè videri debere, quòd indignantur vocabulo, quo eorum hæresis tollitur, & quod eis non scandalum, sed dolorem affert, quia in illo de eorum hæresi trophæum erigitur. Non majorem igitur causam esse contra vocabulum omoussion obmurmurandi, quam contra Christi Crucem, eò quòd, ut dixit Apostolus, Judæis scandalum sit, & Gentibus stultitia. Ceterum quemadmodum Crux mala non est; nobis enim credentibus Christus est Dei virtus, & Dei sapientia, etiamsi Judæi insaniant; ita quoque Patrum verba (usque scilicet & omoussion) mala non sunt, sed utilia iis, qui ea legitime perlegunt, vimque in se continent omnis hæresis extinguenda; etiamsi Ariani subinde rumpantur, semetipsos condemnantes.

Ad 2. Respondet, Arianos, dato quòd dicendo usque & omoussi voces obscuras esse, sincerè loquerentur, non debuisset dicere: *Has voces rejicimus; sed cupimus earum interpretationem à peritis condiscere: alioqui deberent, quæcumque in sacris Litteris non intelligerent, rejicere, & criminari eorum Scriptores: sed ea maxime hereticorum, & minime Christianorum audacia est: quæ enim non intelligimus in Scripturis, non abdicamus; sed requirimus ab illis, quibus Dominus revelaverit, & ab eis discere cupimus.* Ita S. Athanasius, qui deinde petit ab iis, qui prædictarum dictionum obscuritatem accusant, ut confiteantur ea, quæ statim subjunguntur, & anathemate execrentur eos, qui sentiunt, ex non entibus produisse Filium, & non fuisse priusquam existeret, & creaturam opusque esse Verbum Dei, & natura convertibilem esse, & ex alia substantia esse, & in summa, anathemate detestentur Arianam hæresim, istius impietatis inventricem; & deinceps non dicant, Ejicimus has voces; sed, Nos sic eas intelligimus, ut ita verisimilem causam habeant eas recusandi.

Addit S. Doctor, prædictarum dictionum criminatores, si Arianam hæresim ejusque blasphemias sincerè & ex animo damnarent, jam dictiones illas non esse repudiaturas, aut prætentam earum obscuritatem causaturos; sed è contra suscepturos libenter, eosque ea de re ipsos sibi confcios non posse non esse: cum manifestum sit, Filium non esse creaturam, aut natura convertibilem, neque ex non entibus, sed de Patris substantia ab aeterno existere, idem planè esse, ac Filium esse Patri consubstantialem. *Sat scio, inquit, & persuasum mihi habeo, eos ipsos hoc quoque agnoscere, si ista confiteantur, & execrentur Arianam hæresim, non repudiaturas Synodi Nicænae dictiones. Ideo enim Patres, qui dixerant ex substantia Patris genitum esse Filium, statim subintulerunt, Eum Patri consubstantialem esse credimus, N 4* eosque,

Arian. l. de Syn.

etque, qui superiora illa dicunt, anathemate excommu-
nari; ut ostenderent dicta sua ista ex se mutuo pende-
re, & hoc ipsum eas voces præferre: & qui eas vo-
ces confessus fuerit, prorsus eandem sententiam con-
cepturum esse; contra vero, qui ita non sentirent,
sed illas calumniarentur, omnibus modis Christi ho-
sies apparituros.

Ex his obiter Nota. 1. Novum non esse, quod
hæretici, ad eludendas Ecclesiæ definitiones, easque
cum fūco & colore aliquo repudiandas, obscuritatem
illarum prætexant. 2. Hanc obscuritatis criminatio-
nem vanam esse & frivolam, nec definitionibus Ec-
clesiæ reluctantes ab inobedientiâ & schismatis crimi-
ne excusare posse; alioqui Scripturas divinas ob ea-
rum obscuritatem rejicere, & sacros Scriptores im-
pune criminari possemus. Quod tamen singularis au-
daciæ est, & qualis non in Christianis, sed in solis
hæreticis reperitur. 3. Dato quod aliqua Ecclesiæ de-
finitio obscura sit, etiam tunc primum omnium in
obsequium Christi intellectum captivandum esse, de-
finitioni purè ac simpliciter acquiescendo: sicut, si
fideles esse volumus, Scripturas, quas ut divinas pro-
ponit nobis Ecclesia, ante omnia, quantumvis ob-
scurae sint, & interpretatione indigeant, ut divinas
suscipere debemus. 4. Definitionis Ecclesiæ, quæ no-
bis videtur obscura, interpretationem querendam non
esse ab Ecclesia per novam definitionem, quæ fortasse
nobis adhuc obscura, vel etiam obscurior videretur,
proindeque alia ulteriore explicanda foret; unde nul-
lus fieret finis in definitionibus: sed sufficere, si con-
sulantur pii & docti viri, quibus nullo tempore cap-
sit Ecclesia, & quorum iudicio standum est, ne iure
merito de nobis dicatur illud Apostoli: *Semper dis-
fidentes, & nunquam ad scientiam veritatis pervenientes*,
5. Definitionem Ecclesiæ plerumque obscuram
videri iis tantum, qui hæresim ab Ecclesia damnatam
damnare nolunt, qua tamen semel sincerè damnata,
obscuritas omnis illicò evanesceret, omniaque illis
plana & aperta evaderent. Plerumque igitur prætex-
ta ista definitionis obscuritas aliud non est, quam vo-
luntaria mentis cœcitas in hominibus addictis errori,
quem proinde amant perditè, & loco veritatis, spre-
to Ecclesiæ iudicio, imò & contempto conscientiæ
reclamantis stimulo, retinere volunt.

Ad 3. Respondet S. Athanasius, sicut voces Filii
& Patris ab humanis ad divina transferuntur, seclis
imperfectioribus, quibusculum rationes patris & fi-
lii reperiuntur in humanis; ita Consubstantialis no-
men ab humanis ad divina, seclis imperfectioribus,
quibusculum in humanis pater & filius consubstantiales
sunt, transferri; neque potiorē rationem esse, cur
voces Patris & Filii, cum de Personis divinis dieun-
tur, accipiantur incorporaliter, & non sic quoque
accipiantur Consubstantialis nomen, cum etiam dicitur
de Personis divinis. Quod à S. Doctore rectè di-
ctum esse, probatur ex eo quod in divinis, sicut &
in humanis, necesse sit, Filium Patri consubstantia-
lem esse ea ratione & eo modo, quo filius ejus est,
& est de substantia illius.

Hæc autem sunt verba S. Doctoris: *Ue cum fœ-
rum, seu filium, dicimus, non id de eo humano mo-
re intelligimus; & certi Patrem ejus Deum esse, non
corporales de eo inimus cogitationes, sed istius modi
exempla & dictiones aures quidem percipimus, inter-
rim tamen congruentes de Deo intellectus concipimus;
non enim Deus, ut homo: ita cum eum Consubstan-
tiales audimus, transcendere debemus omnem sen-
sum, & secundum divinam parabolam, intellectu-
aliter intelligere ea, quæ nobis apponuntur, ut cogno-
scamus non voluntate, aut adoptione, sed genuinum
esse Filium, verè ex Deo enatum, uti vitam ex fon-
te, & splendorem ex luce. Alioqui quæ ratio esset,
cur has voces fœrum & filium non corporaliter, Con-
substantialem verò quasi de corporibus intelligere ve-
limus? præsertim cum non de alia atque alio ista re-
ferantur, sed de quo fœrus, seu filius, de eodem quo-
que vox Consubstantialis predicatur.*

Ad 4. Respondet, ad hoc ut unus sit alteri con-

substantialis, frustra requiri eamque aliquam sub-
stantiam præsubjectam, ex qua sint enati; sed satis
esse, si unus ex altero verè natus sit, sive ex eo alii
etiam nati sint, sive non. Cum enim is, qui geni-
tus est, hoc ipso quod genitus est, non possit non
esse naturæ omnino similis cum eo, à quo genitus
est; qui genitus est, hoc ipso quod genitus est, non
potest non esse consubstantialis substantiæ, quæ ipsum
genuit, sive alios etiam genuerit, sive non. Quod
si quilibet, inquit, substantiæ genitrici suæ consub-
stantialis est, cum id certè quod ex alio nascitur, ei,
quod ipsum gignit, simile sit, non opus erit, ut re-
quiramus tres substantias, sed id solum perverstigan-
dum est, an hoc ex illo verè natum sit. Nam etsi con-
tingat non esse duos fratres, sed tantummodo unum ex
illa substantia gigni, non propterea quia alter natus
non est, is qui genitus est, alterius substantiæ dici po-
terit; sed solus cum sit, aequè habendus est genitori
suo consubstantialis; alioqui quid diceremus de filia
Jephthæ, quæ unigenita erat? aut de filio Viduæ, quem
Dominus à morte excitavit? cum ipse fratrem non
haberet, sed unicus esset. At uterque propterea pa-
renti suo consubstantialis non erat? imò omnibus mo-
dis erant, quia liberi erant, & hoc proprium libe-
rorum est erga parentes suos.

ARTICULUS VI.

Utrum inter se pugnent omousion & omœusion: ita
ut si Filius rectè dicatur omousios Patri, non
possit rectè dici ei omœusios, aut vicissim.

RESPONSIO I.

Filius non solum omousios, sed etiam omœusios Patri
rectè dicitur.

P Rob. Nam 1. Apostolus dicit Filium esse *imaginem*
Dei invisibilis, & figuram substantiæ ejus. At
imago & figura vel similis est prototypo, vel non est
imago & figura: imaginis enim & figuræ essentialis
est prototypum exprimere, nec illud exprimere po-
test absque similitudine. 2. S. Alexander Alexandrinus
Episcopus in sua ad cognominem Constantinopolitanum
Episcopum epist. illud: *Ego & Pater unum sumus*, à Christo dictum esse ait, quod ita natus sit Fi-
lius, ut paternam effigiem exactè retineat, ut qui om-
nimodam ipsius naturæ suæ similitudinem expresserit,
ac sit nulla re discrepans imago Patris, & prototypi
expressa figura. 3. S. Athanasius sic loquitur orat. 3.
contra Arianos: *Principio institum fuit in cuiusque
animo, & sempiternum Deum habere Filium Ver-
bum, sapientiam, virtutem; atque hac esse ipsius ima-
ginem & splendorem. Ex his porro, quæ dicta sunt,
oritur ut semper (Filius) sit ex Patre, ut sit sub-
stantia similis ei, qui genuit*. 4. Episcopi Gallicani
in sua ad Orientales Synodica hæc scribunt: *Simili-
tudinem quoque ejus ad Deum Patrem non inviti au-
dientes; quippe cum imago invisibilis Dei sit. Sed
eam solum similitudinem dignam ad Patrem intelli-
gentes, quæ veri Dei sit ad verum Deum, qualis
est vera similitudo in essentia, seu substantia: vero
enim Deo similis esse non potest in substantia, nisi
verus Deus*.

Acedit ratio convincens. Nam de ratione Filii
propriè dicti est, quod sit Patri similis in substantia.
Unde productio Filii, seu generatio, dicitur proces-
sus viventis à vivente in similitudinem naturæ. Atqui
Filius in divinis est Filius propriè dictus, seclis im-
perfectioribus, quæ in humanis reperiuntur. Ergo,
&c. Hoc argumentum suggerit S. Athanasius orat. 3.
contra Arianos, cum ait: *Quod æternus sit Rex Chri-
stus, ex superioribus patet, neque est, qui super ea
re controversiam moveat; cum enim sit Filius Dei,
sequitur ut sit similis Deo: cum verò sit similis Deo,
omnino necesse est, ut sit Dominus & Rex. Ipse enim,
inquit, qui vidit me, vidit & Patrem. Et Sanctus*
Hila-

Coloss. 1.

Hebr. 1.

Ap. Thend.
1. i. hist. c. 4.a. ad Tim
688. 1.

Hila.

Hilarius lib. de Synodis, cum ait: *Et hoc est, verè esse filium, paternæ scilicet formæ veritatem coimaginate in se naturæ perfectæ similitudine retulisse.* Et S. Augustinus lib. 3. contra Maximinum cap. 15. ubi sic Arianos alloquitur: *Quem substantiam putatis habere diversam, plus eum dissimilem, quam similem dicitis, & omnino verum filium denegatis.* Ad veram igitur Filii rationem requirunt Patres similitudinem in natura, seu substantia.

RESPONSIO II.

Omoisson & Omoisson non opponuntur inter se, imò inter se convertuntur, sic ut Filius non possit esse *omoissios* Patri, quin ei quoque sit *omoissios*, & vicissim.

Prob. 1. Si Filius Patris similis est in substantia, verus Deus est. Nulla enim creatura Deo similis est, aut esse potest in substantia. Hinc S. Athanasius expositione fidei sic ait: *Omnia creavit Dei Verbum, ipsum tamen creaturam non est, sed genitum quiddam: nihil enim creaturarum quicquam condidit æquale aut simile sibi ipsi.* Et Orat. 2. contra Arian. *Reliqua omnia, ut quæ facta sunt, nihil simile habent ratione substantiæ cum suo creatore, sed extra eum sunt, gratia & voluntate per Verbum ejus condita, adeo ut rursus possint desinere, ubi ille, qui fecit, voluerit.* Et in epistola de sententia Dionysii Alexandrini: *Quæcumque verba Filium alienum à Patre ostendunt, ea de illo ob carnem, quam propter nos gestavit, dicta fuere: creatura enim aliena peregrinaque sunt à natura Dei.* Atqui si Filius verus Deus est, unius & ejusdem est substantiæ cum Patre: nam si Filius verus Deus est, unus est Deus cum Patre, proindeque verus Deus est per eandem illam divinitatem, qua Pater est verus Deus. Ergo, &c.

Confirm. Si Filius Patri similis est in substantia, ei similis est secundum omnia, hoc est, secundum eternitatem, necessitatem existendi, immensitatem, omnipotentiam, & alia omnia attributa divina: attributa enim divina non superaddunt aliquid distinctum substantiæ divinæ, sed sunt realiter ipsa substantia divina. Ergo si Filius Patri similis est in substantia, creatura non est: creaturam enim Deo per omnia similem esse, evidenter repugnat. Ergo Deus est: nam vel est creatura, vel Deus; ac proinde si creatura non est, Deus est. Ergo cum Patre Deus unus est: non enim sunt plures Dii. Ergo cum Patre Deus est per divinitatem unam & eandem. Ergo Deus est per divinitatem Patris. Ergo Deus est per essentiam, naturam, substantiam Patris: divinitas enim Patris est ejus essentia, natura, substantia.

Confirm. iterum. Si Filius Patri similis est in substantia, æqualis est Patri (supple in substantia). Si æqualis est Patri, verus Deus est: nam Patri, qui verus est Deus, non potest esse æqualis, nisi qui verus Deus est. Si verus Deus est, Deus est per substantiam Patris: nam si Deus est, per id Deus est, per quod Pater est Deus. Si Deus est per substantiam Patris, habet substantiam Patris: non enim potest esse Deus per id quod non habet. Si habet substantiam Patris, una est utriusque substantia. Ergo à primo ad ultimum, si Filius Patri similis est in substantia, unam & eandem cum illo substantiam habet.

Hoc argumentum suggerit S. Hilarius lib. de Synodis, ubi sic loquitur: *Quæro quomodo possum alterum ad alium nisi per similitudinem coquare? Aut numquid non idem est, esse similes, quod æquales? Si unum dico, habet & unici suspensionem: si similem dixerero, habet indifferentis comparationem. Non est æqualitas in dissimilibus... non sunt dissimiles, æquales. Et quid aliud possunt esse similes, quam æquales; cum in dissimilibus non sit æqualitas? Prædicantes itaque... similem Filium in omnibus Patri, nihil aliud quam æqualem prædicamus. Perfectæ æqualitatis significantium habet similitudo... similitudo res ipsas naturales coquat per similitudinem indifferentis essentia. Omnis itaque filius secundum naturalem naturam æqualitas patris est, quia est & similitudo na-*

tura... Similis est patri, filius patris est, ex eo natus est, per hoc solum pie potest, quod unum sint, prædicari... Si inter similitudinem & æqualitatem differre dicunt; quæro unde comparetur æqualitas: namque si secundum essentiam & virtutem & gloriam & tempus Patris Filius similis est, interrogo ex quo non videatur æqualis... Si naturam neque aliam, neque dissimilem ei, quem impassibiliter generabat, dedit, non potest aliam dedisse, nisi propriam. Ita similitudo proprietatis est, proprietatis æqualitas est, & æqualitas nihil differt. Quæ nihil differunt, unum sunt, non unione persone, sed æqualitate naturæ... Numquid similitudo non æqua est? Æqua planè, etiam si negemus: eadem enim similiter facit. Numquid similiter facta non eadem sunt? aut eadem non recipiunt æqualitatem? aut aliud aliquid inter simile differt & æquale; cum quæ similiter fiunt, eadem fieri intelligantur? nisi forte quicquam, quæ eadem sunt, negabit æqualia; ut quæ similia sunt, non dicantur æqualia: cum quæ similiter fiunt, non modo æqualia fieri, sed eadem prædicentur. Ita verè, æquè ac ingeniosè, Sanctus Hilarius.

Igitur juxta S. Hilarium, simile & æquale convertuntur. Quæ similia sunt, æqualia sunt, & vicissim quæ æqualia sunt, similia sunt: imò æqualia sunt, quia similia sunt. Ulterius, quæ æqualia sunt, quia nihil differunt, unum sunt; & ita quæ similia sunt, unum sunt. Ratio à priori est, quia similitudo consistit in indivisibili, nec suscipit majus & minus. Unde unum alteri non potest esse magis vel minus simile, & magis simile idem est ac minus dissimile, & minus simile idem ac magis dissimile. Dissimilitudo enim in indivisibili consistit, & majus ac minus suscipit. Pariter æquale consistit in indivisibili, nec suscipit majus & minus. Unde unum alteri æquale magis vel minus esse non potest, & magis æquale idem est ac minus inæquale, & minus æquale, idem ac magis inæquale: inæqualitas enim in indivisibili consistit, & majus ac minus suscipit. Nam inæquale est illud, quod recedit ab æqualitate: sicut dissimile est illud, quod recedit à similitudine. Potest autem inæquale magis vel minus ab æqualitate recedere: sicut dissimile potest magis vel minus recedere à similitudine. Hæc possent illustrari exemplo veritatis & falsitatis categoricæ.

Itaque ibi tantum est similitudo, ubi nulla est differentia; & ubi nulla est differentia, ibi æqualitas est; ac proinde ubi similitudo est, ibi est æqualitas; & vicissim ubi æqualitas est, ibi est similitudo; quia ubi est æqualitas, ibi nulla differentia est; & ubi nulla differentia est, ibi est similitudo. Convertuntur igitur inter se similitudo & æqualitas. Ulterius, quia ubi nulla differentia est, ibi est unitas; ubi est similitudo & æqualitas, ibi unitas est; & vicissim ubi est unitas, ibi similitudo & æqualitas est, quia ubi unitas est, ibi nulla est differentia. Convertuntur ergo inter se similitudo, æqualitas, & unitas.

Itaque si Filius Patri similis est in essentia, Patri æqualis est in essentia; & si Patri æqualis est in essentia, unum & idem est cum illo in essentia. Similitudo enim significantiam habet perfectæ æqualitatis, & perfectæ æqualitatis perfectæ unitatis, ac proinde si similes sunt, perfectè æquales sunt; & si perfectè æquales sunt, perfectè unum sunt, non unitate persone, sed unitate essentia. Similitudo igitur, quam Filius habet cum Patre, coarquat illum Patri, sic ut Filius verè dicat, *Ego & Pater unum sumus.* Filius Patri æqualis est vi nativitatis suæ, quia vi nativitatis suæ procedit ab illo in similitudinem naturæ cum illo, & procedens in similitudinem naturæ cum illo, procedit in æqualitatem & identitatem naturæ cum illo. Unum pie prædicantur Pater & Filius, quia Filius ex Patre natus est, & verè Filius est; & ex Patre natus est, quia ab illo in similitudinem naturæ procedit. Si Filius Patri dissimilis non est in natura, & ita si Pater Filio non dedit naturam dissimilem, propriam dedit: omnis enim alia dissimilis esset. In divinis ergo similitudo in natura proprietatis est; proprietatis in natura, in natura æqualitas; æqualitas verò in natura, omnem in natura.

natura differentiam excludit: quæ autem in natura nihil differunt, unum sunt, non unione persona, sed æqualitate naturæ.

Omneison igitur & *Omneison* non pugnant inter se: imò ita inter se connexa sunt, ut unum sine altero esse non possit. Non potest Filius esse *omneison* Patri, quin ei quoque sit *omneison*: & vicissim non potest esse Patri *omneison*, quin ei quoque sit *omneison*: imò *omneison* est, quia est *omneison*. Rectè igitur ex verbis à nobis laudatis concludit S. Hilarius in hunc modum: Caret igitur, fratres, similitudo naturæ contumelia suspitione; nec potest videri Filius idcirco in proprietate paternæ naturæ non esse, quia similis est; cum similitudo nulla sit, nisi ex æqualitate naturæ: æqualitas autem naturæ non potest esse, nisi una sit, una vero non persona unitate, sed generis. Hæc fides pia est, hac conscientia religiosa, hic salutaris sermo est, unam substantiam Patris & Filii idcirco non negare, quia similis est: similem vero ob id prædicare, quia unum est; non quod unitas sit ratione prior similitudine, sed quia certissimum indicium est æqualitatis, & æqualitas, similitudinis.

Obj. 1. Marius Victorinus lib. 1. adversus Arium sic loquitur: *Impii & illi rursus, qui dicunt quædam esse Filium Patri, Substantia enim secundum quod substantia est, non est alia, ut sit similis ad aliam. Eadem enim est in duabus, & non est similis, sed ipsa. Sed alia cum sit, non quod substantia est, similis dicitur, sed secundum quandam qualitatem... Substantia autem, secundum quod substantia est, non recipit similem esse, aut dissimilem. Juxta quod autem receptibilis est qualitatis, similis aut dissimilis dicitur, in potentia sua, vel existentia, manente substantia vel eadem, vel diversa. Quid autem vero illa substantia vel Dei, vel $\pi\lambda\omicron\gamma\eta$, numquid receptibilis est dissimilitudinis, ut dicatur similis esse? Sed impossibile. Nec similis ergo. Non igitur $\theta\upsilon\sigma\iota\sigma\mu\omicron\varsigma$.*

R. Mario S. Hilarius opponendo; & dico similitudinem non solum in qualitatibus, sed etiam in substantiis reperiri. Nam, ut ait S. Hilarius, ibi est similitudo, ubi est æqualitas. Æqualitas autem non qualitarum modò, sed etiam & potissimum substantiarum est. Præterea, si similitudo in substantiis locum non habet, quare generatio ab omnibus definitur, processio viventis à vivente in similitudinem naturæ? quomodo ab omnibus dicitur de ratione filii esse, ut sit in natura similis cum eo, ex quo natus est?

Nec dic identitatem & diversitatem esse substantiarum, similitudinem verò & dissimilitudinem qualitarum. Nam 1. R. identitatem & diversitatem dici etiam de qualitatibus: quare ergo similitudo & dissimilitudo non possent pariter dici de substantiis? R. 2. Identitatem substantiarum esse vel illarum similitudinem, vel fundari in illarum similitudine: pariter substantiarum diversitatem esse vel illarum dissimilitudinem, vel fundari in illarum dissimilitudine.

Leve est, quod addit Marius, substantiam non esse susceptibilem similitudinis, nisi etiam susceptibilis sit dissimilitudinis: nam etiam in humanis filiis non potest esse patri dissimilis natura; quia si esset dissimilis, simul esset filius, & non esset, quod repugnat; & tamen filius in humanis est patri simili in natura, & filius patris est, quia à patre procedit in similitudinem naturæ. Filius itaque in divinis similis est Patri in natura, quia habet naturam planè indifferentem: ita verò similis est, ut non possit esse dissimilis, quia non potest non esse filius, & non potest non habere naturam planè indifferentem.

Dices, Cum Mario idem planè sentit S. Athanasius lib. de Synodis, ubi ait: *Simile non de substantiis, sed de figuris & qualitatibus dici: si quidem in substantiis non similitudo, sed identitas esse pronuntiatur. Homo homini similis dicitur, non secundum substantiam, sed secundum figuram & formam: quantum enim ad substantiam atinet, congeneres appellari debent... Qui dicit Filium (Dei) similem substantia, ex participari eum similem dicit: si quidem similitudo, qualitas est, quæ substantia supervenire poterit. Hæc*

autem proprium creaturarum est: ea enim ex participatu Deo similes efficiuntur, &c. R. 1. S. Athanasium alibi non semel dicere Filium Patri similem in substantia. Ut ergo secum ipse concilietur, scopus ejus spectandus est. Hic autem hoc intendit solum, ut ne simile in substantia, consubstantiali anteposatur, & rejecto consubstantiali, solum simile in substantia retineatur, tamquam solum idoneum ad genuinam Filii ex Patre nativitatem exprimendam. Unde S. Doctor censendus est impugnare adumbratam tantum & superficiariam similitudinem, qualem tantum cum Deo habere possunt creaturæ, non veram & simpliciter dictam similitudinem, quæ cum æqualitate convertitur, quæque proinde connexa est cum consubstantiali, sic ut unum sine altero esse non possit.

Quæ autem hic contra similitudinem in substantia affert S. Doctor, faciliem habent solutionem. Nam 1. similitudo, sicut & æqualitas, tam pronuntiari potest in substantiis, quam identitas; & vicissim identitas tam pronuntiari potest in qualitatibus, quam similitudo & æqualitas. Uno verbo, similitudo, æqualitas, identitas tam in substantiis, quam in qualitatibus, vel sunt voces synonymæ, vel certè convertuntur inter se. 2. Falsum est, quod homo homini non secundum substantiam similis sit, sed secundum figuram & formam tantum: nam in humanis filiis patri similis est in natura, & dicitur à patre procedere, non in similitudinem figuræ vel formæ, sed in similitudinem naturæ.

3. Falsum est, quod qui dicunt Filium in divinis similem Patri in substantia, si modò de vera similitudine loquantur, sit semper supponitur, & ipsa vis vocabulorum postulat, dicant eum similem ex participatione: dicunt enim eum similem, non per aliquid creatum, vel effectum, sed per ipsam substantiam seu essentiam, ipsi à Patre communicatam per veram & genuinam nativitatem.

At, inquit S. Doctor, similitudo est qualitas. Ergo si Filius Patri similis dicitur, similis per qualitatem, ac proinde similis per aliquid superadditum substantiæ: qualitas enim substantiæ advenit. At si Filius Patri similis est per aliquid substantiæ superadditum, eo modo similis est, quo creaturæ Deo similes sunt, ac proinde similis est per aliquid creatum vel effectum. R. similitudinem substantiæ non magis esse qualitatem, quam qualitas est substantiæ identitas vel diversitas. Itaque sicut identitas vel diversitas substantiæ non est qualitas, quia substantia est eadem vel diversa per se ipsam immediatè & formalissimè, nullo etiam logicè superaddito; ita nec est qualitas substantiæ similitudo, quia substantia similis est, sicut & dissimilis, non per aliquid etiam logicè tantum superadditum, sed per se ipsam formalissimè & immediatè. Unde similitudo filii cum patre in substantia, est formalissimè & immediatè ipsissima substantia, à patre filio per generationem communicata, proindeque non est qualitas neque physicè, neque logicè superaddita, sed ipsa substantia divina, qualitatis munere fungens, filium perfectè talem, qualis pater est essentialiter, per se ipsam formalissimè & immediatè denominando: igitur nec est, nec potest esse aliud participatum, sed est aliquid essentialiter increatum & improductum.

Obj. 2. Libellum, qui inscribitur Refutatio contra hypocrisim Meletii, & extat apud S. Athanasium. Sic autem loquitur author: *Homo ad similitudinem Dei factus est, nec tamen est homo Deus: non enim quod alteri simile est, id idem est cum ipso, cujus similitudinem gerit... Deo igitur non est similis Filius, cum Deus sit, sed unum cum eo, sicut in Scriptura proditur, Ego & Pater unum sumus, ubi deitatem per illud quod unum dixit, interpretatus est. R. Filium Dei, cum ipse sit Deus, non esse similem Deo similitudine inchoata & adumbrata tantum, qualem cum Deo hominem habere dicit Scriptura, cum ait hominem ad similitudinem Dei factum esse. At Filius Dei, & quidem quia ipse Deus est, non potest non habere cum Deo similitudinem illam veram, & propriè ac simpliciter dictam, quæ perfectam inter similia æqua-*

litate

Itatem constituit, & quæ proinde unitatem non excludit, sed facit. Unde quia Filius hanc habet cum Deo similitudinem in deitate, in deitate unum est cum eo, & verè dicit, *Ego & Pater unum sumus*.

Sed audiamus adhuc laudatum Authorem: *Qui Filius admittit, ne sit consubstantialis Patri, sed similem illum statuit, Deum cum esse negat*. R. cum, qui ita Filium Patri similem statuit, ut neget illum esse quod Patri consubstantialem in sententia Nicænæ Synodi, negare illum esse Deum; quia non aliam Filio cum Patre similitudinem tribuit, quam inchoatam & adumbratam. At Filium esse Deum non negat is, qui statuit illum Patri similem similitudine vera, & propriè ac simpliciter dicta, quia illum Patri æqualem statuit: unde nec negat illum esse Patri consubstantialem; vel si negat, aut secum ipse pugnat, aut à Filio non remouet consubstantialitatem, nisi ut à Patre passionem, vel ab utroque, personæ confusionem removeat. In quo graviter culpandus est post Ecclesiæ definitionem, qua Filii cum Patre consubstantialitas asserta est absque ullo inconvienti.

Et verò sicut in humanis, quia filius verè, propriè & simpliciter similis est patri in substantia, patri par est in substantia; & quia patri par est in substantia, consubstantialis est patri cum personarum distinctione, licet non sine passione, quia homo sine passione nec generat, nec generare potest: ita in divinis, quia Filius verè, propriè, & simpliciter Patri in substantia similis est, Patri in substantia æqualis est; & quia Patri in substantia æqualis est, Patri verè consubstantialis est, sine confusione personarum, imò & sine passione in Patre, quia in divinis Pater absque passione generat.

Obj. 3. S. Basilius epist. 141. sic ait: *Filium Patri neque similem, neque dissimilem propriè dicimus: nam similitudo qualitatibus est, quæ nulla est in Deo. Porro identitatem naturæ consistentes, & consubstantialia recipimus, & compositionem effugimus*, &c. R. eundem sic etiam loqui epist. 141. Ego verò, si quid privativè sentiam, dicendum mihi est; hæc vocabula, simile, substantia, dummodo adiunctum habeant, citra ullam varietatem, prorsus amplector, tamquam eodem cum omousio pertinentia, secundum sanam omousii notionem. Si quis ita, ut dixi, intelligat, ejus vocem admitto. Si est, ut quispiam ab simili id ἐναρπάξας, id est, sine ulla diversitate, separet: quod Constantinopolitana Synodus Episcopi fecerunt; suspecta mihi similitudinis vox redditur, ut quæ Unigeniti gloriæ imminuat. Etenim obsecris plerumque similitudinibus, & plurimum ab archetypo discrepantibus, nomen omousii accommodare consuevimus. Unde cum minus calumniam sit obnoxium nomen omousii, sic etiam ipsi met assentior.

Agnosceat igitur S. Basilius non solum qualitatis, sed etiam substantiæ similitudinem esse posse, & aliquem dici posse similem alteri, non solum secundum qualitatem, sed etiam secundum substantiam. Item simile in substantia citra ullam varietatem, cum consubstantiali coincidere, & ita Filium rectè dici Patri similem in substantia citra ullam varietatem. Quod si hæc voces, citra ullam varietatem, tollantur, simile in substantia sibi suspectum reddi, non quod simile in substantia, simpliciter pronunciatum, per se & secundum vim vocis, ab eo, quod simile dicitur, omnem diversitatem removeat non valeat; sed quia similitudinis vocabulo abuti solemus, & sæpè similia nuncupamus, quæ multum ab archetypis discrepant, & quæ proinde non possunt nuncupari similia, nisi impropriè, abusivè, & cum addito destruentem rationem similitudinis. Similitudo enim, ut diximus, in divinis consistit, proindeque omnem omnino diversitatem excludit.

Nota. Similitudo dupliciter accipi potest. 1. Simpliciter, & sine addito destruentem. 2. Secundum quid, & cum addito destruentem. Similitudo primo modo sumpta, est propriè similitudo, & consistit in eorum, quæ similia sunt, æqualitate in ea ratione, in qua similia sunt. Hoc modo Filius in divinis omousios est Patri, & quia omousios est, est etiam omousios, ut jam

diximus cum S. Hilario. Neque necesse est, cum Filius Patri omousios dicitur, addi *aparrallaktos*, hoc est, absque ulla diversitate, nisi fortè ad cautelam majorem adhibendam adversus eos, qui similitudinis vocabulum in alienam significationem detorquentes, nomine omousii intelligere vellent habentem tantum inchoatam & adumbratam similitudinem in substantia, qualem similitudinem cum Deo habere potest creatura.

Similitudo secundo modo sumpta, non est nisi impropriè & abusivè similitudo, & consistit in illius, quod dicitur alteri simile, minori distantia, vel discrepantia ab eo, cui simile dicitur. Hoc modo creatura aliqua potest esse similis Deo, quatenus potest habere perfectionem aliquam, qua alteri creaturæ præstat, & propius accedit ad perfectionem divinam, quam excellentiori modo participat. Sic homo dicitur fuisse conditus ad imaginem & similitudinem Dei, quia à Deo præditus est facultatibus, intellectu scilicet & voluntate, quibus brutis animantibus excellit, & quibus proinde propius accedit ad Deum, cujus præstantissimas perfectiones, intelligendi & volendi vim, licet cum infinito ab earum excellentia discrimine, participat.

Ex his apparet, quomodo Arianæ similitudinis vocabulo abuti poterint, dicendo Filium Patri *housios*, vel etiam *housios, xar' eotay*, similitudinem scilicet impropriè & abusivè accipiendo, nec aliud intelligendo, quam Filium naturam habere inchoata quadam & adumbrata similitudine referentem Dei substantiam, à qua tamen plurimum discrepet; referentem, inquam, per creatas perfectiones, sibi proprias, nullique alteri creaturæ communicatas, vel communicabiles, quibus illas proinde infinite propèmodum antecellat; sic tamen ut sit de numero rerum, quæ non semper fuerunt, & ex non extantibus factæ, mutationi atque conversioni obnoxia sunt. Hujus porro vocis, similis in substantia, simpliciter pronuntiata vim sentientes, non modò ad omousii & omousii, sed etiam ad ipsius *ousia* vocabulum abolendum, nihil non moliri sunt, & tandem, ubi primum impunè potuerunt, Filium Patri dissimilem apertè prædicarunt.

Hinc Patribus malè olebant *Homousiani*, quod omousio rejecto, Filium Patri omousion tantum dicere vellent, illisque videbantur non nisi impropriam Filio cum Patre similitudinem per omousion attribuerent, & ita illum ad creaturas amandare. Sublato *omousion*, unius substantiæ vocabulo, inquit S. Ambrosius, *omousion*, id est, similem factori suo posuerunt: cum aliud sit similitudo: nam & homo ad imaginem & similitudinem Dei factus est, nec tamen Deus est; nec quod Deus est, homo extitisse credendus est. Et ita Filium Dei similem volunt, ut aliunde similem, non de ipsa una sancta & beata Patris substantia dicant. Utrum autem hæc accusatio ad omnes, qui rejecto omousio, Filium tantum omousion dicebant, extendenda sit, infra videbitur.

Hinc Patres ab Arianis & Homousianis postulabant, ut primum consecrerentur Filium unius esse substantiæ cum Patre, quia sine hac unitate Filius non posset esse verè & propriè similis Patri, Patri per omnia similis, & ita sine hac unitate non nisi impropriè & abusivè similis Patri dici potest. Quomodo, inquit S. Augustinus l. 3. contra Maxim. c. 15. *Filium Patri similem dicitis, cui Patris substantiam dare non vultis? Nonne similis homini est pictura, vel statua, & tamen filius dici non potest, quia diversa substantia est? Homo nempe ad similitudinem Dei factus est; quia tamen non est unius ejusdemque substantiæ, non est verus filius. Si ergo vultis Dei Filium verum consecrari, prius illum ac præcipue dicite unius ejusdemque substantiæ, ut tamquam verum Filium & Dei Filium per omnia similem Patri dicatis*.

ARTICULUS VII.

De variis fidei formulis, quas ediderunt Ariani,
vel Semi-Ariani.

§. I.

Prima est, quam in Synodo Nicæna protulerunt duo Eusebii, Nicomediensis scilicet & Cæsariensis, cum aliis factionis suæ Episcopis, Menophanto Ephesio, Patrophilo Scythopolitano, Theognio Nicæno, Narcisso Nerionadis, Theona Marmaricæ, Secundo Prolemaidis, &c. Septemdecim omnino, qui Ario patrocinantur, Episcopos in Concilio fuisse, narrat Rufinus lib. I. hist. cap. 5. paucos certe & malos, contra trecentos & amplius, qui pro veritate catholica decertabant.

Hanc formulam recitat Eusebius Cæsariensis in sua ad Cæsariensem Ecclesiam epistola, de rebus in Synodo Nicæna gestis scripta. Dicebant autem in hac formula: *Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem... & in unum Dominum Jesum Christum, Dei verbum, Deum de Deo, lumen de lumine, vitam ex vita, Filium unigenitum, primogenitum omnis creaturæ, ante omnia secula ex Deo Patre genitum, per quem omnia facta sunt... Credimus etiam in unum Spiritum sanctum. Horum unumquemque esse, ac subsistere credentes; Patrem verè Patrem, Filium verè Filium, & Spiritum sanctum verè Spiritum sanctum.*

Si Eusebio fidem habere volumus, hæc professio coram Episcopis & Imperatore lecta in Concilio, recta omnibus visa est, & Imperator ipse eam relictissime conceptam esse, primus omnium testatus est, ac ne ita sentire se affirmavit, cunctosque hortatus est, ut ei assentirentur, atque subscriberent, utque in hanc doctrinam omnes conspirarent, una dumtaxat voce, *Consubstantialis*, adjecta. Quam quidem vocem ipse quoque interpretatus est, asserens non juxta corporis affectiones, *Consubstantialis* dici, neque per divisionem, aut sectionem quamdam Filium ex Patre subsistere: fieri enim non posse, ut materia expers, & intellectualis, atque incorporea natura, corpoream ullam affectionem admittat; sed divinis arcanis que rationibus id esse intelligendum... Imperator ita tum philosophatus est. Episcopi verò occasione vocis illius, *Consubstantialis*, hujusmodi formulam conscripserunt. Sequitur Nicænum Symbolum.

In hac narratione Eusebius, in qua primas Imperatori partes attribuit, & veluti præsidem Concilii facit pro more hæreticorum, qui contempta Ecclesia, ejusque Præsulibus, palpare solent Principes, eisque invicem adulari, ut eos sibi devinciant, atque errorum suorum patronos habeant; in hac, inquam, narratione mentitur non semel Eusebius, dum ait Imperatorem, lecta Arianorum Episcoporum formula, primum omnium sententiam dixisse, lectam formulam approbasse, hanc suam esse fidem declarasse, *Consubstantialis* vocabulum suggestisse, atque interpretatum esse, & Synodi Patres in condendo fidei Symbolo non nisi Imperatoris pedisequos fuisse.

Et verò quis credat Imperatorem catechumenum, de cætero religiosum, docere voluisse Synodum trecentorum Episcoporum, quos contra ipse, ut ab eis doceretur, ex toto orbe Christiano convocaverat? Primum ante omnes Episcopos in Concilio dixisse sententiam, qui Concilium postremus ingredi voluit, nec in parva sella, in medio posita, prius sedere, quam ejus rei licentiam ab Episcopis postulasset? Primum denique ante omnes Episcopos in negotio fidei judicem agere voluisse, qui de Episcopis judicare ausus non est, imò ut suos agnovit iudices, atque conatum esse in sententiam suam pertrahere, quorum arbitrio, potestatique permisit, ut de religionis nostræ dogmatibus disquirerent, & quæ judicarent ad fidem stabilendam pertinere, sancirent?

Quid plura? Eusebianæ narrationis falsitatem demonstrat narratio Athanasii lib. de decretis Synodi Nicænae, ubi refert, ipse etiam oculus testis, quo pacto Episcopi ad exstinguendas Arianorum cavillationes, & proferendam Arianam hæresim coacti sint Filium

Patri consubstantialem dicere. Ex qua narratione liquet, ea omnia, quæ ad fidem pertinerent, ab Episcopis, ut fidei iudicibus, spectante solum Imperatore, & præsentia sua ferventiores animorum motus comprimente, atque identidem disceptantes ad pacem & concordiam adhortante, pertractata, & decisa fuisse.

Cum igitur Eusebium in plurimis mendaciis hic deprehendamus, merito addimus eum quoque mentiri, cum ait, factionis suæ formulam, Synodo oblatam, ab omnibus sine contradictione susceptam fuisse; & potius Eustathio Antiocheno credendum esse, asserenti apud Theodoretum, formulam ab omnibus orthodoxis improbatam esse, & diris devotam, atque laceratam. Postquam, inquit, de modo fidei quæri ceptum est, libellus Eusebii prolatus est in medium, ejus blasphemie certissimum argumentum. Qui cum palam, audientibus cunctis, recitatus fuisset, statim auditoribus quidem immensum dolorem attulit ob doctrinam pravitatem: autorem autem ipsum ingenti pudore ac dedecore affectit. Porro cum Eusebianorum officina jam detecta esset, & impius libellus in conspectu omnium disceptatus... Ariani metuentes ne, tot Episcopis in unum congregatis, ipsi Ecclesia ejicerentur, in medium proficientes, dogma, quod improbatum fuerat, anathemate damnaverunt, & libello, qui unanimi consensu conscriptus fuerat, propria manu subscrípserunt.

Quod si quæras, quare Patres Nicæni hanc formulam rejecerint? R. rejecisse, quia insufficientis erat ad tollendos Arianos errores; quia verba, ex quibus constat, in alienum sensum facile poterant detorqueri, & ita poterat cum Arianis erroribus conciliari, quia in ea Eusebii Filium dicebant primogenitum omnis creaturæ, non in sensu Scripturæ, unde verba illa mutuati erant, sed in sensu hæretico, quod Nicæni Patres ex circumstantiis certò conjiciebant. Eusebiani igitur Scriptura abutentes, ejusque verbis impietatem suam involventes, & Filium in formula sua creaturam proficientes, quamvis omnium creaturarum præstantissimam, excreationi fuerunt universæ Synodo.

§. II.

Secunda formula est, quam Arius ipse, & Euzoius discipulus ejus, aliquot post Nicænam Synodum annis Constantino obtulerunt, in qua dicebant: *Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, & in Dominum Jesum Christum, Filium ejus, qui ex eo factus est ante omnia secula, Deum Verbum, per quem omnia facta sunt... & in Spiritum sanctum.* Hac formula lecta & approbata in conventu Hierosolymitano anno 335. Eusebiani Arium & Euzoiium in integrum restituerunt.

Tertia est, quam Eusebiani anno 341. Antiochiæ per cœcœnia ediderunt, & in qua profitentur se credere in unum Filium Dei unigenitum, ante omnia secula existentem, & coexistentem cum Patre suo, per quem omnia facta sunt, &c.

Quarta est, quam in eodem Conciliabulo conscripserunt. In ea autem sic loquuntur: *Credimus... in unum Deum, Patrem omnipotentem... & in unum Dominum Jesum Christum Filium ejus unigenitum Deum; per quem omnia: cumque natum esse ante secula ex Patre, Deum ex Deo, totum ex toto, solum ex solo, perfectum ex perfecto, regem ex rege, Dominum ex Domino, Verbum verum, sapientiam vivam, lumen verum, viam, veritatem, resurrectionem, pastorem, jannam, immutabilem & inalterabilem deitatis, substantiam, voluntatis, potentiam & gloriæ Patris sine omni dissimilitudine imaginem, primogenitum omnis creature, eundemque in principio apud Deum Verbum esse... Et in Spiritum sanctum... quemadmodum Dominus noster discipulis præcepit dicens: Abite & docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti; Patris inquam, verè Patris; Filii verè Filii; Spiritus sancti verè Spiritus sancti; non ut hæc simpliciter vocabula habeantur absque rebus, sed ut singulorum propria persona, ordo, & gloria intelligantur, adeo ut termini sint personarum, unus tamen per concordiam.* Ecce

Theod. lib. I.
hist. c. 7.

Apud Theod.
I. hist. c. 11.

Euseb. in E.
rit. ad Cæs.
f. 1.

Lib. I. hist.
cap. 8.

Epist. Syn. 2.
ad Athan.
lib. de Syn.

Apud Athan.
lib. de Syn.

Apud Athan.
ibid.

Rufin. I. hist.
cap. 2.

Socr. lib. I.
cap. 8.

Ecce consistuntur Filium Patri in deitate & substantia similem abique ulla dissimilitudine, ac proinde genuinum Dei Patris scutum, & verum Deum, proindeque omnis creaturæ primogenitum in bono & catholico sensu. Quod addunt, tres numero Personas unum esse per concordiam, suspectum videri posset. Sed qui præcisè dicit tres personas unum esse per concordiam, non negat etiam esse unum per essentiam & substantiam, sive unam esse deitatem Patris, Filii, & Spiritus sancti. Præterea, attribuendo Filio id, quod nulli creaturæ convenire potest, nempe esse immutabilem & inalterabilem deitatis & substantie Patris sine omni dissimilitudine imaginem, attribuunt Filio perfectam cum Patre in deitate & substantia æqualitatem, quæ sine deitatis & substantiæ unitate esse non potest. Unde Filium esse hoc modo substantiæ Patris imaginem, & esse Patri consubstantiali, convertuntur.

Addunt denique hoc duplex anathema: Si quis præter rectam sacrarum Litterarum fidem docet, tempus, aut momentum, aut seculum esse, aut fuisse, priusquam filius gigneretur, anathema esto. Aut si quis filium creaturam pro ratione cæterarum creaturarum dicit, & non, ut sacre Scriptura tradiderunt, alterum ex altero existere, anathema sit. Dicendo autem nullum esse aut fuisse momentum, priusquam Filius gigneretur, agnoscunt Filium æternum esse, & Patri coæternum. Et dicendo Filium non esse creaturam pro ratione cæterarum creaturarum, sed illum ex Patre existere, manifestè significant, Filium alio modo esse ex Patre, quàm sint aliæ creaturæ, ac proinde illum non esse ex Patre per effectiorem, vel creationem, & consequenter esse ex Patre per veram generationem, esse non ex non extantibus, sed ex substantia Patris, atque ita non posse dici nisi improprie creaturam, & eo tantum sensu, quod non sit ingenuus, seu improductus, sicut Pater, sed habeat principium sui productivum, nempe Patrem. Unde non video, quid in hac formula reprehendi possit præter silentium Consubstantialis. Vide S. Hilarii lib. de Syn. num. 29. & sequentibus.

Quinta est quam per eadem enconia composuit Theophronius Tyranensis Episcopus, & in eadem Synodo recitavit, quamque subscripserunt omnes, qui aderant Episcopi. In ea autem dicebat; Credo in unum Deum, Patrem omnipotentem .... & in Filium ejus unigenitum, Deum, Verbum, potentiam, & sapientiam, Dominum nostrum Jesum Christum, per quem omnia; eumque genitum esse ex Patre ante secula; Deum perfectum ex Deo perfecto, & apud Patrem existere in sua persona .... Et in Spiritum sanctum. In hac formula nihil de usua seu substantia dicitur, in quo reprehendenda est; in hoc tamen laudanda, quod Jesum Christum nuncupet Filium Dei unigenitum, & Deum perfectum.

Sexta est, quam Eusebiani, aliquot ab Antiocheno Conciliabulo mensibus conscriptam, Narcisso, Mari, Theodoro, & Marco, tamquam à Synodo delegatis, tradiderunt perferendam in Galias ad Constantem Imperatorem, qui de Athanasii depositione rationem sibi reddi postularat. Credimus, inquiebant, in unum Deum, Patrem omnipotentem .... Et in unigenitum ejus Filium Dominum nostrum Jesum Christum, ante omnia secula ex Patre genitum, Deum ex Deo, lumen de lumine, per quem omnia facta sunt .... eundemque Verbum esse, sapientiam, virtutem, vitam, & veram lucem .... & in Spiritum sanctum .... Eos porro qui dicunt Filium ex non ente, aut ex alia subsistentia, & non ex Deo esse, aut erat, quando non erat filius, alienos à se censet Catholica Ecclesia. Hoc anathematismo, quo Arianismum condemnatur, Filio divinitas asseritur, dum negatur esse ex nihilo, aut non semper fuisse, proindeque negatur esse creatura.

§. III.

Septimam, quæ *μακρότης*, seu Prolixa nuncupata est, post tres annos, coacta Synodo, composuerunt Orientales, & per Eudoxium, Macedonium, & Martyrium miserunt ad Episcopos Italiæ, apud quos se

malè audire, & de fide suspectos esse acceperant. Huic formulæ superiorem cum ejus anathematismo ad verbum inserunt, aliaque multa superaddunt. Quantum ad propositum nostrum attinet, in ea dicunt, *tuum non esse, dicere Filium ex non ente ad essentiam produxisse*, eo quod illud in sacris litteris nusquam de Filio feratur. Neque illum ex ulla alia substantia præexistente, & quæ Pater non esset, genitum esse, sed solum ex Deo genuinè & naturaliter natum esse. Patrem solum, nullo principio inchoatum, ineffabiliter, & omnibus incomprehensibiliter, ante secula genuisse, ac proinde Filium non itidem, ut Patrem, ingentum dici posse, sed principem exordiumque sui Patrem habere, qui ipsum genuit, Eum, tamen si subiectus sit Patri & Deo, ante secula tamen genitum ex Deo, Deum secundum naturam perfectum & verum esse. Patri administrum fuisse ad omne opificium, visibilibus simul & invisibilibus. Patri per omnia similem esse. Omnipotentem Deum, eumque sui ipsius dominum, sponte libenterque Filium suum genuisse. Filium non ita creatum esse, ut similis sit rebus per ipsum conditis, nec eandem cum illis generationis rationem obtinere; cum unum unice unigenitum filium genuinè, & verè natum esse, sacre Scriptura commonstrent. Patrem & Filium immediatè & sine intercapedine sibi mutuo coaptatos confertisque & inseparabiles à se invicem esse, integro Patre Filium complectente, integro Filio ab eo pendente & coherente, & perpetuò in Patris sinu requiescente. Deum Patrem, Deum item Filium, non tamen duos Deos, sed unam deitatis majestatem se prosterni, & unam regni perfectam concordiam, ut omnium ubique Pater sit dominus, atque adeò ipsius etiam sui Filii: Filiusque vicissim ei subiectus sit, qui eo excepto, omnium à se conditorum post illum rex & imperator est.

Præterea, anathematizant eos, qui dicunt tres esse Deos, aut Christum non esse Deum, aut ante secula eum nec Christum nec Dei Filium fuisse, aut eundem esse Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, aut Filium ingentum, aut quod non de consilio suo & voluntate Pater Filium genuerit. Quibus posterioribus verbis nihil aliud velle videntur, quàm Deum Patrem, non invitè & coactè, sed sponte & libenter Filium genuisse. Anathematizant quoque eos qui Filium tantummodo nudum verbum Dei sine substantia, & rem filitiam nominant, quique in alia habeat, quod sit, quemque nunc uti vocem, quæ ore profertur, nunc uti dictionem, quæ in cogitatu versatur, intelligunt. Christum autem ipsum, & Filium Dei, & mediatorem, & imaginem non ante secula fuisse contendunt, sed ex eo tempore eum Christum & Filium Dei factum esse, ex quo nostram carnem ex Virgine assumpsit .... quales sunt discipuli Marcelli & Photini Ancyragolæ, qui ante secularem essentiam Christi ejusque deitatem, regnumque indefinens, itidem ut Judei, inficiantur sub prætextu constituenda monarchia. Cum tamen non sit simpliciter verbum, quod ore Dei profertur, aut quod in ejus animo cogitatur, sed vivum verbum, quod per se existit, Filius Dei & Christus sit.

Quod autem hic dicunt, Filium Patri Deo subiectum esse; Patrem dominum omnium esse, adeoque & ipsius Filii sui; Filium verò post illum regem & imperatorem esse verum à se conditarum; si solitariè consideretur, non caret suspitione; sed per alia corrigitur, cum ajunt Filium per omnia Patri similem esse; cum dicunt eum rebus à se conditis comparari non posse, nec illis ullatenus similem esse, neque eandem cum illis generationis rationem obtinere, ac proinde effectum aut creatum non esse, sed vera & genuina nativitate ex Patre natum; natum, inquam, esse ex Patre, & non ex nihilo factum, aut aliqua alia substantia præexistente, quæ non esset Pater, productum; unam deitatis majestatem esse, & unam regni concordiam; Filium denique Deum esse secundum naturam perfectum, & verum.

Itaque cum dicunt, Filium subiectum esse Patri, & Patrem Filii dominum esse, durius quidem & minus accuratè loquuntur, in quo tamen excusari possent ex facto nonnullorum antiquiorum Scriptorum Ecclesiastico.

Apud Athan.
ibid.

Apud Athan.
ibid.

Apud Athan.
ibid.

Socr. l. i. c. 19.

ficorum, qui similiter locuti erant: ac idcirco Filium creaturam facere, minimè censendi sunt, eique inferioritatem attribuire, quæ naturæ seu substantiæ æqualitatem excludit, & aliam Patri superioritatem seu excellentiam, quàm quodd sitis, à quo Filius accipit esse, quàm quodd ipse ingenuus generet Filium. Igitur juxta mentem illorum, inter Patrem & Filium non alia reperitur superioritas vel inferioritas, quàm quæ reperiri potest inter personas ejusdem naturæ, majestatis, gloriæ, dignitatis, proindeque perfectè inter se æquales, quarum una est principium alterius, quarum una Pater est, altera Filius; ita tamen, ut re ipsa melius non sit esse Patrem, quàm esse Filium; & tam bonum sit esse Filium, quàm esse Patrem.

Porrò si quid ampliùs intelligerent, videlicet quodd etiam in divinis melius sit esse ingenuum & genitorem, quàm esse genitum, & ita quodd melius sit esse Patrem, quàm esse Filium, attribuerent quidem Patri perfectionem, seu excellentiam notionalem, quam non haberet Filius, nequidem æquivalenter, & ita secundum illos Pater & Filius essent in perfectionibus notionalibus inæquales, proindeque Pater, præcisè quæ Pater, aliquo modo superior esset Filio, præcisè quæ Filio. At hoc non obstante, non malè sentirent de divinitate Filii, quia cum illa in perfectionibus notionalibus inæqualitate, adhuc maneret secundum illos æqualitas in perfectionibus absolutis & essentialibus, siquæ secundum illos Filius adhuc tam esset verè & perfectè Deus, quàm Pater, cui proinde quæ Deo perfectè æqualis esset quæ Deus. Ad summum igitur, secundum Authores præfate formulæ, Pater superior est, & major Filio ratione paternitatis, & Filius minor & inferior Patre ratione filiationis suæ; atque ita sic Filius, præcisè quæ Filius, Patri aliquatenus subjectus est, & vicissim sic Pater, præcisè quæ Pater, Filio aliquo modo dominus est; quodd tamen durum est & talum; cum una sit utriusque majestas, gloria, dignitas, potentia absoluta & essentialis, una natura, essentia, substantia, divinitas; cum in his omnibus sint prorsus indifferentes.

Hæc autem formula, cum Episcopis, qui eam in Italiam attulerant, ab Occidentalibus, Mediolani congregatis, rejecta est, quia Occidentales nova fidei professione opus non esse, & Nicanam sufficere judicaverunt. Hanc expositionem, inquit Sozomenus, Occidentales sacerdotes suscipere noluerunt: decretis enim Synodi Nicænæ se contentos esse dicebant, nec præterea quidquam curiosius esse inquirendum. Altera etiam hanc formulam rejiciendi causa fuit suppressum Consubstantialis vocabulum. Adde quodd Orientales fidem suam Occidentalibus suspectam reddidere, nolendo Arianam hæresim damnare subscriptione Nicæni Symboli.

§. IV.

Octava formula est pseudo-synodi Sardicensis, non Sardicæ, sed Philippopoli ab Orientalibus conscripta, & à 73. Episcopis subscripta. In ea dicunt, sicut in sexta, Jesum Christum esse unigenitum Dei Filium, ante omnia secula ex Patre generatum, ex Deo Deum, ex luce lucem, per quem omnia facta sunt; Verbum, sapientiam, virtutem, vitam, & lucem veram. Denique anathematizant eos, qui dicunt, Filium Dei ex non extantibus esse, aut ex alia substantia, & non ex Deo; aut qui dicunt, fuisse aliquando tempus vel seculum, quando non fuit Filius; similiter & illos, qui dicunt tres esse Deos, aut Christum non esse Deum, aut ante secula non fuisse Christum, neque Filium Dei; aut eum ipsum esse Patrem & Filium & Spiritum sanctum; aut non natum Filium; aut non consilio, neque voluntate Deum Patre genuisse Filium. Quibus anathematismis damnant Sabellii, Pauli Samozateni, Photini & Arii hæresim. Et dicendo Filium non esse ex non extantibus, sed ex substantia Dei, confitentur eum non esse creaturam, sed verum Deum, & verum ac genuinum Dei Patris factum, neque à Deo Patris per creationem, sed per veram & genuinam generationem productum. Item damnando eos, qui dicunt tres esse Deos, aut Filium non esse Deum, hoc

ipso confitentur Filium cum Patre unum esse Deum, proindeque amborum unam esse deitatem & essentiam. Quod est, Filium esse Patri consubstantialem. Quid ergo in hac formula reprehendas, præter vocabuli, Consubstantialis, omissionem? Vide S. Hilarium lib. de Syn. num. 34. & sequent.

§. V.

Nona formula in Synodo Sirmiensis anno 351. contra Photinum Sirmii Episcopum edita est. In ea de Filio dicuntur eadem, quæ in superiori formula, eique anathematismi 27. subjunguntur. Primus est: Eos autem, qui dicunt, de nullis extantibus Filium, vel de altera substantia, & non ex Deo, & quodd erat tempus, vel seculum quando non erat: alienos scilicet sanctæ & catholicæ Ecclesiæ. Hoc anathematismo damnatur impietas Arii, & asseritur Fili æternitas, cum ejus vera & genuina navitate ex Patre, de cujus substantia, & non de non extantibus, esse cum dicitur, Dei verus & propriè dictus Filius, & verus Deus pronuntiatur.

Audiamus S. Hilarium, interpretantem hunc anathematismum: Quis hic, inquit, ambiguitati locus? aut quid ex sincera fidei conscientia reliquum est? Non est de non extantibus: ut ei extans origo sit. Non est extans ei ad originem substantia aliqua alia, nisi sola quæ Dei est: ut in eo nihil aliud natum esse possit, quàm omne quodd Dei sit; quia non ex nihilo extans, aliunde non subsistit. Non differt in tempore: ut cum Patre sit temporalis & Filius. Inseparabilia itaque inter innascibilem Patrem & unigenitum Filium cuncta sunt, quos in tempore pares ipsa ulla unius tantum paternæ existentis, ex qua navitas sumitur, essentia indifferentia in nullo discernat. Orientales itaque cum dicunt Filium non esse de non extantibus, neque de aliqua alia substantia, quæ non sit Deus, proindeque esse de Patris substantia, quæ impartibilis est, hoc ipso dicunt unam & eandem esse Patris & Filii substantiam & essentiam, proindeque secundum substantiam & essentiam Patrem & Filium in nullo ab invicem discerni, & ita tempore pares, pares etiam esse secundum substantiam & essentiam, Filiumque verum esse Deum, sicut & verus Filius est, neque aliter à Patre differre, quàm quodd ipse genitus est, Pater verò ingenuus & generator.

In anathematismo 17. sic loquuntur: Si quis Dominum & Dominum, Patrem & Filium ((quia pluit Dominus à Domino) duos dicat Deos: anathema sit. Non enim exæquamus, vel comparamus Filium Patri, sed subjectum intelligimus. Neque enim descendit in Sodomam sine Patris voluntate; neque pluit ex se, sed à Domino, autoritate scilicet Patris; nec sedet in dextera à semetipso, sed audit dicentem Patrem: Sede ad dexteram meam. In hoc anathematismo duriora sunt aliqua, & minus accurata. At verò, ut ait S. Hilarius, & superiora, & consequentia suspensionem, si qua est, se in his dictis videbitur, penitus excludunt, ne diversitas dissimilium deitatum in Domino & Domino predicetur.

Et verò se se Filium Patri non exæquare, vel comparare, sed subjectum intelligere, non dicunt, ne Filius dicatur Deus; anathematizant enim eos, qui negant Filium esse Deum; sed ne Pater & Filius dicantur duo Dii. Et in eo non comparatur, pergit Hilarius, quia duos Deos dici impium sit: Non autem idcirco non comparatur, vel exæquatur Filius Patri, ne Deus ipse non esse credatur. Cum enim anathema sit Christum Deum denegans, non potest idcirco propheta videri duos Deos connumerari, ne & Christus Deus predicetur; cum per essentia naturalis proprietatem idcirco Deus unus est, quia ex innascibili Deo Patre, qui unus est Deus, unigenitus Filius Deus natus, non aliunde quàm ex Deo habeat esse, quodd Deus est: & indifferentia ejus, qui genitus est, ab eo qui genuit, essentia non potest non indifferentis unius nomen esse nature. Quæ ut clariora fiant,

Nota. Pater & Filius sunt unus Deus; quamvis uterque sit Deus, & sint duæ substantiæ per se existentes,

Apud Hilar.
de Syn. n. 38.

Apud Athan.
l. de Syn.

Lib. de Syn.
num. 46.

Lib. 1. c. 11.

E. lib. Liberii
aut Hilar.
frag. 5.

Apud Hilar.
frag. 1. n. 29.

Num. 51.

Num. 51.

seu duæ personæ realiter distinctæ; quia ex his duabus personis una est Pater, & altera Filius; una generans, & altera genitus; & consequenter, una est de substantia alterius. Unde fit, ut una & eadem sit utriusque substantia, natura, & essentia, ac proinde una divinitas. Quorum autem una & eadem divinitas est, ii sunt unus & idem Deus. Hoc expressè dicit S. Hilarius verbis laudatis. At verò si ex Patre & Filio neuter esset generans, neuter genitus, sed ambo essent ingeniti, & improducti, neuter esset de substantia alterius, & ita nec esset, nec esse posset una & eadem ac communis amborum substantia, & natura. Haberent igitur diversas & distinctas realiter substantias & naturas, & consequenter vel unus ex illis non esset Deus, vel plures essent Dii, quia plures essent realiter substantiæ, & naturæ divinæ.

Itaque cum Orientales ajunt se non dicere duos Deos; quamvis non solum Patrem, sed etiam Filium verum esse Deum dicant; quia sic Filium verum esse Deum dicunt, ut non exaquant, vel comparent Patri, sed Patri è contra subiectum esse intelligant; ajunt se non dicere duos Deos, licet dicant duas realiter personas, quarum utraque verus Deus est; quia non dicunt duas personas ingenas, sed unam ingenitam & generantem, alteram genitam, & consequenter dicunt duas personas, quarum una est de substantia alterius, & ita quarum una est substantia & natura. Non exaquant, vel comparant Filium Patri, quia solum Patrem ingenitum dicunt, ac proinde soli Patri attribuant perfectionem & excellentiam illam notionalem, quæ in ratione ingeniti consistit, & ita ad summum Patrem inter & Filium aliquam in notionalibus perfectionibus inæqualitatem constituunt. Subiectum intelligunt Filium Patri, non quod sit diversæ & inferioris naturæ & essentiæ, sed quia præcisè ingenus non est, sed genitus; nec Pater est, sed Filius; & ita naturam, quæ verus Deus est, & Patri; quæ Deo, æqualis, non habet sine principio, sicut Pater; sed habet à Patre, tamquam à principio conjuncto, ei per naturalem & spontaneam generationem communicante id totum, quod est, præter esse Patrem.

Cætera faciliem habent interpretationem. Itaque Filius non descendit in Sodomam sine voluntate Patris, neque pluit ex se, sed autoritate Patris, quatenus non descendit sine libera volitione, accepta à Patre in radice, & pluit per potentiam à Patre acceptam. Denique non fedit in dextra à semetipso, quia ingenus non est, & audit Patrem dicentem, *Sede ad dexteram meam*, quatenus maiestatem, gloriam, & dignitatem, quæ Patri par est, ab eodem Patre communicatam habet per generationem.

Quod si quid amplius volunt, intelliguntque Filium propriè subiectum esse Patri, certè hæc subiectio non est subiectio inferioris ad superiorem dignitate, aut servi ad Dominum, aut creaturæ ad Creatorem; sed pietatis & religionis voluntaria subiectio, qualis esse potest in humanis filiis ad patrem, cui in omnibus par est, nisi quod filius est. Porro quamvis talis subiectio locum habere non possit in divinis, tamen quod ad propositum nostrum satis est, quantumlibet supposita, non tollit perfectam æqualitatem in maiestate, gloria & deitate: nam cum ea intelligi potest Patrem & Filium unius & ejusdem esse naturæ & substantiæ: est enim subiectio Filii ad Patrem, geniti ad genitorem. Non possunt autem esse in Deo Pater & Filius, generans & genitus, nisi unus sit de substantia alterius, & consequenter nisi sint duo unius ejusdemque naturæ & substantiæ. Hæc itaque subiectio, cum supponat unum esse Patrem, & alterum esse Filium, non impedit, sed supponit unitatem & identitatem naturæ & essentiæ utroque, ac proinde supponit utrumque verum esse Deum, & tamen unum tantum esse Deum, non duos, quos essent, si essent duo ingeniti, & consequenter subiectio non esset tamquam geniti ad genitorem, tamquam Filii ad Patrem. Hæc igitur subiectio abutuntur Orientales præfatio anachematisimo, non ad tollendam veram Filii divinitatem, ejusque cum Patre in essentialibus perfectam unita-

tem & æqualitatem, sed ad summovendam Deorum pluralitatem.

Sed audiamus S. Hilarium: *Pietatis*, inquit, *subiectio non est essentia diminutio, nec religionis officium degenerem efficit naturam: cum per id, quod, cum & innascibilis Pater Deus est, & unigenitus Filius Dei Deus sit, Deus tamen unus sit, & subiectio Filii doceatur & dignitas, dum & ipsi illi nomini Filius nuncupandus subijciatur, quod cum Dei Patris sit, tamen sibi ex natura sit nomen. Habens nomen, sed ejus & cuius Filius est, sit Patri & obsequio subiectus & nomine; ita tamen, ut subiectio nominis, proprietatem naturalis atque indifferenter restetur essentia.* Quibus verbis S. Hilarius subjectionem illam religionis & pietatis, quam ad summum Filio ad Patrem attribuunt Orientales, egregiè conciliat cum vera Filii deitate, ejusque cum Patre in essentia ac natura perfecta similitudine & æqualitate, quatenus, quia subiectio est illius, qui verè Filius est, ad eum, qui verè Pater est, naturalis atque indifferenter essentia proprietatem restatur.

§. V.

Decima formula, quæ secunda Sirmienfis est, Sirmii anno 357. latino sermone conscripta fuit. Sic inscribitur ab Hilario lib. de Syn. *Exemplum blasphemie apud Sirmium per Osum & Potamium conscripte.* Sic autem incipit: *Cum nonnulla putaretur esse de fide disceptatio, diligenter omnia apud Sirmium tractata sunt, & discussa, presentibus sanctissimis fratribus & coepiscopis nostris, Valente, Ursacio, & Germinio. Unum constat Deum esse, &c.* Apud Athanasium lib. de Syn. legitur: *In presentia Valentis, Ursacii, Germinii, cæterorumque omnium.* Sed redundat illud, *cæterorum omnium*: hujus enim formulæ opifices fuere soli Valens, Ursacius & Germinius. Utrum ab Olio saltem tota, quanta evulgata est ab Arianis, subscripta fuerit, intra suo loco examinabitur.

Socrates lib. 2. c. 30. refert primam, quam falsò dicit à Marco Aretibus dictam fuisse, & secundam hanc formulam Sirmiensem. Quod autem immediatè post subijcit: *His ut consentiret Photinus ac subscriberet, etiam post depositionem ei persuadere conabantur: suum illi Episcopatum se reddituros polliciti, dummodo ad sanam mentem reversus, dogma quidem à se excoGITATUM damnavet, ipsorum autem fidei consentiret.* At ille oblatam sibi conditionem aspernatus, eos ad disputationem provocavit. ... Basilius, tunc Ancyranæ Ecclesiæ Præsul, in certamen descendit cum Photino. ... victus Photinus, & condemnatus est. Qui postmodum vitam in exilio agens, librum græco & latino sermone scripsit, &c. intelligi non potest de secunda formula, sed spectat ad primam formulam, & annum 357. quo edita est ab Orientalibus in Synodo contra Photinum coacta: jam enim à pluribus annis exul agebat Photinus, & in ejus locum suffectus fuerat Germinius, quando Occidentales pauci, absente Basilio Ancyrano, secundam, de qua nunc agitur, formulam Sirmii, Imperatore non conscio, conscripserunt.

Hujus autem secundæ Sirmienfis formulæ, quam Hilarius Osi & Potamii blasphemiam nominat, hic tenor est: *Unum constat Deum esse omnipotentem & Patrem... & unicum Filium ejus Jesum Christum Dominum salvatorem nostrum, ex ipso ante sæcula genitum. Duos autem Deos nec posse, nec debere predicari, quia ipse Dominus dixit: Ibo ad Patrem meum, & ad Patrem vestrum, ad Deum meum, & ad Deum vestrum. Ideo omnium Deus unus est... Quod verò quosdam, aut multos movebat de substantia, quæ Græcè usia appellatur, id est, homousion, aut quod dicitur homœousion, nullam omnino fieri oportere mentionem, nec quemquam predicare, ea de causa & ratione, quod nec in divinis Scripturis continetur, & quod super hominis scientiam sit, nec quisquam possit nativitatem Filii enarrare... nulla ambiguitas est majorem esse Patrem. Nulli potest dubium esse, Patrem honore, dignitate, claritate, maiestate, & ipso nomine Patris majorem esse Filio, ipso restante: Qui me misit, major me est. Et hoc catholicum esse nemo ignorat,*

duas

duas personas esse Patris & Filii, maiorem Patrem, Filium subjectum cum omnibus his, quae ipsi Pater subiecit. Patrem initium non habere, invisibilem esse, immortalem esse, impassibilem esse. Filium autem natum esse ex Patre, Deum ex Deo, lumen ex lumine... ipsam autem Filium Dei Dominum Deum nostrum... hominem suscepisse de Maria Virgine, per quem compassus est. Illa autem clausula est totius fidei... quod Trinitas semper servanda est... integer, perfectus numerus Trinitatis est. Paracletus autem Spiritus per Filium est...

Biblioth. Patrum. Saec. 4.

Formulam hanc luculenter confutat, & totum virus illius regit S. Phœbadius, Agenni Galliarum Episcopus, in eleganti contra Arianos libello; ubi sic confutationem suam exorditur: Incipientes igitur ab ipso capite perfidia, non fidei, ac deinceps per totum corpus decurrentes, probabimus multa per fraudem communis professionis, quae scilicet nec recipere possemus: nonnulla verò sine ulla pudoris similitudine esse congesta. Nam & unus Deus non sine fraude proponitur, nec duo simpliciter negantur: nomen verò substantia idcirco penitus iuratur, ut scindatur à Patre Filius: denique natiuitas ejus referatur ignota, quae si, ut est ex Patre, credatur, ipsa sui confessione satis nota est... Major Pater Filio dicitur, non tamen ea differentia, qua Filio Pater major est, sed omnibus divina gloria bonis major: quibus minor est Filius, nec ipse esse in Patre dabitur, quia nihil in semetipsum recipiet aeterna ejus beatitudo, nisi proprium. Non autem proprium Dei, nisi plenum atque perfectum, nec rursus in eo Pater esse dignabitur, in quo totus esse non possit.

Habere initium Pater negatur, hoc ideo ut Filius non ad auctorem, sed ad tempus habere credatur. Puto autem, cui initium sic ascribitur, fini obnoxius non negatur. Subjectus deinde Patri Filius dicitur, non tamen ut Filius Patri, sed ut servus domino, cum legamus servum heredem esse non posse. Denique cum omni creatura subjectus Deo refertur. Invisibilis, immortalis Pater nunciatur, ut scilicet in contrariis eorum Filius jaceat.

Deinde confutationem suam prosequitur, & ostendit Utracium, Valentem, & Potamium, i. subdola fraude confiteri unum Deum omnipotentem & Patrem, intelligentes scilicet unum esse Patrem, qui solus sit omnipotens & Deus, & ita Filium non esse Deum, aut Dominum, nisi eo modo, quo homines Dii, aut Domini appellantur in sacris litteris. 2. Eadem perfidia profiteri, duos Deos nec posse, nec debere predicari, intelligentes unicam & solitariam esse personam divinam, nempe Patrem omnipotentem; non verò Patrem & Filium unum esse Deum propter unam & eandem utriusque divinitatem; & ita Filium ad creaturarum conditionem deprimentes. Quod probat ex textu ab eis allegato: Ibo ad Patrem meum, & Patrem vestrum; ad Deum meum, & ad Deum vestrum. Qua definitione mala interpretationis in tantum Filius à Patre separatur, & infra omnipotentem Deum ponitur, ut nobis & natiuitatis conditio, & humanitatis infirmitas societur.

3. Pari infidelitate dicere omnium Deum unum esse, nimirum ut Filius Deo Patri non Filii nomine, sed creaturae conditione subiciatur, ad hoc Scripturis abutentes, & non distinguentes dominice potentie duplicem statum, in sua unumquemque proprietate distantem, & quidquid de homine ejus dictum est, applicantes, ut ipse Deus hominis imbecillitate societur.

4. Substantiae, consubstantialis, & similis substantiae vocabula de medio tollere, ut perfectam Filii cum Patre in honore, dignitate, claritate, virtute, maiestate, & divinitate communionem de medio tollant. Ab Episcopis procedit editum: nemo unam substantiam dicat; hoc est, nemo in Ecclesia predicet Patris & Filii unam esse virtutem. Nemo unam substantiam dicat. Quod piaculum, quod facinus in hoc verbo, quae ex parte catholicam fidem pulsant? utrumne sono vocabuli, an interpretatione rei ipsius? Nihil fallor, interpretatio caret culpa.... Nos unam Patris & Filii substantiam vindicantes, quid aliud quam in utroque pareat divitias unius scilicet divinitatis predicamus?... Unam utriusque dicimus esse virtutem... quae quidem

virtus, quia nullius extraneae opis indiget, dicta substantia est.

Nihil ergo in hoc vocabulo novum, nihil extraneum dicimus, nihil incongruum divinitati, etiam in quamvis partem significantia transferatur. Sed omnis ista questio nominis, alterius est doloris: nec vocabulum, sed vis vocabuli displicet. Quibus enim accipere auribus possint unam Patris & Filii substantiam predicari, hoc est, honorem, dignitatem, claritatem, virtutem, maiestatem pari in utroque veritate communem; qui à Patre Filium separant, & divinis substantiis in sua unumquemque proprietate degentem, repudiata divinitatis communione, proponunt? Hic ergo blasphemia, hic dictus sacrilegus dolor, quo in Patre & Filio recipitur Deus unus. Mortuis enim auctoribus huius veneni, scelera tamen eorum & doctrina non moriuntur. Illis, inquam, auctoribus in tantum à Patre separantibus Filium, ut ore sacrilego protulerint, Filium Dei ante saecula quidem creatum & fundatum... Deum esse, sed non esse verum Deum.

Eodem successu ceteros ejusdem formulae errores rimatur, & explodit. Nam inferius sic loquitur: Volentes à Patre Filium scindere, & infra Deum ponere, de Evangelio praescribunt. Pater, inquit, major me est; & quomodo major, statim heretica presumptione definiunt, honore, claritate, dignitate, maiestate. Quod si ita est, cur iubetur ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem?... Non potest Filius non totum habere, quod Patris est, cum ipse totus in Patre sit. Joannes ait... Nihil potest Filius facere à semetipso... quod utique non infirmitatis confessio est, sed unitatis assertio... Pater, inquit, major me est. Merito major, quia solus hic auctor sine auctore est, non quia alterius, & majoris maiestatis est. Pater, inquit, major me est; sed plenitudo ejusdem divinitatis in Filio est.

Et inferius: Subjectum Patri Filium, non Patris, vel Filii nomine, ut sancta & catholica dicit Ecclesia, sed creaturae conditione prostemini. Dicentes enim, cum omnibus his, quae illi Pater subiecit, Patri Filium esse subjectum, nonne ipsum in creaturarum ordine, quae ex tempore sunt instituta, numeratis & nihil enim secundum vos omnino creatura amplius habet Deus & Dominus noster, nisi quod primus in numera est, nisi quod ei etiam illa serviunt, cum quibus servit.

Et inferius: Patrem inquit initium non habere. Hoc est dicere Filium habere. Nam quae necessitas id de Patre asseverare quod notum est, nisi praesudicium ejus opinionis, quae de Filio paria suscepit? Patrem inquit initium non habere. Quis negat? Puto, & imago invisibilis & ingeni Dei non potest capisse post Deum... Patrem inquit initium non habere, invisibilem esse, immortalem esse, impassibilem esse. Hec ideo proponunt, ut contraria his Filio ascribant. Quidquid enim de Patre negant, de Filio consentunt; qui si habere initium probatur, merito mortalis, merito passibilis.

Et inferius: Confitemur, inquit, Filium Dei, Deum ex Deo, lumen de lumine... Sic vesana Ariomitarum doctrina tradit. Dicens Deum ex Deo, lumen ex lumine, facit ex Deo alterum Deum, ex lumine alterum lumen: ut sit Filius ex Patre, & non in Patre; ut factus Deus à Deo, non sit unigenitus in Deo... Ipsum inquit Filium Dei hominem de Maria suscepisse, per quem compassus est... Primum non video cur maluerint compassibilem dicere, quam libere passibilem confiteri: quasi verò aliud sit compati, quam pati. Porro autem si impassibilis Deus, utique & incompassibilis. Tam ergo compassus non est, quam nec passus est, ex ea tamen conditione, qua Deus. Videntur autem nobis maluisse dicere compassum esse per hominem susceptum, ut significarent Christum non solum per humanitatem, sibi hypostaticè unitam, sed etiam per divinitatem passum esse: ita ut, cum passa est humana natura Verbi, ipsa Verbi natura compassa sit: sicut cum in homine corpus patitur, compatitur & anima. Porro postremus error ejusdem formulae, quem praetermisit Phœbadius, continetur his verbis: Paracletus Spiritus per Filium est. Quibus verbis definitur Arias Spiritum sanctum non à Patre, sed à solo Filio procedere. Sed antequam progrediamur ulterius,

Nota,

§. VI.

Nota. Phœbadius planè consonat Hilario, & cum eo duplicem subjectionem distinguit. Prima est Filii ad Patrem, seu prima est ea, qua unus alteri subest tantum, quia Filius ejus est. Secunda est, qua unus alteri subest, tanquam creatura Creatori, ac proinde tanquam servus Domino: Creator enim essentialiter Dominus est creaturæ, & creatura essentialiter serva est Creatoris. Prima subiectio est nominis, seu notionis, quia fundatur in nomine, seu notione Patris, & Filii; hoc ipso enim existit, quod unus Pater est, & alter est Filius; etiam si is, qui Pater est, supra eum, qui Filius est, nihil habeat amplius, quam esse Patrem illius, ita ut inrer utrumque in reliquis omnibus intercedat æqualitas & unitas perfecta. Unde hæc subiectio dicit quidem disparitatem in nominibus, seu notionibus: dicit enim unum esse Patrem, & alterum esse Filium: unum esse genitorem, & alterum esse genitum; at nullam disparitatem dicit in natura, cæterisque bonis naturæ, vel intrinsecis, vel extrinsecis advenientibus.

Secunda subiectio fundatur in actione creativa continuata: unde in eo, qui subicitur, dicit essentialiter inferiorum & dissimilem naturam, essentialiter dependentem in esse & in conservari ab eo, cui subicitur, & à quo ex nihilo extracta, in esse jugiter conservatur, ne redeat in nihilum, ex quoeducta est. Unde hæc subiectio Filio ad Patrem in divinis, sine blasphemia attribui non potest, quia cum illa Filio inferior & dissimilis natura attribuitur, vera ratio generationis, ac proinde Patris & Filii tollitur, & Filius ad res creatas amandatur.

Prima verò subiectio, cum sit præcisè Filii ad Patrem, & fundetur in nominibus Patris & Filii, involvit veram & genuinam nativitatem unius ex alio, veram rationem generantis in uno, & in alio veram rationem geniti, proindeque unum esse de substantia alterius, unum esse alteri in natura & essentialiter perfectè similem. Unde qui hoc modo Filium Patri in divinis subiciunt, non ei inferiore & dissimilem naturam attribunt: imò verò agnoscunt illum esse de substantia Patris, Patrique in natura & essentialiter perfectè similem, & consequenter honore, dignitate, claritate, virtute, maiestate, & divinitate parem.

Ex his apparet quantum Ariani, quales sunt hujus secunde formulæ Sirmienfis authores, ab iis, quos Epiphanius placuit Semiarianos appellare, differant: hi enim Filium Patri subiectum profitentur, non creaturæ conditione, sed Patris, vel Filii nomine, hoc est, non quia creatura est, sed quia Filius est; illi verò profitentur subiectum, non Patris, vel Filii nomine, sed creaturæ conditione, hoc est, non quia est Filius, sed quia creatura est. Hi majorem Filio Patrem profitentur, quia solus author absque autore est, non quia alterius & majoris maiestatis est: illi verò profitentur Patrem Filio majorem, quia Pater alterius & majoris maiestatis est, non quia præcisè solus est author absque autore, hoc est, non quia præcisè Filii principium est absque principio. Hi Filium Patri coævum profitentur; illi initium habuisse volunt. Hi Filium profitentur *omæusum* Patri: illi *omæusum* æquè ac *omæusum* repudiant. Hi Filium profitentur Patri maiestate parem, quia vera & propria paternæ substantiæ imago est, quia verè & propriæ Filius est, quia verè & propriè de substantia Patris est, quia verè & propriè Deus est; illi verò Filium Patri maiestate imparem faciunt, quia Filium non nisi adumbratam paternæ substantiæ imaginem esse, non nisi impropriè Filium dici, non alio modo de substantia Patris esse, quam sunt cætera à Deo condita, non nisi in sensu improprio Deum nuncupari; quia denique eum inferiorem & dissimilem naturam, essentialiter, substantiam habere volunt. Hæc autem amplius declarabuntur ex Synodo Ancyranæ anno 358. celebrata, in qua contra secundam Sirmiensem formulam plures editi sunt canones, de quibus infra suo loco.

Simonet Theol. Tom. I.

Undecima formula, quæ tertia Sirmienfis est, & hanc habet epigraphen: *Exposita est Catholica fides in presentia Domini nostri religiosissimi, & victoris Imperatoris Constantii æterni Augusti, sub conspectu Flavii Eusebii & Hypatii clarissimorum virorum, apud Sirmium, undecimo Calendas Junias, qui fuit annus Christi 359.* Hæc igitur formula anno 359. in presentia Constantii Imperatoris, & aliquot Episcoporum, nempe Georgii Alexandrini, Pancratii Pelusi-
Germin, in Epist. ad Rufin. & Pal. l. ad. apud Hilari. frag. 15.

norum, Basilii Ancyran, Valentis, Ursacii, Germinii, &c. undecimo Calendas Junias, Sirmii, post magnam de Fide altercationem, & ad noctem ulque productam, à Marco Arethufio, quem ad id muneris omnes unanimi consensu elegerant, conscripta est, & ab omnibus subscripta.
Apud Athan. l. de Syn.

In hac formula sic de Filio loquebantur: *Credimus in unigenitum Filium Dei, ante omnia secula & initia, & ante omne tempus, quod in intellectum cadere potest, existentem, & ante omnem comprehensibilem substantiam, natum impatibiliter ex Deo, solum ex solo Patre, Deum de Deo, similem Patri suo, qui ipsum genuit, &c.* In fine verò sic ajunt: *Vocabulum porro substantia, quia simplicius à Patribus positum est & à populis ignoratur, & scandalum affert, eo quod in Scripturis non contineatur, placuit ut de medio tolleretur, & nullam posthac de Deo substantia mentionem esse faciendam, eo quod sacre Scripture nusquam meminere substantiæ Patris & Filii: Filium autem Patri per omnia similem dicimus, quemadmodum sacre littere & dicunt, & docent.*

Quid in hujus formulæ subscriptionibus contigerit, describit S. Epiphanius, hæc. 73. n. 22. ubi hæc habet notatu digna: *Cum Valens suo more subscripsisset, & ad subscriptionem addidisset, similem esse Patri Filium, pretermisiss his vocibus, in omnibus... pius hoc Imperator observavit, & ut, in omnibus, adiceret, coegit; idque, ut iustus erat, præstitit. At Basilii suspicatus voces illas, in omnibus, ex propria mente, ac sensu ad formulam adjectas, cum exemplum professionis illius Valens cum suis habere vellet, quod secum ad Ariminensem Synodum deferret, hoc modo subscripsit: Basilii Episcopus Ancyra, credo & assentior iis, quæ supra scripta sunt: similem in omnibus consensens Patris esse Filium. In omnibus verò cum dico, non voluntate solum intelligo, sed & substantia & existentia, adeoque essentia ipsa, utpote Filium: quod sacra littera confirmant: Spiritum è spiritu, vitam è vita, lumen è lumine, Deum ex Deo, verum Filium ex vero, sapientiam Filium è sapienti Deo, ac Patre. Et, ut uno verbo dicam, Filium Patris undecumque similem, uti Filium Patris. At si quis aliqua solum ex parte similem esse dicat, ut ante scriptum est, ab Ecclesia Catholica alienum esse censeo; eo quod è sacrarum litterarum præscripto Patri similem esse Filium non agnoscat.*

Ex his apparet, 1. tunc temporis, gratiam Basilii, qua eatenus apud Constantium prævaluerat, immineat cæpisse: siquidem coactus est subscribere formulam, qua proscribebatur vocabulum substantiæ, & cum hoc vocabulo, *omæusum*, quod anno superiore tot anathematismis vindicaret: quamquam non subscripserit, nisi cum aperta professione *Omæusii*. 2. Arianos sic tunc apud Principem obtinere cæpisse, ut tamen coacti fuerint dicere & subscribere Filium per omnia Patri similem. Sed brevi postea ita sibi devinxerunt Constantium, ut ea omnia impunè superesserint, quæ circa veram Filii divinitatem nullum tergiversandi locum relinquerent, & *Homæusianos* oppræsserint, ut patet ex iis, quæ gesta sunt hoc eodem anno 359. Nicææ in Thracia, atque Constantinopoli, & anno 361. Antiochiæ. Vide S. Epiphanius hæc. 73. num. 23.

Hujus formulæ, quod non omnino verum est, authores facit Ursacium & Valentem S. Athanasius, eoique exagitat, quod addidissent Consules, mens, & diem, quasi voluissent omnibus prudentibus palam facere, non olim, sed nunc demum eorum fidem
sub

sub Constantio initium accepisse. Item irridet eos, quod suum Cæsarem æternum appellaverint, cum Filium Dei æternum esse negent. Refert etiam eos multo pudore & probro perfusos, quod addidissent Consules, curasse, ut per Notarium Martianum huius formulæ exemplaria ab iis, qui ea tenebant, surriperentur; imò & Constantio persuasisse, ut contra illam edicta promulgaret. Quæ si vera sunt, videntur nobis, contigisse post Nicenam in Thracia Synodum, ubi Arianæ formulam novam promulgarunt, in qua cum vocabulis substantiæ & hypostasis suppresserant has voces, *per omnia similem*; & tunc, vel saltem pauld post, nempe post conventum Constantinopolitanum, in quo Nicensem formulam, quam pauld antè occidentales Arimini subscriperant, subscribere coacti sunt Legati Seleuciensis Synodi, nihil non molitos esse, ut ex omnium manibus eriperetur formula prior, in qua Filius per omnia Patri similis dicebatur, & ita æquivalenter dicebatur *omnifusus*, imò & *omnifusus* Patri. Quod enim tanto pudore perfusi fuerint, eò quod addiderant Consules, non est adeo verisimile.

Lib. 4. c. 17. Porro idem narrat Socrates de secunda Sirmienfi formula: ait enim formulam hanc latinè editam, Episcopis, qui illam conscriperant, postea displicuisse, eò quod videretur complecti multa inter se pugnantia; atque ita operam dedisse, ut eam ab illis, qui eam descriperant, reciperent. Quoniam verò multi eam occultabant, Imperatorem edicto præcepisse, ut exemplaria ejus omnia conquirerentur, & pœnam interminatum, si quis eam occultasse deprehenderetur. Verum semel editam nullas minas abolere potuisse, quippe quæ in multorum manus jam pervenisset. Socratem in hac re lapsum esse, & de secunda Sirmienfi formula, quod de tertia intelligi debet, narrare plerique sentiunt; quod probabile est, præsertim propter illa ipsius Socratis verba, nempe, *Episcopis, qui Sirmii convenerant, latinam fidei formulam ab se editam, postea displicuisse: visa enim illis est, multa complecti inter se pugnantia.* Quæ verba tertiæ potiùs formulæ quadrant, quàm secundæ. Et verò secunda formula, cum tota sit Ariana, non potuit Arianis Authoribus displicere. In tertia verò cum profiteretur Filium per omnia Patri similem, & simul nollent profiteri Patri similem in substantia, secum ipsi manifestè pugnabant.

Sed quidni cum S. Athanasio conciliari possit Socrates, dicendo illum non esse deceptum quoad substantiam facti: omnino enim verisimile est, Ancyranæ Synodi Legatos, quorum princeps erat ipse Basilus Ancyranus, qui tunc adhuc poterat omnia apud Constantium, facile ab eo obtinere potuisse, & obtinuisse, ut edicto proscriberet formulam, in qua dammnabatur vocabulum substantiæ, *omnifusus* æquè ac *omnifusus* vocabulis repudiabatur; imò formulam, in qua Filius apertè deprimebatur ad creaturæ conditionem, & apertè dicebatur Patri inferior in omnibus, proindeque Patri in substantia dissimilis; atque præciperet, ut exemplaria ejus omnia conquirerentur: præsertim cum ipse eatenus Filium Patri *omnifusum* professus esset, ut patet ex ejus contra Eudoxium epistola, tunc temporis scripta, quæ extat apud Sozom. lib. 4. c. 14. & constanter postmodum exhorruerit eos, qui Filium creaturam, vel Patri dissimilem asserere auderent: nam anno 360. Actium exilio multavit, quod Filium Patri dissimilem dixisset, & coram eo Eudoxius, ne exilio multaretur, eos, qui Filium creaturam dicerent, anathematizare coactus est, ut refert Theodoretus lib. 2. hist. c. 27.

§. VII.

Athan. l. de Syn. Præfaram formulam cum Ariminum secum detulissent Ursacius & Valens, cumque, ea in Episcoporum conventu recitata, eaque ab omnibus orthodoxis rejecta, à Synodo unanimi voce repulsam passi, damnati, atque excommunicati, cum suis ad Constantium confugissent; pauld post, eo annuente, conveniunt Nicenam Thraciæ, quod etiam abducti sunt

Legati Ariminenfes, Ibi Arianæ Episcopi promulgarunt novam formulam, quam duodecimam numeramus, & cujus, quantum ad rem nostram attinet, hic tenor est: *Credimus... in unigenitum Filium Dei, ante omnia secula, & ante omnia initia genitum ex Deo, per quem omnia facta sunt, tam visibilia, quam invisibilia, eumque solum unigenitum ex Patre natum esse, Deum ex Deo, similem ei, qui ipsum genuit, Patri, secundum Scripturas.... Nomen porro substantia, simplicius à Patribus editum, quia ignotum populis scandalum affert, & in sacris Litteris non continetur, placuit de medio tolli, & omnino nullam ejus mentionem debere fieri, quoniam sacra Littera nusquam substantia Patris aut Filii meminerit. Similem autem dicimus Patri Filium, ut loquuntur, & docent sacre Scripturae.*

Nota. Theodoretum falli loco citato, ubi formulam ab Acacianis Constantinopoli anno sequenti editam refert pro formula, quam Nicæa in Thracia hoc anno 359. ad finem vergente promulgarunt Ursacius, Valens, & alii, qui cum eis erant, Arianæ Episcopi, & quæ à tertia Sirmienfi formula in eo solum differt, quod his vocibus, *per omnia*, suppressis, tantum dicat Filium Patri similem secundum Scripturas. In quo alia multò peior est. Nam Sirmienfis formula dicendo Filium Patri per omnia similem, suppressionem vocabuli substantiæ inutilem reddebat Ariani, & nullum, quantumvis suppresso substantiæ vocabulo, eis evadendi & hæresim suam stabiliendi locum relinquere. Et verò qui dicit Filium Patri per omnia similem, æquivalenter dicit illum esse similem in substantia, essentia, natura; negat illum esse creaturam; manifestum enim est omnibus, nullam creaturam per omnia Deo similem esse posse; & confitetur illum esse verum ac genuinum Patris æternum, ac proinde verum Deum.

Formula verò Nicensis, dum tantum ait Filium Patri similem secundum Scripturas, præsertim postquam vocabulum substantiæ repudiavit, facile detorqueri potest in pravam sententiam, & intelligi tantum de aliquali, inchoata, & adumbrata Filii cum Patre similitudine, qualem creatura cum Deo potest habere similitudinem: quamquam qui Filium Patri similem secundum Scripturas, confitetur sincerè, absque ulla mentis restrictione, re ipsa confiteatur illum Patri verè, propriè, & perfectè similem; cum sit secundum Scripturas vera, propria, & perfecta imago Deo invisibilis. Unde Nicensis formula à Catholicis animo catholico, sicut ab Hæreticis hæretico animo subseribi potuit.

Nicensem hanc formulam primi subscribere Legati Ariminenfes in oppido Nicæa, ubi ab Arianis edita est; deinde Arimini Occidentales reliqui, qui eò ad Synodum convenerant, nec fuga elabi poterant; postea Constantinopoli Acaciani, qui Seleuciæ ab Homœusianis condemnati, eò ad Principem confugerant; demum extremo anni die Homœusianorum seu Synodi Selenciensis Legati, in quorum constantia vincenda totum diem, & insequentis noctis partem maximam consumpsit Imperator.

Porro quare tandiù & tantoperè restiterint Legati Seleucienses, inter quos erat & eminebat Basilus Ancyranus, qui ante aliquot menses Sirmii formulam, in qua repudiabatur vocabulum substantiæ, subscriperat, non occurrit ratio, nisi quod formula, quæ Constantinopoli proponebatur subscribenda, & quam Sozomenus scribit in Ariminenfi Synodo expositam, & Arimino allatam, repudiato substantiæ vocabulo, non confitebatur Filium per omnia Patri similem secundum Scripturas, sed solum confitebatur similem, &c. his vocibus, *per omnia*, quas prior habebat formula, suppressis.

Seleucienses igitur Legati formulam, cujus subscriptionem ab illis requirebant Acaciani, tanta constantia rejiciebant, quia verebantur, ne Acaciani his vocibus, *per omnia*, suppressis, usam, & consequenter *omnifusum* taceri eo consilio vellent, ut *anomœon* introducere, & introducendo, Arianam impietatem excitare possent. Hoc insinuat Sozomenus, cum ait:

Formu-

An. 359.

Sozom. lib. 4. c. 25.

Lib. 4. c. 25.

Athan. l. de Syn.

An. 359. Theod. l. hist. c. 27.

Formulam, qua Arimino allata fuerat, proposuerunt (Acaciani), utque Legati à Seleuciensi Concilio missi eam susceperunt, postularunt. Cumque isti constanter asseverarent, substantia vocabulum nunquam se repudiaturus, Acaciani, interposito iurejurando, eis persuaserunt, se nequaquam dissimilem substantia Filium asserere, paratissime esse eam haresim condemnare. Seleucientes itaque usque & omnes vocabula nolabant reticere, nisi aliquid illis æquivalens retineretur. Illud autem æquivalens existimabant esse, si diceretur Filius Patri per omnia similis esse secundum Scripturas, & recte existimabant.

Imperator è contra ad probandam illam formulam adducebatur tum auctoritate Ariminensium, qui eam subscripserant, nil cogitantes de vi ac fraude ad hanc subscriptionem extorquendam adhibitis, tum quia iudicabat, quod verum est, si in vero & proprio sensu voces accipiantur, ut jam observatum est, simili in substantia, similem Patri secundum Scripturas æquivalere. *Quin etiam Imperator ipse, inquit Sozomenus, ad eam formulam approbandam inductus est; cum apud se reputaret multitudinem eorum, qui Arimini convenerant: & quod nequaquam aberraverit is, qui similem confiteatur, aut omousion (puto legendum esse omousion) nec ullum apud se discrimen sit quoad sensum, si quis nominibus ignotis quidem sacra Scriptura minime utatur: æquivalente autem vocabulo, & extra controversiam posito, simili videlicet, eandem sententiam confiteatur.* Cum igitur Imperator animo suo ita sentiret, precepit Episcopis, ut in fidem ab Ariminensi Concilio expositam consentirent.

Ex his apparet Ariminensis Synodi Episcopos subscripsisse, non tertiam Sirmiensem formulam, cui præfixi erant Consules, & quam ipsi initio rejecerant, sed aliam postea excusam, Nicensem scilicet. Seleucientes enim Legati vix adduci potuerunt ad subscribendam formulam, ab Ariminensibus subscripam: ac non adeo agrè subscripsissent tertiam Sirmiensem, quam jam subscripserat Basilius Ancyranus, quam Ariani non nisi inviti, & cogente Imperatore subscripserant, & in qua manifestè vocabulum substantia quoad sensum retinebatur. Irgo, &c. Quod amplius confirmari potest ex Theodoro & ex S. Athanasio, qui ambo referunt, hic in lib. de Syn. ille verò lib. 2. hist. c. 21. ab Ariminensibus subscripam fuisse formulam, in qua, repudiato substantia vocabulo, Filius præcisè dicebatur Patri similis secundum Scripturas: quod etiam testatur Sulpicius Severus lib. 2. hist. quamquam fallitur S. Athanasius, cum ait, Ariminenses formulam in Constantinopolitano Conciliabulo subscripam, & Constantinopoli allatam subscripsisse: hoc enim Conciliabulum anno sequente 360. ab Acacianis celebratum est, cum jam omnino dissoluta esset Synodus Ariminensis.

S. VIII.

Decima-tertia formula, eodem anno 359. ab Acacio & gregalibus ejus Seleucia edita est, & à triginta quatuor Episcopis subscripta. In ea autem sic loquebantur: *Non refugimus authenticam in Encaniis Antiochia editam fidem, sed præferimus eam... Ceterum quoniam multos superioribus temporibus he voces omousion & omousion turbantur, atque etiamnum turbant, ac præterea à nonnullis non ita pridem nova vox inducta est de inæqualitate Filii ad Patrem, quam anomæon vocant, istis de causis omousion & omousion eliminamus è sacris Litteris, & vocem illam anomæon anathemate execramur, & quotquot voces istius modi sunt, alienas censemus ab Ecclesia, similitudinem verò Filii cum Patre planè confitemur, secundum Apostolum ita dicentem: Qui est imago invisibilis Dei... Cregimus in unum Deum... item in ejus Filium, Dominum nostrum Jesum Christum, natum ex eo citra passionem aliquam, ante omnia secula, Deum Verbum, Deum ex Deo unigenitum, tamen, vitam, veritatem, sapientiam, potentiam, per quem omnia facta sunt in cælis & in terra....*

Hanc autem formulam secundæ Sirmienis parem facit Simonnet Theol. Tom. I.

cit S. Athanasius. *Quod autem cum hac fide, inquit, paria faciat illa fides, que Sirmii prius edita fuit, sentiant omnes quicumque eam legerint.* Sed hac in te S. Athanasio assentiri non possumus. Nam 1. secunda Sirmienis satis apertè dicit solum Patrem esse verè & propriè Deum; Patrem esse Deum Filii, sicut & aliorum omnium, quæ ab ipso Filio condita sunt; Filium Patri subiectum esse ad modum aliarum omnium creaturarum, cum hoc tantum discrimine, quod primum inter creaturas locum teneat. Horum verò nihil dicunt Acaciani in sua formula.

2. Secunda Sirmienis Filium honore, dignitate, claritate, & majestate minorem Patre, proindeque Filium Patri dissimilem & inæqualem asserit. Acaciani è contra anomæon anathemate execrantur. Qui autem anomæon execratur, proculdubio execratur eos, qui Filium Patri dissimilem asserunt. *Nota, Acaciani voces omousion & omousion repudiant in sua formula, tum quia non reperiuntur in sacris Litteris, tum æconomia causa; quia nimirum, ut prætexunt, voces illæ multos turbant, atque etiamnum turbant.* At anomæon non modò repudiant, sed etiam anathematæ execrantur, ut vocem novam, ab aliquibus inductam ad suam de Filii ad Patrem inæqualitate blasphemiam exprimendam.

3. Acaciani in sua formula non solum non refugiunt, sed è contra præferunt & adoptant secundam Antiochenam, in qua Filius dicitur immutabilis & inalterabilis deitatis, substantia, voluntatis, potentia, & gloria Patris sine omni dissimilitudine imago. Quibus verbis aperta verè divinitatis Filii, & ejus perfectæ cum Patre æqualitatis professio continetur. Quare possumus hic Athanasio Hilarium opponere, qui in lib. de Syn. secundam Sirmiensem formulam blasphemiam inscribit; secundam verò Antiochenam ut catholicam exponit. Hæc dicta sint in gratiam aliquorum, qui Acacianam formulam subscripserunt, inter quos fuit Meletius ille, qui postea, cum factus esset Antiochenus Episcopus, Nicenæ fidei egregius defensor extitit, & propter illam non semel exiliis pertulit æumnas.

Decimam quartam formulam Constantinopoli in Concilio Episcoporum quinquaginta, anno 360. promulgarunt Acaciani, à Nicensi formula in hoc tantum discrepantem, quod adjiceret, *ne quis in posterum hypostasim in Deo diceret, utque præter hanc formulam relique omnes, tam quæ antea scriptæ, quam quæ postea scribenda essent, condemnarentur.* Hac porro promulgata formula, & Aetio diaconatu exuto, Seleucientes Legatos exautorarunt, non causam fidei prætexentes, sed objicientes illis varia crimina vera, vel ficta, & alios è suis in eorum sedes intruserunt. Unde adhuc sumi potest argumentum contra id quod narrat S. Athanasius, & post eum Socrates l. 2. c. 43. formulam hanc, in qua nomen hypostasis cum substantia vocabulo auferebatur, è conciliabulo Constantinopolitano transmissam ad Ariminenses, eosque ad illam subscribendam coactos fuisse. Nam formula Arimini subscripta post lapsum Legatorum Ariminensium, subscripta quoque fuit paulò post Constantinopoli à Legatis Seleuciensis Synodi, antequam ab Acacianis deponerentur in pseudo-synodo Constantinopolitana: neque depositi sunt, quod formulam aliquam nolent subscribere: neque post depositionem ad aliquam subscriptionem invitati, aut adacti sunt.

Decima quinta formula ea est, quam Acaciani Constantinopoli Antiochiam descendentes, ibidem anno 361. ediderunt, & in qua omæon expunxerunt, & larva tandem deposita, apertè dixerunt Filium Patri per omnia tam in substantia quam in voluntate anomæon, & ex non extantibus factum esse, Nicensi & Constantinopolitana formulis repudiatis, in quibus Filium Patri similem secundum Scripturas dixerant. Quare ob immensam blasphemiam improbitatem, anomæi, hoc est, dissimiles, ab omnibus vocati sunt, additumque eis cognomen Exucantii, quasi si illos dicas, Non essentiales.

O 2

Deci-

Ibidem.

Apu. Ath. l. de Syn.

Socr. l. 2. c. 41.

Sozom. l. 4. c. 24. Ath. l. de Syn.

Sozom. l. 4. c. 19.

Socr. lib. 1.

c. 23 & 4.

Arud Ath.

lib. de Syn.

S. Athan.
1 de Syn.

Decima sexta est ea, quam Auxentius Mediolanensis Valentiniano obtulit Mediolani anno 364. & quæ Blasphemiam Auxentii inscribitur, & refertur in calce libri S. Hilarii contra eundem Auxentium. In ea sic loquitur Auxentius: Credo in unum solum verum Deum Patrem omnipotentem, invisibilem, impassibilem, immortalem: & in Filium ejus unigenitum Dominum nostrum Jesum Christum, ante omnia secula, & ante omne principium natum ex Patre Deum verum Filium ex vero Deo Patre... Duos autem Deos nunquam predicavi: nec enim sunt duo patres, ut duo dei dicantur, nec duo Filii, sed unus filius ex uno patre, solus à solo, Deus ex Deo, sicut scriptum est: Unus Pater Deus ex quo omnia, & unus Dominus Jesus Christus per quem omnia: propter quod & unam deitatem predicamus.

Hilar. lib.
contra Aux.
vener.

Hæc autem formula, artificiosè conscripta, satis apertè Ariana est: in ea enim Auxentius hæreticus satis apertè profitetur solum Patrem esse verum Deum, eum ait se duos Patres nunquam predicasse, & unam deitatem se predicare, quia scriptum est, Unus Pater Deus ex quo omnia. Præterea in hac formula nihil dicit de Filio, quod de aliqua creatura dici non possit in aliquo sensu; & cum dicit Dominum nostrum Jesum Christum natum esse ex Patre Deum verum Filium, ludit in hac voce, verum, eam non ad Deum, sed ad Filium referens, ut observat S. Hilarius. Illud tamen Valentiniano, à quo ut Catholicus exceptus est, frustra reclamante Hilario, qui Mediolano excedere jussus est, & coactus.

Apud Hil.
lib. 12. c. 14.

Decimam supremam & ultimam formulam numeramus eam, quam Germinius Sirmienfis, cum ex Ariano *Homœusianus* factus est, edidit circa annum 366. ut certè conicere licet ex epistola, quam ad illum ea de re scribere eodem anno 15. Calendas Januariæ Ursacius, Valens, Gajus, & Paulus Episcopi Ariani, Sic autem ait Germinius: Credo & profiteor unum esse verum Deum Patrem, æternum, omnipotentem: & Christum Filium ejus unicum, & Dominum Deum nostrum, de vero Deo Patre verum Dei Filium, ante omnia genitum, divinitate, charitate, maiestate, virtute, claritate, vita, sapientia, scientia, Patri per omnia similem, utpote perfectum de perfecto genitum...

ARTICULUS VIII.

Utrum Eusebius Cæsariensis fuerit Arianus.

Eusebius Cæsariensis Ario & ante & post Nicænam Synodum impensè fuisse, dubium non est: Ari enim ab Episcopo suo Alexandro condemnati patrociniū suscepit, & doctrinam ejus ne condemnare coqueretur, in Nicæna Synodo, quoad potuit, tergiversatus est, neque ex animo, sed solum ex metu, ne scilicet Imperatoris gratia & episcopatu excideret, Symbolum subscripsit. Postea vero Ario & Ariani conjunctissimus fuit. Insignis calumniæ magno Eustathio impactæ conscius & particeps, in sanctissimum virum, strenuum catholicæ fidei defensorem, unâ cum aliis nequissimis Ariani Episcopis, iniquissimam sententiam tulit in Antiocheno conventiculo, eumque abdicavit. In Tyrio Conciliabulo adversus S. Athanasium præles sedit, & ob ficta crimina, violatis juribus omnibus, eum exauctoravit.

Præterea, ut observat Photius in Bibliothecæ suæ Codice 127. Eusebius in libris suis de vita Constantini, de Ariana hæresi nihil manifestè commemorat, neque an Constantinus illi aliquando adhaerit, neque an eam abjecerit, sed neque an rectè, an secus senserit Arius, tamen necesse est eum compelleret horum meminisse, quando & magna pars fuit Synodus rerum à Magno Constantino gestarum, & alioquin illa ipsa vicissim postulat exatissimam his de rebus historiam. Itaque dissensionem quidem ortam Arium inter & Alexandrum commemorat (sic nimirum hæresim appellare, ac tegere videtur,) ac dissidii hujus causa valde indolentem Imperatorem... Synodum undique convocasse,

& natam contentionem pace permixtas. Quæ tamen neque accurate, neque perspicue ab eo scribuntur. Quare præ pudore videtur hic Arium, & à Synodo factum contra illum decretum publicare noluisse, ut nec ejus erroris socios, aut simul expulsores justam ultionem; quin neque illam, quam divinitus sumptam omnis oculus vidit, justam Arii vindictam: quando horum nihil in lucem proferens, Synodi ipsius, rerumque in ea gestarum historiam obiter tantum percurrit. Quo etiam fit, ut de divino Eustathio narraturus, ne nominis quidem meminit...

Apud Thea.
lib. 1. hist. c. 5.

Adde quòd Arius ipse in sua ad Eusebium Nicomediensem epistola, Eusebium Cæsariensem jactet ut doctrinæ suæ defensorem, cum ait: Et quoniam Eusebius frater tuus Episcopus Cæsareæ, & Theodotus... asserunt Deum principii omnis expertem existere ante Filium, anathemate damnati sunt. Imò & Eusebius Nicomedienfis in sua ad Paulinum Tyri Episcopum epistola taciturnitatem seu segnitiam ejus in defendendo Ariano dogmate vituperans, laudat Eusebii Cæsariensis in eodem dogmate tuendo studium. Nec, inquit, Domini mei Eusebii in tuenda veritate studium silentio mandatum est, sed ad nostras usque aures pervenit: nec tua, Domine, in eodem negotio taciturnitas. Neque solum ante, sed etiam post Nicænam Synodum, Ariani ut suum vendicabant Eusebium Cæsariensem, & ejus autoritate nixi, Nicæna Concilio oblatrabant. Quibus respondebat S. Athanasius, Eusebium Nicænam formulam subscripsisse, eamque Ecclesiæ suæ misisse legendam, dicendo illam esse Ecclesiæ fidem, & Patrum traditionem: quo facto probavit ipse, se prius & temerè errasse, & frustra contra veritatem pugnas, miserumque prorsus in eo fuisse, quòd, ut se purgaret, coactus sit Arianos accusare, quòd illi scripsissent, non fuisse Filium, antequam gigneretur. Dum autem illum sic miserum fuisse ait, manifestè significat, eum, Arianos accusando, doctrinæ suæ auctores, vel socios accusasse.

Apud eund.
cod. lib. c. 6.

In lib. de de.
cretis Syn.
Nicæne.

Denique quàm malè audierit Eusebius Cæsariensis, colligi potest ex aliorum multorum testimoniis. Nam S. Hilarius lib. 1. ad Constantinum, dicit Eusebium illum unum fuisse ex Ariana impietatis autoribus. Nuper didicimus, inquit, commenta hæc fuisse inventa, & à quibus Eusebius, & à Narcisso, &c. S. Epiphanius hæc. 68. n. 7. Eusebium accenseret iis, qui in Ariatorum inanissimum dogma propensores erant. Theodoretus lib. 1. hist. c. 21. numerat Eusebium inter eos, quos labe Ariana commaculaverat. S. Hieronymus vocat Eusebium Ariane signiferum factionis, lib. 1. apolog. contra Rufinum c. 2. Ariatorum principem, lib. 2. c. 4. Hominem Ariarium, lib. 3. c. 4. Hæreticum hominem, eod. lib. c. 10. Arii apertissimum propagatorem, ep. 65. ad Pammachium & Oceanum. Denique lib. ad Ctesiphontem, de eodem Eusebio sic ait: Fuisse Ariarium, nemo est, qui nesciat. Hunc tamen Eusebium excusare, & ab omni Ariana hæreseos suspicione liberare conatur, Socrates lib. 2. c. 21. Sed contra Socratem sit

RESPONSIO.

Eusebius Cæsariensis Arius fuit, non solum favore & patrociniis, sed etiam opinione & sententia.

Prob. 1. Ex lib. 7. Preparationis Evangelicæ, ubi distinguit tria rerum omnium principia. Ergo, inquit, post illam, cujus nec principium, nec ortus ullus est, Dei præpotentis essentiam, principium illud statuere (Hebræi, hoc est, Scriptores sacri) quod non aliunde, quàm ex ipso Patre genitum, adeoque primogenitum sit, quodque paterni consilii, ac voluntatis adiutor, integram atque perfectam imaginem referat. Hoc porro longe multumque rebus, quæ facta postea sunt, omnibus antecellere: quàm ob rem illud modò Dei imaginem, modò Dei potentiam, modò Dei sapientiam, modò Dei Verbum, imò & summum Domini exercitus Imperatorem, & magni consilii Angelum appellare solent.

Jam quæ principium illud consequantur, spirituales intelligentesque naturas, vel ob earum multitudinem, vel ob formam varium multiplexque discrimen, humanam

nam rationem assequi non posse, nisi quantum exemplis quibusdam augurari & conicere licet, ex eorum quae videntur, hoc est, solis, luna, siderum, ipsiusque cœli, quod ambitu suo cuncta complectitur, analogia & comparatione depromptis. Alia enim est claritas solis, alia lunæ, alia stellarum, inquit divinus Apostolus, stella enim à stella differt in gloria.

Nobis igitur simili utrumque modo de incorporearum illarum intelligentiumque naturarum ordine sentiendum: ut vis illa quidem immensa Dei præpotentis, omnique oratione major, confertim ac simul universa comprehendat: tum Patrem consequatur Verbi divini potentia, quæ reliqua pariter & molitur, & illustret, quam ob causam lux vera, & iustitia sol ab Hebraeis nominari consueverit.

Deinde post secundam illam naturam, lunæ quasi loco, sancti Spiritus natura succedat, quem ipsi quoque (Hebraei) in principe illa, regique huius universitatis principis dignitate graduque constituunt, quod illud etiam verum earum, quæ nate postea sunt, hoc est, quæ inferiorem in ordinem, classemque conjectæ, ipsius ope, ac benignitate indigeant, principium summus rerum architectus omnium esse voluerit. Porro sic ille tertium locum obtinens divinarum, quibus abundat, facultatum atque virtutum rebus humilioribus copiam facit, ut ipse vicissim ab altero quodam, hoc est, à Deo Verbo, suas opes accipiat, quem paulò ante secundum à summa illa Dei præpotentis, oriunque carente natura posuimus.

Is (nempe Deus Verbum) Patris liberalitate dives, ex eoque tanquam ex jugi perennique fonte, unde scaturiat divinitus, hauriens, cum universis pariter, ipsoque adeo Spiritu sancto, qui omnium maxime secum proximèque conjunctus est, ceterisque deinceps intelligentibus, divinisque virtutibus, luminis sui radios affatim prolixèque communicat.

Enim vero, principium illud universi, ortu carens, fontemque bonorum omnium, divinitatis, vitæque simul ac luminis, & omnis omnino virtutis auctorem, primorum omnium primum, principiorumque principium, vel potius omnem principium, primique rationem, & quicquid seu verbis explicari, seu cogitatione comprehendendi queat, infinitè prætergressum; ea quidem omnia, quæ immenso virtutum suarum ac facultatum sinu complectitur, cum primo tantum factu communicare, quod is solus eam, quæ reliquorum omnium vim captumque superat, paternorum bonorum abundantiam capere ac sustinere possit: at verò naturis aliis singularibus, pro sua cuiusque dignitate, proque eo ac ferè singula possumt, singulares etiam distinctasque particulas, secundum principium tanquam interpretis & sequestris opera dividere: sic tamen, ut quæ numeris omnibus absoluta, summaque sanctitatis prædita sunt, ea tantum illi, qui tertius ab ipso numeratur, quique sequentium item naturarum dux & principium est, Filii sui paternorum bonorum dispensatoris manibus largiatur.

Ita cuncti Hebræorum Theologi, secundum præpotentis Dei, rerumque omnium moderatoris nomen, ac primogenitam illius sapientiam, tertiam hanc sanctamque virtutem, quem sanctum illi Spiritum nominant, quique divinitus afflatus olim Prophetas collustrabat, Deum esse consentiunt.

Et inferius: Postremo simul universa cohortatur (Plates regius) ut cum eodem Filio, sanctoque Spiritu, spiritales quoque & rationis prædita animantes, quæcumque pariter in cœlo visuntur, ipsumque adeo cælum, quæque ambitu suo comprehensa tenet omnia, præpotenti uni Deo, summoque rerum omnium Regi ac Principi, cunctorumque principia, tanquam molitori, architecto, moderatori, ac servatori convenientem hymnum, & promptum verba ex Theologia carmen conjunctis vocibus modulentur.

Hæc sunt sublimis quidem ingenii, sed fidei obsequium & servitutem præ superbia dedignantis, fucata commenta seu deliria. Juxta Eusebium igitur tria sunt principia. Primum est universi principium, ortu carens, summus rerum omnium architectus, fons bonorum omnium, divinitatis, vitæ, luminis, & omnis omnino virtutis author, primorum omnium

Simonnet Theol. Tom. I.

primum, principiorumque principium, vel potius, omnem principium, primique rationem infinitè prætergrediens; uno verbo, præpotens unus Deus, cujus vis immensa & ineffabilis, confertim ac simul universa comprehendit, & qui Pater in Scripturis nominatur.

Secundum principium non aliunde quàm ex primo principio genitum, adedque unigenitum est. Hic autem Eusebius his vocibus, genitum & ingenitum, lectori illudit: hic enim per generationem non intelligit actionem productivam termini ejusdem aut numero, aut saltem specie naturæ cum producente, sed actionem productivam, seu creativam termini, excellenti quodam modo participantis perfectiones suppositi producentis, seu creatoris.

Itaque quia secundum principium excellenti quodam modo primi principii perfectiones participat, integram & perfectam ejus imaginem refert ad eum penè modum, quo effigies regis, exquisitissimè depicta, ipsum repræsentat integrè & perfectè: tantum enim discrimen statuit Eusebius inter primum & secundum principium, quantum interest inter Regem ipsum, & effigiem ejus, quantumvis exquisitè depictam.

Secundum principium appellari solet à sacris Scripturibus, modò Dei imago, modò Dei potentia, modò Dei sapientia, modò Dei verbum, imò & summus Imperator exercitus Domini, & magni consilii Angelus, non quia ejusdem est, vel paris cum primo principio naturæ & excellentiæ, sed quòd longè multumque rebus, quæ facta postea sunt, omnibus antecellat.

Secundum principium primi præcipuum instrumentum est, consiliorum ejus ac voluntatis adiutor, primus ejus, non unicus factus, bonorum ejus dispensator, dives non ex se, & ex proprio fundo; cum ex se, & ex proprio fundo non habeat sufficientiam ad existendum, & ad essendum actu id, quod est; sed ex liberalitate Patris, seu principii primi, quod illi dedit esse id, quod est, non ex aliqua necessitate, vel indigentia, sed ex pura benevolentia, & libera voluntatis determinatione.

Tertium principium est sanctus Spiritus, quem sacra litteræ ad regiam hujus universi principii dignitatem & gradum evehunt; quem re ipsa primum principium, seu summus rerum omnium architectus liberaliter voluit esse principium rerum earum, quæ post eum nate seu productæ sunt, & ad inferiorem ordinem classemque conjectæ, quæque illius ope atque benignitate, primo principio ita statuerent, indigent.

Primum principium, ortu carens, nullo indigens, sibi plenissimè sufficiens, omne bonum in se complectens, ex libero & liberali se se ad extra diffundendi consilio, produxit secundum principium; & producendo, ea omnia, quæ immenso virtutum suarum ac facultatum sinu complectitur, cum illo, non tamen sine limitatione aliqua, communicavit: per secundum verò principium, tanquam per instrumentum suum, produxit non solum naturas alias singulares, quibus singulares distinctasque perfectionum suarum particulas pro cuiusque dignitate divisit, sed etiam tertium principium, illudque maximis donis, & in primis summa sanctitate exornavit, ut dux & principium esset naturarum sequentium, hoc est, creaturarum intelligentium, quæ in inferiori ordine & classe sunt, & post illum productæ.

Systema suum illustrat Eusebius exemplo ex cœlo, sole, luna, & stellis, aliisque rebus sublunariis deprompto. Juxta illum igitur, primum principium se habet instar cœli: sicut enim cælum cuncta entia corporea complectitur, ita primi principii vis immensa, & omni oratione major, confertim ac simul universa comprehendit. Secundum principium se habet instar solis: sicut enim sol ad rerum omnium sublunarium, quæ sunt, productionem concurret, & lunam astra, aliaque corpora lumine suo collustrat; ita secundi principii seu Verbi divini potentia, omnia quæ post

post ipsum sunt, molitur & illustrat, quare lux vera, & iustitia sol ab Hebraeis nominari consuevit. Et verò Patris liberalitate dives, ex eoque, tanquam ex jugi perennique fonte hauriens, luminis sui radios communicat assatim cum universis, ac primum quidem cum tertio principio, seu Spiritu sancto, sibi omnium maximè, proximèque conjuncto, deinde cum cæteris intelligentibus, divinisque virtutibus, hoc est, cum cæteris inferioribus naturis, & intelligentia præditis.

Tertium principium se habet instar lunæ: sicut enim luna post solem, & ope luminis à sole accepti operatur in rebus sublunaribus, in illaque benignos illos, quibus indigent, influxus transmittit; ita post secundam illam naturam seu essentiam, quæ secundum principium est, lunæ quasi loco, sancti Spiritus, qui tertium est principium, natura succedit, cuius ope ac benignitate indigent res illæ, qui in inferiori ordine, classeque sunt. Sic autem tertium hoc principium divinatorum, quibus abundat, facultatum atque virtutum rebus humilioribus copiam facit, ut ipsum vicissim ab altero, nempe secundo principio, quod Deus Verbum dicitur, suas opes accipiat.

Tres igitur Eusebius distinguit essentias, naturas, substantias, distinctas & diversas inter se; sicut inter se distinctæ sunt, & diversæ, cæli, solis, & lunæ essentia. Prima est primi principii essentia, quæ summa est, proindeque nec superiorem, nec parem habet: summo enim superius aut æquale nihil est, vel esse potest: principium non habet, nec ortum, quia sibi sufficit ad existendum; unde essentialiter existit, ac proinde ex omni parte æterna est, sicut & ex omni parte illimitata, atque immenso sinu suo perfectiones omnes possibiles modo perfectissimo complectens. Unde essentia est illius, cui soli verè & propriè Deum esse competit, seu essentia præpotentis unius Dei, qui summus rerum omnium architectus est.

Primam & supremam essentiam immediatè sequitur altera, quæ est secundi principii essentia, omnium essentiarum productarum præstantissima; imò & in superiori quodam perfectionis gradu constituta, ad quam nulla alia essentia producta pertingere potest; contingenter tamen existens, utpote liberè producta à primo principio ante omnia quidem tempora, sed non ab æterno.

Secundam denique essentiam subsequitur tertia, quæ est tertii principii essentia, quam primum principium per secundum, ut instrumentum, & adiutorem suum, quia liberè voluit, produxit, minorem quidem essentia secundi principii, sed longè superiorem cæteris omnibus etiam intelligentibus, & ratione præditis, quarum voluit illam esse ducem & principium: unde secundi principii Filii sui, paternorum bonorum dispensatoris, manibus, quæ numeris omnibus absoluta, summeque sanctitatis prædita sunt, & liberaliter consultit.

Ex hac porro Eusebii doctrina hæcenus exposita, manifestum est, cum 1. Patris, Filii, & Spiritus sancti non unam & eandem essentiam, & naturam asserere, sed tres distinctas, diversas & inæquales, quarum tertia à secunda, secunda à prima superatur & exceditur in perfectione. 2. Soli Patri veram & propriè dictam divinitatem attribuire, cum ei soli attribuat characteres veræ & propriæ dictæ divinitatis. 3. Magnificis quidem & phaleratis verbis, quò legentium animis virus suum instillet securius, non solum Spiritum sanctum, sed etiam Filium ad creaturarum conditionem deprimit, eique tantum, supra reliqua omnia, quæ à Deo condita sunt, certum perfectionis gradum, propter quem uterque latè & improprie Deus in sacris litteris appellatur, concedere.

Pater hoc vel maximè, 1. Ex eo quòd dicat utriusque productionem liberam fuisse Patri, & ita utrumque sic esse, ut poterit non esse: item utrumque opes suas seu perfectiones liberalitati Patris debere, ac proinde illis carere potuisse: quòd est utrumque mutabilem & convertibilem esse: quòd quarto modo proprium creaturarum est. 2. Ex eo quòd asserat Fi-

lium & Spiritum sanctum cum universis creaturis, præpotentem unum Deum, summum omnium rerum Regem ac Principem, cunctorum principium, laudare & revereri tanquam molitorem, architectum, moderatorem, ac servatorem universorum. Porritne clariùs rebus creatis accensere Filium & Spiritum sanctum, solique Patri divinitatem asserere, Patri, inquam, quem præpotentem unum Deum, & summum rerum omnium Regem ac Principem vocat? Quem ait à Filio & Spiritu sancto, ut universorum, ac proinde ipsiusmet Filii atque Spiritus sancti molitorem, architectum, moderatorem, & servatorem laudari, & adorari?

Confirm. 1. Ex libris Demonstrationis Evangelicæ, ut lib. 4. c. 1. Patrem vocat primum ac sempiternum, solumque non genitum, ac supremum auctorem universi, omniaque & gubernantem & regentem Deum, Et paulò inferius sic loquitur: Cum Deus vellet, utpote qui solus sit bonus (per essentiam,) omnisque boni & principium & fons, divitiarum suarum thesaurus pluribus impertiri, essetque jamjam omnem rationalem creaturam in lucem producturus... cumque id, quòd futurum erat, tanquam Deus cognitione præciperet, sentiretque hæc universa antequam fierent, tanquam in magno corpore aliquod caput posulatura, unum omnis opificii dispensatorem, eundemque & ducem & regem universi præficiendum putavit.

Et paulò post sic ait: A Prophetis discere potest, qui vult, unum esse omnium rerum principium, nempe Patrem, ac potius principio superius & prius, primoque antiquius, & gignendis rebus ipsa unitate verius, omni appellatione præstantius, quòd neque dici, neque enunciarì, neque excogitari potest: bonum quòd est causa omnium rerum, quòd vim efficiendi, juvandi, providendi, servandi, in se habet: qui unus ipse ac solus est Deus, ex quo omnia, per quem omnia sunt... ita quodcumque vult, id etiam, continuo ex qua sola causa est, omnia, quæ genita sunt, id acceperunt, ut essent, utque existerent, ac durarent; sunt enim illo volente. Vult autem idcirco, quòd suapte natura bonus est.

Cap. 2. vocat Filium perfectum perfecti opificii, sapientis sapientem fabricationem, bonum administrum à Patre susceptum, ut quasi per unum penitus sapiens, vivensque instrumentum, artificialemque ac omnis scientie vim in se habentem regulam, universa ab ipso regerentur. Et cap. 4. hæc habet: Optimus Pater unum judicavit unigenitum, ac dilectum Filium, omnium rerum, quæ creandæ essent, opificio præfici oportere. Et lib. 5. cap. 1. Legimus, atque unicuique maximi Dei Filius, qui, &c. at enim in ingenta maximi Dei natura, & in unici ejusdem primoque geniti Filii procreatione, &c. Et c. 2. Ipsum hunc (Filium) super iis, & Deum & regem à supremo Deo unctum esse docet, &c. Et cap. 4. Propterea quòd in eo (Filio) ipse habitet Deus supremus, videlicet Pater, universique Deus. Cap. 3. in hæc verba, Dixit Dominus Domino meo, dixerat: Salvatorem ac Dominum nostrum, ipsum primogenitum omnis creaturæ Dei Verbum... præfens Psalms Dominum vocat, docetque eum esse confessorum simul & Filium supremi Dei, rerumque omnium Domini... Vide nunc & ille Spiritus sanctus in Prophetis summet ipsius Dominum secundum post eum, qui Dominus est universorum, vocet?

Juxta Eusebium, Pater est primus, ab æterno existens, ac supremus auctor universi; unus est omnium rerum principium; ineffabilis est, solus, & incomprehensibilis, atque omnipotens; rerum omnium Dominus; solus per essentiam bonus, omnis boni fons & principium; causa rerum omnium, ex qua sola omnia, quæ producta sunt, id acceperunt, ut essent, utque existerent, & durarent; quia quæcumque præter ipsum sunt, sunt ipso liberè volente; & si nollit sese ad extra diffundere, præter ipsum nihil esset; atque ita quæcumque præter Patrem sunt, existunt, durant, sunt, existunt, & durant contingenter.

Juxta Eusebium, Pater Dominus est universorum, quo nomine omnia alia præter Patrem entia, adeoque

que & ipsum Filium comprehendit Eusebius, Deus est universi, adeoque & ipsius Filii. Maximus est Deus; supremus est Deus: maximus autem & supremus parem non admittit; ac proinde unus & solus est Deus, ex quo omnia, & per quem omnia.

Filius verò, juxta eundem, Patris est opificium, fabricatio, administer, instrumentum vivens, artificialis regula, primogenitus omnis creaturæ, hoc est, à solo Patre ante alia omnia, quæ condita sunt, productus: Pater enim, qui solus suapte natura bonus, cuique soli essentialiter adeoque necessario existere competit, cum libero voluntatis suæ consilio vellet pluribus impertiri divitiarum suarum thesauros, & jamjam omnem rationalem creaturam esset producturus, judicavit unum totius opificii dispensatorem creandum esse, eundemque & ducem & regem & caput universi præficiendum. Hic Patris Filius dicitur, tum quia solus à solo Patre productus est, non quidem naturali necessitate, sed ex libera voluntatis determinatione, neque ab æterno, sed paulò ante tempora & secula omnia, quæ cum aliarum creaturarum productione cæperunt, tum quia ob excellentissimam perfectionum divinarum participationem, simillima quædam est Patris effigies externa, infinitis tamen partibus prototypo minor, ab eoque discrepans.

Denique juxta eundem Eusebium, Spiritus sanctus verbis illis Scripturæ, *Dixit Dominus Domino meo, &c.* duplicem Dominum agnoscit: unum immediatum, nempe Filium, à quo immediatè productus est; & alterum mediatum ac supremum, nempe Patrem, qui universorum Dominus est, quia omnia condidit, Filium quidem per se solum, cætera verò per Filium, ut instrumentum, & administrum, qui Patri dat operam, & omnia quæ sunt facit, ut sint, eademque disponit.

Confirm. 2. Ex libris de Ecclesiastica Theologia, contra Marcellum Ancyranum, post Nicænam Synodum exaratis. Nam lib. 1. cap. 11. sic loquitur. *Sciatis oportet, quod utcumque licet Filium profiteamur Deum, unus tamen, nostra sententia, Deus sit: ille nimirum qui solus principia caret, qui ingenuus, qui propriam à se possidet divinitatem, qui ipsi insuper Filio existendi causam, & taliter existendi dedit. Per quem & ipsum se Filius constituitur vivere... quam ob causam nostrum ille Deum esse docet Patrem, atque suum Deum... Sed & caput quoque Filii esse Deum docet Apostolus... Cum verò unicum sit principium, caput etiam unicum sit, quomodo fiet, ut sint duo Dii, & non unus, nempe ille solus, qui nullum se superiorem habeat: cui nullus alius causam subsistendi contulit? qui, ut suum peculium quoddam, deitatem imprincipiatam & ingeneratam cum monarchica potestate suprema possidens, Filium participem fecit suæ vitæ & divinitatis, suam omnia subiecta ei tradidit, &c. cui obtemperans unigenitus Filius, semetipsum exinanivit... quem precibus interpellat, cui obedit, cui gratias agit; quem solum unicum verum Deum credere nos docet; quem se majorem proficitur, quemque adhuc super omnia, suum quoque Deum esse, nos omnes, & singulos scire voluit.*

Et lib. 2. c. 7. hæc habet: *Neque necesse est cum duos Deos fateri, qui duas admiserit hypostasas. Nam neque illas honore pares ponimus, neque ambas principio carentes, aut ingenuas: sed unam ex illis ingenuam, sine principia existentem; alteram verò genitam, & Patrem sui ipsius principium possidentem. Quam ob rem & ipse Filius, Deum suum docet esse Patrem suum... Quocirca unus Deus apud Ecclesiam prædicatur, Filii Pater. Filius autem, quando cum Patre comparatur, non jam Patris ipsius Deus dicitur, sed Filius unigenitus... Honorat, adorat, & veneratur suum Patrem, Deum eum & ipsius Deum inscribens... Quibus omnibus ostendit se alium à Patre, & paternam gloriam majorem insinuat esse, cum se ab illo missum dicat, &c.*

Quòd autem his locis Eusebius de Filio, non secundum humanitatem assumptam, sed secundum essentiam propriam loquatur, manifestum ex eo est,

Simonet Theol. Tom. I.

quòd hic probet Patris & Filii non unam esse hypostasim, sed duas, neque tamen inde sequi duos esse Deos. Itaque, juxta Eusebium, Pater non solum noster est Deus, sed etiam Fili, qui ei obedit, preces offert, gratias agit; quem honorat, adorat, veneratur; quem se majorem proficitur; cui se gloria imparem insinuat; quem solum unicum verum Deum credere nos docet.

Item, juxta Eusebium, quamvis Patris & Filii duæ ac distinctæ asserantur hypostasas, & uterque dicatur & sit Deus, non tamen asseruntur duo Dii, non quia una & eadem utriusque est essentia seu substantia, sed quia unus est Deus improductus, alter productus, & ita unus est Deus per essentiam, alter verò per participationem tantum; unus est Deus supremus & maximus, inferior alter & minor; unus est Deus verè & propriè, quia, ut suum peculium quoddam, deitatem imprincipiatam & ingeneratam cum monarchica potestate suprema possidet; alter verò non est Deus, nisi larè, secundum quid, & cum addito destruyente veram & propriam rationem divinitatis; quatenus idcirco Deus dicitur & est, quia à solo Patre productus est, & produci potuit, & vi suæ productionis excellenti quodam modo, ad quem aliæ res creatæ pertingere nequeunt, deitatem imprincipiatam & ingeneratam participat, estque illius absolutissima quædam effigies extima. Quod re ipsa nihil aliud est, quàm Filium eatenus dici & esse inferiorem & minorem Deum, quatenus vi suæ productionis creaturam omnium excellentissimam creatura est. Eusebius igitur ante & post Nicænam Synodum Arianum dogma propugnavit.

ARTICULUS IX.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1. Eusebius agnoscit Filium esse verè ac propriè Deum: nam v. g. lib. 1. de Eccl. Theolog. c. 8. sic loquitur: *Ecclesie unum Deum prædicat, & eundem esse docet Patrem & omnipotentem: Patrem quidem unius solius Christi; omnium autem Dominum, & conditorem, & Deum: ad eundem quoque modum Dei Filium unigenitum agnoscit eum, qui ante omnia sæcula de Patre fuit genitus... viventem verè Filium, cum Patre coexistentem, Deum de Deo, lumen de lumine, vitam de vita; inenarrabilibus... rationibus de Patre genitum, ad salutem universi procurandam: non similiter aliis subsistentem, nec vitam viventem cum illis parentem, qui ab eo sunt creati: solum de solo Patre genitum; ipsammet vitam viventem. Ergo, &c.*

R. n. ant. Cujus falsitas satis superque jam demonstrata est. Ad locum citatum **R.** minimè ex eo probari id, quod intenditur. Nam in eo Eusebius dicit, unum Deum ab Ecclesia prædicari, & unum illum Deum esse Patrem omnipotentem, qui omnium Dominus, & conditor, & Deus est; quibus verbis Filium à vera ratione divinitatis excludit; cum nomine, *omnium*, comprehendat etiam ipsam Filium. 2. Patrem esse solius Filii Patrem, quia Pater solum Filium per se immediatè produxit ad excellentissimam quandam sui similitudinem & imaginem; cætera verò omnia condidit per ipsum Filium, tanquam causa principalis per instrumentum.

3. Dicit quidem Filium à Patre genitum fuisse ante omnia sæcula, quia sæcula accendit rebus, quæ per Filium conditæ sunt: at non dicit genitum fuisse ab æterno; non enim ait Filium Patri coexistere, ut significet Filium esse Patri coæternum, sed ut significet Filium habere propriam hypostasim, & distinctam atque diversam ab hypostasi Patris.

4. Dicit Filium esse Deum de Deo, sed Deum inferiorem & minorem de Deo supremo & maximo; item esse lumen de lumine, sed lumen diversum & minus; item esse vitam de vita, sed vitam diversam, participatam, contingentem, & inferioris ordinis ac vita per essentiam.

O 4 5. Di.

5. Dicitur Filium non similiter talis subsistere, nec esse vitam viventem cum illis parem, qui ab ipso sunt creati, sed esse ipsammet vitam viventem, quia excellentioris naturæ, imò & superioris ordinis ad ea omnia, quæ per ipsum condita & creata sunt.

Quid plura? Hoc eodem loco Filium aperte relegat Eusebius ad puræ creaturæ conditionem, cum ait, *De Patre genitum ad salutem universis procurandam*. Quibus verbis aperte significat tam liberum fuisse Patri, Filium producere vel non producere, quam liberum ei fuit creaturas alias condere, vel non condere, earumque salutem procurare, vel non procurare. Sic itaque juxta Eusebium, Filius à Patre genitus est, ut potuerit non gigni; & ita sic Filius est, ut potuerit non esse. Et quia quod Pater libere produxit, liberè conservat, sic Filius est, juxta Eusebium, ut posset desinere esse, & annihilari. Juxta Eusebium igitur, Filius non verus Deus, sed vera creatura est. Vera enim creatura est illud omne ens, quod contingenter transivit à non esse ad esse, & quod consequenter tursus transire potest ab esse ad non esse.

Non mediocriter blasphematur in Filium Eusebius. Sic enim post verba citata statim prosequitur: *Erat Deo conveniens & congruum, qui super omnes est, qui ante omnia genita, ante sæcula omnia existeret, unigenitum hoc genimen producere, veluti quandam basim futurum, & fundamentum, & sustentaculum immobile eorum omnium, quæ erant in secundis producenda. Hanc ob causam Filium progenavit ante ea omnia, quæ producenda erant, tanquam lucis cujusdam radium, vitæ fontem, honorum thesaurum, &c.* Itaque, juxta Eusebium, Filii generatio, quod nomen hic Filio cum cæteris rebus conditis commune facit Eusebius; illud enim, *ante omnia genita*, sic exprimit; *αὐτὸς πρὸ πάντων γεννητὸς*; Filii, inquam, generatio nequidem ex hypothese mundi creandi necessaria fuit, sed solum conveniens & congrua: ita ut quamvis minus convenienter potuerit creari, & esse mundus, non producto, ac proinde non existente Filio, quem cum ait Eusebius non ex aliqua necessitate, sed ex mera, supposito divino mundi creandi decreto, congruentia à Deo Patre productum esse, aperte significat eum non nisi planè contingentem habere existentiam, quam puræ Patris benevolentia debeat, imò & quadantenus ipsimet rebus per ipsum velut instrumentum condendis; quandoquidem eum nunquam producturus fuisset Pater, si decrevisset mundum condere, & ad mundum condendum eo velut adiutore & administro uti, conveniens atque congruum judicasset. Quid amplius requiras, ut Filium puris creaturis adnumeret?

Dices, Eusebius lib. 5. Demonstr. Evang. c. 4. dicit, Filium adorari ut Deum. Quocirca, inquit, honore hunc (Filium) quoque ut Deum prosequi edocui sumus, quemadmodum, quæ nunc tractantur, prophetiæ declarant. R. juxta Eusebium, Filium honorari ut Deum, non quòd Deus sit verè & propriè, sed quòd sit imago Dei; vel si vis, honorari ut Deum, non propter se, quasi ipse verè & propriè Deus sit, sed propter Patrem, cujus est imago, & qui solus est verè & propriè Deus: sicut effigies Regis honoratur, non quòd Rex ipsa sit, sed quòd effigies sit illius, qui Rex est; vel, si vis, honoratur, non propter se, quasi ipsa Rex sit, sed propter hominem illum, qui Rex est, & cujus est effigies.

Unde, juxta eundem Eusebium, sicut, licet non solum Rex, sed etiam ejus effigies honoretur, non tamen honorantur duo, sed unus tantum honoratur, quia non sunt duo Reges, sed unus tantum, qui modò in se, modò in effigie tantum præsens est nobis, quique proinde modò in se, modò in effigie à nobis honoratur; ita, licet non solum Pater, sed etiam Filius adoretur ut Deus, non tamen adorantur duo, sed unus tantum adoratur, quia non sunt duo Dii, sed unus tantum est verè & propriè Deus, nempe Pater, qui modò in se, modò in Filio, tanquam in imagine, à nobis consideratur; & ita modò in se, modò in Filio, tanquam in imagine, à nobis adoratur.

Itaque, juxta Eusebium, sicut honoratio, quæ exhibetur effigiei Regis, respectiva est, & terminatur ad hominem, in quo solo residet majestas regia, propter quam per se honoratam honoratur Regis effigies, ita adoratio, quæ exhibetur Filio ut Deo, relativa est, & terminatur ad Patrem, qui solus possidet divinitatem, propter quam per se adoratam adoratur Filius, qui Patris, adeoque & ipsius divinitatis imago est. Unde, juxta eundem, quantumvis Filius adoratur, & adorari debeat ut Deus, pura creatura est; cum hæc adoratio sit tantum respectiva: neque magis verè & propriè Deus est, quia adorandus est ut Deus propter divinitatem patris, cujus imago est, quam verè & propriè Rex est Regis effigies, quia honoranda est propter regiam majestatem hominis, cujus est effigies.

Sed audiamus illum: sic enim post verba citata immediate prosequitur: *Ut enim alicujus Regis imago veneratione affici solet propter illum, cujus lineamenta expressa & similitudinem refert (ceterum: quamvis & imago Regis, & ipse Rex honore afficiatur, unus tamen erit, qui honoretur, non duo: non enim duo Reges, unus, primus & verus, alter, qui ipsa imagine sit expressus; sed unus in utroque non modo intelligitur, verum etiam nominatur atque honoratur) sic sane unigenitus quoque Filius, cum solus sit imago Dei invisibilis, merito propter eum, cujus fert similitudinem, & imago appellatur Dei invisibilis, & ab ipso Patre efficitur.* Nota obiter hanc vocem, *efficitur*. Græcum habet, *δευσιεται*, hoc est, fit imago & simulacrum Dei, & idcirco adorandus ut Deus modo explicato, hoc est, adoratione respectiva. Eusebius igitur tantam Patrem inter & Filium, quantam Regem inter & ejus effigiem, quoad substantiam, diversitatem constituit.

Dices, Eusebius verbis proximè subsequenter expressè dicit Filium esse naturam Deum, & naturam unigenitum Dei Filium; cum aliæ creature rationales, quæ per ipsum conditæ sunt, non possint esse Filii Dei, nisi per adoptionem illis accidentariam & adventitiam: unde divinæ appellationis honor illis accidentarius est & adventitius, atque ita & eo carere possunt, & eis non nisi improprie attribuitur. Quippe qui (Filius) tali existat & natura & essentia, indeque ex quo primum extitit, non acquisitionem, sed naturalem Patris imaginem referat. Quare idem natura Deus, & idem unigenitus Filius existit, non autem ut illi, qui extrinsecus assumuntur, adoptatus, quique adventitium divinæ appellationis honorem possident.

R. verba relata, si decerpantur ex textu Eusebii, & sumantur in sensu proprio & obvio, catholicam veritatem exprimere, & veram divinitatem atque filiationem Filio attribuire: at in sensu Eusebii, & relate ad ejus mentem, blasphemum & Arianum habere sensum. Itaque Eusebius nihil aliud vult, quam Filium non eodem modo Filium Dei & Deum esse, quo possunt esse aliæ creature rationales, per ipsum conditæ; quia non per extrinsecam assumptionem, & adoptionem, productioni rei, ejusque substantiæ superadditam & adventitiam, sicut illæ, sed vi productionis suæ, quæ est à solo Patre, & per propriam substantiam, exquisita quædam effigies Dei est, & consequenter Filius Dei est, & Deus aliquo sensu, quo nulla alia rationalis creatura, per ipsum condita, Filius Dei & Deus esse potest. Unde nulla alia, præter ipsum, creatura adoratur, aut adorari potest ut Deus.

Juxta Eusebium, Filius non adoptione, sed natura Filius Dei, & Deus est, non quia ejusdem est naturæ seu substantiæ cum Patre; sicut filius in humanis non adoptione, sed natura filius hominis est, & homo, quia ejusdem est cum patre naturæ seu substantiæ; sed quia per naturam suam, quantumlibet à patris substantia distinctam & diverfam, est tamen excellentissima quædam Patris expressio. Unde, juxta Eusebium, Filius non adoptione, sed natura Filius Dei & Deus est eo modo, quo creatura, à solo Patre producta, & producibilis, Filius Dei & Deus esse potest.

potest. Juxta Eusebium, Filius natura quidem, non adoptione, Filius Dei & Deus est, sed secundum quid, & cum addito removeniente veram rationem divinitatis, repræsentativè scilicet, & ut ita loquar, imaginativè: sicut effigies Regis v. g. natura Rex est repræsentativè, imaginativè & appellativè.

Dices. Eusebius ibidem sic loquitur: *Totum hoc sane causa erit, cur ipse quoque sit Deus, quod solus sit natura Dei Filius, & unigenitus appelletur, & quod usquequaque conservet ejus, qui solus est Deus, animatam, & vivam, & intelligentem imaginem, & in omnibus ipsi Patri assimilatam, & eam, que Dei ipsius substantia similitudinem præ se ferat.* Hac ergo de causa ipsum quoque, tanquam eum, qui solus Filius, & solus Dei imago sit, & ingenti ac principio carentis Patris essentia, virtutes secundum exemplum assimilationis indutus, & ab hominum artificiosissimo & scientissimo viæ designatore & auctore Patre ad amissum, & ad certam, exquisitamque assimilationem expressus, Deum merito divina appellant oracula.

R. Eusebium tot tamque magnificis verbis, quibus lectorum mentem perstringere nititur, non aliud tribuere Filio, quam excellentissimam quandam perfectionem & virtutum divinarum participationem, vi cuius, Patris, quem solum verè & propriè Deum esse, constanter asserit Eusebius, substantiæ exquisitissima est imago, animata quidem, vivens, & intelligens, sed exima, & quasi superficialia, atque diversæ omnino substantiæ à substantia, cuius est imago, & qua partibus infinitis minor est. Unde Filius, juxta Eusebium, Deus est, non quia substantiam habet divinam, sed quia substantiæ divinæ excellentissima quædam effigies est; & Filius est Patris, non quia Patris habet substantiam, sed quia paternæ substantiæ absolutissimam quandam præ se fert similitudinem, Quod est Filium non esse nisi repræsentativè, & quasi superficialiè Filium Dei, & Deum.

Dices. Imò Eusebius ibidem asserit unam esse divinitatem in Patre & Filio. R. Eusebius dicit unam esse divinitatem in Patre & Filio, sed non dicit esse eodem modo in utroque: asserit enim esse in Patre per identitatem, in Filio verò per similitudinem tantum & repræsentationem: sicut una est majestas regia in Rege, & ejus effigies, in Rege quidem subjectivè, in effigie verò repræsentativè, & quasi suppositivè, quatenus effigies Regis supponens pro Rege, supponit quoque pro regia majestate, quæ in eo residet; sicut etiam una figura est in homine, & in speculo ipsum repræsentante: in homine quidem, ut subjecto cuius est, & à quo possideretur realiter; in speculo vero, ut illum depingente, & oculis exhibente; vel si vis, in quo non est, sed tantum cernitur. Unde sic argumentor breviter, Filius eo modo Deus est, quo divinitatem habet. Sed juxta Eusebium non habet divinitatem, nisi repræsentativè, & quasi superficialiè. Ergo, &c.

Eusebius igitur censet Filium non magis propriè Deum esse, quam effigies Rex est, aut quam figura hominis, in speculo expressa, homo est. Item juxta eundem, sicut unus est verus Rex, qui in sua effigie intelligitur, nominatur, & honoratur; & sicut unus verus est homo, qui in se existit, & in imagine, expressa in speculo, cernitur; ita unicus verus est Deus, nempe Pater, qui per se ipsum sine principio, & sine generatione subsistit, per Filium autem consideratur tanquam per speculum & imaginem: quamvis hic Filius, quia speculum est & imago, in qua Pater consideratur, Deus quoque nominetur, & re ipsa sit aliquo sensu, quo nulla alia res creata Deus esse & nominari potest.

Addit Eusebius, Filium non esse Deum jure suo, sed quasi precariò, & ex pura liberalitate Patris. Qui autem hoc tantum modo Deus est, non nisi impropiè Deus est: precaria enim & emendicata divinitas non potest esse nisi divinitas participata, seu participatio veræ divinitatis, quæ participatio non potest non esse aliquid creatum. Cum igitur, secundum Eusebium, solus Pater sit Deus jure suo, secundum Eu-

sebius, solus Pater verè & propriè Deus est. Super est itaque, juxta eundem, ut Filius sit pura creatura.

Porro verba Eusebii sunt hæc: *Ipsam quoque . . . Filium Deum merito divina appellant oracula, ut una cum ceteris creaturis ad hanc quoque appellationis dignitatem à Patre liberaliter provectus sit, eamque acceperit quasi precariò, non autem ex proprio jure possidendam habuerit.* Namque ille quidem dat, hic verò accipit. Itaque suo jure unus ille est Deus, qui non ab altero accepit, ac proinde solus verus Deus. Hic autem à Patre habet, ut Deus sit, non quidem simpliciter, sed cum addito destruyente, tanquam Dei imago: utpote cum una in ambobus, juxta exemplum, divinitas intelligatur, in uno scilicet per identitatem, & in altero per imitationem & expressionem tantum; ita ut unus tantum sit Deus propriè, nempe Pater, qui per se ipsum sine principio, & sine generatione existat: per Filium autem, tanquam per speculum & imaginem consideretur.

Obi. 2. Lib. 1. contra Marcellum c. 9. reprehendit eos, qui ausi sunt Filium nominare creaturam, ipsumque dicere è non ente productum. Atque ideò, inquit, reprehendi nec immerito debent ii, qui ausi sunt illum creaturam nominare, ipsumque dicere è non ente, quemadmodum & ceteræ producuntur creaturæ, progeneratum. Nam qui, queso, ita esse potest Filius? qui Dei unigenitus Filius, si eandem cum reliquis creaturis naturam sortiatur? hoc enim pacto ipsorum potius esset frater, quam Filius Dei . . . Quisquis igitur post hæc testimonia progenitum illum de non entibus, & ex non ente productam affirmaverit creaturam, istum Filium; nomen ei nudum tantummodo largiri deprehenditur, re vera autem Filium esse, pernegare. Nam qui de non existentibus generatus est, is certe Filius Dei esse revera nequit: non magis, quam quidvis aliud creatum.

Et cap. sequenti sic prosequitur: *Qui secundum veritatem Dei Filius est, de illo, hoc est, de Patre genitus, quid mirum si & dilectus audiat & Patris sui unigenitus, ob quam ipsam causam & Deus fuerit? De Deo siquidem quid aliud gigni possit, quam quod ipsi per omnia sit simillimum? Condit equidem civitatem Rex: non autem gignit civitatem. Gignere verò Filium, non condere dicitur: artifex etiam constructor, nequaquam verò pater ejus dici debet, quod construxit; qui filii de se generati conditor non appellatur. Ad eundem modum universorum Deus, Filii sui Pater, mundi conditor, optimo jure & constructor appellatur.*

R. Hæc, quæ dicit his locis Eusebius, videlicet Filium non esse creaturam, nec de non entibus productum esse; & si creatura, aut de non entibus productus dicatur, non nisi nomine tenus Filium dici, & secundum veritatem Dei Filium esse; & à Patre genitum esse, non conditum; & quia à Patre genitus est, esse Deum; & Patri per omnia simillimum esse; & Patrem mundi conditorem, Filii verò Patrem; sicut Rex civitatis conditor est, non pater, filii verò pater, non conditor; hæc, inquam, omnia, si sincerè proferantur, & in sensu proprio, catholicum dogma exprimunt, & cum omnisio convertuntur. Unde propter illa dici posset Eusebius ad saniores mentem rediisse post Nicænam Synodum, si nihil obstaret aliunde.

At obstat 1. quod ait lib. 1. contra Marcellum c. 1. Apostolum dicentem Gal. c. 3. *Lex . . . per angelos ordinata in manu mediatoris. Mediator autem unus non est mediator: at Deus unus est;* nomine Mediatoris intelligere Filium ipsum, qui in ferenda lege Moisaica, Deum inter & Angelos medius steterit. Ex quibus probare intendit ipse Eusebius, Filium neque Angelum esse, neque Deum illum, qui super omnia, proindeque verè & propriè Deus est. Neque certè, inquit, natura rei patitur mediatorem de unoquoque definiri. Ideò non est unus alicujus iste (Filius,) sed medius necessario inter duos, ab utroque diversus, quorum statuitur mediator. Non est ergo existimandum, hunc (Filium) esse Deum illum, qui est super omnia

via Deus; nedum de numero Angelorum aliquem: sed medium utrorumque & mediatorem. Quippe cum inter Patrem suum & Angelos intercedat medius.

Obstat 2. quod dicit lib. 1. de Eccles. Theol. c. 11. non duos esse Deos, sed unum: *illum nimirum, qui solus principio caret; qui ingenuus; qui propriam a se possidet divinitatem; qui ipsi insuper Filio existendi causam, & taliter existendi dedit... quam ob causam nostrum ille (Filius) Deum esse docet Patrem, atque suum Deum, ubi loquitur: Vado ad Patrem meum, & Patrem vestrum; Deum meum, & Deum vestrum.* Et inferius: Non duos esse Deos, sed unum, nempe illum solum, qui nullum se superiorem habet; cui nullus alius causam subsistendi contulit; qui, ut suum peculium quoddam, deitatem inprincipiatam & ingeneratam cum monarchica potestate suprema possidens, Filium participem fecit suae vitae & divinitatis.

Eusebius igitur post Nicenam Synodum idem plane sentit, quod ante, de Patre & Filio. 1. Scilicet, solum Patrem esse Deum supremum, Deum super omnia, adeoque solum Patrem esse propriè ac simpliciter Deum: Deus enim verè & propriè est ens, quo nihil melius esse vel cogitari potest, & consequenter ens supremum & super omnia, ens monarchicam potestatem supremam possidens, cui proinde cetera omnia tanquam Domino subijciuntur. Unde juxta Eusebium consequenter loquentem, Filius Patrem suum esse Deum confitetur, adeoque & suum Dominum: quorum enim Pater Deus est, eorundem est Dominus; nec noster Dominus est, nisi quia noster est Deus.

2. Et ita Filium non esse, nisi Deum inferiorem & minorem, Deum secundum quid, & cum addito veram & propriam deitatis rationem removente; Deum, ut ipse Eusebius loquitur, tanquam imaginem Dei, hoc est, Deum repræsentativè, quatenus Pater in tam excellenti gradu cum vitæ ac divinitatis lux participem fecit, ut in eo cerni possit, tanquam in speculo ipsum integrè & perfectè, licet superficialitè tantum, exprimente; vel, si vis, tanquam in tabella depicta, aut statua, ipsum ad amissum referente. Non ergo post Nicenam Synodum respuit Eusebius; imò verò deterior evasit: nam lib. 7. Præpar. Evang. c. 15, dixerat Spiritum sanctum esse Deum, & lib. 3. de Eccl. Theol. c. 6. negat. *Spiritus, inquit, Paracletus, neque Deus, neque Filius. Quoniam non de Patre, perinde atque Filius, genitum accepit, & unus ex eorum consensu est, qui per Filium condebantur.* Unde superius eodem capite Spiritum sanctum ad creaturas relegat. *Solus autem Filius, inquit, paterna deitate honoratus, operatus fuerit, & produxerit subsistentia creata omnia, visibilia, invisibilia, atque adeo ipsum quoque Spiritum Paracletum.*

Redeo itaque ad ea, quæ hic pro Eusebio objiciuntur, & dico ab eo non in bono sensu & sincerè, sed veteratorie prolata esse. 1. Igitur reprehendit eos, qui dicunt Filium esse creaturam, quia nomine creaturæ vult ea tantum intelligi, quæ per ipsum Filium condita sunt, ut Angelos, hominem, &c. imò, ut ipse vult, Spiritum sanctum, quæque per Filium neque evecta sunt, neque evehi potuerunt ad eum perfectionis & excellentiæ gradum, ad quem ipse evectus est a Patre, & vi cuius est absolutissima quædam Patris imago, adeoque & Deus, tanquam imago Dei: vel, si vis, Eusebius reprehendebat eos, qui Filium creaturam esse dicebant simpliciter, & sine addito; quia sentiebat eum non esse creaturam, similem aliis creaturis; quia sentiebat eum esse creaturam Patris, nihil habentem commune cum aliis rebus per ipsum conditis, sed illis per omnia excellentem, nisi quod tam contingenter existeret, quam illa existunt. Eusebium postea imitatus Valens in Ariminensi Synodo exclamavit: *Si quis dixerit creaturam Filium Dei, ut sunt cetera creatura, anathema sit.*

2. Reprehendit eos, qui dicunt Filium non esse productum, sicut & cetera producuntur creaturæ;

non quia putat Filium esse de substantia Patris, & ita unam esse Filii & Patris substantiam; sed quia si Filius productus esset non ente, sicut & cetera creaturæ producuntur; cum cetera creaturæ non sint ex Patre, sed per Filium, Filius non esset ex Patre, & sic nec esset, nec posset esse Filii natura, seu vi productionis sui, sed solum esse posset per adoptionem, & extrinsecam assumptionem, ut cum ipso Eusebio loquar, quomodo aliæ creaturæ intelligentes, per ipsum conditæ, possunt esse filii Dei, & ita adventitium divinæ appellationis honorem possidere. Hoc sensu, qui Eusebii est, Valens in Ariminensi Synodo dixit: *Si quis dixerit de nullis extantibus Filium, & non de Deo Patre, anathema sit.* Sed ad aliam solutionem.

A pud Hieron. 1016.

Nota. Eusebius per illud, esse de non ente, esse de nullis extantibus, idem intelligebat, ac per istud, esse ex nihilo causæ efficientis & producentis. Unde non solum de Filio, sed etiam de cæteris, per Filium conditis, negabat, quod essent de non ente, quod essent de nullis extantibus, quia repugnat aliquid, cuius scilicet essentia non sit actu existere, esse sine principio ipsum producente. Filius itaque, juxta Eusebium, nec est, nec esse potest de non ente, qui nec est, nec esse potest, nisi producatur à Patre. Item aliæ res creatæ non sunt, nec esse possunt de non ente, quia nec sunt, nec esse possunt, nisi saltem à Filio producantur. Filius non est de nullis extantibus, qui à Patre producitur. Item aliæ res creatæ non sunt de nullis extantibus, quia producuntur à Filio.

Audiamus Eusebium lib. 4. Demonstr. Evang. c. 1, ubi dicit Patrem, quasi materiam quandam, atque essentiam generationis constitutionisque universi, suum consilium, semperque potentiam prætulisse, ut nulla iam ratione dici possit, de nihilo esse quicquam eorum, quæ sunt; neque enim esse quidpiam potest ex eo, quod ipsum non sit. *Quomodo enim id, quod non est, alteri, ne sit, causa erit?* Juxta Eusebium, de nihilo, seu de non ente nihil esse potest, quia quod non est, non potest esse causa efficiens. Ergo esse de non ente, seu de non extantibus, Eusebio idem est, ac accipere esse ab eo, quod non est, seu produci à causa non existente. Negabat igitur Filium esse de non extantibus, non quia volebat esse de Patris substantia, ipsum constituyente per identitatem cum proprietate relativa filiationis, sed solum quia volebat eum productum à Patre præexistente: sicut negabat alias creaturas esse de non extantibus, non quia volebat eas esse de substantia Filii, ipsas componente, sed solum quia volebat eas produci præexistente Filio.

Ex his advertet, Eusebium non contradicere Ario, affirmanti Filium esse de non extantibus: Arius enim cum anathematizantibus eum Catholicis, per, *esse de non extantibus*, idem intelligebat, ac per, non esse ex aliquo subjecto, vel quasi subjecto existente, & componente, vel constituyente. Nam Arius inter & Catholicos quæsitio esse non potuit, utrum Filius productus esset à principio non existente, sed utrum Filius productus esset de substantia Patris, ipsum constituyente: neque Arius adeò insanus fuit, ut Filium assereret à principio non existente; sed asserendo Filium esse de non extantibus, solum negabat eum esse de substantia Patris, & consequenter, unam esse Patris & Filii substantiam. Arius igitur, asserendo Filium de non extantibus, solum negabat ipsum constitui in suo esse per ipsammet Patris essentiam. Eusebius verò, negando Filium esse de non extantibus, solum asserbat Filium productum esse à Patre præexistente. Ariani autem postea, quod notandum est, aliquando cum Ario dixerunt Filium esse de non ente, cum id impune potuerunt; aliquando cum Eusebio negarunt Filium esse de non ente, cum illudendum erat Catholicis; & hoc fecerunt sine hæresis suæ dispendio.

3. Eusebius dicit Filium secundum veritatem esse Filium Dei, non quia eandem cum Deo naturam haber, sed quia à Patre productus est ad eximiam quandam naturæ divinæ similitudinem.

4. Dicit Patrem esse mundi conditorem, Filii vero Patrem, non quia substantia Patris diversa est à mundi substantia, & eadem cum substantia Filii; sed quia, 1. Pater Filium per se, mundum vero per Filium produxit. 2. Mundus specialissimam illam non præfert Patris similitudinem, quam præfert Filius.

5. Denique, etiam si loco citato Eusebius Filium Patri per omnia simillimum diceret, ut placet Latino Interpreti, adhuc intelligendus esset de extrema & superficiali similitudine omnium perfectionum divinarum, quæ similitudo non tollit, sed potius infert diversitatem substantiarum, quarum una est similitudo seu effigies alterius. Sed addo Eusebium hic minimè dicere Filium Patri per omnia simillimum: nam Græcum habet, *ὁμοιωτάτους*, quod non significat, per omnia simillimum, sed, assimilatum; ad rei alicujus similitudinem expressum, effectum, ut est figura, effigies, simulacrum. Unde *ὁμοιωτα*, *ὁμοιωσις*, idem significant, ac similitudo, figura, effigies, simulacrum; & qui rerum simulacra effingit, Græcè dicitur *ὁμοιωτής*. Ex quibus manifestum est Eusebium nihil aliud velle, quam Filium esse Patris imaginem, effigiem, vel simulacrum quoddam, vivens, intelligens, per se existens, & diversæ planè substantiæ à substantia divina, cujus tamen perfectiones omnes modo quodam excellentissimo exprimit, & repræsentat.

Obi, 3. Eusebius in Nicæno Concilio subscripsit Symbolo, in quo Filius Patri consubstantialis dicitur. R. 1. Invitum subscripsisse, & quia sibi malè mettebat ab Imperatore, quem videbat ex animo amplecti, ut par erat, pluralitatis judicium. Itaque aulicus homo, qui antea, ne causa fidei mutilaretur, demoni sacrificaverat, ut sacrificatorum se promiserat; tunc, ne gratiam Imperatoris amitteret, & exilio mulcetur, Symbolum subscripsit, & specie tenus in Consubstantialia consensit. Dico, specie tenus, Nam R. 2. illum consensisse in Consubstantialia, non in proprio sensu, sed in alieno sumptum.

Patet ex ejus ad Cæsarienses suos epistola, in qua refert varios sensus, juxta quos ipse testatur se subscripsisse, & quorum nullus est genuinus vocis sensus, quem Synodus amplexa est. Sensus enim illi, secundum quos subscripsisse se affirmat, sunt, 1. Quod Filius quidem sit ex Patre, sed non tanquam pars ipsius Patris. 2. Quod non sit factura his, quæ per ipsum facta sunt, similis; sed longe præstantioris, quam reliquæ creature, sit substantia. 3. Quod hoc, Consubstantialia esse Patri, nihil aliud significet, quam Filium Deum nullam cum creaturis, ab ipso factis, similitudinem habere; sed solius Patris, à quo genitus est, per omnia similem esse, nec ex alia quadam hypostasi, aut substantia, sed ex Patre esse, hoc est, ut intelligit, à Patre productum esse.

His autem sensibus, in quibus tantum à Patribus Concilii Consubstantialia intellectum esse, mentitur, tam apertè ostendit se Arianum, ut in hoc probando, superfluum sit hæc. Nec difficultatem aliquam parere possunt hæ voces, *per omnia similem*, quia ex antecedentibus manifestum est, Eusebium illas non accipere in sensu obvio, nec alio sensu eas de Filio dicere, quam dici possunt de effigie, vel statua aliqua, hominis alicujus externam speciem integrè & perfectè præferente.

Porò dixi Eusebium mentiri: nam, ut testatur S. Athanasius, qui testis oculatus fuit, Consubstantialia à Nicænis Patribus adhibitum est, ad significandum Filium esse genuinum Patris fœtum, adeoque esse de substantia Patris, ipsum scilicet intrinsecè per identitatem constituentem cum proprietate relativa filiationis: ita ut Pater, gignendo Filium, suam ei substantiam, non quidem per divisionem, vel abscissionem, vel qualemcumque aliam mutationem, ut contingit in generationibus corporeis; sed eo modo, quo substantia spiritalis, indivisibilis, inalterabilis communicari potest, communicet, adeoque

communicet totam, absque ulla sui passione, vel alteratione, ac proinde Filius per generationem à Patre accipiat totum quod est, præter esse Patrem. Unde Filius vi natiuitatis suæ, est unus cum Patre verus & super omnia Deus, unum rerum omnium conditarum principium.

Se non Symbolum modò, sed etiam anathematissimum subscripsisse, refert Eusebius in eadem epistola; ubi subscriptionis suæ rationem reddens, Symplicianam suam prodit. Nam dicit se damnas, 1. Illud, *de non extantibus factus est*, quia hic modus loquendi novus erat, nec usuratus, nec in sacris litteris contentus. 2. Illud, *fuit aliquando tempus, cum non esset*, tum propter rationes allatas, tum quia priusquam actu gigneretur, potentia erat in Patre, ingenua quadam ratione: cum Pater semper sit Pater (saltem potentia) Rex item semper, atque servator; & omnia sit potentia, semperque eodem modo ac similiter se habeat. Quam rationem absurdissimam non veretur acceptam referre Imperatori. 3. Illud, *priusquam gigneretur, non erat*; cujus hanc subijcit rationem, eo quod apud omnes in concessio sit, illum esse Filium Dei ante corporalem natiuitatem, hoc est, antequam ex Maria Virgine homo nasceretur.

ARTICULUS X.

Utrum de divinitate Verbi rectè senserint Episcopi Omæusiani, quos Semi-arianorum nomine notat S. Epiphanius.

RESPONSIO.

DE divinitate Verbi catholicè senserunt Omæusiani Episcopi, ut Basilii Ancyranus, Sylvanus Tarcensis, Eleusius Cyzicenus, Georgius Laodiceus, Eustathius Sebastenus, & alii quàm plurimi ejusdem factionis Episcopi.

§. I.

Prob. Resp. Ex formula Antiochena, in encaniis edita, quam, sicut & Philippopolitanam, primamque Sirmienlem, ut suam agnoscunt Basilii Ancyranus, & alii Episcopi Omæusiani, in Synodica epistola Ancyranæ Concilii, ab eis contra Eudoxium, & secundæ Sirmienensis formulæ Authores celebrati.

In illa autem Antiochena formula sic loquuntur: *Credimus in unum Deum Patrem . . . & in unum Dominum Jesum Christum, Filium ipsius unigenitum, Deum per quem omnia, qui generatus est ex Patre, Deum de Deo, totum ex toto, unum ex uno, perfectum de perfecto, regem de rege, dominum de domino, verbum, sapientiam, vitam, lumen verum, vitam veram, immutabilem & inalterabilem deitatis, substantiam, voluntatis, potentiam, & gloria Patris absque omni dissimilitudine imaginem*. Quæ verba, si in proprio & germano sensu accipiantur, uti accipi debent, cum nulla sit ratio, ea sinistrè interpretandi, & in alienum sensum detorquendi, consentitur Filium esse verè & propriè Deum, deitate, substantia, potestate, & gloria Patri parem.

Sed audiamus S. Hilarium verba laudata interpretantem loco citato. *Omnis superior sermo, inquit, in nullo Patrem & Filium essentie ac naturæ diversitate discrevit. Ubi enim dicitur, Deum de Deo, totum ex toto, non ambigitur totum Deum ex toto Deo natum. Nam & Dei de Deo natura non differt; & totus ex toto in iis est ipse, quibus Pater est. Unus ex uno, passiones humani partus & conceptionis excludit; ut dum unus ex uno est, non aliunde, nec diversus, aut alius sit (hoc est, alterius naturæ) qui est unus ex uno, perfectus à perfecto. Non differt præter originis causam ab innascibilitate natiuitas; cum perfectio utriusque non differat. Rex de Rege. Non admittit uno atque eodem nomine potestas connumerata dissimilitudinem potestatis.* Dominum

Apud Epiph.
hæc 7.

Apud Athan.
l. de Syn.

Apud Hilari.
lib. de Syn.

num de Domino: Dominus quoque aequatur in Domino: nec recipit differentiam confessam in utroque sine diversitate dominatio.

Illud verò, quod post multa alia subiectum est, inconvertibilem & immutabilem divinitatis, & essentiae, & virtutis & gloriae incommutabilem imaginem, absolutum est. Nam ex Deo Deus, ex toto totus, ex uno unus, & ex perfecto perfectus, & ex Rege Rex, & ex Domino Dominus, cum in ea omni divinitatis gloria, atque natura, in qua Pater permanet, natus quoque subsistat & Filius, etiam hoc ex paterna substantia habet, ne demutabilis fiat. Non enim in eo nascente, ea, de qua natus est, demutata natura est: sed inde mutabilem essentiam natus obtinuit ex inde mutabilis auctoritate naturae. Nam quamvis imago est, tamen incommutabilis est imago (non commutata in eo scilicet per dissimilitudinem paternae essentiae, ex qua est genitus, natura) quia in eo imago paternae essentiae nascitur.

Hactenus S. Hilarius, qui ex verbis formulae laudatis luculenter probat Authores formulae omnem omnino à Patre & Filio in potestate, gloria, deitate, & essentia diversitatem removere, nec aliam eis disparitatem relinquere, quam quod unus ingenitus est, alter verò genitus, adeoque Filium in omnibus Patris aequalem esse, excepta innascibilitatis prerogativa, & consequenter verum & super omnia Deum. Cum autem dicit illud, inconvertibilem & immutabilem divinitatis, &c. imaginem, absolutum esse, seu catholicam de Verbi divinitate veritatem plane evincere, quid dicturus esset, si integrum haberet exemplar, & cum Athanasio legeret, inconvertibilem & immutabilem divinitatis, &c. imaginem absque omni dissimilitudine? quae postrema verba omnem omnino tollunt praevaricationem, & Filio perfectam cum Patre aequalitatem in natura & essentia clare asserunt: cum per se manifestum sit, nulli, qui Deo inferior & minor sit in natura & essentia, competere posse, ut sit incommutabilis imago Dei absque omni dissimilitudine.

Dices, Authores praefatae formulae vocant Filium primogenitum omnis creaturae. R. Authores praefatae formulae loquuntur post Apostolum, qui Coloss. c. i. loquens de Filio, ait: *Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturae; quoniam in ipso condita sunt universa in caelis & in terra.* Sensus autem Apostoli est, qui est imago Dei, ante omnem omnino creaturam, utpote ab aeterno genitus, adeoque omni omnino creatura praestantior, & antiquior; unde per ipsum condi potuerunt, & re ipsa condita sunt universa in caelis & in terra. Ab hoc autem Apostoli sensu non recedere praefatae formulae Authores, clarum ex eo est, quod Filium asserant incommutabilem & inalterabilem deitatis, substantiae, virtutis & gloriae Patris imaginem, absque omni dissimilitudine.

Confirmatur. Ex S. Hilario, apud quem sic legitur in formula: *Primum editum totius creaturae, qui semper fuit in principio apud Deum Verbum Deus.* In quae verba sic habet ipse Hilarius: *Jam verò cum primus editus esse totius creaturae docetur, & ipse ille semper fuisse in principio apud Deum Verbum Deus dicitur, dum primus editur, natus fuisse ostenditur; dum semper fuit, nec tempore separatur à Patre, proindeque Patri coaeternus, & Synaidios asseritur.* Nec dic hanc vocem, *semper*, non legi apud Athanasium, & Socratem; nam apud utrumque habetur aequivalens, cum dicitur, *Primogenitum omnis creaturae, eundemque in principio apud Deum Verbum Deus esse, quemadmodum in Evangelio dictum est.* Nam, in principio, pro, semper, &, ab aeterno, in Evangelio sumitur.

Dices, Praefata formulae Authores dicunt in ea, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum esse quidem per substantiam tria, per consonantiam verò unum. At si sunt unum tantum per consonantiam, habent distinctas & diversas substantias. Ergo, &c. Difficultatem hanc proponit S. Hilarius his verbis: *Minus forte expresse videtur de indifferenti dissimilitudine Pa-*

tris & Filii fides hac locuta esse, maxime cum de Patre & Filio & Spiritu sancto ita senserit significatam in nominibus, propriam uniuscuiusque nominatorum substantiam & ordinem & gloriam, ut sint quidem per substantiam tria, per consonantiam verò unum.

Ad huius autem difficultatis solutionem observat, Antiochenam Synodum, adversus Sabellianam haeresim, quam à Marcello Ancyranum instauratam fuisse aiebant, convocatam fuisse; tum respondet his verbis: *Volens congregata sanctorum Synodus impietatem eam (Sabellianam) perimere, quae veritatem Patris, & Filii, & Spiritus sancti nominum numero eluderet; ut non subsistente causa uniuscuiusque nominis, triplex nuncupatio obtineret sub falsitate nominum unionem, seu confusionem, & Pater solus atque unus idem atque ipse haberet & Spiritus sancti nomen, & Filii: idcirco tres substantias esse dixerunt, subsistentium personas per substantias edocemes, non substantiam Patris & Filii diversitate dissimilis essentiae separantes. Quod autem dictum est, ut sint quidem per substantiam tria, per consonantiam verò unum, non habet calumniam: quia connominato Spiritu, id est, Paracleto, consonantia potius quam essentia per similitudinem substantiae praedicari convenit unitatem.*

Respondet itaque S. Hilarius, Homœusianis Episcopos hic non tres essentias, seu naturas, sed tres substantias, tres personas definire contra novos Sabellianos, asserentes Patrem, Filium, & Spiritum sanctum esse unicam & solitariam rem, per se subsistentem, trinominem. Bonitas huius responsionis demonstratur ex eo, quod Græcum habeat: *ὅτι τὴν ἑκάστην φύσιν*. At Omœusiani Episcopi per hypostasim intelligebant, & significabant substantiam, seu personam; per *usam* verò, substantiam, essentiam, naturam. Cujus rei testem habemus S. Epiphanium, vel potius Basilium Ancyranum. *Verum, inquit, ne quem hypostasim appellatio ipsa perturbet. Ob id enim hypostases ab Orientalibus usurpantur, ut personarum proprietates subsistentes, existentesque declarent.*

Addit S. Hilarius, illud, quod Omœusiani dicunt, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum unum esse per consonantiam, non habere calumniam, quia, Spiritu sancto cum Patre & Filio connominato, unitatem consonantiae trium personarum inter se potius, quam essentiae unitatem, conveniebat per substantiae similitudinem directè & expresse praedicari, eo quod scilicet in tribus personis unitas consonantiae facilius intelligitur, & recipitur, quam unitas essentiae, & recepta unitate consonantiae, consequenter recipiatur essentiae unitas.

His subijcio illud, quod ab Homœusianis hic dicitur, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum esse hypostasim tria, unum verò per consonantiam, calumniam non habere; tum quia non dicunt, illos esse unum per consonantiam tantum; tum quia non opponunt unitatem consonantiae unitati essentiae, sed unitati substantiae & personalitatis; tum quia unitas consonantiae per se non excludit, nisi unitatem substantiae; quatenus, propriè loquendo, non unius secum, sed plurium est inter se consentire; & in divinis unitas consonantiae connexa est cum unitate essentiae. Nam tres personae divinae sunt essentialiter unum consonantia, quia essentialiter est una illorum voluntas, & essentialiter est una illorum voluntas, quia una est illorum essentia & natura.

Dices adhuc. Sic loquuntur in sua formula Antiocheni Episcopi: *Dominus noster discipulis praecepit, dicens: Ite, & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti; Patris, inquam, verè Patris, & Filii verè Filii, & Spiritus sancti revera Spiritus sancti: ita ut haec vocabula non sint nuda, & sine re vocabula; sed quae accurate exprimant propriam uniuscuiusque personam, ordinem, ac gloriam.* At si Pater, Filius, & Spiritus sanctus propriam habent gloriam, alia est gloria Patris à gloria Filii, & alia gloria Filii à gloria Spiritus sancti; atque ita alia est essentia Patris ab essentia Filii, & alia essentia Filii ab essentia Spiritus sancti.

R. An-

Apud Socr.
l. i. c. 10.

ibid.

ibid.

R. Antiochenſes loqui de gloria notionali. *Nota.* Duplex in Deo diſtinguenda eſt gloria, eſſentialis ſcilicet, & notionalis. Gloria eſſentialis una eſt realiter ſed virtualiter multiplex, & communis tribus Perſonis. In eo autem conſiſtit, quod Deus ſit ens ſupremum, increatum, æternum, immenſum, & omnipotens, rerum omnium principium, &c. Quæ omnia per ſe ipſam eſt eſſentialiter una & ſimpliciſſima trium perſonarum eſſentia, ſeu ſubſtantia.

Gloria notionalis non una, ſed multiplex eſt realiter: alia enim realiter eſt gloria notionalis Patris, alia Filii, & alia Spiritus ſancti; & unaquæque perſona propriam habet gloriam notionalem, realiter diſtinctam & diverſam à gloria notionali alterius perſonæ. Sic gloria notionalis Patris eſt, quod ſit ingeneratus; quod generet Filium unius & ejusdem ſecum ſubſtantia; quod producat Verbum per ſe ſubſiſtens; quod producat imaginem ſui, per ſe exiſtentem, & ſibi conſubſtantialem; quod intelligendo producat ſuppoſitum divinum, ſibi deitate, potentia, majeſtate, & eſſentiali gloria æquale.

Gloria notionalis Filii eſt, quod procedat per viam intellectus; quod accipiat naturam divinam cum ſecunditate eam ulterius communicandi; quod ſit Verbum per ſe ſubſiſtens; quod ſit imago Dei inviſibilis, ſplendor gloriæ & figura ſubſtantia ejus, nulla planè ratione diſtrens. Gloria denique notionalis Spiritus ſancti eſt, quod procedat per viam amoris; quod vi proceſſionis ſue primò & per ſe ſit amor, quo Pater & Filius ſe mutuo comprehenſive diligunt; quod ſit amoris illius terminus, per ſe exiſtens, & conſubſtantialis Patri & Filio. Multiplices autem glorias illas ſignificant vocabula Patris, Filii, & Spiritus ſancti; adeoque vocabula illa non ſunt nuda, & ſine re vocabula; ſed ſicut diſtinctas & diverſas perfectiones notionales, ita & diſtinctas & diverſas realiter perſonas, earumque realem ordinem exprimunt; realem, inquam, ordinem, vi cujus una perſona prima eſt realiter, alia ſecunda, & alia tertia; una quidem prima, quia Pater, alia ſecunda, quia Filius, & alia tertia, quia Spiritus ſanctus eſt.

§. I. I.

Prob. Reſp. Ex Pſeudo-Sardicenſi, & prima Sirmienſi formula, in quarum utraque habetur hic anathematismus: *Eos autem, qui dicunt, de nullis extantibus Filium, vel de altera ſubſtantia, & non ex Deo; & quod erat tempus, vel ſeculum, quando non erat, alienos ſcit ſancta & catholica Eccleſia.* Quo anathematismo Orientales, interprete S. Hilario, deſignunt Filium eſſe Patri coæternum, & de ipſamet Patris ſubſtantia, ipſum ſcilicet conſtituente per identitatem cum proprietate relativa filiationis, quæ à Patre producit. Unde neceſſariò ſequitur, unam & eandem eſſe naturam & eſſentiam Patris & Filii, in duabus perſonis ſubſiſtentem.

Brevibus, inquit S. Hilarius, expoſitio fidei huius ſed abſolutiſſimis uſa eſt definitionibus. Nam condemnans eos, qui de non extantibus eſſe Filium dicerent, originem ei non ceptam, ſed manentem dedit. Ac ne hæc origo ejus, ex qua natus eſt, manens, alia potius, quam Dei, intelligeretur eſſe ſubſtantia; etiam eos blaſphemos pronunciat, qui ex alia aliqua ſubſtantia, & non ex Deo, Filium natum eſſe loquerentur: atque ita cum non ex nihilo ſubſiſtit, neque aliunde, quam ex Deo, quod eſt, exiſtit, non poteſt ambigi, in his natus eſſe, quæ Dei ſunt; quia neque de non extantibus, neque de alia, quam de innſcibili Patri & æterna ſubſtantia, unigenita Filii generatur eſſentia, hoc eſt, ipſe Filius, qui unigenitus eſt, generatur. Reſpuit verò & intervalla temporum, & ſeculorum, ut qui per naturam non differt, non poſſit ſeparabilis eſſe per tempus.

Itaque ex laudato anathematismo ſic & quidem rectè argumentatur Hilarius. Orientales damnant eos, qui dicunt Filium eſſe de non extantibus, hoc eſt, Filium eſſe de nihilo ſubſtantia manentis, & exiſtentis ratione prius, quam ſit ipſe Filius: ſimiliter damnant eos, qui dicunt Filium eſſe de ſubſtantia alia à

ſubſtantia divina. Secundum illos igitur ſuper eſt, ut Filius ſit de ſubſtantia divina, ſeu de ſubſtantia Patris. Nam ſi Filius eſt de ſubſtantia, ratione prius manente, ſeu exiſtente, & non eſt de ſubſtantia alia à Patris ſubſtantia, manente eſt, illum eſſe de ſubſtantia Patris.

Ex his autem ulterius inferit S. Hilarius, ſecundum Orientales, omnia, quæ Patris ſunt, inſeparabiliter habere Filium, præter eſſe ingeneratum, cum ſint in eſſentia prorsus indifferentes, & duratione pares. *Non eſt*, inquit, *de non extantibus (Filius) ut ei extans origo ſit. Non eſt extans ei ad originem ſubſtantia aliqua alia, niſi ſola, quæ Dei eſt, ut in eo nihil aliud natum eſſe poſſit, quam omne quod Dei ſit; quia non ex nihilo extans, aliunde non ſubſiſtit. Non differt in tempore: ut cum Patre ſit intemporalis & Filius. Inſeparabilia itaque inter innſcibilem Patrem & unigenitum Filium cuncta ſunt, quos in tempore pares ipſa illa unius tantum paternæ exiſtentis, ex qua natiuitas ſumitur, indifferentia in nullo diſcernat eſſentia.*

Præterea, in prima Sirmienſi formula Omœuſiani dicunt in ſecundo anathematismo: *Si quis Patrem & Filium duos dicit Deos, anathema ſit.* Et in tertio: *Si quis, unum dicens Deum, Chriſtum autem Deum ante ſecula Filium Dei obſecutum Patri in creatione omnium, non conſtituit, anathema ſit.* His autem duobus anathematismis ſimul junctis, Omœuſiani manifeſtè remonent à Patre & Filio diſtinctionem & diverſitatem eſſentia. Nam ſi uterque Deus eſt, & tamen non ſunt duo dii, reliquum eſt, ut ſint unus Deus, adeoque ut una ſit, & planè indifferens utriusque eſſentia. Ubi enim unus eſt tantum Deus, ibi neceſſe eſt unam tantum eſſe divinam eſſentiam. Et cum hoc nomen, Deus, eſſentiam ſignificet, ubi irreligioſum eſt hoc nomen, Deus, multiplicari, ibi quoque multiplicari eſſentiam impium eſt.

Ita diſcurrit S. Hilarius in anathematismos illos. *Rerum nobis abſolutam intelligentiam ipſa illa nominis religioſa perfectio tribuit. Cum enim in damnatione ſit, Patrem & Filium duos Deos dicere; & rurſum anathema ſit, Filium Deum negare: ſubſtantia diverſa alterius ab altera opinio in prædicandis diis duobus excluditur. Non enim eſt alia, præter illam Dei Patris, ex qua Dei Filius Deus intemporalis eſt natus, eſſentia. Nam cum neceſſario Deum Patrem conſtituimus, & abſolute Chriſtum Dei Filium Deum predicamus, & inter hæc duum Deorum ſit irreligioſa conſeſſio: non poſſunt, ſecundum naturæ indifferentiam & nomen indifferens, non unum eſſe in eſſentia genere, quorum eſſentia nomen non licet eſſe niſi unum.*

Dices. Sirmienſes ſic ajunt anath. 25. *Si quis nolente Patrem, natum dicat Filium, anathema ſit. Non enim nolente Patre, coactus Pater, vel naturali neceſſitate ductus, cum noller, genuit Filium: ſed mox ut voluit, ſine tempore, & impaſſibiliter ex ſe eum genitum demonſtravit.* R. eodem anath. 24. dicere: *Si quis voluntate Dei, tanquam unum aliquid de creatura, factum dicat Filium, anathema ſit.* Quibus verbis deſiniunt, generationem Filii non eo modo liberam fuiſſe Patri, quo ei libera fuit productio creaturatum; adeoque falſum eſſe, quod ſicut potuit pro arbitrio creaturas producere, vel non producere, ita Filium generare, vel non generare, pro arbitrio potuerit. Unde ſequitur generationem Filii Patri fuiſſe neceſſariam. Ac ut oſtendant neceſſariam non fuiſſe modo, qui ſit indignus Deo, & tali neceſſitate, qualem v. g. mulier patitur, cum abortum facit, anath. 25. dicunt: *Si quis nolente Patre, &c.*

Potè his duobus anathematismis Filium à creaturæ conditione prorsus ſeparant, eumque ut genuinum ac perfectiſſimum Patris ſectum agnoſcunt, cum docent & productionem ejus minimè contingentem, & liberam Deo fuiſſe, & Patrem, lubentem ac nulla vi coactum, ſine tempore, proindeque ab æterno, & impaſſibiliter eum ex ſe, ſeu ex ſubſtantia ſua genuiſſe, non ut abortivum, & naturale quoddam excrementum, ſed ut numeris ſuis abſolutiſſimum, atque ab æterno maturum partui fructum.

Ana-

A. u. d. Hilarij.
lib. de ſyn.

Ibid. u. 35.

Ibid. n. 40.

Ibid. m.

Ibid. n. 41.

Anathematismum 24. paulò aliter, & ad ejus Auctorum mentem omnino appositè interpretatur S. Hilarius. Itaque secundum Sirmienfes, interprete S. Hilario, Filius voluntate Dei factus non est, tanquam unum aliquid de creatura, quia creatura non existunt, nec tales existunt, nisi quia Deus eas voluit existere, & tales existere: cum enim liberè à Deo productæ sint tam ex nihilo subjecti, quam ex nihilo sui, & ita à Deo non sint productæ ex substantia aliqua præexistente, quæ eas esse, aut tales esse exigeret, quod sint, & tales sint, hoc totum debent voluntati Dei, qui potuit eas producere, vel non producere, tales vel alias producere.

Filius verò, qui productus non est de non extantibus, sicut creaturae producuntur, sed natus est de substantia Patris, quod subsistat, & talis subsistat, qualis Deus Pater subsistit, hoc debet, non voluntati Dei, sed origini, seu nativitati; atque subsistit, & talis subsistit, qualis & Deus Pater est; non quia Pater voluit, sed quia cum de substantia sua genuit. Omnibus creaturis, inquit S. Hilarius, substantiam voluntas Dei attulit: sed naturam Filio dedit ex impassibili ac non nata substantia perfecta nativitas. Talia enim cuncta creata sunt, qualia esse Deus voluit: Filius autem natus ex Deo, talis subsistit, qualis & Deus est. Nec dissimilem sui edidit naturam naturam: sed ex substantia Dei genitus, nature secundum originem attulit, non secundum creaturas, voluntatis essentiam. Filius, quia de substantia Dei genitus est, talem essentiam & naturam habet, qualem exigit essentialiter ejus origo, adeoque ipsammet essentiam & naturam divinam habet: creatura verò, quia ex non extantibus liberè à Deo productæ sunt, talem essentiam & naturam habent, qualem eas habere decrevit voluntas divina, quod exactè verum est de creaturis, non specificè, sed genericè consideratis. Hinc creaturae contingentem tantum, & nullo pacto necessariam, ac proinde essentia divinæ dissimilem essentiam habent.

Dices. Sic loquuntur Sirmienfes anath. 17. Si quis Dominum & Dominum, Patrem & Filium duos dicat Deos, anathema sit. Non enim exæquamus vel comparamus Filium Patri, sed subjectum intelligimus. Neque enim descendit in Sodomam sine Patris voluntate; neque pluit ex sese, sed à Domino, auctoritate scilicet Patris; nec sedet in dextera à semetipso, sed audit dicentem Patrem: Sede ad dexteram meam. Hæc difficultas superius jam soluta est. Itaque Respondeo breviter, Sirmienfes non exæquare, aut comparare Filium Patri, quia non dicunt duos ingenitos, sed unum ingenitum, nempe Patrem; & alterum genitum, nempe Filium; sicque Patrem Filio superiorem faciunt ingenti prærogativa, quæ perfectio, non essentialis, sed notionalis est. Unde quantumvis ingenti ratio emineat censetur rationi geniti, adhuc Filius Patri par esse potest, & est in omnibus essentialibus, adeoque adhuc Filius Patri par esse potest, & est in deitate. Ergo non obstante inæqualitate illa notionali, quam Patrem inter & Filium statuere videntur Sirmienfes, Filius adhuc Deus est, & tam Deus est, quam Pater.

Subjectio autem, quam Filio ad Patrem attribuunt Sirmienfes, cum Filium dicant esse Regem de Rege, Dominum de Domino, Deum de Deo, & unum esse cum Patre Deum, non est subjectio creaturae ad creatorem, aut servi ad herum, aut inferioris & minoris ad dignitatem & maiestatem superiorem; sed est voluntaria pietatis ac religionis subjectio, qualem in humanis ad patrem habere potest filius, qui sui juris est, & patri tam in moralibus quam in naturalibus bonis æqualis. Unde in divinis Filius cum tali subiectione adhuc intelligitur in omnibus essentialibus Patri par esse: imò cum talem subiectionem non habeat, nisi quia Filius est, cum tali subiectione necessariò intelligitur esse de substantia Patris, Patri in essentia perfectè similis esse, imò & unam cum ipso habere naturam, atque ita ei in deitate, potestate, maiestate, cæterisque attributis absolutis æqualis esse, & unus cum illo Deus.

Hanc doctrinam tradit S. Hilarius, in allegatum anathematismum differens. Pietatis subjectio, inquit, non est essentia diminutio, nec religionis officium degenerem efficit naturam: cum per id, quod cum & innascibilis Pater Deus est, & unigenitus Filius Dei Deus est, Deus tamen unus sit, & subjectio Filii doceatur & dignitas, dum & ipsi illi nomini Filius nuncupandus subicitur: quod cum Dei Patris sit, tamen sibi ex natura sit nomen. Habens nomen, sed ejus cuius & Filius est, sit Patri & obsequio subjectus, & nomine, ita tamen, ut subjectio nominis, proprietatem naturalis atque indifferentis restetur essentie. Interprete igitur S. Hilario, per subiectionem illam, quam Sirmienfes attribuunt Filio, non degenerat Filius, nec minuitur ejus essentia, quia, ea non obstante, Filius cum Patre unus Deus est. Imò Filii summam importat dignitatem; cum hac ratione Patri subjectus esse non possit, nisi is, qui in perfectam similitudinem & unitatem naturæ & essentie ab eo procedit.

§. III.

Prob. Resp. Ex Ancyranæ Synodo, ab Omœusianis contra Anomæos ann. 358. celebrata. In Synodica autem sua epistola sic loquuntur: Credimus in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum: non in creatorem & creaturam. Aliud enim est creator & creatura: aliud Pater & Filius. Ob id utrumque nomine ipsa separatim est. Pater enim sui similis substantia Pater à nobis intelligitur. Ecclesia Deum credit non modo creaturam rerum esse conditorem. sed & unici Filii Patrem: qui non solum procreatricem actionem habeat, propter quam creator intelligitur, sed & propriè, uniceque generandi: ex qua unici Filii Patrem esse cognoscimus. Ut enim patres illi in terra nominantur, qui ad suæ naturæ similitudinem expressos habent filios, sic in celo Pater ille dicitur... quod omnino ad naturæ similitudinem genitum ex sese Filium habeat. Deo unico Dei Filio existimandum nobis est. propriè Filium esse dictum, utpote qui solus ex solo Patre eidemque natura similis sit genitus. Filius, qui sæcula anteceffe omnia, Deus est, quatenus Dei Filius; perinde atque homo est, quatenus hominis filius. Filius à Patre genitus, ac Dei forma præditus, equalisque Deo, divinitatis proprietates habuit... ac Patri divinitate ipsa, & incorporea conditione, & actione similis: perinde ac similis erat carnis, quatenus caro fuit, & carnis passiones suscepit.

Ancyranæ Synodi Episcopi credentes in Patrem & Filium, non credunt in creatorem & creaturam: aliud enim est, esse creatorem & creaturam, & aliud, esse Patrem & Filium: nam pater est is, qui de sua substantia producit suppositum sibi in substantia simile; cum creator sit is, qui de non extantibus, seu de nihilo producit rem alterius & diversæ substantiæ.

Secundum eosdem, Ecclesia credit Deum & Creatorem & Patrem, Creatorem Angelorum, hominum, aliarumque substantiarum corporearum, unici verò Filii Patrem. Unde Ecclesia duplicem agnoscit in Deo actionem, unam procreatricem, & alteram propriè generativam: procreatricem quidem, qua de non extantibus Angelum, hominem, & cætera omnia alterius à se essentie & naturæ produxit; propriè generativam verò, qua de propria substantia genuit personam sibi in natura & essentia similem.

Dicunt autem, propriè generativam, quia creatio in Scripturis dicitur etiam quandoque generatio, sed latè & impropriè. Sic dicitur: Qui genuit stillas ro-
ris: Filios genui, & exaltavi, &c. Quibus locis, & aliis similibus, to gignere, non nisi abusivè sumitur, ut notant iidem n. 5. Unde Deus dici non potest propriè Pater plurimum Filiorum, sed unius tantum Filii, quia actio propriè generativa in unico Filio tota exhaustitur, & ita ad plures extendi non potest.

Hinc, secundum eosdem, de unico Dei Filio existimandum nobis est, quod solus sit propriè Filius Dei, quia solus de substantia Patris est, & similis cum Patre substantiæ. Hinc, secundum eosdem, sicut in terra ii tantum propriè nominantur patres, qui alios

Ibid. n. 11.

Apud Epiph.
heret. 73. n. 1.
q. 1. 2.Job 32.
16. 17.

de

de sua substantia ad perfectam naturam suam similitudinem generant; ita in cœlo Pater propriè dicitur prima deitatis persona, quia ad perfectam naturam & essentiam suam similitudinem genitum de sua substantia Filium habet.

Secundùm eòdem, Filius, quem ab æterno genuit Pater, Deus est, quatenus Dei Filius; sicut homo est, quatenus hominis filius: unde sicut verè & propriè homo est, quia hominis filius est; ita verè & propriè Deus est, quia Dei Filius est: & sicut, quia filius hominis est; non tantùm quoad figuram & speciem externam, sed etiam quoad naturam & substantiam homo est; ita quia verè & propriè Filius Dei est, non superficiei tenus & repræsentativè, sed natura & substantia Deus est; vel, si vis, non superficiariè, sed solidè & substantialiter Deus est.

Hinc, secundùm eòdem, unicus Dei Filius, quia verè & propriè Filius Dei est, non superficiariè, sed solidè, substantialiter, & intimè possidet formam Dei, proindeque æqualis est Deo, & divinitatis proprietates, adeoque ipsammet divinitatem habet: unde & incorporata conditione, & actione, & ipsa divinitate Patri similis est; perinde ac similis est carni, quia caro est. Quare sicut, si carnis essentiam & substantiam non haberet, carni similis non esset; ita, si careret essentia seu substantia deitatis, non esset similis Deo, non esset similis Patri divinitate: nam sicut similitudinem carnis, seu similitudinem in carne facit essentia seu substantia carnis: ita similitudinem deitatis, seu in deitate similitudinem facit essentia, seu substantia deitatis: & sicut unicus Dei Filius nobis in carne similis est, quia essentiam seu substantiam carnis assumpsit; ita Patri similis est in deitate, quia à Patre, de ipsa Patris essentia seu substantia genitus, essentiam seu substantiam deitatis accepit.

Hanc suam doctrinam planè catholicam confirmat Ancyranæ Synodus in suis anathematismis. In primo sic loquitur: *Si quis... neque ex fidei præscripto similem essentia Patri Filium esse fateatur, utpote qui falso Patrem & Filium appellet, re ipsa vero neque Patrem, neque Filium, sed creaturam ac creatorem: ac Filii Patrique notionem cum reliquis operibus communiceet, & quoties ea de re agitur, calumniosè mentiat, primum illud opus ac præcipuum esse, quod ab ipso factum est, aut magnitudine antecellens... anathema sit.*

Hoc anathematismo Synodus expressè proferibit Arianum dogma, in eo positum, quòd Pater & Filius in divinis sint nomine tenus Pater & Filius, & re ipsa creator & creatura... quòdque Filius eatenus ab aliis rebus, quas Pater condidit, differat, quatenus opus ejus est primum, præcipuum, & magnitudine antecellens. Hoc autem impius dogma proscripto, quid superest, nisi ut Filius sit verè & propriè Deus; & tam sit Deus, quàm Pater Deus est; cum hoc tantùm discrimine, quòd Pater à nullo, Filius verò à Patre genitus sit?

Præterea, in hoc anath. Synodus constituitur Patrem & Filium similes in essentia, adeoque similes in deitate; cum essentia Patris sit deitas. Synodus igitur constituitur Filium esse Deum, sicut constituitur Patrem esse Deum: manifestum enim est Filium non esse similem Patri in deitate, nisi Deus sit; sicut unus paries non est alteri parietis similis in albedine, nisi albus sit; & unum corpus non est alteri corpori simile in quantitate, nisi quia tantum est; & ipse Filius non est nobis similis in humanitate, nisi quia est homo.

Amplius. Synodus constituitur Filium essentia similem Patri; adeoque, cum Pater sit Deus, constituitur Filium essentia similem Deo. At r. evidentè repugnat creaturam esse Deo similem essentia: essentia enim creaturæ diversa est ab essentia Dei, & ex duobus, quorum diversa est essentia, unum esse alteri simile essentia, evidentè repugnat. Synodus igitur constituitur Filium essentia similem Patri, Filium constituitur non esse creaturam, sed esse verè & propriè Deum.

2. Essentia similis Deo esse non potest, nisi Deus; sicut essentia similis Angelo non potest esse, nisi An-

gelus; & essentia simile ligno non potest esse, nisi lignum; & essentia similis homini non potest esse, nisi homo. Et tam manifestè repugnat eum, qui non est Deus, sed creatura, Deo similem esse essentia, quàm repugnat hominem essentia similem esse ligno, aut lignum Angelo. Synodus igitur Filium verè ac propriè Deum constituitur, constitendo illum esse Patri similem essentia. Constituitur autem non solum hoc anathematismo, sed etiam pluribus aliis.

Amplius. Synodus constituitur ad veram Patris & Filii notionem seu rationem requiri, ut Filius sit essentia similis Patri, ac proinde, ut unus ab altero procedat in similitudinem essentia seu naturæ. Ergo juxta Synodum, eatenus in divinis Pater verè Pater est, & Filius verè est Filius, quatenus Filius procedit à Patre in similitudinem essentia seu naturæ divinæ: sicut in humanis Pater verè est Pater, & Filius verè est Filius, quia Filius procedit à Patre in similitudinem essentia seu naturæ humanæ. At Filium in divinis procedere à Patre in similitudinem essentia divinæ, nihil aliud esse potest, quàm Filium à Patre accipere essentiam divinam: sicut in humanis Filium procedere à Patre in similitudinem naturæ humanæ, nihil aliud est, quàm Filium à Patre accipere naturam humanam. Sententia igitur Synodi est quòd Filius in divinis accipiat à Patre essentiam divinam; sicut in humanis filius accipit à Patre essentiam humanam: item quòd Filius in divinis sit essentia similis Patri, quia ab eo nascendo, ab eo accipit essentiam divinam; sicut in humanis Filius est essentia similis Patri, quia cum ab eo nascitur, ab eo accipit essentiam humanam. Juxta Synodum igitur, in divinis Filius essentia similis est Patri, quia Deus; & tam verè ac propriè Deus est, quàm Pater; sicut in humanis filius essentia similis est patri, quia est homo, & tam verè ac propriè est homo, quàm pater.

Anathematismo decimo-quarto sic ait: *Si quis propter piam illam, que in Ecclesia concipitur, personarum Patris ac Filii proprietatem, verius ne idem omnino cum Patre Filius intelligatur, dissimilem essentia Patris esse Filium dicat, anathema sit.* Qui negat Filium esse Patri dissimilem in essentia, negat Filium esse in essentia diversum à Patre: diversitas enim & dissimilitudo in essentia convertuntur, & quòd est diversum in essentia, est in essentia dissimile; vicissim quòd est in essentia dissimile, est diversum in essentia. Qui autem negat Filium in essentia diversum esse à Patre, affirmat Filium esse cum Patre eundem in essentia: identitas enim in essentia excluditur per solam in essentia diversitatem. Ergo cum Synodus negat Filium esse Patri dissimilem in essentia, affirmat Filium esse eundem in essentia cum Patre, adeoque affirmat Filium Patri coessentialem, seu substantialem in sensu Nicæni Symboli.

Anathematismo decimo-sexto Synodus definit Filium esse Patri coæternum. *Si quis Patrem, inquit, unigenito, quem produxit, Filio tempore anteriorem esse dicat, Filium verò Patre juniorem, anathema sit.* Certè qui negat Filium Patre juniorem esse, negat Patrem ante Filium existisse, & ita Filium Patri Synaidion constituitur, adeoque & verum Deum de Deo vero ab æterno genitum; atque ita apertè contradicit Arianis blasphemantibus, & dicentibus Filium creaturam, cæteris magnitudine antecellentem, à Deo aliquantò ante tempora & sæcula omnia de non entibus factam.

Anathematismo penultimo nullum calumnie locum relinquit Synodus: *Si quis, inquit, sola potestate Patrem unigeniti Filii, non potestate simul & essentia esse definiat, tanquam solam potestatem usurpans, & communem ei cum cæteris operibus conditionem tribuens, neque germanum à Patre Filium verè ortum esse predicans, anathema sit.* Itaque juxta Synodum, Pater sola potestate creator est rerum à se conditarum; Pater verò unigeniti Filii sui, non sola potestate, sed potestate simul & essentia seu substantia: sola potestate, creator est rerum à se conditarum, quia ad hoc ut illarum creator sit, requiritur & sufficit, ut illas possit

possit producere, & re ipsa producat de non extantibus, hoc est, ut nos loquimur, de nihilo sui & subiecti: unigeniti verò Filii sui Pater est potestate simul & substantia; quia ad hoc ut Filii sui verè & propriè Pater sit, requiritur, ut possit eum producere, & re ipsa producat de sua substantia; adeoque ad hoc ut unigenitus Patris Filius, sit germanus illius Filius, requiritur, ut de Patris substantia potuerit produci, & re ipsa productus fuerit. Quare qui dicit Patrem sola potestate, non potestate simul & substantia, unigeniti Filii sui Patrem esse, communem Filio cum cæteris operibus conditionem tribuit; cum dicat illum non de substantia Patris, sed de non extantibus productum esse; atque ita negat Patrem esse verè & propriè Patrem Filii, & Filium esse verè & propriè Filium Patris; affirmatque re ipsa, Patrem, nomine tenus Patrem, creatorem esse Filii, & Filium, nomine tenus Filium, creaturam esse Patris.

Apud Epiph.
hæc. 73.

Hæc est doctrina Ancyranæ Synodi, juxta quam Pater est verè ac propriè Pater Filii, quia illum de sua substantia ab æterno genuit; & Filius vicissim est verè ac propriè Filius Patris, quia de Patris substantia ab æterno genitus est. Pater igitur, juxta Synodum Ancyranam, produxit Filium, communicando illi substantiam suam. Jam verò, juxta eandem Synodum, Pater, producendo Filium, vel communicavit ei totam suam substantiam, vel partem illius tantum. Non secundum: nam Synodus dicit, anath. 13. *Si quis Filium similem essentia illius intelligens, cujus Filius intelligitur, vel idem prorsus cum Patre Filium esse dicat, vel Patris partem, vel profluvio quadam, ac passione, corporearum instar filiorum, incorporeum ab incorporeo Patre produxisse Filium asserat, anathema sit.*

Primum itaque dicendum est. Unde juxta Synodum Ancyranam, una est essentia seu substantia Patris & Filii; atque ita, juxta Synodum Ancyranam, Filius, non creatura, sed verè & propriè Deus est, non Deus inferior & minor, ut aliqui cum Eusebio Cæsariensi volebant Ariani, sed Deus maximus & supremus, vel potius unus cum Patre Deus, Deus genitus & unigenitus, ingenito Deo Patri in deitate, potentia, maiestate, gloria, cæterisque omnibus essentialibus æqualis; Deus verus de Deo vero, verum lumen de vero lumine, vera vita de vera vita, totus ex toto, perfectus ex perfecto, genitus, non factus, Patri coessentialis seu consubstantialis, non in Sabellianorum, aut Paulianitarum, sed in orthodoxorum Patrum sensu. Catholicè igitur de Verbi divinitate sensit Ancyra Omœusianorum Episcoporum Synodus, ex cujus anathematismis, quoddecim refert S. Hilarius lib. de Syn. & exponit, atque in illis Arianam eque ac Sabellianam pravitatem damnari ostendit.

Dices 1. Ancyra Synodus negat Filium esse eundem cum Patre. Nam anath. 5. qui primus est apud Hilarium, sic loquitur: *Si quis audiens imaginem esse Filium Dei invisibilem, idem dicat esse imaginem Dei, quod & Deum invisibilem, quasi non confitens verè Filium, anathemate est.* R. Synodum, hoc anath. & aliis similibus, damnare Sabellianam dogma, quod à Marcello Ancyrano, cui suspectus fuerat ab Arianis Basilii, Omœusianorum antesignanus, instauratum fuisse, volebant non solum Ariani, sed Omœusiani Episcopi. Hoc igitur anath. & aliis similibus, non aliud dicit, quam Filium non esse eundem prorsus cum Patre, hoc est, quam non esse unam & eandem personam Patris & Filii; vel, si vis, Patrem non esse unum & idem hypostasi cum Filio, quamvis sint unum & idem essentia.

Ita Synodum interpretatur S. Hilarius. Exclusa est, inquit, assertio volentium nominibus tantum Patrem & Filium predicare. Neque enim ipse sibi quisquam imago est: sed cum, cujus imago est, necesse est ut imago demonstretur. At non exclusa est assertio volentium predicare unam & eandem Patris & Filii essentiam: neque enim Synodus negat Filium esse imaginem Dei invisibilem, sed esse supponit, & quidem eo modo, quo verus filius imago patris est; & consequenter

supponit, Filium esse Dei invisibilis imaginem, non quoad speciem externam tantum, sed quoad ipsam rei naturam & substantiam. Qui autem dicit Filium hoc modo esse imaginem Patris, sic personarum confusionem excludit, ut simul essentia unitatem asserat. Itaque, ut prosequitur S. Hilarius, juxta Synodum Ancyranam, *est Pater, est & Filius; quia imago Patris est Filius: & qui imago est, ut rei imago sit, speciem necesse est, & naturam, & essentiam, secundum quod imago est, in se habeat auctoritatis.*

Veritas hujus responsionis amplius declaratur ex anath. 14. jam citato, ubi dicitur: *Si quis propter ipsam illam, que in Ecclesia concipitur, personarum Patris ac Filii proprietatem, veritas ne idem omnino cum Patre Filius intelligatur, dissimilem essentia Patri esse Filium dicat, anathema sit.* Sensus enim est: Si quis veritas, ne Filius intelligatur idem esse cum Patre, non solum essentia, sed etiam hypostasi, & hoc pacto tollatur personarum Patris & Filii proprietates, quam proficitur Ecclesia, Filium Patri essentia dissimilem, adeoque essentiam Filii ab essentia Patris diversam esse dicat, anathema sit.

Dices 2. Synodus sic loquitur anath. ultimo: *Si quis Patrem potestate simul & substantia Filii Patrem asserens, consubstantialem, vel ejusdem cum Patre substantia Filium esse dicat, anathema sit.* R. Synodum in hoc anath. supponere, quod in superiori asseruit, Patrem esse Filii Patrem potestate simul & substantia, hoc est Patrem de sua substantia genuisse Filium. Non potuit autem Pater, juxta Synodi ipsius doctrinam, gignere Filium de sua substantia, nisi ei communicando, & in eum quasi transfundendo totam suam substantiam. Supponit ergo Synodus in hoc anath. quod in superiori asseruit, unam esse Patri & Filio communem substantiam, nempe substantiam Patris. Quare cum Synodus negat Filium esse *ὁμοῦσαν ἢ ταυτοῦσαν τῷ πατρὶ*, negat tantum Filium esse unam & eandem cum Patre hypostasim, seu personam.

Negat igitur Synodus Filium esse Patri *ὁμοῦσον*, seu *ταυτοῦσον* in sensu Sabellianorum, qui cum Filium Patri *ὁμοῦσον* dicebant, intelligebant Patrem & Filium esse unam & eandem rem singularem, per se subsistentem. Cujus responsionis veritas amplius declaratur. 1. Quia gratis omnino negaretur hic anathematismus editus esse contra Sabellianos, sicut alii plures superiores, quibus in Patre & Filio removeretur personarum confusio. Et verò Synodum suis anathematismis solos Sabellianos cum Anomœis impugnare, satis clarum est. 2. Quia Synodus vocabulum *ὁμοῦσον* per illud vocabulum *ταυτοῦσον* modificat. Quod nomen *ταυτοῦσον* non bene redditur per ly ejusdem substantia; sed propriè significat id, quod est cum aliquo hæc substantia singularis & individua, seu hoc suppositum. Et qui Synodum inducit sic loquentem: Si quis Filium Patri consubstantialem, vel ejusdem cum Patre substantia dixerit, &c. gratis impingit Synodo frigidum & puerile pleonasma.

Pro certo igitur statuendum videtur, hunc anathematismum non adversus Nicænum Symbolum editum fuisse, sed à Basilio Ancyrano additum, contra imputatam Marcello doctrinam, ne similitudinem in essentia, adeoque in essentia identitatem statuendo, videretur inducere personarum confusionem, ad quam tollendam, dissimilitudinem adeoque & diversitatem in essentia statuendam esse volebant Anomœi; atque ita videretur impingere in crimen illud, propter quod Marcellus exauctoratus fuerat, & ipse in ejus locum intrusus.

Dices 3. Ancyra Synodus sic loquitur, anathematismo 10. *Si quis istud audiens: Sicut Pater vitam habet in se ipso, sic & Filio dedit vitam habere in se ipso; dissimilem essentia Patri Filium assereret, anathema sit.* Manifestum enim est, cum vita, quam in Patre intelligimus, essentia sit, nec non & unigeniti vita, quæ à Patre genita est, intelligatur essentia; particulam hanc, sic, essentia cum essentia similitudinem indicare. Quibus verbis admittit Synodus essentiam cum essentia similem, essentiam genitam & essentiam inge-

Apud Epiph.
hæc. 73.

Apud Epiph.
hæc. 73.

Apud Epiph.
hæc. 73.

ingenitam, adeoque duas essentias, realiter inter se distinctas, Patris & Filii, qui proinde aut in nullo sensu consubstantiales sunt juxta Synodum, aut sunt duo Dii, quod negat Synodus.

R. 1. Essentiam non dici essentia similem ut quod, sed ut quo tantum: essentia enim non est sua, sed suppositi, cujus est essentia; & ita non est similitudo sui, sed suppositi, cujus est essentia. Ut autem essentia sic dicatur similis essentia, non requiritur essentia duplex realiter, sed sufficit essentia realiter una, virtualiter duplex, quae sit in duobus suppositis, realiter distinctis. Et tunc cum dicitur essentiam esse similem essentiae, perinde est, ac si diceretur, unum suppositum esse alteri similem essentia. Sic si eadem realiter albedo per replicationem existeret in duobus parietibus, recte diceretur albedo albedini similis ut quo, & tunc perinde esset, ac si diceretur parietem esse parieti similem albedine. Sicut ergo ut paries dicatur alteri parieti similis albedine, & ita in bono sensu dicatur albedo similis albedini, sufficit una albedo replicata: ita ut unum suppositum dicatur alteri supposito simile essentia, & ita in bono sensu dicatur essentia similis essentiae, sufficit una realiter essentia, communis pluribus realiter suppositis: sicut enim albedo eadem replicata aequivalens pluribus numero albedinibus, in ordine ad constituendum plures parietes albedine similes; ita essentia eadem, sed communis pluribus suppositis, aequivalens pluribus numero essentis, in ordine ad constituenda plura supposita essentia similia. Male ergo ex modo loquendi Synodi arguitur eam realiter distinguere essentiam Filii ab essentia Patris.

R. 2. Cum Synodus essentiam Filii vocat, essentiam genitam, hunc modum loquendi ei communem esse cum sanctis Patribus, ut Ignatio Martyre, epist. 3. Gregorio Nysseno lib. 2. contra Eun. Hilario lib. de Syn. & alibi, Augustino lib. 7. de Trin. c. 2. &c. qui idcirco male sensisse de Verbi divinitate, non nisi falso & temere dici possunt. Synodus itaque cum sanctis Patribus dicit essentiam Filii genitam esse, non per productionem sui, sed per sui communicationem & transfusionem. Secundum veteres illos, natura genita, cum de divinis agitur, nihil aliud est, quam natura generatione communicata, & transfusa; & gignere naturam, idem est, ac naturam generatione communicare, & transfundere. Hoc sensu essentia divina, licet una & eadem realiter, est genita & ingenita, prout est in diversis suppositis: ingenita quidem, prout est in Patre, quia est in Patre sine principio Patri eam communicante; genita vero, prout est in Filio, quia eatenus est in Filio, quatenus ei à Patre communicatur.

Addo, essentiam seu naturam Filii à Synodo & aliis Patribus dici genitam, non ut quod, sed ut quo tantum: gigni enim ut quod, natura non est, sed totius, seu hypostasis naturam habentis. Itaque etiam in creatis, in quibus natura filii realiter distinguitur à natura patris, id quod gignitur est totum, seu suppositum; id vero quo velut forma, vel quasi forma, ipsum constituyente in suo esse, gignitur, est natura seu essentia, vel producta, vel communicata. In creatis igitur natura filii gignitur ut quo, quia est id quo productum, velut forma suppositum constituyente in suo esse, suppositum gignitur. Similiter in divinis natura Filii gignitur ut quo, quia est id quo communicato & transfuso, velut forma vel quasi forma verbum constituyente in suo esse, Verbum gignitur.

Neque vero his contradicit Conc. Later. IV. cap. 2. cum ait, quod natura divina non est generans, neque genita, nec procedens: loquitur enim de genito & procedente ut quod, non de genito & procedente ut quo: nam sic prosequitur: Sed est Pater qui generat, Filius qui gignitur, & Spiritus sanctus qui procedit, ut distinctiones sint in personis, & unitas in natura. Ex eo quod Pater generat ut quod, Filius gignitur ut quod, & Spiritus sanctus procedit ut quod, necessario sequitur realis distinctio trium personarum quaequam manet naturae unitas, quia natura in Patre generat tantum ut quo remotè, in Filio tantum gignitur ut quo transfuso, & procedit tantum ut quo

Simonet Theol. Tom. I.

communicatio in Spiritu sancto. Immerito igitur diceretur Ancyra Synodus essentiam Filii ab essentia Patris distinguere realiter, quia essentiam Filii genitam essentiam vocat.

Imò verò Ancyranam Synodum in citato anathematismo planè catholicam esse, & omnem omnino à Patre & Filio in essentia dissimilitudinem removere, quod est æquivalenter Patris & Filii in essentia identitatem asserere, ostendit S. Hilarius lib. de Syn. num. 16. cum in hunc anathematismum sic ait: *Connectitur, tali confessione originis suae, indiscrete naturae perfectae naturitas. Quod enim in utroque vita est, idem utroque significatur essentia. Et in vita, quae generatur ex vita, id est, essentia, quae de essentia nascitur, dum non dissimilis nascitur, scilicet quia vita ex vita est, tenet in se originis suae indissimilem naturam; quia nata & gignentis essentiae, id est, vitae quae habetur (à Patre, & data est (Filio,) similitudo non discrepet... non aliud habet (Pater) quam dedit: & sicut vitam habens, ita habendam dedit vitam. Ac sic quod de essentia, tanquam vita ex vita, simile sui secundum essentiam nascitur, nullam diversitatem ac dissimilitudinem admittit nascentis & gignentis essentiae. Ecce, interprete S. Hilario, Synodus Ancyra ad vindicandam Filii cum Patre in essentia similitudinem, textum Scripturae adhibet, quo omnis planè dissimilitudo seu diversitas (nam haec voces hic synonymae sunt) ab essentia Patris & Filii removetur. At ubi nulla planè reperitur diversitas in essentia, ibi necesse est reperiri essentia identitatem. Ego, &c.*

§. IV.

Prob. 4. Resp. ex facto Basilii Ancyrani, Oecumenianorum facile principis, qui tertiam Simiensem formulam subscribendo, scripsit se credere Filium verum veri Patris Filium, Patri non voluntate solum, sed etiam essentia ipsa similem; uno verbo, Patri similem per omnia. At qui confitetur Filium Patri similem essentia, & per omnia, confitetur Patrem & Filium unius & ejusdem esse naturae seu substantiae, si per omnia, inquit S. Augustinus, similem diceretis (Patri Filium) consequenter intelligeremini, quod eos diceretis etiam unius ejusdemque esse naturae, si per substantiae. Ego verò, inquit S. Basilii, si quid privam sentiam, dicendum mihi est, haec vocabula, simile substantia, dummodo adjunctum habeant, citra ullam varietatem, prorsus amplector, tanquam eodem cum omnis pertinentia. Qui autem dicit per omnia, manifestè dicit, citra omnem varietatem. Ergo Basilii, &c.

Prob. 5. Resp. ex facto ejusdem Basilii, Silvani Tarsensis, Eleusii Cyziceni, & aliorum Seleuciensis Synodi Legatorum, qui Constantinopoli, anno 359. exeunte, coram Constantio Filium Patri consubstantialem confessi sunt in conventu, cui aderant Eudoxiani seu Acaciani Episcopi. Rem sic narrat Theodoretus: Ipse quoque (Eudoxius) vicissim objecit Euthario, eos etiam Consubstantialis vocabulum, quod in Scripturis non extaret, damnare oportere. Sed respondit Silvanus: Aequum etiam est, ut illi voces istas, de non extantibus, & creaturam, & alterius substantiae, quae in Scripturis non extant... condemnent... At illi initio quidem contradicere ceperunt. Postea verò, animadvertens Imperatoris indignatione, aegre licet atque inviti, voces ipsas à Silvano propositas condemnarunt. Exinde verò acius insisterunt, flagitantes, ut Consobstantialis quoque vocabulum damnaretur. At Silvanus, & suo & sociorum nomine, ad illos (Eudoxianos) & ad ipsum Imperatorem ita dixit: Si Deus Verbum non est ex nihilo, nec creatura, nec alterius substantiae, consubstantialis igitur est Deo, qui ipsum genuit, utpote Deus ex Deo, & lumen ex lumine; eandemque cum genitore suo naturam habet.

Ecce Silvanus, contententibus ceteris, qui aderant, ejusdem factionis principibus, etiam cum periculo depositionis & exilii, apertè confitetur Filium Patri consubstantialem, in Nicæna Synodi sensu, qui jam tum ob longum usum in Ecclesia obtinuerat, & cujus

P

con-

Anod Epiph.
has. 73.

L. 3. cont
Maxim. c. 15
Epist. 41.

condemnationem postulat Eudoxius, postulando ut Consubstantialia condemnaretur. Nec dici potest Silvanus labio tenus confiteri Filium Patri consubstantialia in dicto sensu: confiteretur enim Consubstantialia, ut evidenter connexum cum doctrina, quam unâ cum aliis Omœusianis profitebatur, principiis, ex quibus ratiocinatur, & evidenter concludit, Filium eandem cum Patre naturam habere; quod est, Filium esse Patri consubstantialia in sensu Nicænorum Patrum.

Prob. 6. Resp. ex Lampacena Synodo, quæ fuit Omœusianorum Episcoporum, & de qua hæc narrat Sozomenus: Cum per bimestre spatium inter se consultassent, tandem decreverunt, ut ea, quæ Constantinopoli, studio Eudoxii atque Acacii, gesta fuerant, irrita essent; & ut formula fidei rejiceretur, quam velut ab Occidentalibus Episcopis editam proferentes Eudoxiani, subscriptionibus quorundam (Legatorum Seleuciensis Synodi) firmari curaverant, polliciti se opinionem dissimilis substantiæ damnaturos: quod tamen minime præstiterunt; ea vero sententia, quæ Filium Patri similem prædicat secundum substantiam, prævaleret. Nam vocabulum, similis, necessario adiciendum esse, ad significandam personarum differentiam. Urque in omnibus Ecclesiis ea teneretur fides, quæ Seleucia quidem confirmata, Antiochia vero in dedicatione maioris Ecclesiæ exposita fuerat.

Omœusiani igitur Episcopi in Lampacena Synodo, subscriptionibus, ad quas ipsi vel sui Acacianorum studio Constantinopoli, partim fraude, partim vi induci fuerant, & quibus Nicensem formulam firmaverant, revocatis, & ipsa Nicensi formula, in qua usque nomen proscriptum fuerat, damnata cum opinione dissimilis essentia, decreverunt, ut sententia, quæ Filium prædicat Patri similem essentia, prævaleret; hoc est, ut Filius Patri omœusios potius diceretur, quam omœusios; eo quod vocabulum omœusios aptius eis videretur ad significandam personarum Patris & Filii distinctionem; aptius, inquam, videretur, quam vocabulum omœusios, quod aliquando ab hæreticis usurpatum fuerat, ad significandam confusionem personarum; unde & olim in hoc sensu damnatum fuerat à Patribus Antiochenis contra Paulum Samozatensem congregatis: quam ob rem satius esse iudicaverunt, tacito omœusios vocabulo, Filium omœusion dicere; cum hoc pacto tam significetur unitas essentia, seu naturæ, & cum unitate naturæ melius exprimitur personarum distinctio.

Hanc fuisse huius Synodi mentem, amplius declaratur, 1. Ex eo quod ratam habuerit formulam in Encænus editam, in qua dicebatur Filium esse immutabilem & inalterabilem deitatis, substantia, voluntatis, potentia & gloria Patris sine omni dissimilitudine imaginem; & anathematizabantur ii, qui negarent alterum ex altero existere, hoc est unum esse de substantia alterius; ex quibus evidenter sequitur, Filium eandem cum Patre substantiam & naturam habere, quod est, Filium esse Patri omœusion in sensu Nicænæ Synodi.

2. Ex eo quod Legati, ab hac Synodo ad Liberium Pontificem destinati, in mandatis habuerunt, ut Consubstantialis fidem consensu suo confirmarent; & Liberio eos admittente renuente responderunt, se confiteri Filium Patri per omnia similem, nec ullatenus omœusion ab omœusio differre. Denique in libello fidei, quem, manq sua subscriptum, Liberio porrexere, protestati sunt se & suos tenuisse, & tenere fidem in Nicæno Concilio comprobata, in qua vocabulum omœusion adversus pravam Arianæ doctrinam pie sanctèque positum est. Tenebant igitur & tenebant Omœusiani Episcopi Nicenam fidem, quoad res scilicet in ea expressas; quamquam eatenus cavillati essent circa vocabulum omœusion, quod tandem complexi sunt, ut pie sanctèque positum contra pravam Arianæ doctrinam.

Prob. 7. Resp. ex Germinii Sirmiensis ad Rufinianum & Palladium rescripto; ubi, ex Anomæo factus Omœusianus, recitatis his Apostoli verbis: Hoc enim sentite

in vobis, quod & in Christo Iesu, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus; sic ait: Quis non intelligat, quia quemadmodum secundum servi formam vera fuit caro nostra in Christo; ita & in Dei forma vera sit divinitas Patris in Filio? Juxta Germinium, sicut forma servi veram hominis carnem, ita forma Dei veram Patris divinitatem significat. Filius veram habet hominis carnem, quia semetipsum exinanivit, formam servi accipiens: similiter veram habet Patris divinitatem, quia in forma Dei est: nam, ut idem Germinius inferius ait, Ex nihilo omnia per Filium facta sunt, Filius autem non ex nihilo, sed ex Deo Patre, hoc est, ex Dei Patris substantia, ab æterno est genitus; sicut in tempore genitus est ex matre, seu de substantia matris. Christus igitur, juxta Germinium, simul est verus homo & verus Deus, & tam verus Deus, quam verus homo, quia in eo simul sunt forma hominis, & forma Dei, hoc est, substantia hominis, & substantia Dei; & in eo tam verè substantia Dei est, quam substantia hominis: sicut enim ab homine verè genitus est in similitudinem substantiæ humanæ; ita & verè genitus est à Deo in similitudinem substantiæ divinæ. Hinc idem Germinius in sua fidei professione confiteretur Christum esse de vero Deo Patre verum Dei Filium, ante omnia genitum, divinitate, charitate, maiestate, virtute, claritate, vita, sapientia, scientia Patri per omnia similem, adeoque aequalem, ut potè perfectum de perfecto genitum.

Phil. ca.

Apost. Tit. in frag. 13.

§. V.

Confirmatur 1. Resp. autoritate S. Athanasii in lib. de Syn. Arim. & Seleuc. ubi sic de Omœusianis Episcopis loquitur: Adversus eos, qui omnia Synodi scripta recipiunt, de solo autem Consubstantiali ambigunt, non ut adversus inimicos affici nos debeat. Neque enim velut adversus Ariomanitas, aut quasi bellum gesturi Patribus contradicimus, sed veluti fratres cum fratribus disceptamus, ut cum quibus nobis eadem sit sententia, controversia autem de verbis. Nam cum proficiantur Filium ex Patris substantia, & non ex alia substantia esse, nec creaturam eum, nec opus existere, sed genuinum & naturalem Patris factum, & æternaliter cum Patre esse, cum ejus & ratio & sapientia sit, non longè absunt à recipienda hac voce Consubstantiali.

Teste igitur S. Athanasio, omni exceptione majore, Omœusianos inter & Omœusianos controversia non erat de re credenda vel non credenda, sed tantum de vocabulo recipiendo vel non recipiendo. Omœusiani dicebant Filium nec creaturam, nec opus esse, sed genuinum & naturalem Patris factum, à Patre æternaliter genitum, non de non extantibus, aut de alia substantia, sed de ipsa substantia Patris, non per divisionem aut decisionem communicata: unde evidenter sequebatur, Filii & Patris unam & eandem esse substantiam, seu naturam. Idem planè tenebant Omœusiani. Ut hanc doctrinam graphicè exprimerent, & omnem evadendi viam Arianis occluderent, adhibendum censuerunt Patres Nicæni vocabulum omœusion. Omœusion verò contendebat Basilius Galata, & alii, qui cum eo erant, Episcopi; omœusion autem rejiciendum, 1. Quia olim eo abusi fuerant Sabelliani & Paulinistæ, & tunc temporis abutebantur Marceliani, ad inducendam personarum confusionem. 2. Quia in Antiochena contra Paulum Samozatenum Synodo proscriptum fuerat. *Affirmant, inquit Sanctus Athanasius, Episcopos, qui Paulum Samozatenum condemnarunt, dixisse Filium non esse Patri consubstantialia, ac jam deinde ipsos ob reverentiam honoremque eorum, qui ita locuti sunt, ab hac voce abhorre. 3. Quia per verbi huius enunciationem, substantia prior intelligeretur, quam duo inter se partiti essent. 4. Quia nusquam in sacris litteris scriptum reperiretur.*

Ibid.

Apost. Tit. de Syn. 201.

Nota. Omœusion rejiciebant Ariani & Omœusiani, sed

Hil. de Syn.
a. 6.

sed non ex eodem motivo. Ab Arianis enim rejiciebatur, ne ex substantia Dei Patris Deus Filius natus, sed secundum creaturas ex nihilo conditus predicaretur. At repudiabatur ab Omœusianis, quod nulum reperiretur in sacris litteris; quod eo abusi essent Sabellius & Paulus Samozatenus; quod olim ab Antiochena Orthodoxorum Synodo proscriptum esset; quod juxta usum receptum, non posset dici, nisi de duobus, qui ex substantia aliqua priore existerent, &c. Simul autem anathematizabant eos, qui dicerent Filium de non extantibus esse, aut de alia substantia, & non de propria Patris substantia, adeoque non verum Deum, sed creaturam esse.

Num. 78.

Confirmatur 2. autoritate S. Hilarii in lib. de Synodis, seu de fide Orientalium, ubi ex formulis & anathematismis Omœusianorum, ostendit eos rectè sentire de Verbi divinitate, eorumque sinceram fidem laudat, & in catholica veritate tuenda constantiam. O studia si tandem, inquit, apostolica atque evangelice doctrinae viri, quos fidei calor in tantis tenebris hereticae noctis accendit! Quantam spem revocande verae fidei attulistis, constanter audacis perfidia impetum retundendo! Antea enim in obscuro atque in angulis Dominus Christus Dei esse secundum naturam Filius negabatur; & essentia inops paternae, accepisse cum creaturæ originem de non extantibus predicabatur. At vero publice auctoritatis professione haeresis prorumpens, id quod antea furtim mussicabat, nunc non clam virtutis gloriatur.

Sulpic. Sev.
lib. 2. hist.

Ursacius & Valens anno 355. cum antea non nisi clam & furtim haeresim suam ausi essent in audientium aures insinulare, Mediolani epistolam sub Imperatoris nomine publicaverunt omni pravitate refertam, eo nimirum consilio, ut si eam aequis auribus populus recepisset, publica auctoritate cupita proferrent. Sin aliter fuisset excepta, omnis invidia esset in Rege, & ipsa etiam venialis, quia etiam cum Catechumenis, sacramentum fidei merito videretur potuisse nescire. Post biennium verò audaciores ex Osi lapsu effecti, Sirmii formulam, Osi & Potamii nomine inscriptam, in qua Arianismum suum apertè profitebantur, ediderunt in lucem, atque in Orientem miserunt ad Eudoxium, qui tum, deposita larva, per Actium suum Antiochiæ Filium creaturam palam predicare nil veritus est. Sed Arianorum impetum & audaciam representare Omœusiani Episcopi, qui, in Ancyranæ Synodo plurimis anathematismis adversus eos, qui Filium Patri essentia dissimilem assererent, eumque esse verum veri Patris Filium, esse de substantia Patris, esse Patri coeternum negarent, editis, legatos miserunt ad Constantium, tunc temporis Sirmii degentem, à quibus Constantius Arianorum consilia, & pravas molitiones edoctus, & Sirmiensem formulam, à se reprobam, suppressam voluit, & impium Eudoxium gravi epistola castigavit.

Eod. num.

Hæc, jam alias saltem magna ex parte relata, operæ pretium fuit hic etiam referre non modò ad Hilarii intelligentiam, sed etiam quò magis pateat Omœusianos Episcopos non solum non adversarios esse divinitati Verbi, sed è contra strenuos illius extitisse defensores, & quidem eo tempore, quo nemo eam defendere poterat sine gravi suo periculo, quoque, sanctissimis Ecclesiæ doctoribus exulare iussis, vera fides tantum non prostrata videbatur; illius, inquam, extitisse defensores eo successu, ut ipsummet Imperatorem, probè admonitum quàm perniciosè ejus nomine & auctoritate abuterentur Ariani, ad hostes fidei, quamvis faveret eis impensè, comprimendos induxerint. Quod eis gratulatur ibidem Hilarius his verbis: Domino gratias, quod ignorantem per vos admonitus Imperator agnovit, & errorem non suum, sed adhortantium, per has fidei vestre sententias recognovit; & se invidia apud Deum atque homines impie voluntatis exemit, cum legationem vestram honorifice habens, falsitatem eorum, quorum auctoritate in invidiam deducebatur, coacta à vobis ignorantia sue professione, cognovit.

Dices. S. Hilarius eos sic alloquitur, num. 91. Oro Simponnet Theol. Tom. I.

vos fratres, admite suspensionem, excludite occasionem, ut probari possit homœusion, non improbemus homœusion... Date veniam, fratres, dolori meo: impium est, quod auderis. Non patior hanc vocem, ut in anathematice sit homœusion, secundum religiosam intelligentiam confutens. Nomen nihil habet criminis, quod sensum non perturbat religionis. Omœusianos illos re ipsa iis præsertim, qui eorum doctrinam non perpenderant, suspectos fuisse, eò quòd obstinatis animis vocabulum omœusion respuerent, & ita Filium Patri consubstantiallem cum Nicæna Synodo dicere renuerent. Suspicionem auxit ultimus Ancyranæ Synodi anathematismus, quo Filium de substantia Patris esse consentientes, nihilominus sub anathematis pœna prohibent, ne Patri omœusios, vel tantousios dicatur. Quod impium esse meritò dicit S. Hilarius: impium enim est à particulari Synodo sub anathemate prohiberi quovis prætextu vocem, quam ad exprimendum aliquot fidei dogmata adhibendam censuit & decrevit Ecclesia.

Hoc autem anathematismo, Synodi Ancyranæ Episcopi omœusion damnaverunt, ut jam observatum est superius, non quia Filium de non extantibus, adeoque creaturam esse volebant: anathematismo enim superiore definiunt, & hoc ipso anathematismo à se definitum supponunt, Patrem esse potestate simul & substantia Patrem, quod est, Patrem esse Patrem, quia de substantia sua generat Filium: sed vel ut per illud damnaverent Sabellianum dogma, à Marcello, ut existimabant, renovatum, ut supra diximus; vel certè, quod significare videtur hic S. Hilarius, quia putabant per vocabulum illud enunciari substantiam priorem, seu præexistentem, quam duo inter se pariti essent; aut denique, quia, ut observat Sozomenus, volebant omœusion quidem in corporibus propriè intelligi, in hominibus scilicet, ac reliquis animalibus, & in arboribus, ac plantis, quæ participant, ac generantur ex simili; homœusion verò in rebus incorporeis locum habere; in incorporeis, inquam, in quibus unum non potest esse ex altero, five unum non potest cum altero eandem habere naturam per substantiæ divisionem vel decisionem; cum incorporea substantiam habeant simplicem, quæ proinde nec divisionem nec decisionem pati potest.

Lib. 3. c. 18.

Porrò, quod in gratiam veritatis non est hic præmittendum, alias etiam ob causas Catholicis suspecti fuere Omœusiani Episcopi, videlicet quia cum Arianis Episcopis communicabant; cum illis Synodos agebant; cum illis Episcopos omœusii propugnatores infectabantur, & abdicabant; ab illis in Orthodoxorum Episcoporum injustè depositorum sedes intrudebantur; cum illis schisma fecerant in Sardicensi Synodo, & in Philippopolitano conciliabulo ipsummet Pontificem maximum Julium excommunicare ausi fuerant; denique gratia plurimum valebant apud Constantium, qui diram adversus Orthodoxos tyrannidem exercebat.

Theod. lib. 2.
hist. c. 3.Sozom. lib. 3.
c. 13.S. Epiph. hæret.
6. n. 11.

Constantius autem omnibus modis vexabar Orthodoxos, non quòd ipse consentiret Ariano dogmati, sed à Presbytero illo, à quo testamentum Patris acceperat, seductus, ab uxore, eunuchis, & imprimis Eusebio, Regii Cubiculi Præfecto, quos omnes dictus Presbyter Arianos fecerat, oblectus atque infatuatus, ceteris alioquin in rebus perhumanus & bonus, sed in omnem partem facilè versatilis, & mediocri ingenii Princeps, totum se credebat scelestissimis Episcopis, Ariana labe infectis, sed impietatem suam dissimulantibus, & magnum veræ fidei zelum ostentantibus, agebatque omnia ex eorum instigatione & consilio. Malè igitur persuasus unum vocabulum, omœusion scilicet, omnes perturbare Ecclesias, atque adversus hujus vocabuli defensores hæreticorum calumniis malè preoccupatus, nihil non molitus est ad abolendam Nicænæ fidei memoriam, & diris modis sanctissimos Antistites, vindices catholice veritatis acerrimos, infecturus est.

Quòd autem Ariano dogmati non consenserit, suadet ex eo, quòd secundum Sirmiensem formulam, illius per Ancyranos legatos impietate sibi detecta, re-

Hil. de Syn.
num. 78.

probavit; quod in conventu Sirmienſi, in quo tertia Sirmienſis formula conſcripta eſt, Valentem tergiverſantem ad ſubſcribendum Filium Patri per omnia ſimilem eſſe, coegit; quod in Conſtantinopolitano conventu, qui eodem anno habitus eſt, Aetium, quia in quadam fidei profeſſione Filium Patri diſſimilem dixiſſet, ad exilium damnavit, & Eudoxium non ſolum ad profeſſionem illam, ſed etiam ad has voces, *de non ex-tantibus, & creaturam, & alterius ſubſtantia*, anathe-matizandas compulſit; quod anno ſequenti Eunomium, à Cyzicenis, quod Filium creaturam, & Patri diſſimilem prædicaret, accuſatum, non ſemel cum ira juſſit ab Episcopatu deponi, & Eudoxio, imperata face-re, atque Eunomium in jus vocare detrectanti, exi-lium comminatus eſt. Ad hæc omnia accedit testi-monium Sozomeni affirmantis, Conſtantium non aliud intendiſſe, quam ut *omouſion* in *omouſi* locum ſub-rogaretur. Accedit, Arianos Episcopos, qui nihil non poterant apud eſſe coram illo Arianum dogma aperte profiteri, imò ad illud ejutandum, ut vidimus, eos conſtanter coegit.

Dices. At Conſtantius tandem anno 361. Antiochia conſenſit in impietatem Acacianorum, qui, Nicenſi & Conſtantinopolitana formulis, in quibus Filius Pa-tri ſimilis ſecundum Scripturas dicebatur, rejectis, aperte in Filium blaſphemare cœperunt, eumque in no-va formula, *omnibus modis eſſe Patri diſſimilem, & nulla ex parte ſimilem dicere*. Poſtquam enim Atha-naſius hoc Acacianorum facinus narravit, ſic proſequi-tur: *Quorum impietatis anteſignans Conſtantius hæ-reticus fuit, qui ad finem uſque permanens in eam-pietate, ac deinde moriens, voluit non à piis viris, ſed ab Euzoio, non ſemel, ſed ſæpius ob Arianam hæreſim, & cum diacono eſſet, & cum Antiochia re-ſideret, depoſito rejectoque, baptizari*.

R. 1. ad verba S. Athanaſii, Conſtantium anteſigna-um fuiſſe impietatis Arianorum, non cum illis dog-matizando, ſed eorum impietatem ignoranter prote-gendo, atque promovendo, orthodoxos Episcopos proſcribendo, aut ad ſubſcriptiones pro hæreticorum li-bidine, adhibita vi, compellendo, &c. atque ita hæ-reticum fuiſſe, non dogmate, ſed favore. Item pal-ſus eſt ſe baptizari ab Euzoio hæretico, & ob Arianam hæreſim depoſito, ſed quem ignorabat eſſe hæreticum, quemque aut depoſitum fuiſſe nesciebat, aut nonniſi injuſte hac pœna affectum audierat. Itaque miſerum Principem nefarii quidem Episcopos, ſed & doctrina & ingenio plerique præſtantes & aſſentationibus, ſum-mam fidei ei deferendo, & mendacii artiſicioſe con-textis, quibus Catholicis pariter ac ſanctis viris per ſe vel per alios perpetuò detrahebant, & eſſentia pietatis ac religionis ſpecie, & emendicatis Aulicorum aſſidu-commendationibus, miſere dementarant. Proximum autem morti, defectione Juliani, extrinſecus admo-nente, & intrinſecus illuſtrante & confortante baptiſ-mi gratia, reſpuiſſe, & quod fidem immutare tentaſ-ſet imprudens, *omouſion* ſcilicet proſcribendo, atque tot ac tanta Eccleſiæ mala intuliſſet, ſincerè doluiſſe, conſpicere licet ex Theodoro lib. 2. hiſt. cap. ultimo, ubi ait, Conſtantium morientem acerbè lamentatum eſſe, quod fidem immutaviſſet.

R. 2. neg. quod Conſtantio præſente & conſentien-te, Arianorum formulam illam conſcripſerint, in qua Fi-lium Patri diſſimilem dixere. Nam hoc non aſerit S. Athanaſius verbis laudatis, & contrarium diſertè teſta-tur Theodoretus, accuſatus Scriptor, lib. 2. hiſt. cap. 31. ubi ſic ait: *Eo tempore Conſtantius Antiochia morabatur, qui reparatis induciis, finitoque Perſico bello, Episcopos iterum congregavit, cunctosque tam omouſion, quam eterouſion rejicere coegit*. Dicen-dum igitur eſt, contra Socratem, cui Theodoretum merito anteponimus, quod poſtquam Conſtantius, ac-cepta Juliani defectione, Antiochia diſceſſiſſet, imò & fortatſe poſtquam Conſtantii mortis nuntium Antio-chiam delatum fuiſſet, *Acaciani*, ut ſcribit Sozome-nus, qui quieſcere non poterant, Antiochie una cum paucis iterum congregati, ea, quæ ipſi prius decre-

verant, reprehenderunt. Nomenque illud, *Simile*, ex formula fidei, Arimini & Conſtantinopoli recitata, ex-pungere ſtatuunt: & Filium Patri per omnia, tam in ſubſtantia, quam in voluntate, diſſimilem, & ex nihilo factum eſſe cenſuerunt, quemadmodum Arius ab initio docuerat.

Porro contra Conſtantii fidem adhuc oppoſui poſſunt S. Hilarius in libro, quem adverſus Conſtantium ipſum ſcripſit (ſi tamen librum illum ſcripſit: de eo enim nonnulla ratio dubitandi eſt,) & Lucifer Calaritanus in pluribus libris contra eundem Conſtantium edi-tis. Sed quantum attingit ad Hilarii librum, in eo præter plurimas & maximas tam à Conſtantio, quam ab ejus miniſtris, vel hæreticis, ejus autoritate abutentibus, illaras Orthodoxis calamitates, variaeque artes ad abo-lendam Conſubſtantialis memoriam adhibitas, quas Conſtantio exprobat Hilarius, præcipua criminatione eſt vis allata tum Occidentaliſibus, tum Orientaliſibus Episcopis, ut ſubſcriberent Nicenſem formulam, in qua Filius tantum dicebatur ſimilis Patri ſecundum Scrip-turas, atque uſe nomen, & conſequenter tam *omouſi*, quam *omouſi* vocabula proſcribebant. At hoc non probat Conſtantium fuiſſe Arianum; hoc enim feciſſe Conſtantium, non animo hæretico, & confirmandæ impietatis Arianae gratia, quamquam ad id re ipſa ma-ximè valeret, præter ejus intentionem, ſed æconomiae cauſa, & quia in animum induxerat, non poſſe aliter pacem inter Eccleſiæ antiſites & populos conci-liari, maniſeſtum videtur ex iis, quæ in Conſtanti-nopolitano colloquio geſta ſunt, & à nobis ſuperius expoſita.

Cum autem ſic Conſtantium alloquitur Hilarius: *Negas Filium per naturam, negas Deum per na-turam, negas ſimilem per æqualitatem, negas verum per unitatem*. Et jam quæro quid ei relinquo ſimi-litudinis, cui nihil, ad quod Filius eſt, proprietatis im-pertias; ſupponit, quod Conſtantius, uſe vocabu-lum proſcribendo, nec ampliùs dicendo Filium Patri ſimilem ſubſtantia, ſed ſolum ſimilem ſecundum Scri-pturas, non autem ſecundum Scripturas æqualem, in-telligat Filium Patri non alio modo ſimilem eſſe, quam Deo ſimilis eſt homo, de quo ſcriptum eſt: *Faciamus hominem ad ſimilitudinem & imaginem no-ſtram*. Sed hoc conjectari eſt; & huic conjecturæ maniſeſtè contradicit, quod eodem illo tempore fecit Conſtantius, Aetium, quod Filium Patri diſſimilem, & creaturam dixiſſet, propria confeſſione convictum, exilii pœna multando, & Eudoxium ad voces illas, *De non entibus, & Creaturam, & Alterius ſubſtan-tiæ*, damnandas compellendo.

Jam verò cum Lucifer Conſtantium ut hæreticum objurgat, ut lib. *de non conveniendo cum hæreticis*, ubi his verbis eum affatur: *Quomodo tibi diſcipulo Arii acquiſceremus Chriſtiani, deſerentes Apoſtolicam tra-ditionem, cum te inveniamus dicere, Patrem non eſſe verum Patrem, ſed appellari Patrem? cum dicas, non illum verum habere Filium, ſed factum eſſe ex ni-hilo? ... Oportuerat nos vitare te, prophanas vocum novitates proferentem, ſiquidem cognoviſſemus te illam ſacrilegam vocem inſtinctu protuliſſe diaboli; illam, inquam, vocem, per quam expreſſeris venena dogma-tis tui, dicens: Erat quando non erat, & Factus eſt ex nihilo, & Non eſt una potentia Patris & Filii: alludere dicendus eſt ad ſcriptum aliquod, puta ad Epiſtolam illam, quam Arianus ſub nomine ipſius Impera-toris Mediolani vulgavit, ipſo minimè rerum in ea expreſſarum conſcio, & quam omni pravitare reſertam fuiſſe ſcribit Sulpicius Sever. lib. 2. hiſt.*

Porro quod pii ac orthodoxi Episcopos, ut Hilarius & Lucifer, tanta in Conſtantium vehementia inveſti, nec cum Antichriſtum nominare veriti ſint, mirum vi-deri non debet: Conſtantius enim ea penè omnia im-prudens faciebat, quæ feciſſet Princeps hæreſi addiſſi-mus; & cum nefariis, quos tamen bonos reputabat, hominibus in omnibus ſerè obſequendo, exiſtimaret ob-quium ſe præſtare Deo, miſcebat omnia, univerſam con-cutiebatur Eccleſiam, veramque fidem ad extremum rui-næ periculum adducebat.

Addam

Hæc. 69. n. 12.

• Addam S. Epiphanium ^{erga} Constantium indulgentiorem fuisse: scribit enim cum *pium alioquin, ac multis probitatis ornamentis prædium, hac una re aberrasse, quod impressa à parente fidei vestigia secutus non sit*, quatenus Nicænæ de Consubstantiali definitioni, quam Patens ejus fideliter amplexus fuerat, & constanter defenderat, ipse non adhæsit, sed è contra memoriam ejus abolere conatus est. *Hoc tamen non illius culpa factum esse, sed nonnullorum fraude, qui specie ac nomine tenus Episcopi, sinceram Dei fidem labefecerunt. A quibus proculdubio non ipsius modo fidei reddenda ratio est, sed & infestationum Ecclesie omnium, ac tantarum calamitatum, & cedum, quæ in Ecclesiis illorum causa derivatæ sunt ... postremo & beati quoque Constantii in errorem ab illis inducti; quatenus scilicet ei perusaluerunt, unum Consubstantialis vocabulum omnes perturbare Ecclesias, & eo non abolito, numquam quieturas.*

Subjungit Epiphanius, Constantium, utpote Catechumenum, rectæ fidei regulam ignorasse; quatenus scilicet ignoravit, quæ semel ab Ecclesia in fidei controversiis, & contra insurgentes hæreses in œcumenica Synodo sancita & definita essent, retractari non posse; neque Ecclesiam in condendis Symbolis circa non modò sententiarum, sed etiam verborum delectum errare posse. Ob hanc autem ignorantiam, ad illorum Arianorum, utpote sacerdotum, auctoritatem se accommodasse, quod ipsum cecitas illorum, depravataque fides, & ex diaboli profecta consilio, lateret. Quibus ultimis verbis expressè testatur S. Epiphanius Constantium Ecclesiæ persecutorem & tyrannum extitisse, non quia ipse hæreticus, sed quia ab hæreticis, quorum nequitiam & cacophoniam ignorabat, infatuatus fuit, sic ut sese eorum auctoritati accommodando ex intentione rectæ fidei cofirmande, restaurata Ecclesiæ tranquillitate, & omnibus Ecclesiæ antistitibus inter se conciliatis, rectam fidem tantum non aboleverit. Hæc obiter de Constantio. Nunc, ut ad propositum nostrum redeamus, sit

S. VI.

Confirmatur 3. Resp. auctoritate S. Augustini in libro de hæresibus, hæc. 52. ubi sic loquitur: *Macedoniani sunt à Macedonio Constantinopolitana Ecclesia Episcopo, quos & Pneumatomacos Græci dicunt, eo quod de Spiritu sancto litigent. Nam de Patre & Filio rectè sentiunt, quod unus sint ejusdemque substantie vel essentie, sed de Spiritu sancto hoc nolunt credere, creaturam eum esse dicentes. Hoc potius quidam Semi-arianos vocant, quia in hac questione ex parte cum illis sunt, ex parte nobiscum. De iisdem Macedonianis loquitur Philastrius Brixienfis hæc. 20. ubi ait: Semi-ariani sunt quoque, ii de Patre & Filio bene sentiunt, unam qualitatē substantiam, unam divinitatem esse credentes: Spiritum autem non de divina substantia, nec Deum verum, sed factum atque creaturam Spiritum prædicantes, ut eum conjungant, & comparent creaturæ.*

Ex Philastrio igitur & Augustino, Macedoniani catholicè sentiebant de Filii divinitate, docebantque cum Orthodoxis, eum unius & ejusdem esse cum Patre essentie & nature. At dubium non est Macedonianorum sectam ex Omœusianorum factione ortam esse, dicit Macedonio, qui fuit unus è præcipuis Omœusianis in Seleuciensi Synodo, & unus è decem ejusdem Synodi Legatis, quos Acaciani in Synodo Constantinopolitana, cum jam gratia prævalerent apud Constantium, abdicarunt. Igitur Omœusiani rectè senserunt de Patre & Filio, unam Patris & Filii essentiam & divinitatem esse credentes.

Confirm. Denique 4. ratione. Rectè senserunt de Filii divinitate, etiam rejecto *omœusio* vocabulo, qui simul de Filio asseruerunt aliquid necessariò connexum & convertibile cum *omœusio* in sensu Nicænæ Synodi: vocabulo enim quantumvis rejecto, sensum Synodi receperunt, & cum Synodo dixerunt Filium esse verè & propriè de substantia Patris, adeoque Deum verum de Deo vero, verum Filium de vero Patre, genitum, non fa-

Simonnet Theol. Tom. I.

ctum, &c. Atqui Omœusiani Episcopi ita vocabulum *omœusion* repudiarunt, ut simul de Filio asseruerint aliquid necessariò connexum & convertibile cum *omœusio* in sensu Nicænæ Synodi. Ergo, &c.

Prob. min. Omœusiani enim Episcopi ita Filium Patris *omœusion* dicere renuebant, ut simul cum *omœusion* dicerent. Atqui *omœusion* & *omœusio* in sensu Nicænæ Synodi necessariò connexa sunt, & necessariò convertuntur inter se. Nam si Filius Patris similis est essentia, essentia Filii non est diversa ab essentia Patris. Et si essentia Filii non est diversa ab essentia Patris, una & eadem est Patris & Filii essentia. Et si una & eadem est Patris & Filii essentia, Filius Patris consubstantialis est in sensu Nicænæ Synodi. Et vicissim, si Filius Patris consubstantialis est, &c. Ergo, &c.

Hinc illud S. Hilarii: *Similis est Patri (Filius), Filius Patris est, ex eo natus est: per hoc solum piè potest quod unum sint predicari.* Et illud: *Caret similitudo nature contumelia suspitione; nec potest videri Filius idcirco in proprietate paternæ nature non esse, qua similis est: cum similitudo nulla sit, nisi ex æqualitate nature; æqualitas autem nature non potest esse, nisi una sit; una verò non persone unitate, sed generis.* Et illud: *Homœusion intelligo ex Deo Deum, non dissimilis essentia, non divisum, sed natum, & ex innascibilis Dei substantia congenitum in Filio, secundum similitudinem, unigenitam natiuitatem ... Quid fidem meam in homœusion damnas, quam per homœusii professionem non potes non probare? Damnas enim fidem meam, vel potius tuam, cum damnas intelligentiam ejus in nomine. Et illud: Testor Deum celi atque terræ, me, cum neutrum audissem, semper tamen utrumque sensisse, quod per homœusion homœusion oporteret intelligi: id est, nihil simile sibi secundum naturam esse posse, nisi quod esset ex eadem natura.*

Juxta S. Hilarium, qui dicit Filium esse Patri similem essentia, dicit eum esse verum Filium Patris, hoc est, eum esse de Patris substantia genitum, adeoque unam habere cum Patre substantiam. Item juxta eundem, qui dicit Filium Patri similem esse substantia, dicit eum substantia æqualem esse Patri, ac proinde unum esse cum Patre, non unitate personæ, sed unitate substantiæ. Item juxta eundem, Filium esse *omœusion* Patris in sensu Catholicorum, est eum esse Deum de Deo, natum de Deo, non factum, de substantia Dei genitum, procedere à Deo in similitudinem nature, unde fit ut una sit utriusque natura. Item juxta eundem, qui proficitur *omœusion*, hoc ipso proficitur *omœusion* in sensu Catholicorum; & qui damnat *omœusion* in sensu Catholicorum, si profiteatur *omœusion*, damnat fidem suam, quia in *omœusio* *omœusii* intelligentiam damnat. Denique juxta eundem, *omœusion* & *omœusio* convertuntur inter se, quia nihil simile est alteri secundum naturam, nisi sit ex eadem natura; quod est, unum alteri consubstantialem esse in Catholicorum sensu. Juxta Hilarium igitur, qui confitetur Filium Patri *omœusion*, id de Filio confitetur, quod profitentur de illo Catholici, illum Patri consubstantialem profitendo; sicut & vicissim.

Obj. Qui tantum dicit Filium Patri similem essentia, non confitetur eum ex Deo esse, & ita non confitetur eum esse verè & propriè Filium Dei. Sed qui non confitetur Filium esse verè & propriè Filium Dei, non confitetur eum esse verè & propriè Deum, neque eum separat à conditione creaturarum. Ergo Omœusiani, nolendo dicere Filium Patri consubstantialem, sed eum tantum dicendo Patri similem essentia, non confitebantur eum esse verè ac propriè Filium Dei, neque eum à creaturarum conditione separabant. Prob. maj. Nam re vera ex eo quod Filius sit Deo similis essentia, non sequitur quod sit ex Deo: sicut ex eo, quod stannum argento, & æs fulvescens auro, simile sit essentia, non sequitur, quod stannum sit ex argento, aut æs fulvescens ex auro. Item ex eo, quod lupus cani similis sit essentia, numquam ut canis catulus haberi poterit. Ita ferè S. Athanasius in lib. de Syn.

R. dist. maj. Qui tantum dicit Filium Patri similem essentia, non confitetur eum ex Deo esse, si dicat eum

similem apparenter tantum & superficialiter; sicut stannum argento, vel as auto essentia simile est; sicut lupus essentia similis est cani, C. maj. Si dicat cum verè & intimè similem; sicut argentum argento, vel aurum auro simile est essentia; sicut lupus lupo, vel canis cani essentia similis est, N. maj. Nam qui dicit Filium esse verè & intimè essentia similem Patri, dicit unam esse essentiam, unam substantiam, unam naturam Patris & Filii, adeoque dicit Filium ex Deo esse, hoc est Filium esse de substantia Dei, & consequenter verè ac propriè Dei Filium. Pro quo,

Nota. Omnis vera similitudo essentialiter consistit in unitate vel numerica, vel saltem specifica; & quæ veram habent similitudinem in aliqua ratione, in illa ratione essentialiter unum sunt vel numero, vel saltem specie. Sic duo parietes albi veram habent similitudinem in qualitate, quia unum sunt specie in albedine, seu quia unam & eandem specie albedinem habent; & duæ albedines duorum parietum sunt vera similitudo duorum parietum, quia sunt una specie qualitas, una specie albedo. Similiter duæ massæ auri habent veram similitudinem in substantia, quia unum sunt specie in substantia, seu quia unam & eandem, non quidem numero, sed specie substantiam habent; & duæ substantiæ duarum massarum auri, sunt illarum similitudo vera, quia sunt una specie substantia, unum specie aurum. Denique in humanis pater & filius veram habent similitudinem in natura, quia unam & eandem specie naturam habent, quia unum & idem sunt specie in natura; & duæ humanitates patris & filii sunt vera patris & filii similitudo in natura, quia sunt una & eandem specie humanitas, una & eadem specie natura humana. Hinc stannum & argentum, as & aurum, lupus & canis non habent veram similitudinem in essentia, quia non habent unam & eandem specie essentiam; sed solum propter qualitates aliquas communes, aut externam figuram apparent habere.

Nota iterum. Sicut vera similitudo nihil aliud est, quam unitas plurium in aliqua ratione, ita unitas plurium in aliqua ratione nihil aliud est, quam eorum in illa ratione indifferentia, seu indiscerpantia; nam quæ in aliqua ratione non differunt, unum hoc ipso & formalissimè in illa ratione sunt. Unde vera similitudo consistit in indifferentia plurium in aliqua ratione, & verè similia sunt in aliqua ratione, quæ in ea non differunt. Quia autem quæ non differunt in aliqua ratione, in ea inter se æqualia sunt; vera similitudo est plurium indifferentia, unitas, & æqualitas in aliqua ratione; & verè similia sunt, quæ in aliqua ratione indifferentiam, unitatem, & æqualitatem habent, si veratio illa sit ipsa essentia, siue sit aliquid superadditum essentia.

Igitur qui dicit Filium Patri verè similem essentia, hoc ipso dicit illum habere cum Patre indifferentiam, unitatem, æqualitatem, adeoque & identitatem in essentia seu substantia; ac proinde confitetur unam & eandem esse Patris & Filii divinitatem, Patrem & Filium unum esse Deum verum, Filium esse genuinum Dei Patris filium, utpote de substantia Patris genitum. Quod autem Omœusiani dixerint Filium Patri verè similem essentia, evidenter demonstratur ex eo, quod etiam dixerint, Filium esse incommutabilem & inalterabilem essentia Patris absque omni dissimilitudine imaginem. Filium autem esse prorsus indifferentem ac indiscerpantem essentia Patris imaginem, & esse Patri verè & intimè similem essentia, unum & idem omnino sunt. Primum autem constanter dixerunt, cum constanter adhæserint Antiochenæ formulæ in encaniis conscriptæ. Ergo, &c. Et secundum dixerunt constanter; & dicendo, constanter professi sunt Filium cum Patre in essentia indifferentiam, unitatem, æqualitatem, & identitatem habere.

Ad prob. itaque maj. R. ex eo, quod Filius dicatur & sit Patri verè & intimè similis essentia, sequi quod propriè sit ex Deo; quia ex vera & intima illa similitudine sequitur, quod cum Patre indifferentiam, unitatem, æqualitatem, & identitatem habeat in essentia, adeoque quod propriè sit de essentia & substantia Dei,

quod est eum propriè esse ex Deo. Ad exempla à Sancto Athanasio allegata, R. Ex eo quod v.g. stannum argento simile sit essentia, non sequitur, quod stannum sit ex argento, seu de substantia argenti, quia similitudo illa essentia, quam stannum habet cum argento, non est vera & intima similitudo, sed adumbrata tantum, apparens, & superficialia, quacum manet essentia seu substantia vera dissimilitudo, disparitas & diversitas; quia in eo tantum posita est, quod stannum essentia ab argento minus differat, quam plumbum, ferrum, as, &c.

Ex his obiter adverte magnum discrimen Omœusianos inter & Arianos aliquos, e quorum numero fuit Eusebius Cæsariensis, quique identidem dixere Filium Patri etiam essentia similem: hic enim adumbratam tantum & superficialiam cum Patre in essentia similitudinem Filio attribuebant, & talem præ cæteris rebus à Deo conditis, quale v.g. cum argento stannum habet præ cæteris metallis, quacum similitudine stat verè essentiarum seu substantiarum dissimilitudo, disparitas, & diversitas. At illi, Omœusiani scilicet, veram & intimam cum Patre Filio in essentia similitudinem attribuebant, & talem, qualem habent inter se duæ massæ auri, vel argenti, duo leones, duo homines; quæ similitudo cum indifferentia, unitate, æqualitate, & identitate in essentia convertitur.

Obj. adhuc S. Epiphanius, qui Omœusianos Episcopos hæreticos accenset, & Semi-arianos vocat. R. I. Omœulianos Episcopos non fuisse hæreticos, nec propriè Semi-arianos, ante annum 360. Non enim fuerunt hæretici, quia formulam Nicensem subscripserunt, nam & coacti subscripserunt, & subscribendo, se circa Verbi divinitatem catholicos ostenderunt, cum ea conditione subscripserint, ut Acaciani dissimilem in essentia dampnarent. Præterea, hac in re eorum causa pejor non est, quam Ariminensium, quorum exemplum in subscribendo secuti sunt, & quos in Arianismum minimè consensisse probabimus. Neque etiam hæretici fuerunt, eo quod pertinaciter *omousion* repuerent; nam & vocabulum æquivalens, nempe *omœusion* substituebant, & sensum *omœusii* admittebant: dicebant enim Filium esse de substantia Patris, & genuinum Patris factum, ad quod significandum Nicæni Patres *omousion* adhibendum in suo Symbolo censuerunt.

R. 2. post Macedonii abdicationem, quæ contigit anno 360. aliquos, imò multos ex Omœusianis in hæresim & Semi-arianismum incidisse. Macedonius enim ab Acacianis exautoratus, & Constantinopoli ejectus, recta quidem circa Verbi divinitatem fide reuera, quamquam in rejiciendo *omœusii* vocabulo perseveraret, bellum indixit Spiritui sancto, apertè illum asserens creaturam, ut testatur Theodoretus lib. 2. hist. cap. 6. ubi de Macedonio loquens, hæc narrat: *Non multo post eum quoque eiecerunt, cum creaturam dicere abnueret eum, quem sacra Scriptura Filium appellat* (vera causa Macedonium & alios Seleucienses Legatos abdicandi, Acacianis fuit Macedonii & Legatorum aliorum Seleuciensium constantia in tuenda Filii divinitate; quamvis Acaciani, ne animum Constantii offenderent, alias abdicacionis causas prætexerunt,) *quam ob causam ab illis sejunctus*, (paribus enim cum illis antea studiis, licet non pari sententia, contra Nicænæ fidei defensores pugnaverant,) *propria scilicet author ac patronus extitit*; quippe qui *consubstantialem quidem Patri Filium esse ipse quoque negaret* (quamvis non eodem sensu,) *similem vero per omnia genitori suo diceret*: Spiritum autem sanctum *disertis verbis creaturam appellaret*.

Macedonius autem hoc pacto circa Trinitatem partim cum Anomæis consensit, partim ab illis disensit: consensit quidem, Spiritum sanctum cum illis apertè creaturam appellando & profitendo; disensit verò, Filium dicendo Patri per omnia similem esse, adeoque unam cum illo essentiam & divinitatem habere: unde ex Omœusiano & Schismatico, Hæreticus, & Semi-arianus tandem factus est. In hunc porro Semi-arianismum suum induxit ex Omœusianis plurimos, qui idcirco

& Ma-

Hæz. 71.

& Macedoniani & Semi-ariani vocati sunt: Macedoniani quidem, propter Macedonium, quo duce & instigatore, ex schismate in hæresim prolapsi sunt: Semi-ariani verò, quia cum Ariani seu Anomœi Filium æquè ac Spiritum sanctum creaturam dicerent, & contra Filium æquè ac contra Spiritum sanctum blasphemarent, ipsi cum Orthodoxis docentes Filium Patri esse verè similem essentia, adeoque unam & eandem esse Patris & Filii essentiam seu substantiam, solum Spiritum sanctum à substantia divina removebant, & amandabant ad creaturas.

Sed audire præstat Sozomenum lib. 4. c. 27. ubi hæc habet: *Postquam Macedonius Constantinopolitana exutus est Ecclesia, non amplius eandem cum Acacio & Eudoxio opinionem tenuit (hæc verba castiganda sunt ex Theodoro, & ex iis, quæ superius dicta sunt,) docebat enim Filium quidem Deum esse, per omnia similem Patri, adeoque secundum substantiam. (Idem etiam ante abdicacionem suam docuerat.) Spiritum verò sanctum ejusdem honoris & dignitatis expertem esse asseribat: famulum ac ministrum enim appellans, ... Eandem cum illo opinionem amplexi sunt Eleusius & Eustathius, & reliqui omnes, qui eodem tempore à contraria sententia assertoribus depositi fuerant Constantinopoli. Itaque, si Sozomeno credimus, Seleucienſes Legati omnes post suam & Macedonii abdicacionem, ac proinde inter Omœusianos præcipui, quorum exemplum alios etiam ejusdem factionis Episcopos secutos esse, credere pronum est, contra Spiritum sanctum apertè blasphemarunt, & Macedonianorum seu Semi-arianorum sectam constarunt. Quod*

Confirmatur ex Socrate lib. 3. c. 25. ubi dicitur: Macedoniani libellum ei (Joviano) offerunt, postulantque ut ii quidem qui dissimilem Patri Filium asserbant, perellerentur Ecclesiis, ipsi verò in eorum locum substituerentur. Hunc libellum precum obtulerunt Basilii Ancyrae, Silvanus Tarsi, Sophronius Pompeiopolæ, &c. Et ex lib. 4. c. 4. ubi postquam dixit Macedonios Synodum Lampſaci celebrasse, & Antiocheni Concilii formulam, cui etiam Seleucia subscripserant, confirmasse, hæc inferius subiicit: Quocirca Eleusius Cyzici Episcopus, & qui cum illo erant, superiores partes atque quandiu obtinuerunt, cum Macedonii dogma adstruerent, quod antea quidem obſcurum, post Synodum autem Lampſacenam manifestius factum est. Atque hoc Concilium in causa fuisse arbitror, cur Macedoniani tam frequentes sint in Hellesponto, &c. Et ex ejusd. lib. c. 12. ubi hæc narrat: Denud perſecutores (Eudoxiani) adversus Macedonios grassari cepere, qui metu magis quam violentia conſtricti, per singulas civitates ultro citroque legatos inter se miserunt: significantes necessario confugiendum esse tum ad Fratrem Imperatoris (Valentinianum) tum ad Liberium Romanæ Urbis Episcopum, eorumque fidem amplectendam potius, quam ut cum Eudoxio communicarent. Mittunt igitur Eustathium Sebastia Episcopum, ... Silvanum Tarsi Cilicis, & Theophylum Castabalarum.

Confirmatur denique ex Illyricana Synodo. Nota, Eustathius unus è tribus Lampſacenæ Synodi Legatis, qui Romam ad Liberium venerant, unà cum Elpidio Romanæ Sedis Legato profectus in Illyricum, convenit Imperatorem Valentinianum. Illyricianorum Episcoporum orthodoxorum convocavit Imperator Synodum, in qua damnati sunt, qui adumbratam tantum & superficialiam Filio cum Patre similitudinem tribuerent, & edita formula, in qua profitebantur Episcopi, unam eandemque substantiam Patris, ac Filii, & Spiritus sancti in tribus esse personis, hoc est, in tribus perfectis subsistentiis. Huic autem definitioni occasionem dedit rumor, qui in regionibus illis de Omœusianis Orientalibus percrebuerat, videlicet quod Spiritum sanctum à Patre & Filio separarent, negando Spiritum sanctum unam habere cum Patre & Filio essentiam & divinitatem.

Eustathius autem, cum pro se & suis Synodi communionem peteret, & interrogatus, quid Orientales, à quibus missus fuerat, de Trinitate & Spiritu sancto sentirent, respondisset, eos Trinitatem consubstantialiæ

Simonet Theol. Tom. I.

profiteri; Episcopi tamen communionem petitam non concesserunt, sed concedendam suspenderunt, donec per Elpidium certiores fierent, rem, uti testatus erat Eustathius, ita se habere. Orientales igitur Omœusianos, saltem plurimos, contra Spiritum sanctum blasphemare, publicus rumor uique in Occidentem pervaserat, quem rumorem verum esse ostendit eventus: Illyricianos enim cum Orientalibus Omœusianis communionem postmodum iniisse, non comperimus.

Plurimos igitur ex Omœusianis facillè concedimus Macedonio adhæsisse, & cum illo prolapsos in hæresim & Semi-arianismum, dicendo de Spiritu sancto, quod non solum de Spiritu sancto, sed etiam de Filio dicebant Ariani. At simul observamus, alios non fuisse Semi-arianos, præter Macedonios, quod etiam observavit Philastrius, & post eum S. Augustinus; atque demonstratur ex can. 1. Concilii Constantinopolitani I. ubi dicitur: *Oportet anathematizari omnem hæresim, specialiter autem Eunomianorum, sive Anomæorum, & Arianorum, sive Eudoxianorum, & Semi-arianorum, sive Pneumatomachorum, id est, qui contra Spiritum sanctum pugnant.*

ARTICULUS XI.

Utrum Ariminensis Synodi Episcopi, post Legatorum suorum prævaricationem, lapsi sint in hæresim.

RESPONSIO.

Ariminensis Synodi Patres, etiam post Legatorum suorum prævaricationem, non possunt sine iniuncta calumnia dici in hæresim incidisse, & in Arianismum consensisse.

Prob. Nam si Ariminenses, post Legatorum suorum prævaricationem, in hæresim inciderunt, vel subscribendo Nicensem formulam, vel supprimendo usque vocabulum, vel denique communicando cum Arianis Episcopis. Nihil horum dici potest. Non primum, Ut enim dicantur in hæresim incidisse, Nicensem formulam subscribendo, saltem requiritur, ut aut hæc formula sit hæretica in sensu proprio & obvio verborum, quibus conscripta est; aut hæc formulam in sensum alienum & pravam detortam subscripserint ex affectu hæresis. At 1. falsum est, quod Nicensis formula sit hæretica in sensu proprio & obvio verborum, quibus conscripta est; imò è contra in sensu proprio & obvio verborum accepta, planè catholica est, & catholicum de Verbi divinitate dogma exprimit.

Nicensis formulæ, quantum attinet ad Verbi divinitatem, hic tenor est: *Credimus in unigenitum Dei Filium, qui ante omnia secula, & ante omne principium natus est ex Deo; natum unigenitum solum ex solo Patre, Deum ex Deo, similem genitori suo Patri secundum Scripturas; cujus nativitatem nullus novit, nisi qui solus cum genuit Pater.* Certè in hac professione, si verba in propria & obvia significatione accipiantur, nihil non planè orthodoxum est. Numquid hic insertum est, inquit S. Hieronymus, *Erant tempus, quando non erat? vel, De nullis extantibus, creatura est Filius Dei? Perfecta fides est, Deum de Deo credere. Et natum aiebant unigenitum solum ex solo Patre. Quid est natum? Certè non factum. Nativitas suspicionem auferebat creature.*

Nicensis formula confitetur Filium ante omnia secula & ante omne principium natum esse ex Deo. At Filium natum esse ex Deo ante omnia secula, & ante omne principium, in sensu proprio & obvio, ut patet ex aliis formulis Catholicis, idem est, ac Filium natum esse ex Deo ab æterno. Confitetur Filium esse Deum ex Deo. At Filium esse Deum ex Deo, in sensu proprio & obvio, idem est, seclusis imperfectionibus, ac hominem esse ex homine. Hominem autem esse ex homine, est hominem gigni de propria substantia hominis generantis. Filium igitur esse Deum ex Deo, in sensu proprio & obvio, est, Filium esse Deum genitum de propria substantia Dei genitoris, seclusis imperfectionibus, quæ reperiuntur in generationibus re-

P 4 rum

Epist. Valer.

Apud Theod. I. 4. 11. 1. 2. 3.

Epist. Synod. Conc. Illyr. apud Theod. lib. 4. c. 9.

Dial. Contre Lucif.

rum corporearum. Confitetur productionem Filii esse nativitatem. Nativitas autem, in sensu proprio sumpta, opponitur creationi in sensu proprio sumptæ: creatio enim, accepta in proprio sensu, est productio rei ex nihilo tam subiecti quam sui: nativitas verò, accepta in proprio sensu, est processio suppositi viventis à vivente supposito, ipsum de propria substantia producente. Confitetur Patrem esse genitorem Filii: ægenitor in sensu proprio differt à creatore in sensu proprio: Pater enim, ut loquar cum Ancyana Synodo, creator est sola potestate; genitor verò potestate simul & substantia: creator est, res creatas per omnipotentiam suam à non esse ad esse traducendo; genitor verò, substantiam suam communicando, seu transfundendo, non quidem ex parte, sed totam, sic tamen, ut totam sibi retineat. Confitetur Filium Patri similem secundum Scripturas. At secundum Scripturas, in proprio & germano sensu sumptas, Filius habet veram & intimam cum Patre similitudinem in essentia, ac proinde & in essentia unitatem, æqualitatem, & identitatem. Quid plura? Formula Nicensis, in proprio & obvio sensu sumpta, confitetur Filium esse de substantia Patris, adeoque æquivalenter, & quoad sensum confitetur Filium Patri consubstantiali. Est igitur in sensu proprio & obvio verborum, quibus conscripta est, planè catholica, & catholicum de Verbi divinitate dogma exprimit.

2. Falsum est, quòd Ariminenses Nicensem formulam, in alienum & prævum sensum detortam, subscrisperint ex affectu hæresis: ut probatur ex iis, quæ Arimini gesta sunt, antequam Legati ad Imperatorem destinarentur; ex iis quæ gesta sunt ibidem, postquam Legati prævaricati essent in Thracia, & acta à Synodo contra id, quod in mandatis acceperant, rescidissent; denique ex iis, quæ post Synodi dissolutionem contigerunt.

Cum Ursacius & Valens Ariminum venissent, secundum deferentes tertiam Sirmiensem formulam, eamque in Episcoporum conventu recitassent, iussi sunt à Synodo, ut primum omnium Arianam hæresim damnaverent, quod facere renuerunt. Synodus, cognita eorum nequitia, una omnium voce illos excommunicavit, & abdicavit: Nicænum Concilium approbavit, & ad omnia sufficere pronuntiavit. In Synodali ad Constantinum Epistola loquentes de Nicæna fide hæc scribunt: *Post longam deliberationem optima visæ est ea fides, quæ hactenus usque à præfatis temporibus perduravit, quam & Propheta, & Evangelia, & Apostoli per Dominum nostrum Jesum Christum prædicaverunt. Statutum igitur, ut eam retinentes coleremus, & colentes usque ad finem conservaremus, &c.*

Legatis prævaricatoribus ad Synodum reversis, Nicensis formula non est à Patribus conscripta, nisi postquam ab omnibus, etiam ab ipso Valente, publicè in templo plurimis anathematismis Ariana hæresis confixa est, ut hoc pacto omnis suspicio fraudis in expositione fidei conscribenda adhibere tolleretur. Rem sic narrat S. Hieronymus, ex actis ipsiusmet Synodi: *Cum fraudem fuisse in expositione rumor populi ventiletur, Valens .... qui eam conscripserat, presente Taurò, Prætorii Præfecto, qui ex iussu Regis Synodo aderat, professus est se Arianum non esse, & penitus ab eorum blasphemis abhorre. Res secretè gesta opinionem vulgi non extinxerat: itaque alia die in Ecclesia, quæ est apud Ariminum, & Episcoporum simul & Laicorum turbis concurrentibus, Musonius Episcopus Provincia Byzantina, cui propter ætatem prima ab omnibus deferrebatur, ita locutus est: Ea, quæ sunt iactata per publicum, & ad nos usque perlata, aliquem e nobis Sanctitati vestræ legere precipimus; ut quæ sunt mala, & ab auribus & à corde nostro abhorreere debent, omnium una voce damnentur. Responsum est ab universis Episcopis: Placet.*

Itaque cum Claudius, Episcopus Provincia Picenæ, ex præcepto omnium blasphemias, quæ Valentis ferebantur, legere cepisset; Valens suas esse negans, exclamavit, & dixit: *Si quis negat Christum, Deum, Dei Filium, ante secula ex Patre genitum, si quis negat Filium similem Patri secundum Scripturas, si quis Filium Dei non*

dixerit æternum cum Patre .... si quis dixerit creaturam Filium Dei, ut sunt cetera creature .... si quis dixerit de nullis extantibus Filium, & non de Deo Patre .... si quis dixerit, Erat tempus, quando non erat Filius, anathema sit. Omnes pariter conclamarunt ad singulos anathematismos: Anathema sit, & cuncti Episcopi, & tota simul Ecclesia plausu quodam & tripudio, Valentis vocem exceperunt....

Cum ergo cuncti Valentem ad cælum laudibus tollerent, & suam in eum suspicionem cum penitentia damnaverent; idem Claudius, qui supra legere ceperat, ait: *Adhuc sunt aliqua, quæ subterfugerunt Dominum, & Fratrem meum Valentem; quæ, si vobis videtur, ne qui scrupulus remaneat, in commune damnemus. Si quis dixerit Filium Dei esse quidem ante omnia secula, sed non ante omnino tempus, etiam imaginarium, ut aliquid anteferat, anathema sit.* Dixerunt cuncti: *Anathema sit.* Multaque alia, quæ suspiciosa videbantur, ad pronuntiationem Claudii Valens condemnavit.... His ita gestis, subscrispta formula, Concilium solvitur, & aliquantò post læti omnes ad Provincias revertuntur. Idem enim Regi & bonis omnibus cyre fuerat, ut Oriens atque Occidens communionis vinculo necterentur.

Dissoluta Synodo, & omnibus Episcopis ad suas Ecclesias reversis, ceperunt Valens & Ursacius, ceterique nequitia eorum socii, egregii videlicet Christi Sacerdotes, palmas suas iactare, dicentes se Filium non creaturam negasse, sed similem aliis creaturis, & usque nomen abolitum tandem esse, atque Nicæna fidei damnationem ab Oriente pariter & Occidente, generali Episcoporum conjuratione, conclusam gloriantes; sic ut ingemisceret totus orbis, seque, quamvis nihil tale suspicantem, imò & ab Ariana impietate abhorrentem, quasi Arianum occulta quadam incantatione factum, miraretur. Sed quid, cum ita triumphum agerent Ariani pro more hæreticorum, qui superiores se ac victores mentiuntur, vel tunc maximè cum victi prostratique sunt; quid, inquam, tunc fecere, qui Arimini adfuerant, & Nicensem formulam subscripserant? Num victoriam cecinerunt cum Arianis; quod certè facere debuerunt, si formulam illam, in Arianum sensum detortam, ex affectu hæresis subscripserunt? Num igitur triumpharunt cum Arianis, & cum illis Nicæna fidei proscriptionem conclamarunt? Minimè verò.

Audiamus Hieronymum narrantem quid tunc egerint. *Concurrerant, inquit, Episcopi, qui Ariminensibus dolis irretiti, sine conscientia hæretici ferebantur, contestantes Corpus Domini, & quidquid in Ecclesia sanctum est, se nihil mali in sua fide (hoc est, in Nicensi formula) suspicatos. Putavimus, aiebant, sensum congruere cum verbis: nec in Ecclesia Dei, ubi simplicitas, ubi pura confessio est, aliud in corde clausum esse, aliud in labiis proferri timuimus. Decepit nos bona de malis existimatio. Non sumus arbitrati Sacerdotes Christi adversus Christum pugnare. Multaque alia, quæ brevitatis studio prætereo, fientes asseriebant, parati & subscriptionem pristinam, & omnes Arianorum blasphemias condemnare.*

Quod eos præstitisse, egregiè testatur Liberius Papa in sua ad Omneiusianos epistola. *Cum omnes, inquit, Occidentium partium Episcopi Ariminum convenissent, quò illos Arianorum improbitas convocaverat ex consilio, ut blanda persuasionem, seu, quod verius est, secularis potentia autoritate coacti, id quod in fide (Nicæna) cautissime positum fuerat (nempe Filium Patri consubstantiali esse) tollerent, aut oblique negarent; nihil profecit illorum versutia: etenim omnes propemodum illi, qui tunc apud Ariminum collecti, partim illecebris, partim dolo decepti fuerant, & in ipsæ suppressionem consenserant, nunc ad sanam mentem reversi, formulam fidei, ab Ariminensi Concilio editam, vel potius susceperant, & ob usque abolitionem anathemate dignam, anathemate damnaverunt, & catholica atque apostolica fidei, olim apud Nicæam promulgata, quam saltem oblique rejecisse vis fuerant, subscripserunt, & nobiscum inita communione.* (nam

Athan. I de
Syn.

Apud Athan.
lin. de Syn.

Dial. contra
Lucif.

Ibidem.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Apud Socr. l.
quint. c. 11.

(nam proscripto *usue* vocabulo, cum Liberio & aliis Omoianis communicare non poterant amplius in *omousii* professione, atque ita aliquo pacto se ipsi præciderant) *adversus Arianam doctrinam, ejusque discipulos graviore indignatione commoventur*. Dicit autem eos ad sanam mentem revertis, non quia ab hæresi ad fidem, sed quia ab *usue* vocabuli suppressione, ad ejus professionem revocati sunt.

Porro quod in genere ostensum est de iis, qui Arimini fuerunt & subscripserunt, hoc est, quis fuerit eorum sensus post Synodi dissolutionem, idem in particulari demonstrari potest de Episcopis Gallicanis, ex eorum ad Orientales Episcopos & Parisiensi Synodo scripta epistola. In ea enim ingenuè consentitur simplicitatem suam in formula subscribenda, & supprimendo *usue* vocabulo, fraudem passam esse, qua confessione retractant, quidquid à se Arimini perperam gestum est. Excommunicant secundos Ariminenes Synodi Legatos, quod cum Acacianis communionem inierint; Arianorum blasphemias, quas Litteris suis subjecerant Orientales, damnant, *pollicentes coram Deo, ut quisque his, quæ contra Anianam impietatem statuerunt, intra Gallias putaverit renitendum, à communione ac sede sit sacerdotii abjiciendus*.

Proferuntur etiam *usue* vocabulum, ab Orientalibus contra Ariomanitarum hæresim inventum, à se semper sanctè fideliterque susceptum esse; amplecti se *homousion*, tanquam aptissimum ad veram & legitimam ex Deo Patre unigeniti Dei nativitatem significandam, detestantes personarum confusionem; Neque aliquam partem Patris esse Filium intelligentes, sed ex toto atque perfectò innascibili Deo totum atque perfectum unigenitum Deum natum, unius à se idcirco vel *usue*, vel substantia cum Deo Patre confectum: similitudinem quoque ejus ad Deum Patrem non invita audientes, (quippe cum imago invisibilis Dei sit) sed eam solam similitudinem dignam ad Patrem intelligentes, quæ veri Dei sit ad verum Deum, Quibus postremis verbis declarant, quid Arimini per illud, similem Patri secundum Scripturas, intellexerint, & post Ariminensem Synodum intelligant.

Ex dictis autem hæcenus clarum est Patres Ariminenes, ante & post dissolutionem Synodi, ab Ariana impietate maximè abhoruisse, adeoque alienissimos fuisse à Nicensi formula, in Arianum sensum deorta, ex hujus hæresis affectu subscribenda; quin imò, cum hæc formula, ut probatum est, in sensu proprio & obvio verborum catholica sit, & dogma catholicum exprimat, atque ita animo verè catholico subscribi potuerit, eam alio animo subscripsisse Patres Ariminenes dici, non patiuntur ea, quæ de eorum tum ante tum post Synodi dissolutionem sensu hæcenus relata & probata sunt. Non possunt igitur dici Patres Ariminenes, subscribendo Nicensem formulam, in hæresim incidisse. Quod erat primum.

Secundum etiam dici non potest, nempe quod Patres Ariminenes in hæresim inciderint, supprimendo *usue* vocabulum. Nemo enim hæreticus esse potest ex eo quod vocabula repudiet, nisi etiam, repudiando vocabula, pertinaciter & contra auctoritatem Ecclesiæ repudiet sensum catholicum vocabulis illis expressum: nam hæreticus ille omnis & solus dicitur, & est, qui dogma catholicum, unum aut multiplex, fidelibus ad credendum ab Ecclesia propositum, contra auctoritatem Ecclesiæ rejicit. Dogmata autem non in vocabulis, sed in rebus per vocabula expressis, consistunt. Atqui Patres Ariminenes *usue* vocabulum expressè, adeoque & *homousii* pariter & *homousii* vocabula tacitè rejiciendo, etiam sensum ab Orthodoxis per illa expressum, sive expressè, sive tacitè tantum rejecisse, dici nullatenus possunt. Ergo, &c.

Prob. min. Nam 1. sicut dici non possunt subscripsisse formulam ex affectu hæresis; ita nec dici possunt ex affectu hæresis, *usue* vocabulum repudiassè. At si non possunt dici, *usue* vocabulum repudiassè ex affectu hæresis, profectò dici non possunt, illud repudiando, sensum quoque catholicum illius repudiassè. 2. Non repudiaverunt sensum illum, quem prius

posuerunt in tuto, quàm repudiarent vocabulum, quo solebat ab Orthodoxis exprimi. Atqui prius posuerunt in tuto sensum illum, quem Orthodoxi solebant exprimere per *usue* vocabulum, quàm hoc vocabulum repudiarent: prius quàm enim repudiarent hoc vocabulum, professi sunt se credere Filium Deum de Deo, Filium ante omnia sæcula & ante omne principium natum ex Deo, Filium genitori suo similem secundum Scripturas, hoc est, ut postea non pauci ex illis in Synodo Parisiensi interpretati sunt, similem ea similitudine, quæ sit veri Dei ad verum Deum. Hæc autem dicere, & quidem, ut supponitur, in sensu proprio & obvio verborum, uti dicebant Ariminenes, quid aliud est, quàm dicere Filium non esse de non extrantibus, sed de substantia Dei Patris; unam & eandem esse substantiam Patris & Filii; Filium cum Patre in substantia indifferentiam, unitatem, aequalitatem, & identitatem habere: quæ ut exprimerent Orthodoxi, *usue*, *homousii* & *homousii* vocabula adhibebant? Ergo, &c.

3. Non repudiaverunt *usue* vocabulum, ut Filius creatura impunè dici posset; ne Filius verè & propriè diceretur Deus de Deo; ne Filius diceretur verè & propriè natus ex Patre, seu verus ac genuinus Patris fœtus; ne Filius diceretur verè & intimè Patri similis, adeoque & æqualis, ac unum cum illo in deitate; sed ejusdem æconomiae causa, quia scilicet non inveniebatur in Scripturis, & multos simplicioris ingenii novitate sua offendere videbatur. Hæc omnia suggerit S. Hieronymus; *De usue vero nomine abjiciendo*, inquit, *verisimilis ratio prebatur. Quia in Scripturis, asebant, non invenitur, & multos simpliciores novitate sua scandalizat, placuit auferri. Non erat cura Episcopis de vocabulo, cum sensus esset in tuto*. Supplendum, Et posset multis aliis modis exprimi, dicendo ver. gr. Filium esse Deum de Deo; esse genitum, non factum; esse natum ex Deo Patre; esse genuinum Patris fœtum; esse Patri similem per omnia, & absque omni differentia; esse unum & idem in deitate cum Patre; esse Patri majestatem, potentiam, virtutem, gloriam, & divinitatem parem, &c. Hæc enim omnia, & alia similia, Consubstantiali æquivalent, & cum eo convertuntur.

Patres igitur Ariminenes, cum animadverterent *usue* vocabulum necessarium non esse ad exprimendum dogma Catholicum, quod multis aliis modis sufficienter exprimi poterat; cum viderent illud dogma in professione fidei, ab Ursacio & Valente eorumque locis oblata, sufficienter expressum, & sic in tuto positum; cum jam ex orthodoxis Episcopis præcipui exularent, & ipsi propediem exulaturi essent, ni Imperatoris voluntati obsequerentur; & quod maximi apud illos jure merito poterat esse momenti & ponderis, cum ab Orientalibus, Seleuciæ congregatis, *usue* nomen, cujus tamen inventores fuerant, abolitum esse crederent, in ejusdem nominis silentium tandem consenserunt per quandam æconomiam, ut, quod illis videbatur optimum, *Oriens atque Occidens communionis sibi vinculo necterentur*, & ne oves, veris pastoribus orbatæ, lupis dilaniandæ objicerentur; hoc est, ne orthodoxis Episcopis ferè omnibus in exilium deportatis, Episcopi Arianæ in Ecclesiis ferè omnes intruderentur, & totius ferè orbis Christiani fides in extremum periculum præcipitaretur. Itaque dici non potest Patres Arimini congregatos, in hæresim incidisse per abolitionem nominis *usue*; quod erat secundum.

Tertium denique dici non potest, nempe quod in hæresim inciderint, cum Arianis Episcopis communionem ineundo, & cum eis communem fidei professionem subscribendo. Nam 1. hæc fidei professio, ut probatum est, in proprio & obvio sensu verborum, quibus conscripta est, accepta, veram & propriè dictam Filio divinitatem attribuit, eumque, velint nolint Arianæ, non quidem formaliter, sed æquivalenter dicit Patri consubstantialem; cum eum dicat Deum de Deo, & natum ex Patre, & Patri

Patri similem secundum Scripturas. Secundum autem Scripturas Filius Patri similis est per omnia, & absque omni omnino dissimilitudine. Secundum Scripturas Filius Patri similis est, tanquam verus Filius vero Patri. Secundum Scripturas Filius Patri similis est ea similitudine, vi cuius unum est cum Patre; vi cuius in forma Dei est, nec rapinam arbitratum esse se aequalem Deo; vi cuius est splendor gloriae Patris, & figura substantiae ejus, non extrema & superficialia, sed intima & solida; vi cuius est imago Dei invisibilis, omnes ejus perfectiones in se complectens, & in qua per identitatem omnis plenitudo divinitatis inhabitat. Uno verbo, secundum Scripturas Filius Patri similis est ea similitudine, quae veri Dei est ad verum Deum.

2. Ille nequidem praesumptivè haereticus est, qui cum haereticis non communicat, nisi quia ad id dolo, vel vi inducitur: talis enim non nisi injuria praesumeretur communicare cum haereticis ex affectu haereseos. Atqui Patres Ariminenses non communicant cum Arianis, nisi quia ad id partim vi, partim fraude inducti sunt. Nam à Constantio Arimini per vim detenti, donec communicarent, & Valentis, Ursacii, aliorumque ejusdem factionis hominum mendaciis & hypocrisis decepti, communicant. Ergo, &c.

3. Illi in haesim incidisse dici non possunt propter communionem cum haereticis initam, qui communionem cum haereticis non injerunt, nisi postquam haeretici errores suos anathematizarunt. Atqui Patres Ariminenses non injerunt communionem cum Episcopis Arianis, nisi postquam hi non solum privatim, sed etiam publice in frequentissimo Episcoporum, aliorumque clericorum & laicorum conventu anathematizarunt Arii blasphemias, anathematizando eos, qui negarent Christum, Deum, ante saecula ex Patre genitum, qui negarent Filium Patri coeternum; & eos, qui dicerent, Erat tempus, quando non erat Filius; qui dicerent, de non exstantibus Filium, & non de Deo Patre. Ergo, &c.

At inquit. Ariani non loquebantur sincerè, aliud in mente gerebant, & aliud in ore, vel potius omnia verba sua ad sensum alienum & improprium detorquebant: unde errores suos non nisi specie tenuis damnabant. Ita est. Sed Ariminenses putabant eos sincerè loqui; putabant eos idem in mente gerere, quod in ore: Putabant sensum congruere cum verbis: nec in Ecclesia Dei, ubi simplicitas, ubi pura confessio est, aliud in corde clausum esse, aliud in labiis proferri timuerunt. Decepit eos bona de malis existimatio. Non sunt arbitrati sacerdotes Christi adversus Christum pugnare, tunc praesertim cum se pugnare pro Christo, palam profitebantur. Putarunt agitur illos aut nunquam Arianæ impietati adhæsisse, aut certè tandem ab ea recessisse. Haereticum autem quis jure dicit, vel suspicabitur eum, qui communionem suam impertit haeretico, sed quem aut talem nunquam fuisse, aut certè errores suos deposuisse, bona fide existimat? Ergo Ariminenses, propter initam cum Arianis Episcopis communionem, dici non possunt in haesim incidisse. Quod erat tertium.

Hinc Luciferiano, reprehendenti Confessores Episcopos, Athanasium scilicet, Hilarium, & Eusebium Vercellensem, quod in communionem suam recepissent Ariminenses, respondet S. Hieronymus: Cur damnaissent eos, qui Ariani non erant? Cur Ecclesiam scinderent in concordia fidei permanentem? Cur denique credentes bene, obstinatione sua facerent Arianos? Juxta Hieronymum, Episcopi Confessores, excludendo Ariminenses, etiam poenitentes, à communionem suam, damnaissent eos, qui non erant Ariani; Episcopos bene credentes, in desperationem adductos, in haesim obstinatione sua praecipitasset; & quod pejus est, separando se ab Ariminensibus, unitatem Ecclesiae scidissent, hoc est, ipsimet schisma fecissent. Quo nihil luculentius dici potuit pro orthodoxia Patrum Ariminensium asserenda: ne-

mo enim schisma facit, communionem suam haereticis denegando; nec scindit unitatem Ecclesiae, qui separat se ab iis, qui non sunt de Ecclesiae unitate. Juxta Hieronymum igitur, Ariminenses, post Nicensem formulam subscriptam, & abolitum usque nomen, erant de unitate Ecclesiae, erant vera Ecclesiae membra, quia veram de Verbi divinitate fidem tenebant, nec contra Nicenam Synodum rebellare, aut ullatenus ei praedjudicare intenderant; & qui se ab eis separasset, separasset se à veris Ecclesiae membris, atque ita schisma fecisset in Ecclesia.

Hinc, mortuo Constantio, & Episcopis exulibus à Juliano ejus successore ab exilio revocatis, in Alexandrina Synodo primum, deinde in aliis, celebratis in Graecia, Hispania, & Gallia, tum à Liberio summo Pontifice decretum est, ut, exceptis Valente, Ursacio, & aliis eorum nequitiae sociis, omnes qui Arimini subscriperent, in communionem Ecclesiae permanerent, & locum suum in clero retinerent, modò damnarent formulam Ariminensem, ex qua scilicet parte contraria erat Nicenae fidei, hoc est, qua imperabat usque, & consequenter omousii silentium, atque ipsam fidem Nicenam subscriberent. Quod libentissimè, paucis exceptis Illyricianis, praestiterunt omnes absque mora, majorique, quam antea, Arianæ impietatis odio flagrant.

Habentur haec ex Epist. Liberii ad Episcopos Italiae apud Hilar. frag. 12. Ex epist. ejusdem ad Orientales Omecensianos apud Socr. lib. 4. cap. 12. Ex ep. Synodi Parisiensis apud Hilar. frag. 11. Ex epist. Romanæ Synodi sub Damaso ad Episcopos Illyrici apud Theod. lib. 2. histor. cap. 22. Ex epist. Athanasii ad Rufinianum, ubi dicit, Synodos omnes, in causa Ariminensium celebratas, idem sensisse, iis nempe, qui Arimini cecidissent, veniam, etsi impiorum se dices praebuisse, usque vocabulum proferendo, modò eos poeniteat, ea scilicet quae contra usque & omousii vocabula statuerant, retractando, nec per vim aut necessitatem deus, largiendam esse, & restituendum in clero locum, à quo non exciderant per haesim, sed per suppressionem vocabulorum universalis Ecclesiae decreto consecratorum, excidisse videri poterant; idque praecipue quod à fide non remotam sui defensionem edidissent, qua scilicet protestati erant, se Nicenae fidei nullatenus praedjudicare voluisse, idque quod gestum erat, aconomia quadam factum esse videretur. Se enim ad impietatem nunquam transisse; sed ne impiorum quorundam furor Ecclesias perderet, vim potius sequi, & id oneris ferre, quam populum perire, maluisse dicebant.

Sed praestat adhuc audire hac de re S. Hieronymum. Post reditum, inquit, Confessorum, in Alexandrina postea Synodo constitutum est, ut, exceptis authoribus haereseos, quos error excusare non poterat, poenitentes Ecclesiae sociarentur; non quod Episcopi possent esse, qui haeretici fuerant; sed quod constaret, eos, qui reciperentur, haereticos non fuisse. Assensus est huic sententia Occidens, & per tam necessarium Concilium Satanae faucibus mundus ereptus est, non praecisus ab Ecclesiae communione Episcopis, qui Arimini ceciderant magno numero. Juxta Hieronymum, si Ariminenses haesim professi essent, non potuissent postea, etiam acta poenitentia, episcopalem in Ecclesia gradum retinere; sed quia constabat eos non esse professos haesim, seu formulam Nicensem subscripsisse, & usque nomen abolevisse, non ex affectu haereseos, quam è contra publice detestati sunt, sed alias ob causas, prudenter Alexandriae primum, deinde in toto Occidente constitutum est, ut in gradu suo manerent, iis, quae Arimini gesta fuerant, retractatis. A qua indulgentia exclusi sunt Valens, Ursacius, & alii eorum nequitiae focii, quia constabat illos non ex ignorantia deliquisse, sed omnia scienter fecisse, & molitos esse ad obliterandam Nicenae fidei memoriam, & Arianam haesim confirmandam.

Obj. 1. S. Ambrosium in cap. 6. Luc. ubi interpretans verba illa: *Va vobis cum benedixerint vobis omnes*

Damasii epist.
ad Illyr.

Dial. contra
Lucif.

ibide

omnes homines: secundum hac enim faciebant Pseudoprophetae Patres eorum; subiicit: Nonne tibi videtur his dicere, qui dudum in Ariminensi Concilio perfide pravaricationis auctores, dum Imperatoris gratiam sequuntur, Dei gratiam perdidit? qui cum plerique potentibus aucupantur, maledicto se perpetuo subdidit. Resp. Hac verba Ambrosii intelligenda esse de Valente, Ursacio, & aliis ejusdem factionis Episcopis, qui re vera in Ariminensi Synodo perfide pravaricationis fuerunt auctores, mendaciis suis & hypocrisis sua orthodoxos, qui per vim Arimini ab Imperatore ex eorum consilio detinebantur, inducendo ad abolendum *usue* vocabulum; alioquin Ambrosii verba intolerabilem falsitatem continerent: cum ex monumentis supra relatis constet, omnes, paucis exceptis, Episcopos, qui Arimini subscriperant, ea, quae perperam gesta fuerant, sincere paulo post retraxisse, Nicenae fidei subscripsisse, & Verbi cum Patre consubstantialitatem professos esse; nec Nicenensi formulæ subscribendo, Imperatoris gratiam secutos esse, aut potentibus placere aucupatos; sed Ecclesiae pacem procurare, & sese ab injustissima vexatione liberare voluisse.

Dices. Saltem secundum Ambrosium, Ariminenses perfide pravaricati sunt. Resp. Perfide pravaricatores esse, non quia iis, quae in Nicenensi formula de Filio dicebantur, subscriperunt; erant enim in proprio & obvio verborum sensu planè catholici; sed quia abstulerunt *usue* nomen, & auferendo hoc nomen, consequenter abstulerunt *omousii* vocabulum, ad exprimendum dogma catholicum ab aemena Synodo consecratum, & ab universa Ecclesia receptum, quod proinde postea licite auferri potuit ad summum à Synodo, quae pariter esset auctoritatis, hoc est, ab alia Synodo aemena, qualem non fuit Synodus Ariminensis, quae tantum particularis fuit, quaeque proinde non potuit absque perfidia aliqua sub ullo praetextu decernere abolitionem nominis *usue*.

Ex his facilis est responsio ad id quod Augustinus dicit epistol. 30. de Ecclesiæ erga Ariminenses indulgentia; scilicet, hoc displicuisse Lucifero, quia factum est in suscipiendis atque sanandis, qui veneno perierant Ariano, Ariminenses igitur veneno Ariano perierant, non quod Arianum dogma amplexi & professi essent, sed quod malis Arianorum artibus induci, in perfidiam quandam pravaricationem incidissent, proscribendo *usue* nomen, & cum *usue* nomine *omousii* vocabulum, quo semel proscripto, non liceret amplius Filium Patri *omousion*, seu consubstantialem dicere; dicere, inquam, expressis verbis, sed aequivalentibus tantum. Quod erat contra universalis Synodi decretum, cui abique perfidia derogare non potuit Synodus particularis. Unde Ariminenses quodlibet potius pati debuissent, quam *usue* vocabulum auferre.

Obj. 2. Facundum Hermianensem lib. 5. c. 3. ubi ait orthodoxos Episcopos apud Ariminum in Arianum dogma fuisse subactos, opprimente Constantio. Et inferius: In Ariminensi Concilio multos Ariano dogmati conniventes, tres diversas ejusdem S. Trinitatis fuisse mentitos esse naturas. Resp. Falsum esse, quod Ariminenses subacti fuerint in Arianum dogma, & dixerint tres esse naturas diversas in S. Trinitate; & Facundum, qui sexto saeculo scripsit, proculdubio postponendum esse S. Athanasio, qui Ariminensibus contemporaneus fuit; & S. Hieronymo, qui apud se Ariminensis Synodi acta habuit, nec ab illa aded remota fuit: eodem enim illo saeculo florebat.

Obj. 3. S. Hieronymum in dialogo contra Luciferianos, ubi loquens de iis, quae Arimini gesta sunt, hac habet: Tunc *usue* nomen ablitum est: tunc Nicenae fidei damnatio conclamata est. Ingenuis totus orbis, & se esse Arianum miratus est. Resp. 1. Juxta Hieronymum, *usue* vocabulum ablitum non est ab Ariminensibus, nisi postquam sensum, & dogma catholicum in tuto collocatum existimarent; argue

ita, juxta Hieronymum, *usue* vocabulum ablitum est ab Ariminensibus, non ex affectu hæresis stabilien-
dæ, sed propter alias verisimiles rationes, quia scilicet non erat absolute necessarium ad exprimendum dogma catholicum; quia non reperiebatur in divinis Scripturis; quia dicebatur novitate sua scandalizare simpliciores; vel, ut notat S. Athanasius, propter æconomiam quandam, ne Arianorum furor Ecclesias perderet, & populus Christianus, Pastoribus suis orbatus, periret.

2. Juxta Hieronymum, Nicenae fidei damnatio conclamata non est ab Ariminensibus Synodi Patribus, qui partim vi, partim fraude ad Nicenensis formulæ subscriptionem, & *usue* nominis abolitionem inducti sunt: nam è contra, se nunquam ad Arianam impietatem transisse protestantur, ut refert S. Athanasius in epistola ad Ruffinianum; & Arimini subreptum sibi fuisse, idcirco quod non intellexissent id ad quod inducebantur, Patrum sententia apud Nicæam formata esse contrarium, ut testatur Damasus in Synodica ad Episcopos Illyrici epistola. Itaque juxta Hieronymum, Nicenae fidei damnatio conclamata est à Valente, Ursacio, & aliis eorum nequitiae sociis, Arianis Episcopis, qui cum Arimini, tum privatim, tum publicè, se Catholicos esse, & ab Arii blasphemis abhorreere mentiti essent impudenter, impudenter postea mentiebantur ubique terrarum, orthodoxos Episcopos Arimini congregatos, hæresis suae subscripsisse, & ad Nicenam fidem abolendam, *usue* nomen abolevisse.

3. Juxta Hieronymum, Arianis triumphantibus, & ubique Nicenae fidei damnationem conclamantibus, ingemuit totus orbis. Ergo, juxta Hieronymum, totus orbis Catholicus erat, non Arianus, non Ariano dogmati addictus: nam si tunc Arianus fuisset, profectò non ingemisset, sed cum Arianis triumphasset, & cum Arianis Nicenae fidei damnationem conclamasset. Juxta Hieronymum igitur, totus orbis miratus est, se, nihil tale evenire potuisse suspicantem, factum esse Arianum, non quidem sententia & dogmate, sed communione, qua se Ariminenses bona quamvis fide contaminaverant, & *usue* ac *omousii* vocabulorum proscriptione, qua se per Ariminenses veluti obligatum videbat, ne deinceps cum Nicenis Patribus Filium Patri *omousion* seu consubstantialem diceret.

Dices. Imò verò juxta Hieronymum, totus orbis ingemuit, & se esse Arianum miratus est, quia tunc omnes Episcopi in Arianam impietatem consenserant, paucis exceptis, ut Athanasio, Eusebio Vercellensi, Hilario, & Lucifero Calaritano. Resp. Hoc esse falsum. Nam 1. juxta Hieronymum, nequidem ipsi Ariminenses in hæresim prolapsi sunt. 2. Juxta eundem Hieronymum, & Athanasium, superfuere Episcopos, ab Ariminensi pravaricatione puri, quot sufficiebant ad celebrandas in causa Ariminensium Synodos in Ægypto, Græcia, Hispania, & Gallia. 3. Liberius neque per se, cum Arimino abesset, neque per Legatos suos, qui aut non adfuerunt, aut ante subscriptionem fuga, Deo ita providente, elapsi sunt, quæ Arimini perperam gesta sunt, autoritate sua confirmavit. Neque enim, inquit Damasus in synodica ad Episcopos Illyrici epistola, præjudicium aliquod nasci potuit ex numero eorum, qui apud Ariminum convenerunt: cum constet neque Romanum Episcopum (Liberium) cujus ante omnes fuit expetenda sententia, neque Vincentium, qui tot annos Sacerdotium illibate servavit, neque alios hujusmodi (nomine Liberii) statutis consensum aliquem commodasse. 4. Quòd etiam præter Liberium in Italia fuerint Episcopi non pauci, qui Arimini lapsi non sunt, colligitur ex Liberii epistola ad Episcopos Italiae.

Denique Ariminensium circa Verbi divinitatem orthodoxie luculentum habemus testimonium in epistola, quam ad Jovianum Imperatorem ex Alexandrina Synodo scripsit S. Athanasius anno 363. & in qua de Nicæna fide sic loquitur: Scias igitur, Religio-
sissimi.

Apud Theod.
1. 1. hist. c. 22.

Apud Theod.
1. 1. hist. c. 22.

Apud Hilar.
frag. 12.

ligiosissime Auguste, hanc esse fidem, qua à seculo prædicata est, & quam confessi sunt Patres Niceæ congregati; in quam denique consentiunt omnes ubique terrarum Ecclesia, quæ sunt in Hispania, & in Britannia, & Galliis; quæ sunt per universam Italiam & Campaniam; quæ sunt in Dalmatia, Dacia, Macedonia, & universa Achaia; item quæ sunt per universam Egyptum & Lybiam; quæ sunt in Ponto & Cappadocia, & vicinis regionibus; omnes denique per Orientem Ecclesia, paucis exceptis, quæ Arii opinionem sectantur. Horum enim omnium, quos commemoravimus, sententiam experimento ipso cognovimus, & litteras scriptas habemus. Ac licet pauci quidam huic fidei contradicant, scimus tamen, Religiosissime Auguste, eos orbi terrarum præjudicare non posse.

Teste S. Athanasio scribente anno 363. totus orbi terrarum tunc Nicænam fidem profitebatur, & ita tunc totus orbi terrarum Catholicus erat, & ab Ariana impietate alienissimus, exceptis paucis Ecclesiis & Episcopis, qui sectabantur opinionem Arii. Quomodo ergo verè dici potest omnes fere Episcopos Catholicos ad Arianam impietatem defecisse circa annum 360. præsertim cum Athanasius non loquatur de recenti & quasi hesternâ professione, sed de professione, quam partim experimento suo, partim per litteras, ad se undequaque datas, certò cognoverat, ad quod vix anni plures sufficere potuerunt? Diceretur totius fere orbi Episcopi circa annum 360. subitanea mutatione ex Orthodoxis in Arianos, & rursum ex Arianis in Orthodoxos conversi esse? Sed tam prodigiosa in fide variatio & inconstantia per se incredibilis est; nullum aliud habet exemplum, nec ullo veteri monumento vel leviter iudicari potest. Denique, ex eo quod Athanasius dicit, habere se scriptas litteras, colligo Episcopos, qui Arimini fuerant, & quos ad castra sua transisse mentiebantur Ariani, ad Athanasium litteras dedisse, quibus eum certiorum facerent, se in fidei Nicænæ professione permanere: Orthodoxi enim omnes Athanasium ut fidei columnam reverebantur.

Ap. Hieron
in Dial. cont.
Eusebium.

Obj. 4. Valens, & cum eo Ariminenses omnes, Verbum creaturam esse, licet aliis creaturis dissimilem, pronunciarunt, cum anathemate contra eos, qui aliud dicerent. Nam in publico Episcoporum & Laicorum conventu Valens exclamavit: Si quis dixerit creaturam Filium Dei, ut sunt cetera creatura, anathema sit. Et ab omnibus assistantibus similiter dictum est: Anathema sit. Resp. Valentis anathematismum duplicem habere posse sensum. 1. Si quis dixerit Filium esse creaturam similem aliis creaturis, anathema sit. Hic sensus Arianus est. 2. Si quis dixerit Filium ex nihilo productum esse, sicut ex nihilo producta sunt cetera omnia, quæ à Deo transeunt producta sunt, &c. Hic sensus Catholicus est. Ariminenses autem in secundo sensu anathematismum intellexerunt, ut manifestum est ex antecedentibus & consequentibus. Primum verò sensum habebat quidem in mente Valens, eumque intendebat, quia Arianus erat; at illum ipsemet excluderat per anteriores anathematismos, quibus damnavat eos, qui negarent Christum esse Deum, & Dei Filium, ante sæcula ex Patre genitum, atque Patri coeternum; & adhuc apertius exclusit subsequente anathematismo, quo damnavat eos qui dicerent, de nullis extantibus Filium, & non de Deo Patre, & in sensu verborum proprio & obvio considebatur Patrem de sua substantia genuisse Filium, adeoque unam esse Patris & Filii substantiam, atque Filium non creaturam, sed verum Deum esse. Valens igitur ipse sensum hæreticum, quem intendebat, exclusit à propositione sua, eamque determinavit ad sensum catholicum, in quo, ab Ariminensibus accepta est.

ARTICULUS XII.

De fide Liberii.

§. I.

Julio in Summo Pontificatu successit anno 352. Liberius, qui ubi primum in Petri Cathedra sedet, contra Eusebianos, & Nicænæ fidei, & Athanasii causam strenuè defendendam suscepit. Anno 353. ad Constantium, profigato & mortuo Maxentio, in Galliis tunc agentem, ut ab eo generalem, in qua primum Nicæna fides ab omnibus Episcopis subscriberetur, ac deinde retractaretur Athanasii causa, Synodum impetraret, legationem misit, cujus princeps erat Vincentius Capuanus, quem in Synodo, ex huius legationis occasione Arelate coacta, Constantius coegit cum multis aliis Episcopis ad subscribendum Athanasii damnationi.

Anno 354. Liberius ob Vincentii, fortassis & collegæ illius Marcelli, Campaniæ Episcopi, lapsum, duplici mærore affectus, & sibi moriendum magis pro Deo decernens, ne videretur novissimus Athanasii delator, aut Eusebianorum sententiis contra Evangelium commodare consensum, novam legationem ad Constantium destinavit, quam suscepere Lucifer Calaritanus Episcopus, Pancratius Presbyter, & Hilarius Diaconus Ecclesiæ Romanæ, qui ab Imperatore Synodum generalem impetrarunt, in annum sequentem convocandam Mediolanum.

Anno itaque 355. Mediolani celebrata est Synodus generalis, in qua à Constantio omnia tyrannicè gesta sunt, & exilio multati Legati Pontificii, unà cum Eusebio Vercellensi, & Dionysio Mediolanensi, eò quod Athanasium inauditum damnare, constanter renuissent. Exules Liberius consolatus est per litteras, in quibus sic loquitur: Vos, acceptissimi in Domino Sacerdotes, egregia & singularis fides & hic probabiles Dea ostendit, & jam ad futuram gloriam martyres designavit. Quo itaque præconio laudis, qua vocis exultatione merita virtutis vestre proferam, potius inter mærorem absentia vestra, & gaudium gloriæ, prorsus invenire non possum. Me adhuc in ipsa expectatione pendente, quod à consorcio vestro durior necessitas interim distrahit, satis contristor. Optaveram enim prior pro omnibus vobis impendi, ut exemplum gloriæ per me magis vestra dilectio consequeretur. Intellegatis dolere me satis, quod sim interim à consorcio vestro separatus. Et quia proximiores estis Deo effecti, vestris orationibus me vestrum sacerdotem famulum Dei ad Dominum subleuate. ut inviolata fide, salvo statu Ecclesiæ Catholice, parem vobis dignetur me Dominus efficere, &c.

Eusebiani animadvertentes Liberium Nicænæ fidei studiosissimum, Arianae sectæ insensum, in hoc unum incumbere, ut omnes ab amplectenda hæresi avocaret, hac de re monuerunt Imperatorem, qui ratus, Liberio in suam sententiam pertracto, ceteros omnes brevi superandos, Romam ad eum eodem anno 355. mittit Eusebium Eunuchum, cum litteris & donis, ut donis quidem blandiretur, litteris verò minas intentaret: Profectus igitur Romam Spado, primum incitabat Liberium, ut contra Athanasium subscriberet, & cum Arianis communicaret: id enim Imperatorem velle, & pro imperio jubere: deinde munera ostentans, verbis instabat, manumque Liberii apprehensa, ita locutus est: Obtempera Regi, & ista accipe.

Respondit Liberius se condemnare non posse Athanasium, quem non una, sed jam altera Synodus probè ab omni crimine liberum pronunciarat, & Romana Ecclesia cum pace dimiserat; nec se posse absentem averiari, quem præsentem dilexerat, & in sua communione habuerat; nec ita se habere ecclesiasticum canonem: Quod si omnino, inquebat, Imperator curam suam pro ecclesiastica pace interponere querit... fiat Ecclesiastica Synodus longe à Palatio, ubi nec Imperator prelo est, nec Comes se ingerit, nec Judex minatur, & ubi solus timor Dei ad omnia sufficit.

Apud Hil.
frag. 6.

Apud Hil.
frag. 5.

Apud Hil.
frag. 6.

Athan. in ep.
ad solit.

Ibid.

sufficit, & Apostolorum institutio: ut eo in loco ante omnia, ecclesiastica fides asseratur, quemadmodum à Patribus definitum est in Nicæno Concilio; itque qui Ariana sententia sunt, ejiciantur, & eorum heresis anathemate damnetur, ac deinde iudicium de Athanasio fiat, aut si quis alius reus agitur... non fieri potest, ut locum in Synodo habeant, qui fide impii sunt: neque fas est prius questionem de factis alienius, quam de fide Religionis haberi. Primum enim fidei discordia rescindenda est, & tum questionem de negotiis fieri oportet... Hæc à Patribus didicimus, hæc renuncia Imperatori. Hæc non solum ingentem animi magnitudinem, sed etiam exquisitam ingenii vim, & in rebus agendis dexteritatem spirant. Quod si Liberius id, quod petebat, obtinisset, proculdubio Athanasius tertio absolutus fuisset, ejus verò adversarii aut damnati fuissent, aut certe in ordinem redacti.

Eunuchus autem ob repulsam, quam patiebatur, magnis minarum denunciationibus factis, iratus se cum muneribus suis subducit, templum B. Petri adit, ibique ea ipsa dona consecrat; quo audito, Liberius, oburgato loci custode, quod id non prohibuisset, progressus in Templum, dona illa, ut prophanam oblationem, foras projici jubet. Spado ira percitus, Mediolanum revertitur, ceterosque omnes, qui apud Constantium omnia poterant, & sine quibus in aula nihil gerebatur, spadones contra Liberium provocat. Constantius ab illis vehementer commotus, mandat ad se Roma abduci Liberium.

Liberius five per vim, five per dolum, adducitur Mediolanum, cum Imperatore colloquitur, & responsis suis quæ referuntur à Theodoro lib. 2. hist. cap. 16. omnium animos in admirationem sui convertit, & post triduum Berceam Thraciæ relegatur. Inter alia Imperatori dicens: *Assentire paci, & subscribere, atque ita Romam revertere, respondit: Fratres, qui Romæ sunt, jam vale dixi. Potiores enim sunt Ecclesiastica leges, quam domicilium Romæ.* At biennio vix expleto, à Fortunatiano Aquilejensi Episcopo sollicitatus & fractus, ut refert S. Hieronymus in Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum c. 97. exilij tædio & ærumnis victus, mortis, quam ingentabant Ariani, minis teritus, ut scribit S. Athanasius in citata epistola, unam è Sirmiensibus formulis, sibi à Demophilo, Episcopo Ariano, oblatam subscribit, Athanasium damnat, eumque separat à sua communione, quam impertit Orientalibus Episcopis. Constant hæc ex epistola, quam sub finem anni 357. Bercea scripsit ad Orientales Episcopos, & in qua enixè rogat eos, ut reditum suum ab Imperatore impetrent: *Quia jam pervideris, inquit, in omnibus me vobis consentaneum esse, dignamini communi consilio ac studio laborare, quatenus de exilio jam dimittar, & ad Sedem, quæ mihi divinitus credita est, revertar.*

Liberius pro incredibili, quo recuperandæ Sedis tenebatur desiderio, non contentus Imperatorem de Athanasio tandem à se condemnato certiore fecisse, litteris ad eum datis per Fortunatianum seductorem suum, & litteras ad Orientales Episcopos dedisse, quibus eis significabat non solum Athanasium à se condemnatum, sed etiam Sirmiensem formulam, quam ediderant, à se subscriptam, & illis communionem suam impertiebat; communem quoque ad Ursacium & Valentem scripsit epistolam, in qua admonet eos non tantum de Athanasio à se rejecto, sed etiam se cum eis & Episcopo atque Auxentio communicare. In hac sua Epistola filios pacis, & concordie ac unitatis Ecclesiæ Catholicæ dilectores vocat Ursacium & Valentem, nequissimos re vera homines, non pacis, sed discordiæ filios, & Ecclesiæ Catholicæ perturbatores, quibus meliores non erant Epictetus & Auxentius. Sed ad quid prolabi non potest humana fragilitas? Postremò litteras dedit ad Vincentium Capuanum, ex quibus, sicut & ex anterioribus, apparet quam impatienter ferret exilium suum. In illis Vincentio mandabat,

ut Campaniæ Episcopos moneret de sua ab Athanasio separatione, & de communione cum Orientalibus Episcopis à se inita, eosque ad hoc induceret, ut sese cum iisdem omnibus, quibuscum communicaret ipse Liberius, pacem & unitatem habere, per litteras Imperatori significarent: *Quo possum & ego, inquit Liberius, de tristitia magna liberari. Cum omnibus Episcopis Orientalibus pacem habemus, & vobiscum ego. Me ad Deum absolvi, vos videritis: si volueritis me in exilio desicere, erit Deus iudex inter me & vos.*

Pulso in exilium Liberio, Constantius post annum 355. Romam ad triumphum cum venisset, à primariis sceminis, ut tante urbis Pastore suo orbata, & luporum insidiis exposita, miseretur, rogatus fuerat; & cum respondisset illas Pastorem habere, Felicem scilicet, qui cum esset Ecclesiæ Romanæ Diaconus, in Liberii sedem ab Ariani intrusus fuerat, suggererant illæ, neminem ex civibus Romanis cum Felice communicare, neque illum, vivente Liberio, legitimum Ecclesiæ Romanæ Pastorem esse posse. Quare præstantissimarum illarum sceminarum precibus flexus Imperator aliquatenus, & crebris populi Romani eum assidue pro Liberio interpellantis, & ut ipsis restitueretur, rogantis, acclamationibus commotus, *adhibitis in consilium Episcopis, qui cum ipso erant, responderat revocaturum se illum, & petentibus reddendum esse, si sacerdotibus, qui in ipsius erant comitatu, consentire vellet.*

Post hæc ex Italia profectus Imperator, Sirmium venerat. Cum igitur ann. 358. Sirmii moraretur Constantius, certior factus de iis, quæ eatenus in exilio gesserat Liberius, superveniente legatione Episcoporum Occidentalium, hoc est, ni fallor, Episcoporum Campaniæ, qui reditum Liberii postulabant, & se cum Orientalibus Episcopis inire communionem nunciabant, Liberium tandem Bercea ad se accersivit, cumque, instantibus Basilio, Eustathio, & Eleusio, Anchyranæ Synodi Legatis, ad damnandum omnes compellere voluit. At Liberius, exilii licet impatientissimus, & mœrore confectus, Imperatori inquad hoc constanter restitit. Quare Orientales Legati, qui præcipua apud Constantium autoritate pollebant, ea, quæ contra Paulum Samosatenum in Antiochenis Synodis, & quæ contra Photinum in Synodo Sirmiensis decreta fuerant, cum Antiochena formula, in encensis conscripta, collegerunt in unum volumen, & Liberio subscribendum obtulerunt. Subscripsit Liberius cum Ursacio, Valente, Germinio, & Orientalibus, quotquot aderant, Episcopis, qui etiam formulam fidei à Liberio editam subscripserunt, in qua Liberius eos, qui Filium secundum substantiam & per omnia Patri similem non esse assererent, alienos ab Ecclesia pronunciabat.

His ita gestis, Imperator Liberio Romam redeundi facultatem concessit: *Scripterunt etiam Episcopi, qui Sirmium convenerant, ad Felicem, qui tum Romane Ecclesiæ presidebat, & ad Clerum ejusdem civitatis, ut Liberium susciperent, utque ambo Apostolicam sedem gubernarent.* Scripsit etiam Imperator ad Romanos epistolam, qua similiter jubebat, *ambos in commune Ecclesiam administrare.* Liberius itaque Sirmio profectus, Romam quasi victor intravit, ut dicit S. Hieronymus in Chronico. *Nam Liberium, utpote virum undequaque egregium, & qui pro religione Imperatori fortiter resistisset, populus Romanus impense diligebat.* Imperatoris Epistola, qua Felicem cum Liberio Ecclesiam administrare jubebat, cum in Circo recitata esset, à populo explosa est, & omnes una voce exclamarunt: *Unus Deus, unus Christus, unus Episcopus.* Quare Felice cedere coacto, Liberius Ecclesiam Romanam rexit solus, acerrimus ut antea catholice veritatis assertor & defensor. Nam & ea, quæ anno sequenti Arimini ab Occidentalibus ibi congregatis extorta sunt, improbavit, ut dicit Damasus in sua ad Illyricanos Epistola; & quæ in Alexandrina Synodo ab Athanasio, Eusebio Vercellensi, & aliis orthodoxis

Theod. lib. 2. hist. c. 17.

Sozom. l. 4. cap. 11.

Sozom. l. 4. c. 11.

Ibid.

Theod. lib. 2. hist. c. 17.

Sozom. l. 4. c. 11.

Theod. lib. 2. hist. c. 27.

Ap. Theod. l. 2. hist. c. 27.

doxis

doxis Episcopis decreta fuerant, sua autoritate confirmavit, ut ait Author vitæ Eusebii Vercellensis; & Episcopis Arimini lapsis, ut subscriptionem suam retractarent, & Nicænam fidem subscriberent, cum interminatione pœnarum ecclesiasticarum præcepit, ut constet ex ejus epistola ad Catholicos Episcopos Italiae; nec prius Lampfacenæ Synodi Legatos in suam communionem recepit, quam Nicænam fidem & *omousion* palam, non solum viva voce, sed etiam scripto professi essent.

His præsuppositis, quaeritur utrum Liberius aliquando in Arianum dogma consenserit. Neque ante, neque post exilium consensisse, ex dictis clarum est. Ex dictis enim liquet, eum ante & post exilium Nicænae fidei acerrimum defensorem extitisse. Difficultas igitur tantum esse potest de tempore, quo exulavit, utrum scilicet postquam Berœam relegatus est, & antequam Romam redire permetteretur, consenserit Arianae impietati, an non. Cujus controversiæ resolutio pendet ex resolutione hujus alterius controversiæ, utrum videlicet Liberius sive Berœa sive Sirmii subscripserit formulæ Arianae, an non.

§. II.

Liberius cum exularet Berœa, non subscripsit Arianae formulæ.

Prob. Unam tantum formulam, eamque Sirmiensem Berœa subscripsit Liberius. In quo facile consentiunt omnes; & quod aliquam aliam subscripserit, nullo planè monumento ecclesiastico vel leviter suaderi potest. Ergo unam tantum è tribus Sirmiensibus formulis Berœa subscripsit. Ergo vel primam, vel secundam, vel tertiam subscripsit. Atqui non subscripsit tertiam: nam tertia Sirmiensis formula conscripta fuit anno 359. Adeoque illam Liberius neque anno 356. neque anno 357. hoc est, toto eo tempore quo exulavit Berœa, subscribere potuit. Superest igitur ut Liberius primam vel secundam Sirmiensem formulam Berœa subscripserit. Atqui non subscripsit secundam. Ergo primam subscripsit. Sed prima Sirmiensis formula non fuit Ariana, ut suo loco ostendimus, & eam velut orthodoxam exponit S. Hilarius in lib. de Syn. & quidem jure merito; cum Filium confiteatur esse Deum ex Deo, ex Patre natum ante omnia sæcula, & in primo anathematismo Arianum dogma apertè damnet, anathematizando eos, qui dicunt Filium de nullis extantibus, vel de altera substantia, & non ex Deo. Ergo Liberius Berœa non subscripsit formulam Arianae: imò Berœa subscripsit formulam orthodoxam, & Arianum dogma apertè proscrībentem; quamvis in hoc reprehendendam tunc maxime temporis, quod non disertis verbis confiteretur Filium Patri consubstantialem.

Jam verò, in quo est difficultas, quod Liberius Berœa non subscripserit secundam Sirmiensem formulam, demonstratur. Nam 1. Liberius Berœa subscripsit formulam, quæ Sirmii conscripta fuerat ab Orientalibus, ut constet ex ipsius Liberii epistola, quam Berœa scripsit ad Orientales, & in qua sic loquitur: *Dominus & frater meus communis Demophilus, qui dignatus est pro sua benevolentia fidem vestram & catholicam exponere, quæ Sirmii à pluribus fratribus & coepiscopis nostris tractata, exposita, & suscepta est ab omnibus, qui in presenti fuerunt; hanc ego libenti animo suscepi, in nullo contradixi, consensum accommodavi, hanc sequor, hæc à me tenetur.* Atqui secunda Sirmiensis formula, non ab Orientalibus, sed ab Occidentalibus fabricata fuit, Valente scilicet, Ursacio, & Germinio, quibus ad summum addi possunt Osius & Potamius. Unde cum hanc formulam accepisset Eudoxius, qui sedem Antiochenam invaserat, solis Valenti, Ursacio, atque Germinio gratias egit per litteras, *eorum ministerio adscribens, quod Occidentales recte sentirent*, hoc est, quod eorum ministerio Occidentales tandem Arian opinionem sequerentur. Ergo, &c.

2. Sirmiensis formula, quam Berœa subscripsit Li-

berius, conscripta fuit saltem à viginti duobus Episcopis; totidem enim numerat S. Hilarius in frag. 6. a. 7. *Perfidiam autem, inquit, apud Sirmium descripiam, quam dicit Liberius Catholicam, à Demophilo sibi expositam, hi sunt, qui conscripserunt, Narcissus, Theodorus, &c.* Viginti duos enumerat. At secunda Sirmiensis conscripta fuit à tribus tantum, vel ad summum à quinque Episcopis. Ergo, &c.

3. Inter Sirmiensis formulæ, quam Liberius Berœa subscripsit, autores recenset S. Hilarius Eudoxium, Silvanum Tarlensem, & Basilium Ancyranum. At 1. cum secunda Sirmiensis fabricata est, Eudoxius Sirmio aberat, & Antiochia, ejus sedem Episcopalem invaserat, morabatur, ut constet ex Sozomeno loco citato, ubi narrat Eudoxium, audita morte Leontii Antiochenis Episcopi, quasi Ecclesia illa custode indigeret, petiisse ab Imperatore, adhuc in Occidentis partibus commorante, ut in Syriam reverteretur; quod cum impetrasset, celeriter Antiochiam venisse, ejusque loci Episcopatum, absque Episcoporum consensu, sibi assumpsisse; ibi Aetii & ejus doctrinæ patrocinium palam suscepisse; Synodum convocasse, & in ea *omousion* pariter & *omousion* rejecisse, causatum Occidentales quoque Episcopos idem decrevisse; atque ad Valentem, Ursacium, & Germinium, quippe qui super ea re ab Osiō litteras expressissent, scripsisse epistolam, in qua gratias eis agebat, & gratulabatur, quod Occidentales ad faniorem mentem revocassent. Qua narratione manifestè innuitur Ursacium, Valentem & Germinium secundam suam Sirmiensem formulam, unā cum litteris, quas ab Osiō vi tormentorum expresserant, & in quibus in *omousion* pariter & *omousion* silentium consentiebat, Antiochiam ad Eudoxium misisse, indeque ab eo gratulatorias litteras accepisse.

2. Quis credet unum ex secundæ Sirmiensis formulæ authoribus fuisse Silvanum, qui postea coram Constantio generosè confessus est *omousion*, illudque dammare, Imperatore jubente, & adversus illum nequicquam fremente, constantissimè renuit? Verum quidem est illum paulò post Nicensem formulam, in qua *usia* silentium imperabatur, cum cæteris Seleuciensis Synodi Legatis subscripsisse: at ad hanc subscriptionem partim vi ab Imperatore compulsi sunt, partim inducti sunt autoritate Ariminenium, quorum eis subscriptiones ostendebantur, quique propter bonum pacis & concordie ecclesiasticæ libere subscripsisse affirmabantur; neque subscripserunt, nisi sub ea conditione, quod Acaciani *anomaon* anathematizarent. At quæso, credine potest Silvanus lubens & volens fecisse anno 357. abolendo scilicet vocabulum *usia*, quod non nisi per vim & subreptionem fecit anno 359. & anno 357. professus esse Filium in omnibus Patre minorem, cum semper *anomaon* detestatus sit?

3. Quod solum nobis sufficeret, Liberius Berœa subscripsit formulam, cui conscribenda interfuit, vel etiam præfuit Basilium Ancyranum. Atqui Basilium Ancyranum neque præfuit, neque interfuit conscribenda secundæ Sirmiensis formulæ: nam eo absente, & nesciente, fabricata est anno 357. illamque anno sequenti, cum de ea admonitus fuisset à Georgio Laodicensi per litteras, & ab iis, qui ex Illyrico Ancyram ad eum venerant, plurimis anathematismis, coacta Ancyra Synodo, confixit: continuoque Ancyra Sirmium veniens ad Imperatorem, apud quem adhuc plurimum gratia valebat, postulavit ab eo, ut diligenter provideret, ut ea, quæ in Sardicensi, Sirmiensis, aliisque Conciliis decreta fuerant, firma ac stabilia permanerent: quibus in Conciliis definitum erat communi consensu, Filium Patri similem esse secundam substantiam. Postulata impetravit Basilium ab Imperatore, qui non solum adversus Eudoxium secundæ Sirmiensis formulæ approbatorem, graviter invehctus est per litteras; sed etiam formulæ illius auctores, Ursacium, Valentem, & Germinium, ad palinodiam compulsi, ut patet ex eo quod libellum, in quem Basilium cum legationis suæ locis conjecerat ea, quæ Antiochiæ contra Samosatenum, & Sirmii contra Photi-

Apud Hil. frag. 12.

Sozom. l. 4. c. 12.

Theod. lib. 1. hist. c. 27.

Sozom. l. 4. hist. c. 12.

Epiph. hær. 47. n. 2. & 165.

Sozom. l. 4. hist. c. 12.

Apud Hil. lib. de Syn.

Sozom. l. 4. c. 12.

Sozom. lib. 1. lib. c. 12.

Photinum decreta fuerant, cum formula in encanijis edita, Ursacius, Valeus, & Germinius, una cum ceteris omnibus, qui aderant, Episcopis subscribere coacti sunt; adeoque coacti sunt *anomæon* damnare, & dicere Filium Patri essentia similem absque omni dissimilitudine, quod est æquivalenter dicere Filium Patri essentia parem, ac proinde Filium Patri deitate, gloria, maiestate inferiorem non esse, ut asserbat secunda Sirmiensis formula.

Confirm. Resp. Secunda Sirmiensis formula de medio tollebat vocabula *usque*, *omni*, & *omni*, & Filium Patre minorem deitate, gloria, maiestate, potentia, diserte asserbat, adeoque *anomæon* statuebat. At protinus improbabile est tali formulæ Liberium Berææ subscripsisse; cum paulo post Sirmii Imperatori ipsum ad *omouision* rejiciendum urgenti constantissime restiterit, & ediderit fidei professionem, in qua alienos ab Ecclesia pronuntiabat eos, qui Filium secundum substantiam & per omnia Patri similem non esse assererent. Imò tali formulæ Liberium Berææ non subscripsisse, evidenter demonstratur ex epistola, quam post subscriptionem suam Berææ scripsit ad Orientales, in qua dicit se eorum fidem libenti animo suscepisse, in nullo contradixisse, consensum accommodavisse. At Orientales *usque* & *omni* profitebantur, & *anomæon* execrabantur. Liberius igitur, cum Berææ exularet, non subscripsit formulæ, proferenti vocabula *usque* & *omni*, atque Filium Patre minorem, adeoque dissimilem essentia prædicanti.

§. III.

Liberius, Sirmium ab Imperatore accersitus, non subscripsit Ariane formulæ.

Prob. Nam si Liberius dici potest Sirmii Ariane formulam subscripsisse, vel propter tertiam Sirmiensis formulam, vel propter libellum, quem re ipsa subscripsit, vel denique propter fidei professionem, quam ipse edidit. Nihil horum dici potest. Non primum. Nam 1. tertia Sirmiensis formula non fuit Ariana: quamvis enim prohiberet *usque* nomen de Deo dici, illud tamen æquivalenter retinebat, dicendo Filium Patri per omnia similem: nam si Filius Patri per omnia similis est, clarum est Filium Patri essentia similem esse; clarum est in nullo, quoad essentialia, Filium à Patre differre, proindeque Filium, non creaturam, sed verum Deum esse. 2. Cum tertia Sirmiensis formula edita tantum fuerit anno 359. mense Majo, & Liberio Roman redeundi potestas concessa fuerit ab Imperatore anno superiore 358: & Liberius, concessa sibi redeundi potestate, nulla proculdubio interposita mora, ut erat exilii impatientissimus, Sirmio abscesserit, non potuit tertiam Sirmiensis formulam Sirmii subscribere.

Non secundum. Nam 1. libellus ille, quem Synodi Ancyranæ Legati Liberio obtulerunt subscribendum, & quem Liberius subscripsit, nihil Ariane continebat; sed è contra continebat aliqua Ariano dogmati è diametro opposita. Nam in iis, quæ Antiochiæ contra Samosatensem decreta fuerant, *omouision*, si damnabatur, damnabatur tantum in sensu Sabelliano, & simul æquivalenter saltem asserbatur in sensu catholico, ut facile intelligitur ex dictis aliis de Antiochena contra Samosatensem Synodo utraque. 2. In iis, quæ Sirmii contra Photinum decreta fuerant, Ariane dogma apertè damnabatur anathematismo primo. 3. Formula Antiochena, in encanijis edita, diserte profitebatur Filium Deum ex Deo, totum ex toto, perfectum ex perfecto, immutabilem & inalterabilem deitatis, substantiæ, voluntatis, potentia & gloria Patris sine omni dissimilitudine imaginem; quæ pugnant è diametro, cum Ariana impietate. Idem dic de professione illa fidei, quam Sirmii contra Anomæos edidit Liberius, & in qua alienos ab Ecclesia pronuntiabat eos, qui Filium substantia & per omnia Patri similem non assererent. Unde nec tertium dici potest.

§. IV.

Liberius in exilio minime professus est Ariane hæresim, sed è contra illam damnavit.

Prob. 1. pars. Nam si Ariane hæresim professus est, vel communicando cum Homæulianis, vel communicando cum Arianis, vel damnando Athanasium, vel subscribendo, aut etiam conscribendo formulam Ariane, vel quocumque alio modo *omouision* rejiciendo, & negando Filium esse Patri consubstantialem. Nihil horum dici potest. Non primum. Quamvis enim tunc Homæuliani communione conjuncti essent cum Arianis, & cum illis Athanasium & alios Homousianos paribus studiis insequerentur, atque pari pertinacia vocabulum *omouision* exploderent, non erant Ariani, ut accuratè probatum est suo loco.

Non secundum. Quamvis enim Liberius re ipsa communionem suam impertierit perditissimis Arianis, Ursacio, Valenti, Epicteto, & Auxentio, ut constat ex ejus ad illos Epistola; at communionem cum illis non inivit ex affectu Ariani dogmatis, seu cum illis, ut rectè catholicæque Ariane dogma defendentibus, sed solum pro bono pacis & concordia. Quia scio vos, inquit, filios pacis esse, diligere etiam concordiam, & unitatem Ecclesie Catholice; idcirco non aliqua necessitate compulsus, Deo teste dico, sed pro bono pacis & concordia, quæ martyrio preponitur, convenio vos.

Quod si quis dixerit, bonum pacis & concordia Liberio re ipsa cum Arianis communicandi causam non fuisse, sed prætextum tantum. Respondebo, 1. hoc irreverenter dictum, & absque sufficienti fundamento, & credendum potius esse tanto Pontifici, Deum testem advocanti, 2. Saltem negari non posse, quod Liberius communionem illa se contaminaverit propter exilii tedium & ærumnas, impatiens Ecclesie suæ revivendæ desiderium; minasque graviorum malorum ac mortis intentatas; neque sine calumnia dici posse, quod cum Arianis communionem inierit, quia illis in dogmate consentire cæpit. Legantur ejus epistolæ in exilio scriptæ.

Non tertium. Nam Liberio non alia fuere motiva damnandi Athanasium, quam communicandi cum Arianis. Ipsismet Athanasium ea de re audiamus: Liberius, inquit, post exactum in exilio biennium inflexus est, minisque mortis ad subscriptionem inductus est. Verum illud ipsum quoque & eorum violentiam, & Liberii in hæresim odium, & suum pro Athanasio suffragium, cum liberis affectibus habebat, satis coarguit. Quæ enim per tormenta contra priorem ejus sententiam extorta sunt, ea jam non metuentium, sed cogentium voluntates habenda sunt.

At inquit. Liberius in sua ad Orientales epistola diserte agnoscit illum justè condemnatum fuisse. Ego, inquit, Athanasium non defendo; sed quia suscepit illum bona memoria Julius Episcopus decessor meus, verebar ne fortè ab aliquo prævaricator judicaret. At ubi cognovi, quando Deo placuit, justè vos illum condemnasse, mox consensum commodavi sententiis vestris, litterasque super nomine ejus per fratrem nostrum Fortunatianum dedi perferendas ad Imperatorem Constantium. At qui dicit Athanasium justè condemnatum fuisse, dicit eum malè sensisse de fide, & hoc dicendo, damnat Nicænam fidem, non enim aliam tenebat, & defendebat Athanasius. Ergo, &c. *Resp. neg. min.* Non enim Athanasius ab Eusebianis condemnatus fuit ob causam fidei; sed ob varia crimina in eum à Meletianis, instigante Eusebio Nicomediensi, conficta. Unde qui dicit Athanasium justè condemnatum fuisse, dicit tantum vera fuisse crimina illa, propter quæ condemnatus & exauctoratus est ab Eusebianis. *Nota.* Athanasium, eò quod irreconciliandus hæresis Ariane hostis existeret, Eusebianæ factionis duces persecuti sunt; sed aliam eum persequendi, damnandi & abdicandi causam, metu Imperatoris Constantini prætexerunt.

Non quartum. Nam Liberius in exilio non conscripsit novam aliquam formulam, aut subscripsit jam antea

Soz. l. 4. c. 15

antea factam, quæ esset Ariana, ut demonstratum est. Non denique quintum: quia Liberius neque expresse, neque tacite *omoussan* rejecit. Imò cum Imperator Liberium Bercea Sirmium accersivisset, & eum in conventu Episcoporum compellere vellet, ut *Filium Patri non esse consubstantialem profiteretur*; Legati Orientales, qui id consilii Imperatori suggererant, à Liberio aliud obtinere non potuerunt, quàm ut subscriberet libellum, in quem coniecerant ea, quæ Antiochia decreta fuerant contra Paulum Samosatenum. Unde manifestè colligitur, quòd Liberius constantissimè renuerit, simpliciter profiteri Filium non esse Patri consubstantialem; neque aliud profiteri voluerit, quàm Filium non esse Patri consubstantialem in sensu Pauli Samosateni: non enim aliud professus est, acta contra Paulum Samosatenum subscribendo, ut per se clarum est. Qui autem proficitur Filium non esse Patri consubstantialem in sensu Pauli Samosateni, damnat Paulum Samosatenum subscribendo, ut per se clarum est. Qui autem proficitur Filium non esse Patri consubstantialem in sensu Pauli Samosateni, damnat Paulum Samosatenum, non Nicenam Synodum; negat Filium Patri consubstantialem esse in pravo & hæretico sensu, non in bono & catholico, quem intenderunt Patres Nicæni; denique vocabulum *omoussan* non repudiat, sed ejus abulum.

Prob. 2. pars. 1. Ille damnat Arianam hæresim, qui anathematizat eos, qui dicunt Filium ex nullis extantibus, aut ex alia substantia, & non ex Deo, seu ex substantia Dei esse. At hoc fecit Liberius Bercea, subscribendo primam Sirmiensem formulam, imò & postea Sirmii subscribendo ea, quæ in Synodo Sirmienfi contra Photinum decreta fuerant. *2.* Ille damnat Arianam hæresim, qui proficitur Filium esse immutabilem & inalterabilem deitatis, substantiæ, voluntatis, potentie & gloriæ Patris absque omni dissimilitudine imaginem. Atqui hoc Sirmii professus est Liberius, subscribendo formulam Antiochenam, quæ in encaniis edita fuerat. *3.* Ille damnat Arianam hæresim, & Filium Patri consubstantialem in sensu catholico æquivalenter confiteretur, qui in formula à se conscripta, alienos ab Ecclesia pronunciat eos, qui Filium substantia & per omnia Patri similem non esse asserunt. Sed hoc Sirmii fecit Liberius. Ergo, &c.

S. V.

Obj. 1. S. Hilarius in frag. 6. num. 6. formulam, quam Bercea subscripsit Liberius, vocat Arianam perfidiam. Hæc est, inquit, perfidia Ariana. Hoc ego notavi; Liberius sequentia. Et idcirco ter dicit Anathema Liberio. *Anathema, inquit, tibi à me dictum, Liberi, & sociis tuis. Iterum tibi Anathema, & tertio, Prævaricator Liberi.* Quibus verbis, sicut & superioribus, interrumpit seriem epistolæ, ad Orientales à Liberio scriptæ. Ergo Liberius Bercea, non primam Sirmiensem formulam, quam S. Hilarius orthodoxam exponit in lib. de Syn. sed secundam, quam eod. lib. nominat blasphemiam ab Oho & Potamio conscriptam, & quæ verè Ariana est.

Resp. neg. conseq. & dico, verba illa intercalaria, quæ nobis objiciuntur, non S. Hilario adscribenda esse, sed alicui nugatori, qui librum fragmentorum exscribendo, aut fortassis ex libro integro, quem S. Hilarius composuerat, quique interjerit, fragmenta illa excerptendo, præfata convitia, ex scrinio suo deprompta, inseruit epistolæ Liberii. Librum enim fragmentorum, aut certè ex quo fragmenta excerpta sunt, si inchoavit, saltem non absolvit S. Hilarius, nisi pluribus annis post reditum Liberii ab exilio. Proflus autem incredibile est, quòd S. Hilarius, Secundi Apostolicæ devotissimus, passurus fuerit, librum suum prodire in publicum cum tam atrocibus convitiis contra Pontificem maximum, eo præsertim tempore, quo pristinum erratum correxerat, & sanctissimè regebat Ecclesiam. Quid, obsecro, Hilarius apostatam & prævaricatorem Liberium nominaret; iterum & tertio anathema diceret Liberio, cum ea, quæ Arimini perperam gesta fuerant, invicta constantia damnaret; Nicenam fidem apostolico zelo defenderet, & Episcopos, Arimini lapsos, ad repara-

standam subscriptionem suam, atque Nicenam fidem excommunicationis & depositionis interminatione compelleret?

Porro si quis nihilominus vellet adhuc, verba illa intercalaria, quæ nobis objiciuntur, ab ipso Hilario Liberii epistolæ inserta fuisse, dico Hilarium aut primam Sirmiensem formulam nominare perfidiam, & ipsum Liberium apostatam ac prævaricatorem appellare, atque anathematizare, quòd formulam illam subscripsit; quæ certè non satis coheret cum libro de Syn. in quo Hilarius primam Sirmiensem formulam exponit ut orthodoxam, & auctores illius, fratres appellat; aut lapsum esse, putando Liberium subscripsisse secundam formulam Sirmiensem, quod facile potuit contingere: Cum enim tunc exularet in Phrygia, quid Liberius Bercea, vel Sirmii ageret, ignorare facile potuit, & falsis rumoribus decipi. Nec dici potest, supposito quòd in hoc facto erraverit, errorem suum corrigere potuisse, antequam librum suum componeret: illum enim magna ex parte composuit Constantinopoli, antequam rediret in Occidentem.

Quidquid sit, ex dictis §. 2. manifestum videtur, Liberium in sua ad Orientales epistola non de alia Sirmienfi formula loqui, quàm de prima. Certè si de secunda loqueretur, profectò delirasse dicendus esset, cum de sua illius subscriptione Orientales per litteras certiores fecit; & illam à se esse subscriptam, scribere debuisset ad Ursacium, Valentem, & Germinium, qui eam fabricarant, non ad Orientales, quibus absentibus & ignorantibus fabricata fuerat, & à quibus, ubi primum in eorum noticiam venit, anathematizata est. Si secundam, non primam Sirmiensem formulam subscripsisset Liberius, quomodo scripsit, aut scribere potuit ad Orientales, se formulam ab illis conscriptam subscripsisse, se fidem illorum libenti animo amplexum esse? Sed quare in sua, quam paulò post ad Valentem & Ursacium dedit, epistola, ne minimam quidem suæ subscriptionis injecit mentionem? Quare, quod ignorare non poterat gratissimum fore iis, quos sibi devincire supra modum exoptabat, & ideo communionem illis suam impertiebat, in ea epistola se non solum Athanasii condemnationi consensisse, sed etiam formulæ ab eis nuper editæ assensum suum commodasse, non significavit?

Denique verbis illis intercalariis, quæ nobis objiciuntur, supposito quòd sint ipsius Hilarii verba, Hilarius in Liberium invehitur, vel propter primam Sirmiensem formulam, vel propter secundam, de qua scilicet putat Liberium loqui in sua ad Orientales epistola. Si propter primam, manifestum est eum durius agere cum Liberio, & hic, sicut & alias identidem, nimium servidæ indoli indulgere: nam prima Sirmienfis formula, etiam ipso interprete, nihil nisi orthodoxum habet in sensu proprio & obvio verborum, & in primo anathematismo Arianum dogma aperte damnat. Si propter secundam, manifestè fallitur, putando Liberium in sua ad Orientales epistola loqui de secunda Sirmienfi formula. Sive enim Liberius secundam Sirmiensem formulam postea subscripsit, sive non, cum loquatur de formula, quam Sirmii conscripsit Orientales Episcopi ante annum 358. manifestum est, eum loqui de prima formula Sirmienfi.

Obj. 2. Liberius Bercea Sirmium accersitus à Constantio, subscripsit formulam sibi ab Arianis oblatam. Atqui hæc formula alia esse non potuit, quàm secunda Sirmienfis: tertia enim nondum erat edita, & primam sibi à Demophilo oblatam Bercea jam subscripsit. Ergo Liberius Sirmii subscripsit secundam Sirmiensem formulam, nimirum ut hoc demum scelere reditum suum obtineret, quem condemnando Athanasium, communicando cum Arianis, & subscribendo primam formulam Sirmiensem, nondum obtinere poterat.

R. neg. min. Quæ intolerabiliter falsa est. Quæ enim fronte dicitur Liberius secundam Sirmiensem formulam subscri-

subscriptisse Sirmii, ubi è contra illam damnavit, & subscribendo libellum sibi à Legatis Orientalibus oblatum, in quo continebatur Antiochena formula, in Encænii edita, secundæ Sirmienfî è diametro opposita, & edendo professionem fidei, qua alienos ab Ecclesia pronuntiabat eos, qui assererent Filium non esse substantia & per omnia Patri similem: Chymera est, quod dicitur, Liberio scilicet, cum venisset Sirmium, ab Arianis oblatam esse secundam formulam Sirmienfem subscribendam: cum enim Sirmium venit Liberius, ibi offendit Legatos Ancyranæ Synodi, quibus, ut par est credere, pro eo apud Imperatorem intercedentibus, evocatus erat, quique perhonorificè excepti, & benevolè auditi à Constantio, animum ejus à secunda Sirmienfî formula, & Eudoxio ejus approbatore planè alienarant; Ursacium, Valentem, & Germinium, formulæ authores, ad palinodiam, & ignorantie suæ confessionem compulerant; & obtulerant, ut, abolita secunda Sirmienfî formula, quæ omenson æquè ac omenson proscripterat, ea, quæ in Sardicensi, hoc est, Philoppopolitano, Sirmienfî, aliisque Conciliis, adæque Antiochenfî in Encænii decreta fuerant, firma & stabilia permanerent, quibus in Conciliis definitum erat communi consensu, Filium Patri similem esse secundum substantiam.

Risum igitur movere debet, quod dicitur, Arianos Episcopos, qui erant in comitatu, cum Sirmium venit Liberius, Ursacium scilicet, Valentem, & Germinium, à Liberio postulasse, ut subscriberet Sirmienfem formulam; & Liberium, subscribendo, hoc potestremo scelere facultatem redeundi Romam ab Imperatore impetrasse; cum hanc formulam Ancyranæ Synodi Legatorum opera damnaasset Imperator; cum eam ipsimet Ursacius, Valens, & Germinius, quantumvis invitati, damnarent, & propter illam, gravem Principis offensionem tantum non incurrisset, nec evasisset, nisi confitendo ignorantiam suam, & excusando se idcirco omenson & omenson taceri voluisse, quia unum atque idem significari verbo utroque existimarent.

Itaque, ut jam dictum est superius, à Liberio, instantibus Ancyranæ Synodi Legatis, solum postulavit Imperator, ut Filium non esse Patri consubstantialem profiteretur; quod cum se facturum nunquam, constanter assereret Liberius, Legati Orientales ei subscribendum obtulerunt libellum, cui inferuerant ea, quæ olim Antiochia contra Samosatenum decreta fuerant, ut subscribendo, quoquo modo videretur omenson repudiare. Subscripti Liberius, certus se hac subscriptione nullatenus Nicænæ fidei præjudicare, posse, & simul professionem edidit, in qua dicendo Filium substantia & per omnia Patri similem, æquivalenter assererebat omenson in sensu Nicænæ Synodi; quam professionem ipsimet Ursacius, Valens, & Germinius subscribere coacti sunt, & subscribendo, suam Sirmienfem formulam condemnare.

Obj. 3. S. Hieronymus in Catalogo Scriptor. Ecclesiasticor. cap. 97. scribit Liberium hæresi subscripsisse. Loquens enim de Fortunatiano Aquilejensi Episcopo, sic ait: In hoc habetur detestabilis, quod Liberium Romanæ urbis Episcopum, pro fide ad exilium pergentem, primus sollicitavit, ac fregit, & ad subscriptionem hærescos compulsi. Res. dist. S. Hieronymus scribit Liberium subscripsisse hæresi, quod formulam Arianam subscripserit, aut Arianum dogma aliquando professus sit. N. Nam è contra, Arianos, Filium creaturam, & Patri dissimilem Antiochiæ prædicantes, edita Sirmii professione fidei, alienos ab Ecclesia pronuntiavit, & subscribendo Antiochenfem formulam, in Encænii editam, Filium de substantia Patris, & immutabilem ac inalterabilem deitatis, substantiæ, voluntatis, potentie & gloriæ Patris sine omni dissimilitudine imaginem professus est. Quod Athanasii, quem ut acerrimum Nicænæ fidei propugnatorem hæretici vexabant, condemnationi subscripserit; quod cum Arianis communionem inierit, & eos, qui cum illis communicare nolent, à communione sua separatos declaraverit; quod subscripserit formulis, conscriptis ab Orientalibus schismaticis, qui communicabant cum Simonet Theol. Tom. I.

Arianis, & cum illis, paribus studiis, contra Consubstantialitatis defensores pugnabant, & idè cum illis confundebantur, C.

DISPUTATIO III.

De Divinitate Filii in particulari.

ARTICULUS I.

Utrum Filius sit verus Deus.

RESPONSIO.

Filius est verus Deus.

P Rob. Ex Scriptura simul, & Patribus. 1. Joan. c. 1. dicitur: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Ex quibus verbis habemus, 1. Filium esse Deum: Et Deus erat Verbum. 2. Filium esse ab æterno: In principio erat Verbum. 3. Filium factum non esse; cum omnia omnino, quæ facta sunt, per ipsum facta sint, & aliunde evidenter repugnet aliquid à se ipso fieri: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. 4. Et ita Filium non esse creaturam: omnis enim creatura facta est, & nulla creatura ab æterno. 5. Et sic Filium esse verum Deum. Nam ens omne vel est creatura, vel Deus verus; adæque si Filius non est creatura, est Deus verus.

His verbis Evangelistam omnem omnino hæresim contra Filium exortam damnaſſe, luculenter ostendit S. Ambrosius in lib. 1. de fide ad Gratian. c. 5. Omnes, inquit, hæreses hoc capite brevi noster Piscator excludit. Quod enim erat in principio, non includitur tempore, non principio prevenitur. Ergo Arius contemnat. Quod autem erat apud Deum, non commitione confunditur, sed manentis Verbi apud Patrem solida perfectione distinguitur; ut Sabellius obmutescat. Et Deus erat Verbum. Non ergo in prolatione sermonis hoc Verbum est: sed in illa celestis designatione virtutis, ut consuetur Photinus. Quod vero erat in principio apud Deum, sempiternæ divinitatis in Patre & Filio inseparabilis unitas edocetur: ut erubescat Eudoxius, & Eunomius. Postremo, cum omnia per ipsum facta dicantur, ipse conditor novi utique testamenti & veteris designatur, ut Manichæus locum tentationis habere non possit.

Ex textu laudato, hæc in primis verba: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, ponderat, & ex illis demonstrat, Filium esse verum Deum, S. August. lib. 1. de Trin. c. 6. In eo autem declarat, inquit, non tantum Deum esse, sed etiam ejusdem cum Patre substantiæ; quia cum dixisset (Evangelista) Et Deus erat Verbum, hoc erat, inquit, in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Neque enim dicit omnia, nisi quæ facta sunt, id est, omnem creaturam. Unde liquido apparet ipsum factum non esse, per quem facta sunt omnia. Et si factus non est, creatura non est. Si autem creatura non est, ejusdem cum Patre substantiæ est. Omnis enim substantia, quæ Deus non est, creatura est; & quæ creatura non est, Deus est. Et si non est Filius ejusdem substantiæ, cujus est Pater: ergo facta substantia est. Si facta substantia est, non omnia per ipsum facta sunt. At omnia per ipsum facta sunt. Unde ergo ejusdemque cum Patre substantiæ est; & idè non tantum Deus, sed & verus Deus.

Sic igitur argumentatur S. Augustinus, & quidem invictè. Omnia per Filium facta sunt, quæ scilicet facta sunt, hoc est, omnis creatura per Filium facta est. Ergo Filius non est creatura: alioqui Filius se ipsum fecit, quod repugnat. Ergo unam & eandem habet cum Patre substantiam: nam si non habet unam & eandem cum Patre substantiam, creatura est; quia si non habet unam & eandem cum Patre substantiam, habet substantiam factam: omnis enim substantia præter substantiam Patris facta est. Ergo Filius veram habet divinitatem: nam substantia Patris